

////.

KOTILIEDEN ÄÄRESTÄ KOKO KANSAN PARHAAKSI

Valistuksen ja vastuun diskursiivinen
rakentuminen 1920-luvun Kotiliesissä

Minna-Kristiina Ruokonen
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kesäkuu 1998

Tiedekunta		Laitos	
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta		Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos	
Tekijä		Työn valvoja	
Minna-Kristiina Ruukonen		Assistentti Kimmo Jokinen	
Työn nimi			
KOTILIEDEN ÄÄRESTÄ KOKO KANSAN PARHAAKSI Valistuksen ja vastuun diskursiivinen rakentuminen 1920-luvun Kotiliesissä			
Oppiaine		Työn laji	
sosiologia		pro gradu	
Aika		Sivumäärä	
kesäkuu 1998		129	
<p>Tässä tutkielmassa analysoidaan <i>valistuksen ja vastuun</i> diskursiivista rakentumista 1920-luvun Kotiliesissä. Tarkoituksena on selvittää millaista kotien ja perheenemäntien valistusta 1920-luvun Kotiliesissä tuotetaan, miten sitä perustellaan ja millaisen naiskäsityksen se sisältää. Lähdeaineistona on käytetty vuosien 1923 – 1929 Kotiliesiä (164 numeroa). Tutkielmaan on valittu tarkemman analysoinnin kohteeksi 412 artikkelia tai tekstikohtaa, joista osa on tekstinäytteinä ja osa alaviitteissä.</p> <p>Tutkimusongelman ratkaisemisen teoreettisena viitekehyksenä on käytetty diskurssianalyysin lähtökohtaoletuksia kielen käytön kyvystä rakentaa sosiaalista todellisuutta, useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien diskurssien olemassaolosta, merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta, toimijoiden kiinnittymistä merkityssysteemiin ja oletuksesta kielen käytön seurauksista. Kotilieden nimeä ja sen alaotsikkoa <i>Koti on yhteiskunnan sydän</i> tarkastellaan symbolisen, luterilaisen etiikan ja orgaanisen tulkinnan avulla. Näissä tulkinnoissa koti hahmotetaan feminiinisenä valtakuntana ja yhteiskunnan orgaanisena osana. Nämä tulkinnat sitoutuvat valistuksen ja vastuun diskursseihin ja niiden sisältämiin käsityksiin kodista ja naisesta kodin tilassa. 1920-luvun Kotiliesien sivuilta hahmotetut kaksi hegemonista diskurssia: valistuksen ja vastuun diskurssit on hahmotettu useiden lukukertojen jälkeen Kotiliesien teksteistä. Kotiliettä tulkitaan valistavana lehtenä, jossa sivistyneistön naisten ajatellaan valistavan kansaa eli alempien yhteiskuntaluokkien naisia.</p> <p>Tutkimustuloksina saadaan selville, että valistuksen diskurssi liittyy 1920-luvun Kotiliesien sivuilla yhteiskunnan modernisoitumiseen, kotitalousideologiaan ja taylorismin kotitalouteen soveltamiseen. Kodeissa tulee kotien naisten ja perheenemäntien ohjauksessa noudattaa säästämistä, tehokkuutta, huolellisuutta, täsmällisyyttä, johdonmukaisuutta, käytännöllisyyttä, järjestelmällisyyttä ja puhtautta. Vastuun diskurssi sitoutuu protestanttiseen etiikkaan, uskonnollisuuteen, vastuurationalisuuteen ja ajatukseen kansasta ja kansakunnasta. Vastuun diskurssissa pyritään osoittamaan valistuneiden ihannekotien naisen ja perheenemännän vastuut ja velvollisuudet. Kotien naisten ja perheenemäntien tulee olla työteliäitä, nöyriä, uskovia, uhrautuvia ja vastuullisia <i>iloisia antajia</i>. Äitys ja perheenemänyys nähdään heidän <i>luonnollisena</i> tehtävänään ja suorastaan kutsumusammattina. Tämän lisäksi kotien naiset ja perheenemännät nähdään velvollisina vaalimaan perinteitä, ”oikeaa” kasvatusta, ahkeruutta, säästäväisyyttä, kristillisyyttä, kansallista symboliikkaa ja kansallista ominaislaatua ikään kuin <i>kansakuntahyveinä</i>. Myös yksinelävät naiset ymmärretään äiteinä, sillä heidän tehtävänään nähdään <i>yhteiskunnallisen äitiyden</i> toteuttaminen toimimalla kansan valistajina ja opettajina. 1920-luvun Kotiliesien sivuilla tuotettu ideaali, naisten keskinäiset erot pois häivyttävä käsitys kotien naisesta ja perheenemännästä näyttää perustuvan porvarilliselle perheihanteelle, jossa nainen on äiti ja toimii kotona, ja mies on perheen elättäjä ja osallistuu julkiseen elämään. Kodin tilassa miehelle on varattu kodin julkisivua esittelevä olohuone, kun naisen paikkana hahmotuu keittiö. Tällaisen patriarkaalisen <i>kaksijakoisen kansalaisuuden</i> katsotaan palvelevan koko yhteiskuntaa ja sen kehitystä sekä luovan siten valistuneita, kristillisiä ja kansallisia koteja koko kansan parhaaksi.</p>			
Asiasanat – Keywords			
Kotiliesi, valistus, vastuu, diskurssi, perheenemäntä, kaksijakoinen kansalaisuus			
Säilytyspaikka			
Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos			

ALKUSANAT

1	ASTIOIDEN PESUA JA VANHOJA LEHTIÄ	1
2	KOTILIEDEN LÄMMITTELYÄ	4
2.1	KUKA LIETTÄ LÄMMITTÄÄPI? – <i>Ken valistusta kaipaapi?</i>	4
2.2	SIVUKAUPALLA OPINSAUNAA – <i>Viitoitusta valistukseen</i>	8
2.3	KOTIKENTÄN KARTOITUSTA – <i>Jo tutkitun ja tutkimattoman pohtimista</i>	12
2.4	VALISTUKSEN VIITOITAMANA – <i>Tutkimustehtävää määritellen</i>	14
2.5	LIETTÄ LÄMMITELLEN – <i>Lähdeaineistoa lajitellen</i>	16
3	TEKSTIN LUMOSTA TEKSTIN TULKINTAAN	19
3.1	TEKSTEJÄ TUTKIMASSA	19
3.1.1	<i>Nimilappuja liimaillen</i>	20
3.1.2	<i>Merkityksiä metsästäen - diskurssia hahmottaen</i>	23
3.1.3	<i>Vallan kiemuroissa</i>	25
3.2	KOTILIEDEN VIITEKEHYKSEN TEORETISOINTIA.....	26
3.3	KOTILIEDEN DISKURSSIEN TUNNISTAMISTA	29
4	LIEDEN LÄMMÖN IHANTEITA	32
4.1	IDEOLOGIAA, IDEOLOGIAA.....	32
4.2	IDEOLOGIASTA RETORIIKAKSI.....	36
4.2.1	<i>Purkuyritys I: Kotiliesi</i>	38
4.2.2	<i>Purkuyritys II: Koti on yhteiskunnan sydän</i>	39
5	VALISTUKSEN TAVOITTEITA	44
5.1	RATIONAALISTA VALISTAMISTA	44
5.2	MODERNIA MURROSAIKAA	51
5.3	TIEDETTÄ JA POPULARISOINTIA	56
5.4	JÄRKEVÄSTI TOIMIEN - KOTIA SIVILISOIDEN.....	60

6	VASTUUTA JA VELVOLLISUUKSIA	78
6.1	SISÄISTETYLLÄ KURILLA RATIONAALISEEN TOIMINTAAN.....	78
6.2	HIELLÄ JA AHERRUKSELLA	79
6.3	USKOEN JA RUKOILLEN.....	82
6.4	MORAALINEN YLEVYYS - VASTUURATIONAALISUUDEN KAVALUUS.....	85
7	VASTUUNOTON IHANUUTTA	92
7.1	VASTUUSSA KANSALLE - KOTI, KIRKKO, KANSAKUNTA	93
7.2	PERINTEITÄ VAALIEN – SYMBOLIIKALLA YHDISTÄEN.....	97
7.3	ME JA MUITA UNOHTAMATTA	102
7.4	NAISKANSALAISTA RAKENTAEN	107
8	KOKO KANSAN PARHAAKSI (EPILOGI).....	115
	LÄHTEET	122
	KIRJALLISUUS.....	123

ALKUSANAT

Kotien valistamista käsittelevää pro gradu -tutkielmaani ovat tukeneet ja innostaneet Jyväskylän yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen, etnologian laitoksen ja perhetutkimusyksikön 23. - 25. kesäkuuta 1997 järjestämä *Koti-home –seminaari* sekä kotiteeman ympärille Jyväskylässä 14. - 15. marraskuuta 1997 kokoontuneet *Naistutkimuspäivät*. Molemmissa tapahtumissa tuli esille se, kuinka kotia voidaan tutkia erilaisista näkökulmista: aina konkreettisesta metaforiseen koti -tutkimukseen. Kodin ja kansakunnan yhteensitoutumisen ja -limittymisen tarkasteluun sain lisäpotkua Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen 29. - 30. tammikuuta 1998 järjestämästä seminaarista *Suomalaisuuden rakentuminen muuttuvassa Euroopassa*. Perehtymistä diskurssianalyysin ja diskurssien maailmaan on innostanut Jyväskylässä marraskuusta 1997 lähtien kokoontunut diskurssianalyysin parissa ahertavien tutkijoiden ja opiskelijoiden lukupiiri ja sähköpostilista.

Pro gradu -tutkielmani haluan omistaa kaikille naissukupolville, jotka ovat tehneet parhaansa kotien ja yhteisen kotimme eli kansakuntamme rakentamisessa. Ennen kaikkea kiitän omaa äitiäni, joka edellisten sukupolvien äitien tavoin on siirtänyt tietojaan ja taitojaan tyttärelleen *K/kotilieden*¹ äärestä. Lämmin kiitos Katja-Margitille hyvistä kommentteista ja kannustuksesta pro gradu -prosessin eri vaiheissa sekä Henrylle tietojenkäsittelyn maailman salaisuuksiin perehdyttämisestä.

Minna-Kristiina Ruokonen

---

¹Kotiliesi = aikakauslehti Kotiliesi, kotiliesi = metaforinen ilmaus äidin opetuksille.

1 ASTIOIDEN PESUA JA VANHOJA LEHTIÄ

Kun rutiinit ohjaavat toimintaa, käyttäytymisen rationalisointi niveltää helposti toimijan perusturvallisuusjärjestelmän yhteen niiden vakiintuneitten sopimuksenvaraisten käyttäytymissääntöjen kanssa, jotka ovat jo olemassa ja joihin vuorovaikutuksessa toimijain yhteisenä tietovarantona nojataan. Niinpä rutiinien luonnehtimissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa toimijat harvoin kykenevät perustelemaan tai edes tuntevat tarvetta perustella vakiintuneita sopimuksenvaraisia käyttäytymissääntöjä noudattelevia toimintojaan, mikäli toiset näitä perusteluja heiltä sosiaalisen toiminnan kuluessa sattuvat tiedustelevaan (Giddens 1984, 327).

Jokapäiväisessä elämässämme on useita tällaisia Anthony Giddensin kuvaamia vakiintuneita, sopimuksenvaraisia käyttäytymissääntöjä. Ne takaavat päivittäisten toimintojen ”onnistuneen” suorittamisen ja luovat jatkuvuuden tunteen, josta Giddens (emt., 326) käyttää käsitettä *ontologinen turvallisuus*. Vaikka yhteiskuntateoreettista keskustelua ovat viime vuosina hallinneet postmodernismi- ja dekonstruktio -keskustelut, jotka ovat pyrkineet hajottamaan funktionalistisia ja positivistisia yhteiskunta -käsityksiä ja tarjonneet tilalle ”*All that is solid melts into air*”² -tyyppisiä yhteiskuntatulkintoja nykyajan jälkitraditionaalisen, globalisoituvan yhteiskunnan fragmentaarisuudesta ja moniulotteisuudesta, on kuitenkin ollut vaikea ohittaa Giddensin esittämää *ontologisen turvallisuuden* merkitystä ja vaikutusta arkipäivän elämässä.

*Ontologinen turvallisuus*³ peittyä usein arkipäiväisiksi koettujen rutiinien taakse. Päivittäiset kotityöt tuntuvat velvollisuuksilta, jotka tulee suorittaa rationaalisen käyttäytymisen nimissä. Astiat on pestävä, pyykki silitettävä ja huoneet imuroitava. Harvapa meistä tulee näitä toimintoja suorittaessaan miettineeksi, että toimintamme rakentaa perusturvallisuusjärjestelmäämme, arkipäivästä ja sen haasteista selviämistä, tai että tietyt kotona suorittamamme kotityörutiinit perustuvat sopimuksenvaraisille käyttäytymissäännöille kotitilan rationaalisesta haltuunotosta ja siinä toimimisesta. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina. Asioiden kokeminen rutiineiksi ja arkipäiväisyyksiksi on historiallisen prosessin tulos, jossa sopimuksenvaraisten käyttäytymissääntöjen avulla asioista ja toiminnoista on tehty

---

² Katso Berman, Marshall (1983) *All That Is Solid Melts Into Air: The Experience of Modernity*. London: Verso.

³ *Ontologinen turvallisuus* muotoutuu Giddensin (1991, 38) mukaan *basic trustin* eli jo lapsena koetun perusluottamuksen kautta. Perusluottamus ja sen syntyminen/synnyttäminen asemoituu usein juuri koteihin.

"niinhän on aina ollut" -retoriikan avulla läpinäkyviä itsestäänselvyksiä. Niistä on vuosien varrella rapissut pois alkuperäinen paatos ja eetos, ja niistä on tullut itsestäänselvyksiä ja rutiineja. Silti ne kantavat mukanaan syntyäikojensa tarinaa, vaikkemme sitä aina heti tunnistakkaan.

Giddensin esittämää *ontologista turvallisuutta* etsitään usein juuri kotoa. Kotien naisten ja äitien arkipäiväinen, rutiinimainen työ on luonut perustan kotona koetulle turvallisuudelle.⁴ Samalla on tuotettu käsitys äideistä ikään kuin mahdollisen ”perheparatiisin” luojina ja synnyttäjinä. Tällainen mystifioiva näkemys perustuu porvarilliseen perheihanteeseen, joka ylevöitti kodin ja äitiyden. (Jallinoja 1983, Sulkunen 1989a). Tämän ihanteen mukaan kotona tuotetaan ja uusinnetaan rationaalisia arvoja, kuten siveys, puhtaus, järjestys ja säästäväisyys. Porvarillinen perheihanne ja sen rationaalinen maailmankatsomus on palvelut kotien ja perheiden lisäksi myös laajempaa yhteiskunnallista ”hyvää” eli kapitalistisen, länsimaisen yhteiskunnan rationaalista kehitystä. Riitta Jallinoja (1989, 12) onkin todennut, että kapitalistisen, teollisen yhteiskunnan asettamat vaatimukset synnyttivät vähitellen porvarillisen perheihanteisiin perustuvan ydinperheen.

Käsityksiin mystisestä kaikkivoipaisesta äidistä ja porvarillisen perheen ihanteellisuudesta voi kurkistaa lukemalla vanhoja lehtiä. Suomalaisten kotien kohottamiseen suunnattua kotivalistusta harjoitettiin erittäin voimakkaasti viime vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä. Tälle valistukselle antoivat kirjallisen ja journalistisen muodon muun muassa alempien yhteiskuntaluokkien naisille suunnattu Martta-liikkeen äänenkannattaja Emäntälehti sekä puolueettomaksi julistautunut⁵ vuodesta 1923 ilmestynyt aikakauslehti Kotiliesi. Näiden lehtien toimittamista innoittivat halu parantaa kotien ja

---

⁴Anthony Giddens (1986, xxiii, 60) onkin todennut, että rutiinit ovat oleellisimpia yhteiskunnallisen toiminnan muotoja, koska ne takaavat olemassaolon jatkuvuuden.

⁵ Katso KL 1/1923, 2, Kotilieden toimitus ja KL 2/1923, 56-57, ”Rouva Kivanderin kirje”, Olga Kivander: ”Semmoisesta ohjelmasta [Kotilieden ohjelma] jo voi sanoa, että mikä siihen lisätään, on pahasta. Eihän siitä puutu melkein muuta kuin puolue-elämä. Ja se puute on nykyaikana suuri ansio. Sillä joka kerta kun luen niistä huonekunnista, joiden pahanteon vuoksi ”maa on peitetty verenvioilla ja kaupunki täynnä vääryyttä”, ajattelen vaistomaisesti puoluepuuhia. Ne karkottakaamme kodin piiristä. Että ”Kotiliesi” sen aikoo tehdä, miellyttää minua.” Vaikka Kotiliesi julistautuu puolueettomaksi, sen sivuilta löytyy muun muassa mainos suojeluskuntajärjestön viikkolehdestä Hakkapeliitasta (KL 15/1926, numeroimaton alkusivu) ja muutenkin Kotiliesissä esiintyvän kirjoittelun taustalla on havaittavissa porvarillinen perhekäsitys.

perheiden elinolosuhteita. Kotityötä ja kotien varustetasoa pidettiin modernien, uudenai-kaisten standardien mukaan puutteellisena, ja jopa yhteiskunnallista kehitystä ja hyvinvoin-tia jarruttavana. Kotivalistus kohdistettiin ennen kaikkea työläis- ja maalaisperheisiin ja heidän koteihinsa. Vähitellen modernin ajan asettamat kotikulttuurin kohottamispyrkimyk-set levisivät koskemaan kaikkien yhteiskuntaluokkien perheitä ja koteja. Tällaisessa huolestuneisuudessa voi väittää olleen kyse ennen kaikkea kotona vallitsevan *ontologisen turvallisuuden* materiaalisesta laadusta⁶, jolle modernisoituva yhteiskunta ja sen mukanaan tuomat uudistukset ja ajattelutavat asettivat uudenlaisia vaatimuksia.

Kotien ja kotien naisten, perheenemäntien ja äitien laajaa yhteiskunnallista huomiota saanut valistaminen voi tuntua nykyajan ihmisestä oudolta.⁷ Mutta ajallisesti tällainen voimakas valistustyö ei ole kovinkaan kaukana eikä loikka menneisyyteen ole kovinkaan pitkä. Kotivalistusta kohdistettiin viime vuosisadan lopussa ja tämän vuosisadan alussa syntynei-siin suomalaisiin naisiin. Tämän naissukupolven voi nimetä J. P. Roosin (1987, 53-54) suomalaisen elämän tarkastelussa määrittämän *sotien ja pulan sukupolven*⁸. Heille ja heitä edeltävälle sukupolvelle koti ja kodin talous ja nykyihmiselle rutiininomaiset kodin tehtävät ja tekniset välineet "tehtiin/tuotettiin" näkyviksi. Tällainen "näkyväksi tuottaminen" tapahtui ensisijassa sivistyneistön naisten tekemän valistuksen avulla. Kodista ja kotona vietetystä elämästä tuli uudenlaisen mielenkiinnon kohde itsenäistymisen ja sotien jälkeen. Suomalaisen yhteiskunnan elinvoimaisuutta ja asemaa kansakuntana muiden kansakuntien joukossa pyrittiin nostamaan myös suomalaisten kotien avulla.

---

⁶Vertaa perhettä ja kotia koskeviin nykykeskusteluihin, joissa korostuu kodin henkisen ilmapiirin määrittely ja perheen psyykkisen hyvinvoinnin edistäminen ja pahoinvoinnin estäminen.

⁷Nykyiset naistenlehdethän perustuvat myös osittain valistamiselle, vaikka niissä on myös erittäin paljon viihdyttävää ainesta. Niiden artikkelikirjo on siten myös huomattavasti laajempi ja näkökulmat individualismia korostavan aikakau-temme sanelemat. Suurimpana erona vuosisadan alun naistenlehtiin voidaan pitää niiden keskittymistä yksilön, ei niinkään perheen ja yhteiskunnan oikeuksiin ja vaatimuksiin.

⁸J.P.Roosin (1987) elämäkerta-aineistossa *sotien ja pulan sukupolven* kirjoittajat ovat syntyneet 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Tämän sukupolven keskeisiä kollektiivisia tapahtumia ovat sekä kansalais- että talvi- ja jatkosodat. Elämän aktiivivaihe sijoittuu sotien väliseen aikaan ja työ on keskeinen elämänalue. Olosuhteet ovat köyhät ja puutteelliset. (emt., 53-54, 71) Roosin nimeämä *sotien ja pulan sukupolvi* on viettänyt nuoruuttaan tutkielmassani käsittelemieni vuosien 1923-1929 välillä.

Minua ja muita sukupolveni naisia (1960-luvulla syntyneitä) 1920-luvun koteihin ja kotien naisiin kohdistettu valistus saattaa hymyilyttää. Olemmehan oppineet, ettei ole yksitä ja ainoita oikeaksi osoitettuja tapoja tehdä asioita, kuten Kotiliedessä opetetaan tai että kotityöt olisivat ainoastaan naisten ”puuhia” (vaikka käytännössä usein niin saattaa ollakin). Kiinnostuin kodin problematiikasta perehdyttyäni kesällä 1996 Leipzigissä, saksalaisten naisten elämään. Silloin aloin kyseenalaistaa käsityksiäni kodista, kodin tilasta ja naisen paikasta kotona.

Kirsti Saarikankaan (1991, 240) toteamus, että *asunto ja arkinen elinympäristömme on itsestäänselvästi läsnäolevana muuttunut ikään kuin näkymättömäksi: se on huomaamaton, hiljaista ja mykkää merkityksen tuottoa kellahti nurin ja kotiin ”hautautuneet” merkitykset alkoivat kurkistella kulman takaa. Koti ja kodin maailma saippuoinen ja keittokulhoineen alkoikin hahmottua tiedon, sivilisoitumisen ja ideologian/ideologioiden läpitunkemana. Pienen alustavan tarkastelun ja aiheeseen perehtymisen jälkeen havaitsin nykyisten kotikäsitteiden perustuvan tämän vuosisadan alussa propagoituun porvarilliseen perheihanteeseen ja kotitalousideologian innoittamana tehtyyn kotien valistamiseen. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni onkin lähteä analysoimaan yhtenä kotien valistuskanavana toimineen aikakauslehden, Kotilieden, harjoittamaa kotitalousideologista valistusta ja sen rakentumista 1920-luvun Kotiliesissä.*

2 KOTILIEDEN LÄMMITTELYÄ

2.1 Kuka liettä lämmittääpi? – Ken valistusta kaipaapi?

Suomalaista yhteiskuntaa leimaa tutkielmassa käyttämäni lähdeaineiston ajankohtana, eli vuosina 1923 – 1929, ensimmäisen maailmansodan, tuoreen itsenäisyyden ja sitä seuranneen sisällissodan mainingit⁹, pulan ja niukkuuden aika (siitä huolimatta itsenäisen Suomen

---

⁹ Vaikka Kotiliesi oli julistautunut puolueettomaksi aikakauslehdiksi sen sivuilla kirjoitettiin sisällissodasta vapaussodan nimellä: ”Kaikkialla maassamme on äskettäin vietetty viisivuotisjuhlia vapaussotamme alkamisen muistoksi, tuon suuren taistelun, joka maamme kodeille merkitsi pelastusta väkivallasta ja häväistyksestä ja koko maallemme uskomattoman ihanan itsenäisyyden toteutumista.” (124) (KL 4/1923, 124-125, ”Helsingin kirje”, Rouva X.)

kahta ensimmäistä vuosikymmentä voi pitää teollistumisen vakiintumisvaiheena)¹⁰, naisten lisääntyvä siirtyminen julkiseen elämän tehtäviin, kansainvälistyminen¹¹ ja modernisoituminen.¹² 1920-luvun suomalaista yhteiskuntaa ei voi kuitenkaan vielä pitää tasa-arvoisena, vaikka Suomen naiset olivat saaneet yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden 1906. 1920-luvulla pyrittiin kuitenkin edistämään tasa-arvoa tekemällä muutamia sukupuolten välistä muodollista tasa-arvoistumista edistäviä lainmuutoksia.¹³ Tämän jälkeen muodollista tasa-arvoisuutta on täydennetty käytännön sovellutuksilla, kuten äitiyslomaa ja lastensuojelua koskevilla laeilla. Aura Korppi-Tommolan (1984, 33) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa 1920-luvun jälkeen vallitseva sukupuolten välinen eriarvoisuus onkin johtunut pääasias-
sa vanhakantaisista asenteista, ei niinkään lainsäädännöllisistä puutteista.

1920-luvulla vallitsi varsin konservatiivinen naiskuva, joka jakoi miesten ja naisten elämämpiirit selkeästi privaatin eli naisten ja julkisen eli miesten elämänalueiksi. Irma Sulkunen (1989b) onkin todennut, että modernisoituva suomalainen yhteiskunta rakentui *kaksija-*
koiselle kansalaisuudelle, naisen määrittelylle yksityisen ja äitiyden sekä miehen määrittelylle julkisen ja ansiotyön kautta. Tuon ajan modernismin kirjallisten kuvausten käsitys jazz-tytöstä ja iloisen huolettomasta 1920-luvusta ei ole luettavissa Kotiliesien sivuilta kuin huomautuksena tämän käsityksen pitävän paikkansa vain joidenkin Suomen naisten kohdalla:

Hattu päästä, näiden äitien ja naisten edessä, sinä mies, joka ahtaasta ja puhdistamattomasta ikkunastasi et näe muuta kuin sellaista, joka muka oikeuttaa sinua ennustamaan, että nykyisen aikakauden nimenä historian lehdillä tulisi olemaan "polkkatukan ja jazzin aikakausi" (359) (KL 9/1929, 358-359, "Näköpiiristämme", Kylätonttu)

---

¹⁰ Suomen vientiteollisuudelle avautuivat uudet markkinat, vesivoimavaroja alettiin käyttää yhä enemmän teollisuudessa, työvoiman kysyntä aiheutti muuttoliikkeen maaseudulta kaupunkiin. (Heikki Waris 1974, 19; Alapuro 1985, 78)

¹¹ Suomen itsenäisyyden ajan ensi vuosien poliittista linjausta voidaan luonnehtia liberalistiseksi ja kansainväliseksi aina vuoteen 1928, jolloin oikeistoradikalismi jyräsi liberaaliset ajattelusuunnat. (Immonen, Mäkinen & Onnela 1992, 11)

¹² Suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumisesta on useita erilaisia käsityksiä. Yhteiskuntatieteellisissä keskusteluissa Suomen modernisoituminen sijoitetaan yleensä vasta toisen maailmansodan jälkeiseen teollistumisen aikakauteen. Tarkastelen luvussa 5 tarkemmin modernisaatiota, jossa tarkennan myös väitettä suomalaisen yhteiskunnan modernisaa-
tiosta 1920-luvulla.

¹³ Vuodesta 1926 naiset pääsivät valtion virkoihin ja toimiin ilman erivapautta ja vuonna 1929 säädetyssä uudessa avioliittolaissa aviopuolisoiden omistusoikeudet määritellään yhdenvertaisiksi. (Korppi-Tommola 1984, 33) Vuonna 1925 naiset saivat ääni- ja vaalioikeuden seurakuntavaaleissa. Eduskunnassa naisia oli 20-30 %. Vuonna 1926 nimitettiin Suomen ensimmäinen naisministeri Miina Sillanpää (sosiaaliministeri). (Sysiharju 1995, 68)

Kotia eikä niinkään katuja ja kahviloita pidettiin naisen paikkana ja äitiyttä¹⁴ naisen kutsumuksena. Liisi Huhtala (1989, 471) onkin todennut, että 1930-luvulle sijoittuvissa kaunokirjallisissa teoksissa naisen kotiin jäämistä kuvataan naisen itsenäisyyden osoituksena. Naisen kotona oleminen liitettiin äitiyteen ja äitiyskultti vaikuttaakin olleen erityisen vahva juuri maailmansotien välisellä kaudella. Liisi Huhtala (emt.) epäileeekin ruotsalaisen Ellen Keyn äitiyttä koskevilla mielipiteillä olleen vaikutusta myös Suomessa. Key oli nimittäin äitiyden puolestapuhuja, jonka mielestä äitiys oli "naisen asevelvollisuutta". Laura Harmaja ei Ellen Keyn tavoin käytä näin sotilaallista ilmausta, mutta argumentoi *todellisesta perheenemännästä* ja hänen yhteiskunnallisesta huoltotyön ja sen arvostuksen puolesta.

Yhteiskunnan täytyy oppia antamaan arvoa hänen työnsä, vaikkei hän ansaitsekaan rahaa --eikä voi ansaita rahaa niin kauan kuin hän todellisena perheenemännänä pysyy, vaimona ja äitinä, joka kodin piirissä käyttää työvoimansa suorastaan perheensä huoltamiseen. Sen arvonannon, mikä hänelle kuuluu, hän varmaankin voi saavuttaa, jos yleensä opitaan näkemään, miten tuottavaa kotitaloustyö todellisuudessa on (371) (KL 11/1928, 370-371, "Onko perheenemännän työ tuottavaa?", Laura Harmaja)

1920-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa eriarvoisuus ja *kaksijakoinen kansalaisuus* ei vallinnut pelkästään naisten ja miesten, vaan myös eri yhteiskuntaluokkien välillä. 1920-luvun naisten olemista ja tekemistä määritteli sukupuolen lisäksi erittäin vahvasti myös yhteiskunnallinen asema. Irma Sulkunen (1989b) onkin todennut, että niin raittius- kuin naisliikkeessäkin feminiinisen alueen nähtiin läpäisevän koko yhteiskunnan, myötäilevän luokkasuhteita ja perustuvan *hierarkkiseen sisarusjärjestelmään*. Ylimmällä hierarkian portaalla toimivat eliitin sivistyneistönaiset, jotka vaativat poliittisia ja koulutuksellisia oikeuksia. Nämä eliitin suffragettinaiset ajoivat äitiyden poliittista legitimoitua ja tukivat koti-ideologiaa sekä yksityisen ja julkisen elämän piirin kahtiajakoa. Hierarkian toisella portaalla toimivat keskiluokkaiset naiset, jotka olivat malliesimerkkejä puuhakkaista, valistuneista ja yhteiskunnallisesti aktiiveista perheenemännistä. Alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvat naiset, kuten työläisnaiset, pyrittiin valistuksen avulla saamaan toteuttamaan koti- ja äitiysideologiaa. Heitä pyrittiinkin vetämään julkisilta työmarkkinoilta täysipäiväiseen perheenemännän rooliin. (Sulkunen 1989b, 165-167)

---

¹⁴Katso äitiyden korostamisesta esimerkiksi Kotilieden äidinlahjoista: KL 5/1929, 164, "Uudet äidinlahjamme", toimitus (ensimmäiset jaettu 1 ½ vuotta sitten); KL 9/1929, 343-345 & 348, "Äidinlahjat. Vaasan Puuvillatehtaan lahjoittamat Kotilieden äidinlahjat jaettu", toimitus: "Tällaisia ihmeellisiä, uhrautuvia, kaikkensa antavia naisia ovat ne monet sadat, joita Kotiliedelle on lahjansaaajiksi suositeltu. Ei ole totisesti "maan suola" tästä valtakunnasta vielä loppumassa."

Siitä huolimatta, että naiset sijoittuivat eri yhteiskuntaluokkiin ja heidän elämänsä on ollut hyvin erilaista, heitä näyttää yhdistäneen kotitalouden aate. Kotitalousideologia vaikuttaa kuitenkin saaneen ensin jalansijaa sivistyneen eliitin ja keskiluokan naisten keskuudessa. Sillä juuri he pyrkivät levittämään kotitalousaatetta myös alempien luokkien, työväen ja maatalouden naisten keskuuteen. Heidän pyrkimyksenään oli saada alempien yhteiskuntaluokkien naiset arvostamaan perheenemännyyttä ja siirtymään täyspäiväiseen perheenemännyyteen. Tällaiset tavoitteet vahvistivat käsitystä eri sukupuolten välisistä tehtävistä ja näiden tehtävien jakautumisesta yksityiseen ja julkiseen elämänpiiriin

Tällaisessa käsityksessä *kaksoiskansalaisuudesta* näkyy vaikutteita J.V. Snellmanin yhteiskunta -käsityksestä. Snellmanin 1840-luvulla muotoilemat suomalaista nationalismia pönkittävät yhteiskunnalliset ohjelmat ohjasivat vielä 1920-luvun ihmistenkin ajattelua. Snellman oli jaottelut ohjelmissaan naiset ja miehet eri yhteiskunnallisille toimintakentille. Miehen tuli toimia yhteiskunnan julkisella sektorilla, kun taas naisen ensisijaisena työkenttänä pidettiin kotia. Molempien sukupuolien tuli ajatella kaikessa tekemisessään ennen kaikkea kansakunnan parasta. Snellmanin käsityksen mukaan myös avioliiton ja lasten kasvatuksen avulla yksilöt saadaan tuntemaan vastuuta ja velvollisuutta isänmaata kohtaan. Tässä ajattelussa kuvastuu fennomaanisen liikkeen näkemys perheestä valtion perussoluna, jossa naisten tuli tehdä velvollisuutensa sekä perhettään että isänmaataan kohtaan. (Mäkelä et al. 1989, 135) Kotiliesi perustettiinkin snellmanilaiselle käsitykselle perheen ja kodin merkityksestä, ei niinkään valtion perussoluna vaan yhteiskunnan sydämenä, jonka vaalimisesta annettiin vastuu naisille.¹⁵ Suomen kotien liesien lämmittäminen nähtiinkin 1920-luvulla ennen kaikkea keskiluokkaisten ja alempien luokkien naisten tehtävänä. Sivistyneistön naiset toimivat siinä heidän valistajinaan – antoivat ohjeita oikeasta tavasta sen lämmittämiseksi.

---

¹⁵Palaan tämän määrittelyn pariin luvussa 4, jossa hahmottelen tarkemmin Kotilieden ideologista pohjaa. Katso kuitenkin myös KL 11/1923, 322-324, "Snellmanin ajatus kodista", E. Nevanlinna.

2.2 Sivukaupalla opinsaunaa – viitoitusta valistukseen

Suomen kodeille ja kotien naisille oli alettu suunnata kotitalousvalistusta jo 1800-luvulla.¹⁶ Porvarillisen naisliikkeen edustamat ajatukset kodin ja perheen suojelemisesta, naisten äidillisten ominaisuuksien arvostamisesta ja naisten yhteiskunnallisen tehtävien määrittämisestä yhdistyivät käsityksiin äidillisyydestä ja äitiyden tärkeydestä. (Sulkunen 1989b, 162) Suomen kotien ja niitä hoitavien ja hallitsevien naisten katsottiin tarvitsevan yhä enemmän valistusta ja ohjausta kotien vaativien tehtävien suorittamisessa. Lisääntyvän tiedon ja kotivalistuksen tarpeellisuus johti kotien ja perheenemäntien valistamiseen suunnatun Kotilieden perustamiseen vuonna 1923.¹⁷

Kotiliesi on naisille ja erityisesti perheenemännille suunnattu lehti. Se profiloit itsensä jo ensi numerosta lähtien ”*Suomen kotitalousväen lehdeksi*”. Kotiliesi on luultavasti palvellut useita eri funktioita 1920-luvun naisten elämässä. Naisten lehdillä on yleensäkin monia eri funktioita. Ne voivat olla hyötylehtiä, tiedonjakajia, päiväunelmien tarjoajia, puuttuvien ihmiskontaktien korvaajia, terapian antajia, itsetunnon vahvistajia, yhteiskunnallisia vaikuttajia ja suomalaisen elämänmuodon arkistojia (Malmberg 1991, 284-286). Tästä Malmbergin tekemästä jaottelusta näkyy selvästi kuinka naisten lehtien nähdään tyydyttävän naisten sekä yhteisöllisiä että individualistisia tarpeita. Mielestäni Kotiliesi on toiminut 1920-luvun Suomessa ennen kaikkea *hyötylehtenä, tiedonjakajana, yhteiskunnallisena vaikuttajana ja suomalaisen elämänmuodon arkistojana*.

Kotilieden perustaminen oli merkittävä tapaus suomalaisessa aikakauslehtihistoriassa. Tuolloin elettiin ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan jälkeistä aikaa ja suomalainen yhteiskunta tarvitsi monenlaista kohennusta. Naisten kotona tekemää työtä ei pidetty ainoastaan naiseuteen kuuluvana luonnollisena ominaisuutena (vrt. Sulkunen 1989b, 162), vaan sen ajateltiin vaikuttavan koko yhteiskunnan hyvinvointiin ja sen taloudelliseen

---

¹⁶ Katso Sysiharju, Anna-Liisa (1995) *Naisasian tytär – muuttuvien kotien tuki. 1891-1990. Vuosisata kotitalousopettajien koulutusta Helsingissä*.

¹⁷ Joulukuussa 1922 ilmestyi Kotilieden näyttenumero ”joulunumerona”, mutta lehti alkoi ilmestyä varsinaisesti vuoden 1923 alusta.

menestykseen. Kotia hoitavia/emännöiviä naisia haluttiin valistaa ja siten nostaa suomalaisten kotien ja kotikulttuurin¹⁸ tasoa. Perheenemäntiä valistavalle lehdelle vaikuttaa olleen sosiaalinen tilaus, jota täyttämään Werner Söderström Osakeyhtiö perusti Kotilieden. Lehti perustettiin ajatukselle, että se toimisi *oppaana* Suomen kotien naisille. (Malmberg 1991, 197) Kotitalouteen liittyvää valistustyötä pidettiin keinona yhdistää Suomen kaikkia naisia. Näin sen ajateltiin myös karsivan ennakkoluuloja eri yhteiskuntaluokkia olevien naisten välillä samalla kun se yhdistäisi heidät yhteisen kotitalousaatteen alle.

Eri yhteiskuntaluokkiin, eri puolueyhtymiin kuuluvia naisia kokoontuu saman katon alle kuulemaan eri harrastuspiirejä edustavien ehkä oudolla puoluevärillä leimattujen naisten sanoja. Tämä väkisinkin poistaa ennakkoluuloja. Tämä väkisinkin avartaa katsantopiiriä. Tämä väkisinkin herättää ajatuksia, kasvattaa itsenäisyyttä. Tämä väkisinkin lähentää ryhmiä toisiinsa. Tässä onkin näiden tilaisuuksien toinen suuri merkitys. Ja mitä tarvitsemmekaan nyt enemmän kuin syvempää yhteisymmärrystä, voimakkaampaa yhteishenkeä, laajempaa yhteistoimintaa yhteisen kotimaamme kansalaisten ja erikoisesti sen naisten kesken? (KL 19/1925, 482, "Ilahduttavaa naisten yhteistoimintaa", Hg Gd.)

Rakkaus kotiin, halu tehdä työtä oman kotimme kohentamiseksi yhdistää meitä kaikkia, olipa välillämme muuten mitä raja-aitoja tahansa. Tämä yhteisen päämäärämme, kotiemme, kotiemme kaikinpuolisen onnen ja viihtyisyyden hyväksi Kotiliesi tänäkin vuonna omistaa työnsä. (KL 1/1928, 5, "Onnellista uutta vuotta 1929 toivottaa Kotiliesi kaikille arvoisille avustajilleen sekä entisille ja uusille lukijoilleen")

Kotilieden toimituskunta koostui 1920-luvun Suomen aktiivisista vaikuttajanaisista.¹⁹ He olivat sivistyneitä, koulutettuja ja muutama heistä oli luonut tieteellistä tai poliittista uraa. Anne Ollila (1993, 30) onkin todennut, että sivistyneistön naisilla oli merkittävä tehtävä kansakunnan rakentamisessa.²⁰ Toimivathan sivistyneistön naiset kansakuntaideaaliin

¹⁸ Kotiliedessä usein käytetty käsite *kotikulttuuri* voidaan määritellä Eva Somersalon sanoin: "...Korkeamman kotikulttuurin [avulla] maamme emännät parhaiten voivat tehdä työtä maamme kohottamiseksi sivistyskansojen joukkoon myöskin suuren maailman silmissä. Mutta tuohon korkeampaan kotikulttuuriin kuuluu: kodit ja kotinurkat siisteiksi, lapset puhtaiksi, heidän ja omat vaatteemme ehjiksi! Ja vielä lisäksi, että ruoka on siististi valmistettua ja siis puhdasta, että se on kypsää ja ateria hyvin kokoonpantua...kotisivistykseen kuuluu myöskin aina kohtelias ja ystävällinen, vaikka vaatimaton käytös." (KL 11/1925, 291-292, "Perheenemäntien osuus maamme tunnetuksi tekemiseen.", Eva Somersalo)

¹⁹ Perustajajäsenenä oli viisi tarmokasta naista: filosofian maisteri, Kotilieden toimitussihteeri ja vastaava toimittaja Alli Wiherheimo, Kotilieden puheenjohtaja, professorin rouva (tituleeraa itse itseään näin!) Hedvig Gebhard, kansanedustaja, opettaja Mandi Hannula, filosofian maisteri, rouva Laura Harmaja ja johtaja Eva Somersalo. (Kotiliesi, "joulunumero"/näytenumero 1922). Varsinainen toimituskunta kasvoi vuonna 1925 yhdellä jäsenellä, kun käsityönopettaja Mary Ollonqvist liittyi siihen mukaan. (KL 1/1925)

²⁰ Naisten toimiminen esimerkiksi kansakoulun opettajina nähtiin erittäin tärkeänä. KL 12/1923, 357-359, "Lucina Hagman", Oskari Mantere: Lucina Hagman: "Se sivistys: ne tiedot, se sydämenjalostus ja se luonteenkohotus, mikä näiden sivistyneiden naisten kautta on istutettu heidän oppilaihinsa, on omasta sisällisestä voimastaan vuorostaan näistä oppilaista levinnyt Suomen koteihin ja siten sen kansaan, sitä kohottaen ja kehittäen. He ovat todellisuudessa tehneet sen työn, josta sadat muut ovat pitkiä ja kauniita juhlapuheita pitäneet, mutta harvat milloinkaan toteuttaneet elämänsä kautta."

kuuluvan tasavertaistamisen edistäjänä toimien esimerkiksi kansan valistajina eli opettajina. Heillä oli yhteyksiä myös naisasialiikkeeseen. Yksi lehden perustajajäsenistä, Laura Harmaja, oli kansantaloustieteilijä, jonka välityksellä kotitaloustieteen opit levisivät Saksasta Suomeen (Sulkunen 1989, 98). Laura Harmaja julkaisi kotitalouden asemaa yhteiskunnassa ja kansantalouden osana selvittäviä teoksia, muun muassa *Kotitalous nykyisessä yhteiskunnassa* (1925),²¹ jota kommentoitiin 1920-luvun Kotiliesien sivuilla ylistävään sävyyn. Teos sisältää samat keskeisalueet, joihin Kotiliesissä kiinnitetään huomiota 1920-luvulla:²² kotitalouden asema talouselämässä, kulutuksen suunnittelu ja järjestäminen, menojen kartoitus, ammattitaidon merkitys kotitaloudessa, asunnon ja kotitalouden merkitys sekä kotitalouden kohottamistoimenpiteet. Hedvig Gebhard toteaaakin, että ”...kodinhoito ja kotitalous kansamme keskuudessa ei ole jaksanut pysyä kansamme muun suurenmoisen kehityksen tasalla, vaan päinvastoin alkuperäisyytensä vuoksi on ollut sekä yleisen kansanterveyden että yksityistalouden ja kansantaloudenkin kohoamisen esteenä”²³. Niinpä Kotilieden työkenttänä hahmottuu juuri kotien ja kotitalouden kohottaminen ja kehittäminen. Tätä tehtävää Kotilieden varsinaisen toimituskunnan lisäksi ryhtyivät toteuttamaan Kotilieden laaja kotitalousalan asiantuntijajoukko.²⁴

Vuoden 1923 ensimmäisessä numerossa Kotilieden toimitus esittelee lehteään lukijoilleen. Siinä Kotiliesi kääntyy Suomen *perheenemäntien* puoleen ja osoittaa pyrkivänsä toimimaan heidän *ammattilehtenään*. Toimittajat esittävät, että *perheenemännät* ja *asianharrastajat* olivat toivoneet tällaisen lehden perustamista, koska kotitalous ja kodinhoito on niin laaja

---

²¹ Kyseistä kirjaa koskevassa Kotilieden mainoksessa todetaan, että: ”Kokenut kansantaloustieteen opettaja esittää uudessa kirjassaan kotitalouden asemaa kansan talouselämässä, tahtoen osoittaa, mikä merkitys kotitalouden kohottamistyöllä on nykyajan yhteiskunnassa. Hänen esityksensä soveltuu käytettäväksi sekä kotitalousopetuksessa että yleisessä valistustyössä.” (KL 5/1925, takakansi.); Hg Gd. kommentoi Harmajan teosta KL 6/1925, 154-155; ”Helsingin kirje” Katso myös: KL 11/1925, takakansi, jossa esitellään asiantuntija-arvosteluja kyseisestä kirjasta. Muun muassa kotitaloustarkastaja, maisteri Katri Laine toteaa, että: ”Tahtomattaan tulee jokainen kotitalousihminen verranneeksi sitä katkismukseen, jossa kaikki on sanottu lyhyesti, selvästi ja todenmukaisesti. Suotava olisi, että tämä kirja määrättäisiin pakolliseksi oppikirjaksi, sillä jokaisen kansalaisen on siihen tutustuttava.” (U.Suomi)

²² Katso myös: KL 15-16/1923, 436, mietelause: ”Perheenemännän on opittava ajattelemaan, ei vain yksityistaloudellisesti vaan myöskin kansantaloudellisesti.” Prof. Wygodzinski; KL 20/1924, 608-609, ”Emäntien vaikutus maamme kauppataseeseen”, E. S-o.

²³ KL 1/1926,7, ”Kysymys kotitalousopettajaopiston perustamisesta ratkaistu”, 5-7, Hedvig Gebhard.

²⁴ Katso muun muassa: KL 13-14/1923, 386, ”Kotiliesi puolivuotias”, 386-387.

ja monipuolinen ala ja sen kehittämisen tarpeet niin moninaiset. Niinpä lehti pyrkikin heti perustamisestaan lähtien olemaan käytännöllisenä hyötynä kotien naisille sekä toimimaan yhdysiteenä kotien työntekijöiden ja kotitaloustyön kohottamiseksi toimivan sivistyneistön välillä ”*paremman kodinhoidon, järkipäisemmän kotitalouden ja korkeamman kotikulttuurin puolesta*”. Toimitus kuitenkin painottaa, että ainoastaan käytännölliset asiat eivät edistä perheenemäntien ja kotitalousväen asemaa, vaan heidän tulee valppaina seurata kaikkia muitakin ajan asettamia vaatimuksia.²⁵

Kotiliesi hallitsi naisille suunnattuja aikakauslehtimarkkinoita kahdeksan vuotta täysin suvereenisti. Vuonna 1931 se sai kilpailijakseen kustannusosakeyhtiö Otavan julkaiseman Oma Koti -lehden, joka kuitenkin liitettiin vuonna 1934 Kotilieteen.²⁶ Kotiliedestä tuli suosittu ja luettu lehti ja sen lukijakunta laajeni jatkuvasti. Lukijoina oli sekä maalaisia että kaupunkilaisia.²⁷ Sitä tilattiin myös ulkomaille ja luettiin jopa Yhdysvaltojen ja Australian suomalaisten keskuudessa.²⁸

---

²⁵ KL 1/1923, 1-3, Kotilieden toimitus. Katso myös: KL 1/1924, 2-3, ”Kotilieden tervehdys lukijoilleen”, Hedvig Gebhard, Laura Harmaja, Mandi Hannula, Eva Somersalo & Alli Wiherheimo; KL 21/1924, toimitus ”[Kotiliesi] työskentelee kodinhuoltajien työtä syventäen ja helpottaen sekä kotitalousväkeä herättäen ja yhdistäen ja sen kautta toimii Suomen kotien ja koko isänmaan parhaaksi.”

²⁶ Oma Koti ei ollut niin asiapitoinen kuin Kotiliesi. Toisaalta lehtien yhdistäminen toi Kotilieteen uusia ja piristäviä piirteitä, jotka ”rikastuttivat sitä sekä sisällöllisesti että visuaalisesti”(Malmberg 1991, 202-203)

²⁷ Lehden tilaajamäärät kasvoivat koko ajan. Painos oli puoli vuotta lehden perustamisen jälkeen 10 000. (KL 13-14/1923, ”Kotiliesi puolivuotias”, 386-387). Kotiliedessä 7/1924, 203, todetaan, että Kotilieden joka numeroa lukee 100 000 henkeä. KL:n mainos: ”Kotiliesi on tullut kymmenientuhansien kotien ja niiden satojentuhansien jäsenten mieluisimmaksi lehdeksi. Sen nopea leviäminen kaikkiin kansankerroksiin osoittaa, kuinka tarpeen vaatima tämä kodin lehti oli.”(KL 19/1925, 501) Kotilieden mainoksessa vuodelle 1926 todetaan, että: ”Niinä kolmena vuotena, joina KOTILIESI on ilmestynyt, on se löytänyt tien yli viiteenkymmeneentuhanteen Suomen kotiin. (KL 21/1925, 538); KL 21/1926, numeroimaton alkusivu: ”yli 70 000 valistuneimpia ja valppaimpia koteja ...on KOTILIEDEN elinvuosina huomannut sen omaksi lehdekseen, joka pätevimmin käsittelee kotien elinkysymyksiä, antaa käytännöllistä opastusta ja avaa näköaloja eteenpäin, yhä onnellisempien kotien luomismahdollisuuksiin.”

²⁸ Kotilieden toimitus sai usein kirjeitä Yhdysvalloissa asuvalta suomalaismieheltä. Mies kertoi olevansa vailla omaa kotiliettä [on siis koditon], mutta seuraavansa mielellään kotien asioita, niinpä hän levittää Kotiliettä amerikkansuomalaisten keskuudessa: ”Olen vakuutettu siitä..., että ”Kotiliesi” todellakin tekee siunauksellista kulttuurityötä ja levittää valistusta ja apua Suomen koteihin. Siksi pä toivon, että kansalaiseni täälläkin puolen Atlantin sitä lukuisasti tilaisivat.” Katso myös KL 21/1925, 554-556, ”Helsingin kirje:”...ulkomaille menee ”Kotiliettä” satoja kappaleita – Australiaa ja Moskovaa myöten, Amerikan Yhdysvaltoihin tietysti suurin osa...Näkisitte miten mieluinen, odotettu ja kaivattu ”Kotiliesi” on kymmenissä tuhansissa Suomen kodeissa ja miten paljon iloa ja hyötyä siitä sanotaan saavan.” (556)

2.3 Kotikentän kartoitusta – jo tutkitun ja tutkimattoman pohtimista

Jo pelkästään Kotilieden perustamiseen johtaneet syyt tarjoavat mielenkiintoista tutkimusmateriaalia, kuten myös itse lehti ja sen merkitys suomalaisessa aikakauslehtihistoriassa ja vaikuttajana suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotiliettä onkin käytetty muun muassa historia- ja uskontotieteen tutkimuskohteena ja opinnäytetöiden aineistona.²⁹ Sosiologisessa tutkimuksessa Kotiliettä ei kuitenkaan ole käytetty, vaikka se tarjoaa monipuolisuudessaan runsasta aineistoa ja materiaalia myös erilaisille sosiologisille näkökulmille suomalaisen yhteiskunnan kehityksestä ja naisten osallisuudesta yhteiskunnan rakentamisessa. Tässäkin tutkielmassa pystyn tutkimusrajauksellisista ja -ekonomisista syistä tarkastelemaan vain tiettyä rajattua osa-aluetta.

Suomen kotien naisten elämää on kuitenkin alettu tutkia ja arkistoida naistutkimuksen vaikutuksesta yhä enemmän viime vuosina sekä sosiologiassa että muilla tieteenaloilla. Sosiologisessa tutkimuksessa naisten ja kotien tutkimus on keskittynyt yleensä perheen tai kotityön tutkimukseen. Kotia tilana, valistuksen kohteena tai sukupuolisten toimintojen jäsentäjänä ei ole otettu tarkastelun kohteeksi. Tilan ja asumisen merkitys ihmisten mentaaliin ja sukupuolisten toimintojen muokkaajana onkin siten vielä melko tuntematon ja tutkimaton alue.³⁰

Naisten elämän tutkimuksen innoittajana on ollut muun muassa feministinen tieteenkritiikki. Se on kritisoinut tieteen sukupuolisokeutta ja toisarvoisiksi leimattujen elämänalueiden kuten perheen, ihmissuhteiden ja kotityön tutkimatta jättämistä. Suuntaamalla tutkimusta yhteiskunnan yksityiselle sfäärille ja privaatin elämän piiriin, on pyritty ennen kaikkea osoittamaan kuinka sukupuoli jäsentää ihmisten elämää ja koko yhteiskuntaa. (Koivunen

---

²⁹ Katso esimerkiksi :Kaitasuo, Pia (1996) Kotien kohottaja. Kotiliesi-lehti perheen ja perheenemännän asialla 1923-1939. Oulun yliopisto, Suomen ja Skandinavian historian pro gradu. Aaltonen, Taina & Ellillä, Kirsti (1987) Voittavan armeijan äidit: naiskuvan myytintasoinen aines sota-ajan Kotiliesissä. Turun yliopisto, uskontotieteen pro gradu.

³⁰ Katso tilasta ja sen vaikutuksesta ihmiseen muun muassa: Saarikangas, Kirsi (1993) Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland. Helsinki: SKS; Pohjola-Vilkuna, Kirsi (1995) Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa. Helsinki: SKS; Eräsaari, Leena (1995) Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Tampere: Gaudeamus.

& Liljeström 1996b, 16) Tällainen tutkimuksen suuntaaminen privaatin alueelle ei kuitenkaan tarkoita sitä etteikö feministisellä tutkimuksella olisi annettavaa esimerkiksi yhteiskuntateorialle tai julkiseen elämänpiiriin keskittyvälle tutkimukselle ja sen sukupuolittumislle.

Erityisesti naishistorioitsijat ovat tehneet merkittävää työtä tutkimalla suomalaisten naisten historiaa.³¹ He ovat täyttäneet tutkimuksillaan sitä naishistorian tutkimuksen tyhjiötä, joka on jäänyt useilta edeltäviltä sukupolvilta täyttämättä. Tutkielmassani viittaankin historioitsija Irma Sulkusen (1989a, 1989b) merkittäviin suomalaista naista koskeviin tutkimuksiin. Myös Anne Ollilan (1993) tutkimukset suomalaisen Martta-järjestön vaikutuksesta ja tekemästä valistuksesta suomalaisessa yhteiskunnassa ovat laajentaneet käsitystäni suomalaisiin koteihin ja perheenemäntiin kohdistetusta kotitalousvalistuksesta. Sen lisäksi että Marttaliitto teki aktiivista valistustoimintaa, se julkaisi Martta-liikkeen päääänenkannattajaa Emäntälehteä, joka Kotilieden tavoin toimi kotien ja naisten valistajana. Emäntälehti kiinnittyi kuitenkin Marttayhdistyksen toimintaan ja jäsenistöön, kun taas Kotiliesi pyrki olemaan sitoutumaton ja saamaan lukijakuntansa mahdollisimman monipuoliseksi. Kotilieden tavoitteena vaikuttaakin olleen pyrkimys yhdistää kaikki suomalaiset naiset kotitalousaatteen ja kotien valistuksen avulla.

Koti tutkimuskohteena kaipaa siis uudenlaisia lähestymisnäkökulmia, jotta sen moninaisuutta ei tukahdutettaisi ainoastaan perheen ja kotityön tutkimiseen. Siksi ei tule keskittyä tarkastelemaan ainoastaan sitä mitä kotoa löytyy ja mitä siellä on, vaan ennen kaikkea sitä kuinka erilaisia asumisen, työn ja sukupuolittumisen muotoja tuotetaan ja ketkä tähän tuottamiseen osallistuvat. Ohjataanhan kotona toimivien henkilöiden toimintaa ja kodin tilan muokkaamista ja sen sukupuolittumista myös kotien seinien ulkopuolelta, kuten tämä tutkielma pyrkii osoittamaan.

---

³¹ Katso muun muassa: Irma Sulkunen (1989a, b, 1991) & Laine, Leena & Markkola, Pirjo (toim.) (1989), Anne Ollila (1990, 1993) ja Pirjo Markkola (1990).

2.4 Valistuksen viitoittamana – tutkimustehtävää määritellen

Kuten edellä esitin, kotien valistamisen projektissa eri yhteiskuntaluokista lähtöisin olevat naiset, *hierarkkiset sisaret*, kokoutuivat kotitalousaatteen alle. Kotitalousaatteessahan ja sen ihanteissa pyrittiinkin häivyttämään ennen kaikkea eri yhteiskuntaluokkien naisten välisiä eroja ja luomaan uutta luokkarajat ylittävää naiskäsitystä ja –kuvaa kodille omistautuvasta naisesta. Onkin aiheellista kysyä, millaista sivistyneistön naisilta alempien yhteiskuntaluokkien naisille suunnattu valistus sitten oikein oli ja mihin se kohdistui? Ja millaista naista pidettiin valistuneiden kotien ihanteena?

Tarkoitukseni onkin selvittää tässä tutkielmassa millaista kotien ja perheenemäntien valistusta 1920-luvun Kotiliesien sivuilla tuotetaan, miten sitä perustellaan ja millaisen naiskäsityksen tai naiskäsityksiä se sisältää. Samalla pyrin tarkistamaan Irma Sulkusen (1989b) väitettä *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*, jossa nainen määrittyy yksityisen ja äitiyden ja mies julkisen ja ansiotyön kautta. Luen lähdeaineistoa "vastakarvaan" eli analysoin sellaisia teksteihin upotettuja tai uponneita vihjeitä ja johtolankoja valistuksesta ja *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*, jotka eivät ole "paljaalla silmällä" havaittavissa. (vrt. Alasuutari 1995, 67) Näin pyrin selvittämään sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä käsityksiä kotien perheenemännille suunnatusta valistuksesta ja naiseudesta ja siten löytämään vastauksia asettamalleni tutkimusongelmalle.

Analysoin Kotilieden tiedontuottamisprosessia valistavan tiedon näkökulmasta. Kotiliedessä esitetyn tiedon liittämistä käsitykseen sen valistavuudesta puolustaa Kotilieden näytenumerossa joulukuussa vuonna 1922 esitetty toteamus, että Kotiliesi pyrkii toimimaan *paremman kodinhoidon, järkipäisemmän kotitalouden ja korkeamman kotikulttuurin puolesta*. Tämän lauseen sisältämät laatusanat ja niiden komparatiivimuodot on ladattu vahvalla "ylöspäin kohoamisella" ja valistuksen edistysajatuksella. Valistaminen liittyy tässä yhteydessä myös käsitykseen naispuolisten kansalaisten sivistämisestä, olihan lehti suunnattu ennen kaikkea *perheenemännille*.

Tutkimusongelman selvittämisen ensimmäisenä lähtökohtana on käsitys ihmisen subjektiiviteetin muotoutumisesta kulttuuristen prosessien välityksellä (vrt. Code 1991, 178). Mielestäni kotien naisille suunnatulla valistuksella on pyritty vaikuttamaan naisten käsityksiin itsestä, toisista naisista, naisen merkityksestä kotona ja koko yhteiskunnassa. Tutkimalla heille suunnattua valistusta on mahdollista selvittää, millaisen kotikäsitteen ja naismallin heidän haluttiin omaksuvan. Tällaisen naismallin voi nähdä heijastavan ja tuottavan aikalais- ja naiskuvaa. Käsitteessäni naiseuden tuottamisesta sovellan Simone de Beauvoir'n (1945/1988) näkemystä naiseudesta historiallisesti ja kulttuurisesti tuotettuna. Käsitteessäni naiseuden tuottamisesta ohjaa samalla myös moninaisten ja kirjaviiden naiskuvien äärelle. Tällaisten kulttuuristen naiskuvien tutkiminen on Anu Koivusen (1996, 52) mukaan tärkeää, koska se on juuri niiden diskurssien tutkimista, joiden kautta naiset jäsentävät kokemuksiaan ja identiteettejään. Osallistuvathan diskurssit refleksiivisen identiteetin tuottamiseen ja asettavat siten käsityksen stabiilista ja olemuksellisesta identiteetistä kyseenalaiseksi.³²

Tutkimusongelman selvittämisen toisena lähtökohtana nojaan konstruktivistisen tiedon- sosiologian käsitykseen siitä, että todellisuutta ja sen muotoutumista on mahdollista päästä tarkastelemaan esittämällä itsestäänselvyksiä koskevia kuinka ja miten kysymyksiä (Smith 1988, 212-213). Tällaisen kyselyn avulla on mahdollista paljastaa luonnollisiksi määriteltujen asioiden konstruktivistisuus. Siten on mahdollista tuottaa uutta tietoa ja uusia ymmärryksen muotoja. Feministinen tutkimus perustuu tällaiselle kyselemisen metodille, ja se on kyselemisen avulla pystynyt osoittamaan kuinka sosiaalinen sukupuoli konstruoidaan kollektiivisen määrittelyn avulla.³³ Lähdeaineiston analyysissä käyttämässäni tekstuaalisen tulkinnan näkökulmassa Kotiliesien tekstit ymmärretään osana sosiaalista todellisuutta ja sen tuottamista.

---

³² Diskurssien joukostaikin vaikuttaa kuitenkin olevan aina mahdollista erottaa "ylivaltaiset" hegemoniset diskurssit. Diskurssien avulla tulkitseminen ei kuitenkaan täysin sulje pois käsitystä yksilön vallasta tai mahdollisuudesta ohjata ja vaikuttaa itsenäisesti toimintaansa. Judith Butler (1990) käyttää käsitettä *performatio* osoittamaan kuinka yksilö sekä reflektoi että projisoi erilaisia diskursseja. Marja Kaskisaari (1997, 239) toteaa, että Butlerilla "*Performatiivisuus liittyy yhteen subjektin ja diskurssin, koska subjektit performatioivat eli esittävät tai pikemminkin eläytyvät subjektin paikkaan diskurssissa ja lainaavat näin diskursiivista valtaa.*" Diskurssien tutkiminen onkin siten tärkeää, jos halutaan ymmärtää subjektien muotoutumisen ja tuottamisen moninaisia prosesseja.

³³ Feministitutkijat ovat kuitenkin huomauttaneet, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä ei ole aina ollut mahdollisuutta osallistua kollektiivisiin määrittelyprosesseihin, vaan määrittelyt ovat hierarkkisia ja patriarkaalisia.

2.5 Liettä lämmitellen – lähdeaineistoa lajitellen

Tutkimusongelman selvittämisessä käytän lähdeaineistona 1920-luvun Kotiliesiä: vuodesta 1923 vuoteen 1929. Perehtymällä seitsemään ensimmäiseen vuosikertaan minulla on ollut mahdollisuus analysoida lehden perustamiseen johtaneen innoituksen ja valistuksen ensimmäisiä tuloksia. Lehti ilmestyi periaatteessa kahdesti kuukaudessa, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta³⁴, joten raaka-aineisto sisältää seitsemän vuoden ajalta kaikkiaan 164 lehteä, joista osa ilmestyi kaksoisnumeroina ja numeroimattomina joulunumeroina. Yhdessä vuosikerrassa on noin tuhat sivua, joten luettavaa riitti moneksi illaksi.

Koska tarkoituksenani oli etsiä aineistosta suuria diskursiivisia linjoja, perehdyin kyseisen ajankohdan lähes kaikkiin Kotilieden artikkeleihin. Ensimmäisellä lukukerralla jätin kuitenkin lukematta jatkokertomukset, niksi-, kysymys- ja vastauspalstat sekä ruokareseptit, joista ensimmäiset niiden mielikuvituksellisuuden vuoksi ja loput niiden fragmentaarisuuden ja tutkimusongelman selvittämisen näkökulmasta niiden epäinformatiivisuuden vuoksi³⁵. Toisella lukukerralla keskityin artikkeleihin, joissa käsitellään kotien valistamisen tärkeyttä. Tällöin kiinnitin huomiota myös siihen millaista tämä valistaminen on ja miten sitä perustellaan. Tarkoituksenani oli etsiä teksteistä ennen kaikkea normatiivisia, ohjailevia ja arvottavia lauseita ja pohtia mihin tällaiset normatiiviset lauseet perustuvat. (ks. Alasuutari 1995, 197) Tämän lisäksi tarkastelin sitä oliko Irma Sulkusen (1989b) esittämää käsitystä *kaksijakoisesta kansalaisuudesta* mahdollista löytää normatiivisiksi määrittelemieni artikkeleiden joukosta.

Tutkielmassani käyttämä lähdeaineisto on tyypillinen kvalitatiivinen lähdeaineisto siinä mielessä, että se on monitasoinen ja kompleksinen. (ks. Alasuutari 1995) Lähdeaineistosta tutkielmaani valitsemani aineistoesimerkit ovat mitä moninaisempia: artikkeleita käytännön kotitalousohjeistosta, mielipiteitä, kantaaottavia yhteiskunnallisia tekstejä, mainoksia ja

---

³⁴ Vuosina 1923, 1927 ja 1928 ilmestyi 24 numeroa ja vuosina 1924-1926 ja 1929 23 numeroa.

³⁵ Kotilieden artikkelit jaetaan Kotiliesissä: yleislaatuisiin kirjoituksiin, elämänvalistukseen, henkilökuvauksiin, kirjallisuuteen ja taiteeseen, terveyden- ja sairaanhoitoon, lasten kasvatukseen ja huoltoon, kotitalousopetukseen, kodin sisustukseen, kodinhoitoon, koti- ja seurustelutapoihin, puutarha ja huonekasveihin, ompelu ja käsitöihin, ja ruokatalouteen. Tällainen vuoden 1923 Kotiliesissä esitelty jako löytyy lähes kaikista 1920-luvun Kotiliesistä.

mietelauseita. Onkin mielenkiintoista, että tekstien lajityyppien eroista huolimatta niissä kirjoitetaan samoista aiheista. Tämä lienee lehden toimituskunnan valikoivan käden tulosta.

Tekstiaineiston seulontaa ja sen käsittelyä on helpottanut selkeän tutkimusongelman asettaminen. Näin osa lähdeaineistosta ja siitä mahdollisesti nousevista teemoista on rajattu tutkimusintressin, tutkimusteknisten ja –ekonomisten syiden vuoksi tämän tutkielman ulkopuolelle. Tällainen rajaus on ollut välttämätöntä, sillä kvalitatiivisen tutkimuksen lähdeaineisto on lähes ehtymätön siihen nähden missä määrin sitä lopulta voi hyödyntää (Alasuutari 1995, 77).

Tutkielmassani käyttämät tekstiotteet (raakahavainnot) valitsin loppujen lopuksi sen mukaan, olivatko ne yhdistettävissä toisella lukukerralla normatiivisista tekstiotteista hahmottamiini diskursseihin (metahavainnot). Lähdeaineistosta kertyneiden näytteiden runsauden vuoksi olen valikoinut niistä tätä tutkielmaa varten mahdollisimman painokkaita ja selkeitä tekstiesimerkkejä sekä lisännyt viitteisiin samaa asiaa käsitteleviä artikkeleja. Näin tässä tutkielmassa viitataan suoraan 412 tekstinäytteeseen ja niistä konstruoituviin diskursseihin. Tällainen karsinta ei ole vaikuttanut saamieni tulosten validisuuteen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessahan otoksen suurentaminen ei ole oleellista silloin, kun lisääntyneet havainnot eivät enää tuota tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta uutta tietoa. Kyse onkin ennen kaikkea kulttuuritukimuksellisesta tavasta esitellä ja analysoida aineistonäytteitä (Alasuutari 1995, 78; vrt. Mäkelä 1990, 552).

Viitataan samoihin artikkeleihin, mutta niiden eri tekstikohtiin tutkielman lähdeaineistoesimerkeissä. Tällöin ei ole kuitenkaan kyse päällekkäisyyksistä, vaan se osoittaa kuinka teksteistä auki purkamani kaksi hegemonista diskurssia limittyvät toisiinsa ja siten tukevat toinen toisiaan mitä moninaisimmissa yhteyksissä. Näin ne myös samalla osoittavat kuinka tiiviisti aineistosta hahmottamani diskurssit on valjastettu Kotilieden sivuilla kotitalousaatteen palvelukseen. Lähdeaineistoesimerkit on kursivoitu ja pienennetty, jotta ne erottuisivat paremmin leipätekstistä. Lisäksi olen lihavoanut erityisen kiinnostavat kulloistakin diskurssia tukevat retoriset ilmaukset. Hakasulkuihin olen lisännyt tekstin viittaussuhteiden ymmärrystä helpottavia apusanoja. Kaikista artikkeleista ei ole ilmoitettu tekijää, joten

lähdeaineistoesimerkeissä on tämän suhteen puutteellisuuksia. Myös sivunumerot puuttuvat toisinaan, sillä Kotiliesien alku- tai loppusivut ovat usein numeroimattomia.

*****

Lämmiteltyäni tässä johdantoluvussa tutkielmani aineistoa, tutkimustehtävää ja lähdeaineistoa siirryn seuraavaksi lähdeaineiston analyysissä käyttämäni teoreettisen viitekehyksen, diskurssianalyysin esittelyyn sekä selvennän tutkielmassa käyttämiäni menetelmiä ja analyysikäsitteitä. (luku 3). Sen jälkeen siirryn tarkastelemaan tutkimusaineistossa esiintyvään kotitalousaatteeseen sisältyviä ideologisia lähtökohtia ja problematisoin Kotilieden nimeä ja sen alaotsikkoa *Koti on yhteiskunnan sydän* (luku 4). Varsinainen tutkimusaineiston esittely ja sen analyysi keskittyvät kolmeen päälukuun, joissa analysoin valistuksen ja vastuun diskursiivista rakentumista (luvut 5-7). Ensin analysoin ideologian ja valistuksen suhdetta ja kuinka se yhdistetään Kotilieden sivuilla tuotettuihin käsityksiin rationaalisesta toiminnasta (luku 5). Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan valistuksen diskurssin kiinnittymistä protestanttiseen etiikkaan, uskonnollisuuteen, vastuurationaalisuuteen ja kuinka ne yhdessä synnyttävät vastuurationaalisuutta (luku 6). Lopuksi liitän valistuksen diskurssin ja protestanttiseen etiikkaan, uskonnollisuuteen ja vastuurationaalisuuteen perustuvan vastuun diskurssin kansakuntaretoriikan avulla perusteltuun vastuun diskurssiin (luku 7). Loppuluvussa (luku 8) teen synteesin eri diskurssien antamasta vastauksesta asetettuun tutkimusongelmaan.

3 TEKSTIN LUMOSTA TEKSTIN TULKINTAAN

Tutkielmani lähdeaineisto koostuu teksteistä; journalistisista artikkeleista. Niitä voidaan pitää fyysisinä artefakteina eli ihmisten tuottamina kanssakäymisen välineinä (Lehtonen 1996, 106). Niiden avulla sivistyneistön naisista koostunut Kotilieden toimituskunta on välittänyt 1920-luvulla tietoa ja valistusta alempien luokkien: työväen ja maaseudun naisille. Näitä tekstejä analysoimalla onkin mahdollista selvittää perheenemännille suunnatun valistuksen sisältöä. Mutta miten tekstejä voidaan käyttää ja analysoida ja millaisen perustan ne luovat diskurssianalyttiselle tulkinnalle?

3.1 Tekstejä tutkimassa

Tekstien tutkimusta on harjoitettu lähinnä kulttuuritutkimuksen piirissä, mutta tekstit ovat mielenkiintoisia ja haastavia tutkimuskohteita myös sosiologiselle tutkimukselle. Viime vuosina tekstejä ja diskursseja onkin alettu käyttää yhä enemmän yhteiskuntatutkimuksessa. (Luostarinen & Väliverronen 1991, 7).³⁶ Tekstien käyttö ja analysointi antaakin uudenlaisia metodisia välineitä ja perspektiiviä yhteiskuntatutkimukseen.

Tekstien tulkinta asettaa tekstin tulkitsijan vaativaan asemaan. Hermeneuttinen tekstintulkinta vaatii tutkijalta tulkintataittoa, mielikuvitusta sekä persoonallista otetta. Tulkinnassa on kyse aineiston sisältämien merkitysten teemaksi nostamisesta, erittelystä, täsmentämisestä, rajauksesta, jäsentämisestä ja kokoavien tulkintojen muodostamisesta (Palonen 1987, 2-4, 24). Arkipäiväisiltä vaikuttavista teksteistä voikin saada *huolellisella ja historiatietoisella sanasaivartelulla irti paljon enemmän kuin on totuttu olettamaan* (Palonen 1987, 4-5). Tekstin alkuperäinen kirjoittaja ei hallitse ja kontrolloi tekstiään niin täydellisesti, etteikö tulkitsijan olisi mahdollista *ymmärtää tekstiä paremmin kuin kirjoittaja* (Palonen 1987, 109). Tulkitsijan tehtävän voikin ymmärtää paljastavana ja emansipatorisena. Jokseenkin samasta puhuu Seppo Knuutila (1998) todetessaan, ettei folklorella ole sinänsä merkitystä, kun se esiintyy puheessa, vaan se saa merkityksensä vasta folkloristien tutkimuskohteena.

---

³⁶ Dorothy E. Smith (1990, 209) on todennut, että sosiologit ovat kuitenkin kiinnittäneet varsin vähän huomiota dokumentaariin tai tekstuaalisiin prosesseihin ja niiden tutkimiseen.

Sosiologista tekstin tulkintaa on tehty muun muassa tutkimalla erilaisia diskursseja.³⁷ Tämän näkemyksen mukaan yhteiskunnalliset diskurssit ja niiden sisältämät ideologiat materialisoituvat kuvissa, teksteissä ja käytänteissä (Koivunen 1996, 52). Tutkimalla tekstejä saadaan selville erilaisia yhteiskunnallisia diskursseja sekä samalla kartoitetaan sitä kuinka niitä sekä tuotetaan että uusinnetaan tekstuaalisesti. Tällainen käsitys tekstin kyvystä tuottaa ja uusintaa todellisuutta perustuu sosiaalisen konstruktivismin teoreetikkojen Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmanin (1966; 1979/1995) käsitykseen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Sosiaalinen konstruktivismi³⁸ perustuu käsitykselle, että yhteiskunnalliset ongelmat ovat konstruoinnin tulosta. Konstruointi tapahtuu ihmisten sosiaalisessa toiminnassa ja kollektiivisissa määrittelyissä. (Väliaverron 1996, 40-41, 213)

Teksteistä on siis mahdollista löytää niihin upotettuja diskursseja, jotka sisältävät yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä ja ajattelutapoja. Journalististen tekstien tuottaminen perustuu kuitenkin asioiden ja ongelmien nimeämiseen. Kuinka se oikein tapahtuu ja kuinka sitä voitaisiin tulkita?

3.1.1 Nihilappuja liimailleen

Tekstejä tutkittaessa pyritään sieltä löydettäviä asioita ja ongelmia nimeämään. Sosiaalinen konstruktivismi perustuu tällaiselle asioiden ja ongelmien nimeämiseen. Asioita ja ongelmia ”otetaan haltuun” käsitteellistämisen ja nimeämisen avulla. Nimeämällä asioita tai toimintatapoja ne samalla legitimoidaan.³⁹ Nimeäminen liittyy näin tiedon ja ymmärryksen

---

³⁷Diskurssien tutkiminen on poikkitieteellistä ja saakin erilaisia painotuseroja eri tieteenalojen piirissä. Esimerkkinä Päivi Rantasen (1997) kirjallisuustieteen väitöskirja (17.1.1998) *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Helsinki: SKS.

³⁸Sosiaalisen konstruktivismin ja sosiaalisen konstruktivismin käsitteitä pidetään yhtenevinä ja ne sekoittuvat usein toisiinsa. Esa Väliaverron (1996, 212-213) erottaa ne kuitenkin toisistaan. Hänen mukaansa sosiaalisen konstruktivismin käsitettä käytetään fenomenologisesta ja symbolisesta interaktionismista vaikutteita saaneessa tiedonsosiologiassa tutkimuksessa kun taas sosiaalisen konstruktivismin käsitettä käytetään tietensosiologisessa tutkimuksessa.

³⁹Hiljaisuus voidaan tulkita vallaksi. Ei ainoastaan puhetta ja eksplikointia tulee käsittää vallan käytöksi, vaan myös hiljaisuutta ja hiljentämistä. Michel Foucault'n (1990, 17-18) mukaan 1600-luku oli tukahduttamisen aikakausi (an age of repression), jolloin ihmiset hiljennettiin sensuurin avulla. Tämä heijastui kielenkäyttötapoihin ja käyttäytymisen tahdikkauteen esimerkiksi lasten ja vanhempien välillä.

tai ymmärtämättömyydenkin muotoihin. Michel Foucault (1986, 3-4) onkin todennut, että seksuaalisuuden käsitteen ilmaantuminen 1800-luvun alun kielenkäyttöön liittyi tiedon ja tietämisen muodoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Jotta ylipäänsä oli mahdollista puhua seksuaalisuudesta ja siten myös seksuaalisesta subjektista, täytyi syntyä seksuaalisuutta käsitteleviä tieteitä (*savoirs*) kuten psykologia, lääketiede ja seksologia sekä vallankäytön muotoja kuten kurinpito- ja rankaisuvalta, jotka kontrolloivat seksuaalisuuden määrittelyä ja seksuaalista käyttäytymistä.

Asioiden tai ongelmien nimeäminen liittyykin aina merkitysyhteyksiin, kuten edellä mainittu Foucault'n esimerkki osoittaa. Nimeäminen ei ole siten ainoastaan semantiikkaa tai retoriikkaa, vaan sillä on myös konkreettisia poliittisia seurauksia. Asioiden ja ongelmien nimeämistä voidaankin pitää poliittisena tekona (Väliverronen 1996, 34). Stuart Hall (1992) kutsuukin tätä politiikan semanttista aspektia *merkitsemisen politiikaksi*. Se tuottaa poliittisia, sosiaalisen eron kategorioita. Sosiaalisen erottelun kategoriat näkyvät vallanjaossa, sosiaalisten suhteiden määrittymisessä, materiaalistien resurssien jakautumisessa sekä yksilöiden toimintamahdollisuuksissa (Koivunen 1996, 54).

Kuinka sitten on mahdollista päästä *merkitsemisen politiikkaan*? Kuinka nimeäminen ja ongelmanratkaisu prosessit toimivat? Kun ongelma on tiedostettu ja siten määritetty ja nimetty se pyritään ratkaisemaan. Ongelmanratkaisuprosessi ei kuitenkaan ole aina näin yksioikoinen. Malcom Spectorin ja John Kitsusen (1973, 148-156) mukaan ongelmaratkaisuprosessi ei ole suljettu vaan avoin ja monimutkainen prosessi, jossa ei aina edes löydetä konkreettista ratkaisua.⁴⁰ Niklas Luhman (1971, 18) on todennut, että poliittisilla teemoilla on myös oma elämänsä ja elinkaarensa. Ensin asia, joka koetaan ongelmaksi on joidenkin asiaan perehtyneiden tiedossa. Heillä on tietoa, jonka he artikuloivat julkiseen keskusteluun ennen kaikkea tiedotusvälineiden kautta. Ongelma saa julkisuutta ja se pyritään poistamaan. Tämän jälkeen seuraa kyllästymisvaihe, jolloin teema poistuu julki-

---

⁴⁰Tällainen ongelmanratkaisu on tyypillistä käsiteltäessä esimerkiksi eettisiä ongelmia. Tällöin ei pystytä löytämään ainoita oikeita tai vääriä vastauksia, vaan joudutaan usein toteamaan kuinka eri näkökulmat oikeuttavan erilaisen vastauksen. Kun teoreettisiin pohdintoihin ei löydetä oikeata vastausta, on myös vaikea siirtyä konkreettisiin tekoihin. Tästä esimerkkinä eutanasia.

sesta keskustelusta vaikkei sitä olisi vielä edes saatu ratkaistuksi. Vaikka ongelmasta tulisikin siis *merkitsemisen politiikan* avulla julkinen ja siten laajemmin tiedostettu se ei kuitenkaan johda automaattisesti ongelman poistamiseen.

Kuinka *merkitsemisen politiikka* voidaan harjoittaa teksteissä tai esimerkiksi journalistisissa artikkeleissa? *Merkitsemisen politiikka* tarvitsee ensinnäkin toimijat, jotka nimeävät ja esittävät ongelman sekä tekevät siitä julkisen. Kirjoittaja esiintyy tällöin toimivana "subjektina" (Palonen 1987, 105). Kirjoittajan teksti voidaan tulkita siten joko subjektin hallittuna ja kontrolloituna tahdonilmauksena, josta Palonen käyttää käsitettä *kirjoittajasuvereeneisuus* tai teksti voidaan tulkita jonkun kirjoittamana, mutta sen merkitykset ovat riippumattomia sen kirjoittajasta, jota Palonen nimittää *tekstiautonomiateesiksi*.

Tutkielmani aineistossa *merkitsemisen politiikkaa* harjoittavat Kotilieden toimittajat ja avustajat. Heidän aatteellisena lähtökohtanaan on kotitalousideologian levittäminen valistuksen avulla. Se ohjaa heidän toimituksellista näkökulmaansa ja tapaansa nostaa esille tietynlaisia ongelmia. Näin Kotilieden tekstejä ei voida tulkita suvereeneina tai autonomisina, lehden linjasta "ideologisesti vapaina", sillä se on mitä todennäköisemmin vaikuttanut sekä kirjoittajien teksteihin että lehteen valittujen tekstien julkaisuun. Toisaalta voidaan ajatella, että kirjoittajat olivat Kotilieden toimituskunnan tavoin kotitalousideologian "läpätunkemia".

Teksti ei rakennu kuitenkaan pelkästään sen kirjoittajien varaan, vaan myös ajatellun lukijakunnan *intellektuaalisen horisontin* mukaisesti (Palonen 1987, 113). Tekstin kieltä ja sen esittämisasua muokataan sen lukijakuntaa ajatellen. Tällaisen tietoisin tekstin tuottamisen rinnalla saatetaan tehdä myös tahattomia valintoja. (emt.) Tällaiset tahattomat valinnat voivat toimia kvalitatiivisen tekstin tulkinnan johtolankoina.

Tutkiessani Kotiliesien tekstejä tarkoitukseni on löytää ja selvittää tällaisia teksteihin joko implisiittisesti tai ekplisiittisesti sisänujutettuja johtolankoja. Johtolankana Kotilieden sivuilla toimii *merkitsemisen politiikka* eli se kuinka siellä esitetään valistuksen perustuvan diskurssin avulla asioita ja ongelmia ja keinoja niiden poistamiseen. Tällöin ei ole kyse

ainoastaan retoriikasta vaan poliittisesta artikulaatiosta.

Kotilieden sivuilla *merkitsemisen politiikka* keskittyy kotitalouden ja kotien elintason kohottamiseen, josta on selvästi hahmotettavissa edellä mainittu Niklas Luhmanin esittämä ongelman ratkaisumalli, jonka eri vaiheet kulminoituvat Kotilieden sivuilla. Vaikka kotitalouden kohottamistyö saa huomiota kansallisellakin tasolla, Kotilieden toimittajakunta pyrkii taistelemaan kotien kohottamistyötä ja sen tukemista kohtaavaa välinpitämättömyys- ja kyllästymisvaihetta vastaan⁴¹, kotitalousneuvonnan kokonaisyhteiskunnallisen hyödyn ymmärtämisen ja huomioimisen puolesta. (katso luku 5.1)

Asioiden ja ongelmien nimeäminen tapahtuu siis *merkitsemisen politiikan* avulla. Ongelma tiedostetaan ja se pyritään poistamaan. Mutta mikä oikeastaan ohjaa ongelmien syntyä, niiden muodostamista ja määrittelyä?

3.1.2 Merkityksiä metsästäen - diskurssia hahmottaen

Asioiden ja ongelmien nimeäminen ei tapahdukaan satunnaisesti, vaan erilaiset diskurssit ohjaavat *merkitsemisen politiikkaa*. Diskurssit voidaan määritellä erilaisiksi ajattelutavoiksi, käsityksiksi ja olettamuksiksi, jotka kytkeytyvät erilaisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja niiden arvotuksiin. (ks. Luostarinen & Väliverronen 1991, 53-54) Analysoitaessa todellisuuden tuottamista ei tulisi kiinnittää huomiota ainoastaan *sisältöön* eli mitä sanotaan vaan myös *muotoon* eli miten sanotaan (Koivunen 1996, 52). Näin esimerkiksi *merkitsemisen politiikan* avulla tuotettuja ongelmia on syytä vielä tarkastella niiden sisältämän tekstuaalisen tai diskursiivisen muodon kautta.

---

⁴¹ 1920-luvun innostus alkoi jo 1950-luvulla vaihtua Kotilieden sivuilla kriittisiksi huomioiksi: "Nykyisin voi tuntua joskus siltäkin, että Suomen nainen olisi ylineuvottu kotitalouden kysymyksissä. On lukuisia erikoisjärjestöjä, jotka konsultteineen, neuvojineen ja julkaisuineen elävät yksinomaan näissä merkeissä. Kaikkien koulujen "uutuutena" on kotitalous. Lisäksi kaupalliset liikkeet ja järjestöt, jopa poliittiset puolueet ja mitkä kaikki ovatkaan tajunneet, että tie naisen sieluun käy keittiön kautta." (Kotiliesi 23/1955, 849-850 "Emännän ääni. Neuvonnan kehittämisestä?" Eila Marttila)

Diskurssin käsite voidaan rinnastaa Dorothy E. Smithin (1990, 121-122) käsitykseen tekstin välittämästä sosiaalisesta toiminnasta. Hänen mukaansa tekstien tutkimisen kautta on mahdollista päästä tutkimaan yhteiskuntaa järjestäviä, hallitsevia ja säännösteleviä institutionaalisia prosesseja. Teksteillä on materiaallinen muoto ja ne tuotetaan taloudellisissa ja sosiaalisissa prosesseissa osana yhteiskunnan poliittista taloutta. Niiden tulkinta paljastaa organisoivia ja diskursiivisia prosesseja, joita on muuten vaikea tavoittaa (1990, 162, 217).⁴²

Tekstejä voi siis lähestyä tarkastelemalla niitä *merkitsemisen politiikkana*, jossa välittyy erilaiset sosiaalisen toiminnan mallit. Tulkitsenkin Kotilieden tekstejä siten että näen niiden Dorothy E. Smithin tavoin antavan ja tuottavan sosiaalisen toiminnan malleja, opastuksia ja ohjeita. Näin Kotilieden teksti sisältää oletuksen lukijasta⁴³, siihen sisäankirjoitettuna kohteena ja toimijana, jolle valistus on suunnattu ja noudatettavaksi tarkoitettu. Kotilieden tekstit tulee siten ymmärtää *käytännön teksteinä*⁴⁴, jotka funktionalisoivat ja arvottavat yksilöiden ja erityisesti naisen toimintaa ja naisena olemisen määrittymistä.

Vaikka Kotilieden sivuilla määrittyvät diskursiiviset subjektit ovat sukupuolittuneita voi eri diskurssien subjekti olla periaatteessa kuka tahansa. (ks. Foucault 1972) Dorothy E. Smith (1990, 214) osoittaaakin kuinka televisiomainoksen tekstuaalisesti luodun kotirouvan hohtavista lattioista tulee visuaalinen standardi kelle tahansa kotirouvalle ja puhtauden tuottaminen sukupuolittuu. Samalla puhtauden diskurssiin sisäankirjoitettu subjekti yleistetään stereotyyppiseksi naiskäsitykseksi. Kotilieden teksteissä tuotetaan tällaista ohjeistoa oikeasta toiminnasta ja siihen upotetuista sosiaalisista suhteista.

---

⁴²"The investigation of textual practices makes visible many phases of the organizational and discursive processes that are otherwise inaccessible. In particular the formality, the designed, planned, and organized character of formal organization, depends heavily on textual practices, which coordinate, order, provide continuity, monitor and organize relations between different segments and phases of organizational courses of action, etc.(Smith 1990, 217-218)."

⁴³Vertaa Smith, Dorothy E. (1990, 223) "The text-reader moment is contained as a potentiality in the text itself."

⁴⁴ Foucault (1986, 12-13) analysoi seksuaalisuuden historiaa käsittelevässä teoksessaan *The Use of Pleasure* tekstejä, jotka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän käyttäytymisen säännöiksi, mielipiteiksi ja ohjeiksi. Michel Foucault oletti tulkitsemiensa *käytännön tekstien* ("practical" texts) olevan *käytännön kohteena* (objects of a "practice"), sillä ne oli suunniteltu luettaviksi, opittaviksi, reflektoitaviksi ja käytännössä kokeiltaviksi jokapäiväisessä elämässä. Nämä tekstit palvelivat siten funktionaalisesti yksilöiden toimintaa ja määrittelyä eettisinä subjekteina.

Dorothy E. Smith (1990, 123) käyttääkin *public textual discoursen* käsitettä ilmaisemaan tekstien välittämiä sosiaalisia suhteita. Näin yhteiskunnalliset diskurssit, ideologiat ja mentaliteetit konkretisoituvat Kotilieden kirjoittajien teksteissä *public textual discoursena*. Jotka taas kääntäen ovat saaneet materiaalisen representaation teksteissä, joiden kautta niitä voidaan analysoida.

Kun tekstien tulkitaan siten muotoutuvan nimeämisen, *merkitsemisen politiikan* ja diskurssien kautta ja niiden ajatellaan välittävän sosiaalisia suhteita niin voidaankin kysyä kenellä on loppujen lopuksi valta tekstin tuottamisen prosessissa?

3.1.3 Vallan kiemuroissa

Kun teksteistä on löydettävissä tällaisia *public textual discourseja* niistä on mahdollista löytää myös niihin sisäänkirjoitettuja valtapositiioita. Valta ja tieto yhdistyvät diskursseissa. Vallan ja tiedon yhdistyminen ei ole kuitenkaan staattista, vaan muuttuu jatkuvasti. (Foucault 1990, 100) Valta on ikään kuin samanaikaisesti kaikkialla ja ikään kuin ei missään.

Länsimaisissa yhteiskunnissa valtaa on harjoitettu lakien avulla. Esimerkiksi monarkioiden historiassa valta ilmaistiin juridopoliittisena diskurssina. Uudenlainen vallanmuoto perustuu tekniikan, normalisoinnin ja kontrollin käyttöön. Valta jakautuu myös eri tasoille ja ylittää "valtiokoneiston". Näin laki operoi ennemminkin normina ja juridinen instituutio on integroitu yhä enemmän esimerkiksi hallinnon ja lääketieteen "koneistoihin", joiden toiminta perustuu säätelyyn. Normalisoiva yhteiskunta voidaankin tulkita valtateknologioiden historiallisena ilmentymä. (Foucault 1990, 87-89, 144)

Vallan voidaan siis ymmärtää naamioituvan foucaultlaisittain normalisoinnin kaapuun. Kotilieden sivuilla *merkitsemisen politiikan* avulla nimetyt asiat voidaankin tulkita foucaultlaisittain osana laajempaa normalisoinnin diskurssia *public textual disccoursea*. Jotta Kotilieden sivuilla oli ylipäätänsä mahdollista kirjoittaa paremmasta kotitaloudesta ja oikeasta kodinhoidosta, pyritään siellä esittämään normittavia malliesimerkkejä. Kotilieden

kirjoittajien tuottamateksti on tulkittavissa lukijakuntaan kohdistuvana normittavana valtana. Tämä valta tulee kuitenkin ymmärtää foucaultlaisittain "naamioituna", onhan valta siedettävää ainoastaan siten, että se naamioi huomattavan osan itsestään (Foucault 1990, 86). Näin tavoitteiksi asetettujen päämäärien toteuttaminen on suhteessa normalisoinnin kykyyn häivyttää valtamekanisminsa.

Diskursseista voidaan myös niiden sisältämän vallan mukaan erottaa *hegemonisia diskursseja*. Ne ovat Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1993, 78) mukaan vahvoja ja voimakkaita diskursseja, jotka lähenevät itsestäänselviä instituutioita. Samalla kun tällaiset hegemoniset diskurssit institutionalisoituvat, niiden diskursiivinen luonne alkaa hämärtyä (emt.) Niistä tulee itsestäänselvyyksiä ja jopa niiden normittava luonne saattaa hämärtyä. Hegemonista diskurssia ja sen hahmottamista voidaan kuitenkin lähestyä tarkastelemalla esimerkiksi sen sisäisiä valtasuhteita kysymällä: 1) *mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään*, 2) *millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet diskurssissa ja* 3) *millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tullaan asemoiduksi* (Jokinen & Juhila 1993, 81) Diskurssien ei siis ajatella olevan olemassa ilman syytä, vaan niillä nähdään olevan strategisia päämääriä (Jokinen & Juhila 1993, 90). Diskurssien nähdään siis "palvelevan" tiettyjä itse diskurssissa artikuloituja päämääriä, mutta diskursseja voidaan käyttää myös hyväksi diskurssiin sisällyttämättömiä päämäärien toteuttamiseksi.

3.2 Kotilieden viitekehyksen teoretisointia

Edellä esitellyt pohdinnat teksteistä ja erityisesti Kotiliesissä julkaistuista journalistista artikkeleista ja niiden tulkinnasta ohjasivat minut käyttämään diskurssianalyysia tutkielman teoreettisena viitekehyksenä. Diskurssianalyysi voidaan määritellä *"Sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä"* (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9-10). Diskurssianalyysissa ei siis tarkastella kieltä ainoastaan todellisuuden kuvana vaan osana todellisuutta itseään ja sen rakentamista

Diskurssianalyysin avulla voidaan siis lähestyä tekstiaineistoa ja pyrkiä analysoimaan sitä. Norman Fairclough'n (1997, 74) mielestä diskurssianalyysi voi olla hyödyksi yhteiskuntatieteissä ja kulttuuritutkimuksessa, kun sen sisältämiä teoreettisia näkemyksiä sovelletaan tekstien lähilukuun. Tutkielmassani diskurssianalyysi toimii *väljänä teoreettisena viitekehystenä* (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 17-18), joka perustuu seuraaville lähtökohtaoletuksille Kotilieden teksteistä ja niiden tulkinnasta:

Olettaessani **kielen käytön rakentavan sosiaalista todellisuutta** (1) näen Kotiliesien teksti osana todellisuutta, jota se heijastaa ja johon se pyrkii myös vaikuttamaan. Näen Kotiliesien teksteissä käytetyn kielen kuvaavan, merkityksellistävän, järjestävän, rakentavan, uusintavan ja muuntavan sosiaalista todellisuutta (ks. Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 18). Diskurssianalyysissä pyritäänkin juuri todellisuutta luovien konstruktoiden paljastamiseen ja eksplikointiin. Niinpä tarkoitukseni onkin pyrkiä paljastamaan diskurssien avulla Kotilieden sivuilla esitettyä ja tuotettua kuvaa/kuvia todellisuudesta.

Olettamalla **useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olomassaan** (2) en pyri väittämään Kotiliedestä esiin nostamien aiheiden ja käsittelytapojen olevan ainoat kyseisiä asioita käsittelevät näkemykset, samalla kun kuitenkin pyrin osoittamaan kuinka Kotilieden sivuilla esiintyvät erilaiset merkityssysteemit tai diskurssit voidaan nähdä osina laajempaa kansakunta-ajattelua.

Tulkintani perustuu minun ja aineiston väliseen vuoropuheluun, joka ei kuitenkaan tarkoita, etteikö analysoitavissa teksteissä olisi myös muita tulkintamahdollisuuksia. Esiin nostamieni diskurssien hahmottumiseen on vaikuttanut myös tutkimusongelman asettaminen ja pyrkimys löytää siihen vastauksia. Hegemonisiksi diskursseiksi hahmottuvat diskurssit ovatkin vastanneet tutkimusongelmassa asettamiini kysymyksiin. Niiden löytämiseksi tarvittiin kuitenkin useita lähdeaineiston lukukertoja. Tällainen tutkimusmetodi on paljastanut tekstien välisen suhteen eli niiden *interdiskursiivisuuden*. Tällä en tarkoita niinkään tekstin sisäistä intertekstuaalisuutta kuin Kotilieden tekstien välistä "vuoropuhelua", interdiskursiivisuutta (ks. Fairclough 1992, 85), jossa eri tekstit ja niissä esiintyvät diskurssit liittyvät ja tukevat toinen toisiaan.

Olettamalla **merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuuden** (3) ymmärrän Kotiliesien tekstin olleen suunnatun tietylle lukijakunnalle eli perheenemännille, jolloin myös teksteissä artikuloitu toimintaohjeisto löytää kontekstinsa kotien piirissä. Toisaalta Kotiliesi, sen tekstit, kirjoittajat ja lukijat sijoittuvat *kulttuuriseen kontekstiin*, jolloin ne sijoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan eli laajasti ilmaistuna suomalaiseen yhteiskuntaan vuosina 1923-1929 (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 32).

Olettamalla **toimijoiden kiinnittymisen merkityssysteemeihin** (4) kiinnitän sekä Kotilieden kirjoittajat että lukijat *kulttuuriseen kontekstiin* ja aikalaisdiskursseihin. Kiinnostukseni kohteena ei ole kuitenkaan yksilöiden toiminta, vaan tekstin tasolla välittyvä sosiaalisten käytäntöjen välittäminen ja uusintaminen. Kotiliettä toimittavat sivistyneistönaiset kiinnittyvät valistajina ja mahdolliset alempien luokkien lehden lukijat valistettavina valistuksen diskurssiin. Lisäksi pyrin osoittamaan, että Kotilieden teksti sisältää tiettyjä sukupuolikäsityksiä ja luo tietynlaista naiskuvaa. Tämä tulee esille siinä kuinka perheenemännyyttä ja kotiäitiyttä konstruoidaan Kotiliesien sivuilla eli luodaan sukupuolen mukaisia jaotteluja. Kotiliesien oletettujen sisäislukijoiden, kotien naisten ja perheenemäntien oletetaan siis kiinnittyvän kotiin ja kotia ja yhteiskuntaa ”halkoviin” diskursseihin.

Olettamalla **kielen käytöllä olevan seurauksia** (5) tulkiten Kotiliesien sivuilla tehdyn valistustyön tavoittaneen lukijansa ja siten vaikuttaneen osaltaan suomalaisten kotien ”kohotustyössä”. Siinä on sisäänkirjoitettuna selvä binaarinen sukupuoliajattelu, joka sijoittaa naisen kotiin, privaattiin ja miehen julkiseen kodin ulkopuoliseen maailmaan. Kotiliesien voi siis nähdä tuottavan diskursiivisesti naisen stabiilin toimijaulottuvuuden eli subjektiposition perheenemäntänä ja kotiäitinä (ks. Parker 1992, 96).

Kotilieden sivuilla harjoitettu paatos kotien kohottamisen puolesta on muuttunut nykypäivän kotityöruutiineiksi, itsestäänselvyyksiksi, jotka tulevat näkyviksi vasta silloin, kun niistä poiketaan. Kotilieden tekstillä on kuitenkin sisäänkirjoitettuja funktioita, joita pyrin purkamaan. Näiden funktioiden lisäksi pyrin hahmottamaan tekstistä *ideologista* käsitystä, joissa diskurssit ja valta kietoutuvat yhteen. Diskurssianalyysi toimii tutkielmassani kulttuu-

risten konventioiden purkamisen apuvälineenä tai jopa niiden syntyvaiheiden paljastajana. Tällainen tarkastelu mahdollistaa vaihtoehtoisten sosiaalisen todellisuuden jäsenysten esiin nostamisen ja lisää siten diskurssianalyysin yhteiskunnallista merkittävyyttä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 44a; Parker 1992, 18-19).

3.3 Kotilieden diskurssien tunnistamista

Tutkimusaineistona käytetyt Kotiliesien tekstit luovat kuvaa vuosien 1923-1929 suomalaisesta yhteiskunnasta. Ne sekä heijastelevat kyseessä olevaa aikakautta sekä samalla luovat ja tuottavat diskursiivista kuvaa siitä. Edellä esittämäni teoreettisen viitekehyksen avulla olen lähtenyt etsimään lähdeaineistosta erilaisia diskursseja Ian Parkerin (1992, 6-17) esittämien periaatteiden avulla. Seuraavana esiteltävät periaatteiden avulla olen löytänyt lähdeaineistosta kaksi hegemonista diskurssia, joiden avulla olen pystynyt selvittämään asettamaani tutkimusongelmaa.

Diskurssit hahmottuivat useiden lukemiskertojen jälkeen Kotiliesien **teksteistä** (1). Niiden hahmottamista ja löytämistä ohjasi asettamani tutkimusongelma. Aineistoista nousi siten kaksi hegemonisista diskurssia: valistuksen ja vastuun diskurssit, jotka sitoutuvat rationaalisuuteen, protestanttiseen etiikkaan ja käsityksiin kansakunnasta. Valistuksen ja vastuun diskurssit on löydettävissä Kotiliesien artikkeleista osittain päällekkäisinä ja toisiinsa sotkeutuneina. Samalla kun kirjoitetaan ryijyistä kauniina kodin esineinä ne liitetään myös perinteiden vaalimiseen ja kansallisen identiteetin rakentamiseen. Näin yksittäiset esineet kuten ryijy tai esiliina saavat myös symbolisia merkityksiä.

Valistuksen ja vastuun **diskurssit liittyvät objekteihin** (2). Diskurssien avulla siis nimitään asioita tai diskurssit liittyvät aina asioihin.⁴⁵ Kotilieden sivuilla nimetään ja osoitellaan yhteiskunnan epäkohtia ja pyritään koteja ja perheenemäntiä valistamalla parantamaan yhteiskunnallisia oloja. Tästä osoituksena Kotilieden alaotsikko *Koti on yhteiskunnan sydän*. Siinä koti on nimetty yhteiskunnan elimelliseksi osaksi, jonka hoitamisesta perheen-

emännät tehdään vastuullisiksi vastuun diskurssin avulla. Näin koti/sydän/nainen on valistuksen ja vastuun diskurssien objektina.

Valistuksen ja vastuun **diskurssit sisältävät toimijat** (3) Kotilieden sivuilla. Kotilieden sivistyneistö naisista koostuva toimituskunta ja kirjoittajat esiintyvät tietäjinä, asiantuntijoina ja valistajina. Heillä on tietoa, jota he jakavat Suomen kotien elintason nostamiseksi ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Kotiliesien kirjoittajat käyttävät joko tietoisesti tai tiedostamattomasti valistuksen ja vastuun diskursseja keinoina motivoida ja mobilisoida kotien naisia toimimaan kotien elinolosuhteiden parantamiseksi. Samalla oletetut lukijat eli perheenemännät tuotetaan tietämättöminä ja valistusta janoavina.

Hahmottamalla valistuksen ja vastuun diskurssit olen pyrkinyt esittämään **yhtenäisiä** (4) **merkityssysteemejä**. Ne kuitenkin viittaavat Kotilieden sivuilla erittäin paljon toisiinsa ja tukevat toisiaan funktionaalisesti. Ian Parker (1992, 12-14) onkin todennut, että *diskurssit voivat aina kommentoida toisiaan* samoin kuin ne lainaavat metaforia ja analogioita toisiltaan. Näin niiden metaforiset ja analogiset puhetavat saattavat sekoittua yhden artikkelin sisällä interdiskursiivisesti toisiinsa. Tämän vuoksi lähdeaineiston tekstiesimerkeissä viitataan usein samaan artikkeliin tai tekstiin, muttei kuitenkaan täysin samaan tekstikohtaan.

Jotta diskurssien merkitys sosiaalisen todellisuuden rakentajina tulisi selväksi, ne tulee sijoittaa ne **historialliseen kontekstiinsa** (5). Kun huomioidaan historiallinen konteksti vältytään staattisen tulkinnan sudenkuopalta. Norman Fairclough'n (1992, 40) mukaan diskurssianalyysissä keskitytäänkin tarkastelemaan sosiaalishistoriallisesti muuttuvia diskursiivisia muotoja eli niitä säännöstyjä, jotka mahdollistavat tietynlaisten väitteiden olemassaolon tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa. Tällainen tulkinta korostaa diskurssien jatkuvaa muuttumista ja niiden elinvoimaisuutta. Kun kielen käyttö ja muu todellisuus kietoutuvat yhteen ne samalla rakentavat merkityssysteemejä, jotka saavat ilmauksensa *sosiaalisissa käytännöissä* (Fairclough 1992, 65-66). Siten Kotiliedestä hahmottamani

---

⁴⁵ Katso luku 3.1.1 Nimilappuja liimailen, jossa olen käsitellyt nimeämistä ja merkitsemisen politiikkaa.

diskurssit tulee ymmärtää aikaansa sidottuina. Naisten lehtien sisältämät käsitykset naisuudesta vaihtelevatkin historian saatossa (Ballaster, Beetham, Frazer & Heberon 1991, 10). Tällaista kontekstisidonnaisuuden huomioimisen tärkeyttä korostaa se, että Kotiliesien artikkeleissa 1920-luvulla esiintynyttä protestanttisen etiikan ja isänmaallisuuden hengessä kirjoitettua vastuun paatosta ei ole enää löydettävissä 1990-luvun Kotiliesistä.

*****

Suomalaiset kodit ja erityisesti alempien yhteiskuntaluokkien kuten työläisten ja maalaisten kodit tuotetaan Kotiliesien teksteissä puutteellisina ja korjaamista kaipaavina. Niinpä Kotiliesi ja lehden toimituskunta osoittaa pyrkivänsä valistamaan kotien naisia ja perheenemäntiä. Lähdeaineisto osoittaa että heidän toimintaansa pyritään motivoimaan valistuksen ja vastuun diskurssien avulla. Nämä diskurssit sitoutuvat rationaalisuuteen, protestanttiseen etiikkaan, uskonnollisuuteen, vastuurationaalisuuteen ja käsityksiin kansakunnasta. Valistuksen ja vastuun diskurssit limittyvät toisiinsa erilaisissa Kotiliesien artikkeleissa. Sen vuoksi erilaisten luokittelujen teko on ollut hankalaa, enkä ole niitä tässä tutkielmassa tehnyt, vaan lähtenyt etsimään esittämälleni tutkimusongelmalle vastausta diskurssi-analyysin avulla. Vastausten löytämiseen ovat riittäneet mitä?, miten? ja miksi? –kysymykset. Seuraavissa luvuissa esittelen näihin kysymyksiin saamiani vastauksia sen materiaalin avulla, josta valistuksen ja vastuun diskurssit on hahmotettavissa.

4 LIEDEN LÄMMÖN IHANTEITA

Kotilieden tekstejä lukiessa ja analysoidessa tulee muistaa, että näiden journalististen artikkelien tuottamista on ohjannut kotitalousideologia ja siihen sisältyvät ihanteet. Ennen kuin lähdän selvittämään valistuksen ja vastuun diskurssien rakentumista 1920-luvun Kotiliesissä haluankin selvittää kotitalousideologian sisältöä ja sen symboliikkaa ja sen mahdollista sitoutumista patriarkaaliseen ajattelumalliin ja *kaksijakoisen kansalaisuuden* tuottamiseen.

4.1 Ideologiaa, ideologiaa...

Ideologiasta on useita määritelmiä ja sitä käytetään erilaisissa yhteyksissä eri tavoin. Raymond Williamsin (1992) mukaan ideologia ymmärretään eri yhteyksissä joko tietylle luokalle tai ryhmälle ominaisena uskomusten järjestelmänä, harhaanjohtavien uskomusten järjestelmänä tai merkitysten ja aatteiden tuottamisen yleisenä prosessina (Fiske 1992, 216-218).

Louis Althusser (1984, 86-143) on todennut, että ideologia on sosiaalinen rakenne, ajatusten, käytänteiden, arvojen ja uskomusten järjestelmä, joka hunnuttaa sisäänsä erilaisia valtasuhteita. Ideologia ohjaa siten käsityksiämme itsestämme, muista ja yhteiskunnasta (Smith 1988, 17).⁴⁶ Usein ideologia ja sen tulkinta sidotaankin käsityksiin ideologioita tuottavista uskonnollisista, kasvatuksellisista, perhe-, poliittisista, ammatillisista, viestinnällisistä ja kulttuurisista instituutioista (*ideologiset valtiokoneistot*).

Jotta ideologia tulisi hyväksytyksi ja kannatetuksi sen täytyy pystyä legitoimaan itsensä. Ideologisten väittämien tuleekin perustua joko yleisesti jaettuihin oletuksiin oikeasta ja

---

⁴⁶Smith (1988, 17): "It is an ideologically structured mode of action--images, vocabularies, concepts, abstract terms of knowledge are integral to the practice of power, to getting things done. Further, the ways in which we think about ourselves and one another and about our society--our images of how we should look, our homes, our lives, even our inner worlds --are given shape and distributed by the specialized work of people in universities and schools, in television, radio and newspapers, in advertising agencies, in book publishing and other organizations forming the "ideological apparatuses" of the society."

legitimoitavasta tai sen sisältämän sosiaalisen järjestyksen luonnollisuudesta ja sen välttämättömyydestä (Quinn 1992, 122).⁴⁷ Näin tulkittuna ideologia perustaa olemassa olonsa toisaalta moraalille ja toisaalta luonnollisuus –väittämille.

Tiedotusvälineitä voidaan pitää yhtenä *ideologisena valtiokoneistona*. Dorothy E. Smithin (1988, 96) mukaan tiedotusvälineet välittävät ideologisia muotoja ja imagoja, joita ihmiset pyrkivät toteuttamaan. Yksilö ei siis järjestä elämäänsä täysin itsenäisesti, vaan *elämää organisoiva logiikka* sijaitsee jossain muualla kuin itse yksilössä. Myös lehdet ovat osa tiedotusvälineistöä ja siten althusserilaisittain tulkittuna osa *ideologisia valtiokoneistoja*. Ne välittävät ja tuottavat arvostuksia ja käsityksiä todellisuudesta. Lehdet osallistuvat siten sosiaalisen todellisuuden konstruointiin.

Althusserilaista eri yhteiskuntaluokkia tarkastelevaa ideologia –käsitystä voi soveltaa myös sukupuolten välisten erojen tarkasteluun. Tällöin voitaisiin väittää, että kasvoton valtaapi-tävä ja ideologiaa tuottava toimija paljastuisi mieheksi. Onhan vallan ja ideologian tuottaminen ja sen järjestäminen ollut lähes kautta historian patriarkaatin, miesten käsissä.⁴⁸

Patriarkaatti –käsitetä onkin käytetty metaforana kuvaamaan naisten ja miesten välisiä epätasa-arvoisia valtasuhteita (Smith 1988, 97). Dorothy E. Smithin mukaan (emt., 18) kapitalistinen tuotantotapa on perustunut patriarkalisille käsitykselle miesten ja naisten eri toimintafääreistä. Naiset on tällöin sijoitettu privaattiin ja heidän mahdollisuutensa vaikuttaa yhteiskunnallisesti on poissuljettu.⁴⁹ Smith (1988, 85) toteaaakin, että miesten valta on perustunut naisten hiljentämiseen⁵⁰. (vrt. Irma Sulkusen (1989b) *kaksijakoinen*

---

⁴⁷ "...ideological appeals must draw upon shared assumptions either about the rightness and legitimacy, or about the naturalness and inevitability, of the social order (Quinn 1992, 122)."

⁴⁸ Jos tarkastellaan naisten näkökulmasta maailmaa, niin subjekti sijoittuu materiaaliseen ja paikalliseen tilaan (Dorothy E. Smith (1988, 84) "*beginning from the standpoint of women locates a subject who begins in a material and local world.*"

⁴⁹ "...women have been largely excluded from the work of producing the forms of thought and the images and symbols in which thought is expressed and ordered (Smith 1988, 18)."

⁵⁰ Tässä ei huomata, että naisillakin on oma elämänpiirinsä, jossa/joissa he toimivat suvereenisti. Vai ovatko nämäkin alueet vain ylistämällä alistetut tai alistamalla ylistetyt?

kansalaisuus) Jonathan Potter ja Margaret Wetherell (1989, 187; 1992) ovatkin todenneet, että kielen käytöllä voi olla ideologisia seurauksia, koska sen avulla voidaan legitimoida ja ylläpitää alistussuhteita.

Teksteistä voidaan löytää sekä ideologioita että patriarkaalisia käsityksiä. Antaahan teksti niille materiaalsen ja siten tekstuaalisen tulkinnan mahdollistavan muodon. Näin tekstien tilannekohtainen funktio voi saada laajoja, yksittäisiä tilanteita ylittäviä ideologisia seurauksia (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 43). Aatteilla ja ideologioilla onkin usein diskurssiivinen elinkaari (Ehrnroth 1992, 43). Ensin aate materialisoituu, muotoutuu diskurssiksi, puheeksi ja tekstiksi. Jotta se ei jäisi pelkän puheen tai tekstin tasolle sen on löydettävä määrällisesti tai laadullisesti vaikutusvaltaiset kannattajat. Sen jälkeen aatteen on muututtava yllykkeeksi, toimintaohjeeksi tai eetokseksi, jonka jälkeen aatteen herättämän sisäisen vaikutuksen, eetoksen, on muututtava ulkoiseksi vaikutukseksi, toiminnaksi.

Millaista sitten on 1920-luvun Kotiliesien aatteellisuus, ideologisuus? Se vaikuttaa olevan kotitalousideologiaa ja kotitalouspolitiikkaa, jota sivistyneistön naiset (toimituksesta vastaavat) levittävät alempien yhteiskuntaluokkien naisille.⁵¹ Tämä ideologia perustuu käsitykselle naisten ensisijaisesta tehtävästä kodin hoitajana ja perheenemäntänä (Sulkunen 1989b, 165-167; Sysiharju 1995, 68).

Kotitalousideologiaa voidaankin pitää 1800-luvun loppua ja 1900-luvun alkua leimanneena kansainvälisenä ja länsimaisena ajattelumallina. Se levisi Suomeen Yhdysvalloista ja Saksasta vuosisadan alussa ja erityisen voimakkaasti 1920- ja -30 luvuilla. (Sysiharju 1995, 68, Sulkunen 1989b) Yhtenä tämän ideologian merkittävimmistä levittäjistä voidaan pitää kansantaloustieteilijä Laura Harmajaa, joka kuului myös Kotilieden perustajajäseniin ja sen toimituskuntaan. Harmaja esittelee jo Kotilieden ensimmäisessä numerossa perusteita kotitalousideologiaan perustuvalla kotitalouspolitiikalle. Hän vetoaa sivistysmaiden

---

⁵¹ "Kun kotitalousväelle ei voi olla muuta kuin hyödyllistä ja kehittävää oppia näkemään sitä yhteyttä, mikä on sen työalan ja tällaisten yleisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten kysymysten välillä, aikoo "Kotiliesi" voimiensa mukaan tutustuttaa lukijapiirinsä niihinkin ja sen yhteydessä viitoittaa tietä kotien etuja valvovalle kotitalouspolitiikalle." (KL 1/1923, "joulunumero", 2, KL:n toimitus)

esimerkkiin elinkeinotoiminnan kehittämiseksi, tuotannon ja vaihdannan edistämiseksi ja kulutustarpeiden tyydyttämiseksi. Kotitalous on Harmajan mielestä olennainen osa yhteiskunnan toimivuutta siksi kotitalouspolitiikan tulisi pyrkiä: kotitalousopetuksen yleistämiseen ja yhtenäistämiseen, kotitalouden etujen valvomiseen hintojen muodostumisessa sekä maan tai kunnan yleisiä asioita käsiteltäessä ja perheiden kulutuksen järkipäraseen suunnitteluun.⁵²

Laura Harmajan ohjelmallisten julistusten lisäksi kotitalousideologia ilmenee Kotiliesien sivuilla valistuksen ja vastuun diskursseihin puettuina ylykkeinä ja toimintaohjeina. Valistuksen diskurssissa kotitalousideologia sisältää hierarkkiset toimijapositionit, jossa lehden linjaa ohjaavat sivistyneet naiset ja lehteä lukevat ja valistusta janoavat alempien luokkien naiset. Toisaalta taas vastuun diskurssissa, jossa naisen paikaksi määritellään koti kotitalousideologia sisältää patriarkaalista jaottelua naisten ja miesten sfääreihin ja *kaksijakoiseen kansalaisuuteen*. Ideologiat osallistuvatkin subjektien tuottamiseen (Pekonen 1991, 20; Giddens 1984, 272). Kotilieden sivuilla toimivien subjektien tuottamisessa sekoittuvat kotitalousideologia ja valistuksen ja vastuun diskurssit. Sillä myös diskurssit kutsuvat ihmisiä tiettyihin asemiin ja asentoihin ja synnyttävät tahtovan ja haluavan subjektin (Jokinen 1996, 74).

Tällaisten erilaisten toimijapositionien lisäksi Kotiliedet tuottavat ja uusintavat kotitalousideologiaa, joka perustuu rationaalisuudelle ja kehitysajatukselle. Sitä ilmentävät jo Kotilieden ensimmäisessä numerossa osoitetut adjektiivin komparatiivimuodot; *parempi, järkipärasempi ja korkeampi*. Kotilieden sivuilla kotitalousideologiasta tulee toimituskunnan harjoittaman *merkitsemisen politiikan* avulla yhteiskunnallinen kysymys. Naisten tekemä kotityö problematisoidaan ja sen merkitystä aletaan arvioida uudella tapaa. Kuinka tätä kotitalousideologiaa sitten oikein tuotetaan tekstin tasolla?

---

⁵² KL 1/1923, 3-7. Katso myös: KL 5/1925, 98-99, 129-130, "Mitä perheet kuluttavat"; Laura Harmaja.

4.2 Ideologiasta retoriikaksi

Kotitalousideologiaa esitellään Kotiliedessä retoriikan ja argumentaation avulla. Tekstin argumentteja voi tulkita sekä tietona että mielipiteinä, joiden kannatettavuutta pyritään vakuuttamaan retorisin keinoin. Retoriikka tulee tässä ymmärtää arkikielisenä ilmauksena eikä niinkään oppina argumentoinnista. Arkikielinen retorinen lähestymistapa toimii ikään kuin argumentoinnin instrumenttina tai ajatuskuviona, jolla pyritään vetoamaan siihen yleisöön, jolle argumentointi on suunnattu (Palonen 1987, 50).

Ideologian yksi tyypillisimpiä välineitä on metafora eli kielikuva. Kenties tunnetuin ideologinen metafora on Karl Marxin toteamus, että *uskonto on oopiumia kansalle*. Siinä Marx kiteyttää oopium-sanassa metaforalle tyypillisen tavan käyttää hyväkseen yhtäläisyyksiä ja eroja. Lévi-straussilaisittain Marxin käyttämää metaforista ilmausta voitaisiin kutsua *konkreettiseksi logiikaksi*⁵³. Siinä Marx upottaa kommunistisen abstraktin oppinsa metaforan avulla ymmärrettävään ja konkreettiseen arkikokemukseen. Metaforat ovat siis keino tuoda asioita lähemmäksi ja tehdä niistä siten ymmärrettäviä.

Toisaalta metaforista tulee helposti yhteiskunnassa vallitsevia itsestäänselvyksiä (Fiske 1992, 126). Tällaiset metaforiksi muotoutuneet itsestäänselvydet ikään kuin luonnollistuvat ja muuttuvat huomaamattomiksi. Näin unohdetaan, että metaforat ovat yhteiskunnallisesti tuotettuja ja siten myös ideologisia. Laura Harmaja tiivistää kotitalouspolitiikan ideologisuuden metaforiseen muotoon: *"Kotitalouspolitiikalla, yhteiskunnan toiminnalla kotitalouden hyväksi, on täten miltei rajattomat tehtävät. Vainio on vielä suurimmalta osalta yhtenäistä perkausta vailla, mutta sato, jota siltä odotetaan, on kallisarvoinen: Kotien ja kansakunnan menestys."*⁵⁴

---

⁵³ "...abstraktien käsitteiden ymmärrettäväksi tekeminen siirtämällä niiden välisten erojen rakenne konkreettiseksi luontoperäiseltä näytäväksi rakenteeksi on Lévi-Straussin mukaan yleinen kulttuurinen menettelytapa. Hän kutsuu sitä "konkreettiseksi logiikaksi." (Fiske 1992, 153)

⁵⁴ KL 1/1923, 7. Vuonna 1921 perustettu Suomen Kotitalouskeskus harjoitti kotitalouspoliittista toimintaa. Sen tehtävänä oli "kotitalouden etujen valvominen yhteiskunnan, kunnan ja valtion elämässä, mikäli kotitaloudelle tärkeitä kysymyksiä näillä aloilla esiintyy. Siten on puututtu esim. kotitalousopetukseen." (204) (KL 7/1923, "Suomen kotitalouskeskus", 203-205.) Suomen Kotitalouskeskuksen aloitteesta sosiaaliministeriön julkaisema Sosiaalinen Aikakauskirja alkoi julkaista taulukkoa, jossa ruoka-aineitten ravintoarvoa verrataan niiden hintaan. Tätä pidettiin huomattavana edistysaskeleena: "...eipä haittaa, vaikka meidänkin maassamme joskus ollaan edellä kotitalouden kohottamispyrkimyksissä valtion

Metaforan lisäksi myös eetoksella ja päätöksellä pyritään vaikuttamaan ja vakuuttamaan kuulija/lukija. Puhuja/kirjoittaja esittää itseään ja ”oikeuttaan” puhua/kirjoittaa tietyn asian puolesta. Eetoksella siis perustellaan, argumentoidaan tekijän ”hyviä aikeita” kyseisen asian suhteen. Päätöksessä taas painottuvat emotiiviset, voimakkaita tunteita herättävät ilmaukset järkeen vetoavia lausumia enemmän. Päätöksen avulla voidaan pyrkiä jopa manipuloimaan. (Summa 1989, 96-97) Kotilieden sivuilla käytetään sekä metaforista, eetoksellista että päätöksellistä kirjoittelua. Valistuksen diskurssi esitetään eetoksen avulla, kun taas vastuun diskurssissa painottuu tunteisiin vetoava päätöksellisyys.

Päätöksen ja eetoksen käyttö liittyy tiettyihin tarkoitukseen. Yleensäkin argumentein ja retorisin keinoin tuotetut tekstit voidaan tulkita *funktionaalina*, sillä ne pyrkivät saamaan aikaan tiettyjä vaikutuksia (Wetherell & Potter 1992, 102). Dorothy E. Smithin (1988, 3) mukaan teksteihin ja dokumentteihin upotetut käsitykset ohjailevatkin käyttäytymistämme. Esimerkiksi erilaisten alistussuhteiden tuottamista saattaa olla hyvin vaikea havaita, koska ne sekoittuvat arkipäiväisiin käytäntöihin (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 43), kuten Kotilieden sivuilla tapahtuva kotien naisten ja perheenemäntien alistaminen ylistämisen avulla.

Tällaiset teksteihin upotetut käsitykset voivat sisältää erilaisia *faktuaalistamisstrategioita*. Kirsi Juhila (1993, 152) määrittelee *faktuaalistamisstrategiat sellaisiksi vakuuttelun muodoiksi, joita käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestäänselvältä ja ainoalta oikealta. Sanotulla ja totuudella ei näytä olevan eroa vaan asiat saadaan näyttämään kiistattomalta tosiasioilta. Käyttämällä faktuaalistamisstrategiaa asiat saadaan näyttämän essentialistisilta ja näin ollen välttämättömiltä* (emt. 152-153). Olettamalla Kotiliesien kirjoittajien noudattavan *faktuaalistamis*

---

toimesta. Tulkoot muut sitten perästä!”(20) (KL 1/1925, 19-20, ”Helsingin kirje”, Rouva X). Kotitalouden ja perheenemännän työn kansantaloudellisesta merkityksestä myös KL 13-14/1924, 439-440, ”Helsingin kirje”, Rouva X: ”Katsoen perheenemännän työn oleelliseen merkitykseen tahtoo 3:s Pohjoismaiden Naisasiakongressi huomauttaa, miten tärkeää on että perheenemännät oppivat ajattelemaan kansantaloudellisesti eivätkä vain yksityistaloudellisesti; että he oppivat ymmärtämään heille kulutuksen johtajina kuuluvat tehtävät; että he ammatillisesti ja taloudellisesti järjestäytyvät; että valtio ja kunta järjestävät tarkoituksenmukaista ja eri tarpeita vastaavaa kotitaloudellista opetusta; että valtio ja kunta yleisiä kysymyksiä ratkaistaessa ottavat huomioon kotien ja kotitalouden edut.” (440)

strategioita sitoudun käsitykseen lehden merkityksestä kotitalousalan äänitorvena sekä käsitykseen tekstinä faktuaalistuneen rationaalisen tiedon mahdollisista käytännön seurauksista, joihin en kuitenkaan tässä tutkielmassa voi tutkimusrajoituksellisista syistä syventyä.

1920-luvun Kotiliesien kirjoittelussa käytetään *faktuaalistamisstrategioita* eri tavoin. Kotitalousideologian sisältämä käsitys *kaksijakoisesta kansalaisuudesta* ilmenee muun muassa Kotilieden metaforisessa ja symbolisessa kielenkäytössä. Seuraavaksi tarkastelenkin Kotilieden nimeämisprosessiin sisältyvää *faktuaalistamisstrategiaa* ja siihen sisältyvää sukupuolikäsitystä.

4.2.1 Purkuyritys I: *Kotiliesi*

Kotilieden toimituskunnassa toimivat kotitalousaatteen innoittamat sivistyneistönaiset, jotka siis ohjasivat lehden toimituspolitiikkaa. 1920-luvun Kotiliesissä käytetty kieli on hyvin metaforista. Pelkästään lehden nimi *Kotiliesi* on metaforinen ja osoitteleva. Annamaija Kataja (1992, 8-9) kertoo, että lehti sai nimensä Hjalmar Kahelinin aivoituksesta hänen palattuaan työpäivän jälkeen kotiinsa, jossa perhe odotteli isäänsä avotulen äärellä. Kahelinin oivallus on erinomainen esimerkki siitä kuinka fyysisiä tiloja määritellään sekä konkreettisesti että symbolisesti feminiinisiksi ja maskuliinisiksi. Naisille suunnattu aikakauslehti assosioitui Kahelinin mielessä käsityksiin privaattista ja feminiinistä, joiden konkreettisena muotona on kodin liesi, josta siten oiva nimi uudelle lehdelle. (vrt. *kaksijakoinen kansalaisuus*)

Kyösti Pekonen (1991, 16) on todennut, että ihminen luo menneisyytensä, käsittää nykyisyyden ja luo tulevaisuuden symbolien avulla. Ne abstrahoivat, tiivistävät ja siivilöivät sitä mitä aistit välittävät tietoisuuteen. *Symbolit kantavat mukanaan erityistä merkitysten maailmaa* (emt., 26). Lieteenkin on liitetty jo antiikin ajoista lähtien kotia symboloivia merkityksiä. Sitä on pidetty perheen yhdessäolon ja yhteenkuuluvuuden symbolina (Cooper 1984, 14). Esimerkiksi kodin ihanuudesta kertova lausahduksemme *oma koti kullaa kallis*

ilmaistaan saksan kielessä *ein eigener Herd, goldes Wert* eli oma liesi kullan kallis. Näin käsitys kodista hahmottuu lieden ympärille ja sijoittuu siten keittiöön ja ruokailun äärelle.

4.2.2 Purkuyritys II: *Koti on yhteiskunnan sydän*

Kotiliedellä on ollut oikeastaan sen perustamisesta lähtien kaksi nimeä. Sen nimeäminen olikin kaksivaiheinen prosessi. Jalmar Kahelin ideoi lehden nimen, mutta Hedvig Gebhard, Kotilieden toimituskunnan tuleva puheenjohtaja, piti nimeä liian sentimentaalisena. Hän kuitenkin hyväksyi nimen, kun sen yhteyteen liitettiin jatkoksi selvitys *Koti on yhteiskunnan sydän* (Kataja 1992, 8-9)⁵⁵ Tässä metaforisessa ilmauksessa koti sijoitetaan yhteiskunnan elimelliseksi yksiköksi. Lehden toimitus perustelee itse Kotilieden alaotsikkoa kotien yhteiskunnallisella vastuulla:

Koti on yhteiskunnan sydän. Näillä aina uudistuvilla sanoilla lehden toimitus on tahtonut saattaa lukijansa samaan ajatuspiiriin, jonka merkeissä lehteä toimitetaan: millaisia kodit ovat, sellaiseksi muodostuu yhteiskuntakin; koti on yhteiskunnan tärkein, keskeisin elin; hyvästä kodista saa yhteiskunta elinvoimansa... kotia vaalittava, sen on tehtävä paremmaksi, sitä on jalostettava ja nostettava, sen etuja on puolustettava myöskin julkisessa elämässä....samalla kuin kodit ovat yhteiskunnan tärkeimpiä kulttuuritekijöitä, ne ovat myöskin suunnattoman tärkeitä maan kansantalouden kannalta. Hyvin suuri osa kansan tuloista käytetään kotitaloudessa. Kolme neljäsosaa kaikesta siitä, mitä elinkeinotoiminnan tietä ansaitaan, käytetään asuntoon, ruokaan ja vaatteisiin. On ilmeistä, että näin ollen ei kansakunnalle, yhtä vähän kuin yksityiselle kodillekaan, ole yhdentekevää, miten hyvin tai miten huonosti kotitaloutta hoidetaan... (KL 21/1928, numeroimaton sivu, "Kotiliesi 1929", Hedvig Gebhard, Mandi Hannula, Laura Harmaja, Mary Ollonqvist & Alli Wiherheimo)

Kotilieden alaotsikkoa *Koti on yhteiskunnan sydän* voikin tulkita ja purkaa edellä esitettyjen ideologian, patriarkaatin ja metaforan käsitteiden avulla.

Kai Häggman (1994, 187) on todennut 1800-luvun naisihanteeseen liittyneitä arvostuksia tarkastellessaan, että sydän on symboloinut naista ja pää miestä.⁵⁶ Tällainen symbolinen tulkinta kääntäisi lauseen *Koti on yhteiskunnan sydän* lauseeksi *Koti on yhteiskunnan*

⁵⁵Kotilieden alaotsikko *Koti on yhteiskunnan sydän* säilyi vuoden 1922 näytenuumerosta aina vuoteen 1992, jolloin alaotsikoksi vaihtui *Pääosassa ihminen*. (Kataja 1992, 8-9) Nimen vaihto kuvaa mielestäni loistavasti Kotilieden linjauksen muutosta ja kuinka se heijastaa aikaansa. Yhteiskunnallisesta ja kollektiivisesta vastuusta on siirrytty individualismiin ja yksilön vastuuseen.

⁵⁶Renée Descart'in oivallus "Ajattelen siis olen" olisi siis tämän käsityksen mukaan = ajattelen olen siis mies, josta seuraisi, että tunne ja sydämen alue jää naisten alueeksi.

nainen tai että koti=nainen eli koti piirtyy feminiiniseksi ja naisen elämänpiiriksi josta nainen konfiguroituu ja representoituu.⁵⁷ Filosofian maisteri, rouva Ella Kitunen rinnastaakin naisen ja sydämen Kotilieden sivuilla:

Olisi sitten punnittava, mitä hyötyä ja haittaa on kodille siitä, että sen ”sydän” käyttää osan ajastaan ja voimistaan ansiotyöhön kodin ulkopuolella. (459) (KL 18/1925, 458-460, ”Kotien tasapaino ja perheenemäntien ansiotyö”, fil. Maisteri, rouva Ella Kitunen)⁵⁸

Tällaisen symbolisen tulkinnan mukaan otsake sisältää implisiittisen jaon yksityiseen ja julkiseen ja erilaisiin sukupuolittuneisiin toimijapositioneihin. (vrt. *kaksijakoinen kansalaisuus*) Tällainen sukupuolittunut toimijapositioni tulee selväksi jo Kotilieden lukijakunnan määrittelyssä. Lehtihän on suunnattu perheenemännille – sydämen vaalijoille. Kotilieden sivuilla pyritään valistamisen ja sivistämisen avulla kuitenkin osoittamaan, ettei pelkkä ”sydämensivistys” nykyaikana riitä, vaan nykyaikaisen perheenemännän tulee toimia ja muokata kotiympäristönsä ajan rationaalisten tavoitteiden mukaisesti.

Myös luterilaisessa etiikassa sydämellä on keskeinen merkitys. Martti Lutherin (Laulaja 1981, 45-46) mukaan järki jakaantuu kahteen osaan: käytännölliseen järkeen ja omaantuntoon. Käytännöllinen järki on Lutherin kirjoituksissa sydän, jonka tulee arvioida ja johtaa toimintaa. Kun taas omatunto punnitsee toiminnan eettisyyttä jälkeen päin. Kun otsaketta *Koti on yhteiskunnan sydän* tulkitaan luterilaisen etiikan käytännön järjen näkökulmasta koti ja siellä tehtävä käytännön järkeen perustuva työ tulee ymmärretyksi yhteiskuntaa koossapitävänä voimana. Myös Lutherin teksteissä koti ja kodin elämänpiiri hahmottuu ennen kaikkea feminiiniseksi. Onhan Luther verrannut naista kotia selässään kantavaan

---

⁵⁷ ”*Koti on yhteiskunnan sydän*” symbolinen tulkinta sisältää ajatuksen *hiljaisesta kielestä*. Raymond Strassoldo (1993, 28) käyttää *hiljaisen kielen* käsitettä. Se kertoo tilan saamista symbolisista merkityksistä ja tilan diskursiivisesta haltuunotosta. *Hiljaisen kielen* käsite sisältää siten ajatuksen tilasta kommunikaatiiväliseenä, symbolisena koodina ja merkkijärjestelmänä. Tämä näkemys kiinnittää huomion asutuksen ja ihmisten sijoittumisen muodostamiin tilallisiin ”kuvioihin” sekä tilapiirteiden symboliseen merkitykseen. Eeva Jokinen (1996, 74) on todennut, että konfiguraatio on muodostelma, joka syntyy subjektista ja diskurssista. Ruumiilliset subjektit tulevat siten osaksi konfiguraatiota representatioissa.

⁵⁸ Karjala & Talous –margariinien mainoksessa todetaan, että ”*Äiti on kodin sydän*”! (KL 12/1926, numeroimaton alkusivu)

kotiloon - nainen kantaa kotia selässään (Kirjavainen 1998). Tällainen naisten luonnollistaminen ”kotiolennoiksi” sitoo naiset kotiin ja vastuurationalisuuteen (vrt. vastuun diskurssi)

Sydän voidaan liittää myös käsitykseen sydäimestä ihmisruumiin organismissa. Kun 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa maailma alettiin hahmottaa historiallisena, kehittyvänä ja muuttavana yhteiskunta se rinnastui käsityksiin organismista, jonka osien välillä oli ruumiin jäsenten tavoin välttämätön toiminnallinen yhteys. (Lagerspetz 1996, 38-39) Tällä vuosisadalla Karl-August Lingner (1914) kehitti teoksessaan *Der Mensch als Organisationsvorbild* ihanneyhteiskunnan mallin, joka perustuu Lingnerin tekemään analogiaan ihmisruumiin ja valtion välillä (Mäkinen 1992, 29-30). Tämän käsityksen mukaan valtio on jaettavissa samalla tavoin toiminnallisiin osiin kuin ihmisruumis. Kun tällaisessa organismimallissa sydän rinnastuu kotiin voidaan väittää, että samoin kuin ihmisen elimistö ei toimi ilman sydäntä ei yhteiskunta toimi ilman koteja.

Koti on, niin usein sanotaan, yhteiskunnan sydän. Täältä ne salaiset valtasuonet lähtevät, jotka vievät joko siunausta tai kirousta yhteiskuntaruumiiseen. (290) (KL 10/1923, ”Helluntaimietelmiä, 290-291, Wald Bergroth)⁵⁹

Kodin määrittäminen ja merkitysten antaminen ei rajoitu kuitenkaan ainoastaan Kotilieden alaotsikon lauseeseen. Sen yhteiskunnallista merkitystä esitellään myös useiden Kotilieden sivujen reunaan siroteltujen mietelauseiden⁶⁰ avulla. Sydän yhdistetään muun muassa sydämen kauneuteen. Ajatus sydäimestä virtaavasta kauneudesta voidaan edellä esitetyn mukaisesti kääntää ajatukseksi kotoa yhteiskuntaan virtaavasta kauneudesta.

Kotia rakennettaessa älkäämme ajatelko, että välttämättä tarvitaan kauniita esineitä ja taideteoksia, ennen kuin kotimme tulee kauniiksi. Kauneuden lähde on sydämessämme ja jokainen ylevä ajatus kirkastaa asuntosi seiniä: Sydäimestä virtaa kauneus kaikkeen, mikä meitä ympäröi.“ (KL 1/1928, 11 R.W. Emerson)

⁵⁹ Vertaa: KL 13-14/1924, 416, Charles Wagner: ”Perhe on solu, josta yhteiskunta ja kansa kehittyy. Se on vanhin perustus, jolle voimme toiveemme rakentaa, se terve ydin, josta saattaa tulla parannusta nykyisen maailman epäkohtiin. Kaikki vaikeat yhteiskunnalliset kysymykset ratkaistaan kotilieden ääressä, muualla se ei käy laatuun. Kotilieden hylkääminen on pakenemista kunnian kentältä, jossa taistellaan ankaraa taistelua tulevaisuuden saavuttamiseksi.”

⁶⁰ ”Siinä on kodin oikea olemus, että se on rauhan paikka; ei vain suoja kaikkea vääryyttä, vaan myös kaikkea epäilystä, kaikkea riitaa vastaan.” (KL 22/1928, 792, Charles Wagner)

Sydämen lisäksi kotia kuvaillaan muiden symbolisten ja metaforisten käsitteiden avulla. Kotia verrataan sepän pajaan, paikkaan, josta virtaavat salaiset lähteet (vrt. edellä salaiset valtasuonet) sekä yhteiskunnan pohjaan. Tällaisissa vertauksissa sekoittuvat kodin vastuullisuutta ja sitä mystifioivat käsitykset.

"Koti on se paja, jossa yhteiskunnan menestys tai tuho taotaan. Täällä ovat ne salaiset lähteet, joista kansojen ja yksityisten elämään virtailee joko siunaus tai kirous. Näin ollen voimme sanoa, että koti on yhteiskunnan pohja, tärkein tekijä sen kehityksessä..." (KL 1/1928, 4)

Samalla kun koti argumentoidaan yhteiskunnan sydämenä sen avulla osoitetaan implisiitisti naisen paikka tässä sydämessä.⁶¹ 1920-luvun Kotiliesissä naisen kotiin asemoitumista perustellaan rationaalisin argumentein. Rationaalisten argumenttien ja toimintatapojen ajatellaan olevan objektiivisia, persoonattomia ja universaaleja, vaikka ne sisältävät myös vallankäyttöä ja tuottavat erilaisia hierarkkisia subjektipositioita. Niiden sisäkirjoitettu eri sukupuolten välinen erottelu eli *gender subtext* pysyy tällaisen rationalismin sisältyvän objektiivisuusharhan vuoksi näkymättömissä. (Smith 1988, 4).

Tällainen metaforinen tulkinta *Koti on yhteiskunnan sydän* otsakkeesta antaisi mahdollisuuden tulkita kotia ennen kaikkea feminiinisenä alueena ja naisen paikkana. Edellä esittämäni symbolinen, luterilainen ja orgaaninen tulkinta *Koti on yhteiskunnan sydän* otsakkeesta paljastivatkin sisäkirjoitetun sukupuolisen erottelun. Tällaisessa ajattelussa on ikään kuin sisäkirjoitettuna oletus patriarkaalisesta, porvarillisesta perhemallista, jossa nainen sijoittuu yksityisen ja kodin piiriin ja mies julkisen ja "maailman" piiriin.

*****

Lieden lämmön ihanteet muodostuvat 1920-luvun Kotiliesien sivuilla ennen kaikkea lehden toimittamista ohjanneen kotitalousideologian välityksellä. Kotitalousideologian voi ajatella

---

⁶¹ Dorothy Smith (1988, 83) osoittaa kuinka naiset tekevät konkreettisen reproduktiivisen työn ja kuinka siitä on tullut "luonnollistettua": *"The place of women, then, in relation to ... mode of action is where the work is done to facilitate men's occupation of the conceptual mode of action. Women keep house, bear and care for children, look after men when they are sick, and in general provide for the logistics of their bodily existence....They do those things that give concrete form to the conceptual activities...At almost every point women mediate for men the relation between the conceptual mode of action and the actual concrete forms on which it depends."*

olleen sivistyneistön naisten projekti alempien luokkien naisten ”kotikuntoisuuden” kohentamiseksi. Vaikka kotitalousideologisessa valistuksessa on havaittavissa selkeä hierarkkinen jako eri yhteiskuntaluokkien naisten välillä oli itse ideologian tavoitteena tuottaa luokkarajat ylittävä *standardi perheenemäntä*.

Standardi perheenemännän ajateltiin vastaavan ajan haasteita ja lähentävän siten myös eri yhteiskuntaluokkien naisia toisiinsa. Tällaisessa käsityksessä tietynlaisesta perheenemännän ideaalityypistä haluttiin häivyttää naisten väliset erot ja tuottaa selkeä kuva ”hyvästä perheenemännästä”. Onkin selvää, että kun Kotilieden sivuilla esitetyn ohjeiston avulla oli tarkoituksena kasvattaa parempia perheenemäntiä. Koti nähtiin naisen ensi sijaisena paikkana ja toimintakenttänä.

Koti hahmottuu Kotilieden sivuilla erittäin feminiinisenä alueena. Edellä esittämissäni symbolisessa ja luterilaisen etiikan tulkinnoissa Kotilieden alaotsikosta *Koti on yhteiskunnan sydän* koti nähdään naisen paikkana. Vaikka käsitteeseen perheenemäntä liittyy myös vahvasti käsitys äitiydestä ja siten perheestä, jossa myös lapsilla ja miehellä on paikkansa, Kotilieden sivuilla luodaan käsitys siitä, että kodin ”olemuksen” sekä fyysisenä tilana että henkisenä paikkana synnyttämiseen tarvitaan perheenemäntää ja äitiä. Näin uusinnetaan patriarkaalista käsitystä *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*, jossa naisen tehtävänä nähdään yksityisen ja kodin piiri ja miehen tehtävänä julkisen ja ”maailman” piiri.

Standardi perheenemännän malli tuotetaan 1920-lukujen Kotiliesien sivuilla kotitalousideologian sisältämien valistuksen ja vastuun diskurssien avulla, joiden esittelyyn perehdyn seuraavissa luvuissa (luvut 5-7) empiiristen aineistoesimerkkien avulla.

---

5 VALISTUKSEN TAVOITTEITA

1920-luvun Kotiliesien sivuilla tuotettu valistus perustuu kotitalousideologiaan sisältyneeseen ajatukseen ”kotien kohottamisesta”. Suomen kotien sivistyksellistä tasoa halutaan nostaa pyrkimällä muokkaamaan ennen kaikkea kodin fyysistä tilaa ja osoittamalla perheenemännät vastuullisiksi näiden uudistusten toteuttamisesta. Keinona ”kotien kohottamiseen” nähdään rationaalinen toiminta; kodin siivoaminen ja järjestäminen.

On suuri ilo nähdä kaunista, puhdasta ja aistikkaasti sisustettua kuistia, sillä tunnemme heti tulevamme järjestyksestä ja siisteydestä huolehtivaan kotiin. (264) (KL 10/1925, 264-265, ”Kuistiin ja parvekkeiden kesäasusta”, Ellinor Ivalo)

5.1 Rationaalista valistamista

1920-luvun Kotiliesissä pyritään luomaan sivilisoituneita suomalaisia koteja rationaalisen valistamisen avulla. Kodin järjestyksen ja puhtauden ylläpitoa ja sen kehittymistä aina jopa tieteen asti voikin pitää valistuksen ja rationalismin prosessien yhteistuloksena. Länsimaisen järjen ja edistyksen riemuvoitto kulminoituu käsitykseen valistuksesta (*enlightenment*) tai kuten sitä voisi myös englantilaista termiä mukaillaan väännellä suomeksi esimerkiksi valaisemiseksi. Se kuvaisikin paremmin valistuksen ajatukseen sisäankirjoitettua dikotomista ajattelua ja käsitystä siitä, että on olemassa joitakin ”pimeässä kulkevia” eli sivistymättömiä, joiden askelia tietävien ja valaistuneiden tulisi valaista rationaalisen tiedon avulla; avata ikkunoita pölyn ja tunkkaisuuden keskellä asuville.⁶²

Tällainen käsitys valosta ja valaisemisesta vaikuttaakin olleen varsin yleinen sivistyksen ja tiedon lisääntymisen metafora 1920-luvulla. Kotilieden sivuilla viitataan usein valoon ja sen puhdistavaan ja sivistävään merkitykseen. Kuvaavaa onkin, että Werner Söderström

---

⁶² Risto Kangas (1989, 4) toteaa, että ”valistus merkitsi metafysis-uskonnollisen maailmankuvan hajoamista, totuuden, oikeuden ja autenttisuuden käypyyksiperusteiden vähittäistä eriytymistä sekä niiden kulttuuristen toimintajärjestelmien kehittymistä, joissa institutionalisoituivat tieteen, taiteen, moraalien ja oikeuden diskurssit. Valistus sisälsi myös uskon siihen, että näihin kulttuurisiin toimintajärjestelmiin kertyvä kognitiivinen potentiaali olisi mahdollista hyödyntää

Osakeyhtiö julkaisi Valo –nimistä tietosanakirjaa, jota pidettiin parhaana suomenkielisenä valistuskirjallisuutena. Jopa sen lukemisenkin kuvattiin olevan niin helppoa ja valaisevaa, että *oppi ja sivistys tulevat lukijan osaksi melkein hänen huomaamattaan*.⁶³

Valaiseminen ja tietäminen liittyvät käsityksiin rationaalisesta tiedosta. René Descartesin oivallus olemisen (*pää*)⁶⁴-keskeisyydestä syrjäytti sydämen tiedon ja synnytti rationaalisen, sivistyneen tiedon käsityksen. Norbert Elias (1982, 249-250) onkin todennut, että sivilisoituminen on perustunut siihen, että ihmiset ovat oppineet hallitsemaan tunnetilojaan.⁶⁵ Syrjäyttämällä tunteet ja asettamalla rationaalisen tieteellisen tiedon ensisijaiseksi, rationaalisesta tiedosta on tullut uudenlaisen ajattelun ja yhteiskunnallisen järjestämisen/organisoinnin väline. Valistus liitettiin rationaaliseen⁶⁶ ajatteluun, jonka avulla kaiken mahdollisen ajateltiin olevan saavutettavissa. Rationalisoituminen on perustunut käsitykseen ihmisen ja yhteiskunnan järkeen perustuvasta edistyksestä. Näin parhaimman mahdollisen tuloksen saavuttamisen on ajateltu olevan toteutettavissa rationaalisen toiminnan avulla. Tällaiseen ajatukseen tiedon ja tietämisen lisääntymisestä sisältyi myös ajatus ihmisen moraalista täydellistymisestä (Habermas 1981a, 212).

Rationaalinen toiminta voidaan ymmärtää usealla eri tavalla, aina sen mukaan mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan (Weber 1990, 19-20).⁶⁷ Rationaalisuuden määrittelyssä

---

ihmisten elinoloja järkeistämällä."

⁶³ Katso esimerkiksi 20/1925, 529. Isänmaallisen kirjallisuuden esittelyissä valon tematiikka tulee usein esille. Suomalaisuus tuotetaan siten jonakin pimeänä, joka jossakin historian vaiheessa tulee valaistuksi. Katso esimerkiksi: KL 11/1926, 326, Santeri Ivalon "Kreivin aikaan" –kirjan mainos.; Myös kirjallisuutta pidetään "kirkastavana ja valistavana". Katso lisäksi KL 21/1926, "Helsingin kirje", Rouva X.

⁶⁴ Vertaa edellä esittämiini Häggmanin (1994) tekemään symboliseen jaotteluun: pää (mies) ja sydän (nainen).

⁶⁵ Rationaalisuuden on katsottu olevan erittäin maskuliininen piirre ja se on erotettu dikotomisesti emootioista, joiden katsotaan olevan tyypillisesti feminiinisiä ominaisuuksia. Monet feministiteoreetikot ovat kritisoineet tällaista dikotomista jaottelua ja eivät allekirjoita rationaalisuuden olevan ainoastaan maskuliininen piirre. (Code 1991, 119-121)

⁶⁶ Rationaalisuus tulee ymmärtää tässä Pekka Sulkusen (1987,17) antaman yleisen määritelmän mukaan "*Rationaalisuudella tarkoitetaan sitä, että todellisuutta koskevia väitteitä pitää voida perustella ristiriidattomalla ja johdonmukaisella tavalla.*"

⁶⁷George Myerson (1994) etsii teoksessaan "Rhetoric, Reason and Society. Rationality as Dialogue." uudenlaista tapaa ymmärtää järki ja rationaalisuus. Tällaisen tavan tarjoaisi hänen mukaansa dialoginen ajattelu sekä järjen ja rationaalisuuden perustuminen dialogisuuteen. Vapauttavaa tulkintaa kaiken instrumentaaliseen rationaalisuuteen perustuvan vuosisataisen paatoksen jälkeen!

vaikuttaa kuitenkin olevan keskeistä juuri se, mitä ihmisten tulisi haluta ei se, mitä ihmiset yleensä haluavat (Rescher 1988, 99). Max Weberin mukaan sosiaalista toimintaa ohjaavat erilaiset arvosuuntaukset: päämäärärationaalisuus, arvorationaalisuus, emotionaalisuus ja traditionaalisuus (1978, 24-26).⁶⁸ Sosiaalinen toiminta ei kuitenkaan perustu ainoastaan kaavamaiseen luokitteluun, vaan sosiaalista toimintaa ovat eri tilanteissa ohjaneet erilaiset arvot ja arvostukset (emt.).

Nicholas Rescherin (1988) mukaan toimintaa ohjaavaa rationaalisuutta voidaan tarkastella kolmen erilaisen rationaalisuuden kautta. *Kognitiivinen, tiedollinen rationaalisuus* perustuu käsitykselle formaalisista ja empiirisesti järkevistä väitteistä. *Praktinen, käytännöllinen rationaalisuus* taas perustuu käsitykseen järkevistä toimitasuorituksista ja määräyksistä. Kun taas *evaluatiivinen, arvioiva rationaalisuus* perustuu sen punnitsemiseen mitä pidetään arvossa ja mitä hyväksytään tavoitteiksi ja päämääriksi. (Rescher 1988, 3-5; Haverinen 1996, 98-99)

Vaikka rationaalisessa toiminnassa voidaan siis toimia hyvin humaaneinkin tavoin kuten Weberin ja Rescherin määritelmät rationaalisesta toiminnasta osoittavat, rationaalinen toiminta on perustunut luonnon ulkoiseen objektivointiin ja sisäisen luonnon piinattuun herruuteen (Habermas 1987, 168-169). Hallinnasta on tullut näin itseisarvo, jossa ei ole ollut sijaa Rescherin mainitsemalle *evaluatiiviselle* rationaalisuudelle. Valistuksen rationaaliseen projektiin liittyvää hallinnan käsitettä voi tarkastella myös Habermasin esittämän *emansipatorisen tiedonintressin* avulla. Tällaisen tiedonintressin mukaisella toiminnalla pyritään saamaan aikaan muutoksia ja osoittamaan kritiikin avulla uuden ajattelutavan mukaiset paremmat vaihtoehdot. (Habermas 1976,130; Tuomela & Patoluoto 1976,121; Haverinen 1996, 122)

---

⁶⁸ 1. Päämäärärationaalisessa toiminnassa pyritään saavuttamaan tietty päämäärä esimerkiksi tavoitellen omaa etua muita huomioimatta. Tieteellisten menetelmien avulla voidaan tutkia mitkä keinot ovat päämäärän kannalta oikeat. 2. Arvorationaalinen toiminta tähtää sellaisten päämäärien saavuttamiseen, jotka sisältävät tietyn arvon tai ihanteen. Toiminnan rationaalisuus on tutkittavissa päämäärän saavuttamiseen käytettävien keinojen suhteesta päämäärään. 3. Emotiivinen toiminta on psyykkistä ja vaistonvaraista. Siinä tunneperäinen toiminta on päämäärä sinänsä. 4. Traditionaalinen toiminta on perinteistä toimintaa – tehdään asiat niin kuin ne on aina ennenkin tehty. (Sulkunen 1987, 218-219; Weber 1978, 24-26)

Kotilieden valistusajattelun ideologisuuden voi ajatella perustuvan Habermasin esittämälle *emansipatoriselle* tiedonintressille ja rationaaliselle toiminnalle. Kotiliedessä sivistyneistön naiset pyrkivät nostamaan kotien naisten ja perheenemäntien tietoisuutta kotona tehtävien uudistusten merkityksestä kodeille, naisille ja koko kansakunnan hyvinvoinnille ennen kaikkea osoittamalla kotien puutteita ja jälkeenjääneisyyttä. Toisinaan koko Suomen kansa tuotetaan tietoa ja valistusta janoavana.⁶⁹

Kotitalousopetuksen järjestäminen on yleislaatuinen kysymys, joka koskee kaikkia kansanpiirejä, kaikkia koteja, kaikkia naisia eikä suinkaan ainoastaan kotitalousopettajakuntaa. Näin sen vuoksi, että se mitä lähisimmin koskee kaikkien kotien järkiperäistä yksityistaloutta ja useimpien naisten jokapäiväistä työtä; näin tämä kysymys laajentuu yleiseksi naissivistykselliseksi, jopa yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. (642) (KL 22/1923, , "Kotitalousopettajaopistoa suunnittelevat asetus ja komiteamietintö", 642-647, Hedvig Gebhard)

Se suuri vaikutus, joka naisella on perheessä ja joka siten tulee koskettamaan koko eettillistä, sosiaalista, uskonnollista ja poliittista kehitystä, tekee välttämättömäksi kehittää hänen kykyjensä niin runsaasti kuin suinkin mahdollista. (KL 7/1923, 199, "Harald Höffding. Korkeiden eettillisten periaatteiden opettaja.", Hg Gd)

Maassamme on yleinen se käsitys, että kotitalous on naisten asia, sen edistämistyö siis myöskin naisten erikoistehtävä. Tämä käsitys on täydellisesti väärä. Kotitalouden piirissä elää jokainen kulttuuri-ihminen, mies ja nainen, elämänsä suurimman ajan. Kotitalouden hyvä taikka keho hoitaminen vaikuttaa monessa suhteessa kohtalokkaasti häneen. Sen kehittyminen oikeaan tai väärään suuntaan vaikuttaa vähitellen laajalti ja syvästi koko yhteiskuntaan. Tässä on siis sekä ihmisten yksityisen elämän muodostuminen ja yhteiskunnan paras kysymyksessä. Juuri tämän perustalla herännyt, päämäärästään tietoinen kotitalousväki katsoo ajamansa asian ansaitsevan yhteiskunnan kaikkien hyvien voimien myötävaikutuksen. (473) (KL 14/1928, 472-473 "Nykyisen murrosajan kotitalouskysymyksiä" Hedvig Gebhard)

Koti tuotetaan yhteiskunnan sydämenä edellä esittämiäni symbolisen, luterilaisen ja orgaanisen tulkinnan mukaisesti feminiinisenä, mutta josta löytyy tilaa myös maskuliinisuudelle. Niinpä kotien valistaminen ja niiden elinolosuhteiden kohottaminen esitetään kodin jäsenten ja koko yhteiskunnan kannalta yhteiskunnallisena velvollisuutena. Kotien hoidossa ja kotitaloudellisessa toiminnassa onkin kyse sekä hyvän elämän määrittämisestä että siitä mikä on kulloisessakin tilanteessa järkevää yksittäisten ihmisten tai koko kansakunnan kannalta (Haverinen 1996, 62-63).

Samalla kun Kotilieden lukijoille perustellaan kotitalousvalistuksen tarpeellisuutta ja perheenemäntien vastuullisuutta kodin hoitajina esitetään kotitalousalan kehittämisen kohtaamia ongelmia. Näiden ongelmien aiheuttajaksi esitellään julkisen sektorin patriarkaalinen päätäntävalta, jota kotitalousalan kehittäminen ei näytä kiinnostavan. Välillä varsin kiivassanainen kirjoittelu eduskunnassa tehdyistä kotitalousalaa koskevista päätöksistä muodostuu kotitalousvalistuksen konfliktidiskurssiksi,⁷⁰ jossa kotien ja naisten ajamat kotien, kotitalouden ja kotitalouden opetuksen yhteiskunnallista asemaa koskevat parannusehdotukset joutuvat vastatusten julkisen maskuliinis-patriarkaalisen⁷¹ päätäntävallan kanssa. Kotilieden toimittajat kritisoiivat valtaapitäviä ja usein erityisesti miespäättäjiä ja kotien miehiä siitä, etteivät he ymmärrä kotien, kotitalouden ja kotivalistuksen tukemisen kansantaloudellista ja kulttuurista merkitystä:

...tähän asti ovat yhteiskunnassa valtaa pitävät yleensä - poikkeuksia lukuun ottamatta – seisoneet lujana muurina estämässä kehitystä täällä alalla [kotitalouden kohottamisessa]. Eduskuntaa on mitä suurin säästäväisyyden puuska kohdannut tavallisesti juuri sillä hetkellä, kun kotitalousopetuksen määrärahoja olisi ollut lisättävä. Kunnissa uusia koulutaloja rakennettaessa useimmista tingitään pois juuri kotitalousopetusta varten tarvittava opetuskeittiö. Kodeissa riittää rahaa usein kaikkeen muuhun, mutta ei emännän työtä helpottaviin välineisiin, ei kunnolliseen kellariin eikä muiden säilytyspaikkojen rakentamiseen.....(KL 13-14/1924, 416 "Ajan merkkejä", Laura Harmaja)⁷²

⁶⁹ KL joulunumero/1926, (672)24-(674)26, (696)48, "Tanskalaisia pienviljelijäkoteja", kotitalousopettaja Maiju Gebhard.

⁷⁰ Mandi Hannula raportoi eduskunnan evänneen budjettikäsittelyssä (1923) valtion ylläpitämän kotitalousopettajaopiston perustamismäärärahan, vaikka jo vuoden 1920 valtiopäivillä eduskunta oli päättänyt kyseisen opiston perustamisesta. Hannula toteaa tuotuneena: "Joka tapauksessa on taas kokonainen vuosi menetetty ja vaikeuksia tämän valistusalan suhteen lisätty." (KL 2/1923, 36, "Kotitalousasiat eduskunnassa", 33-37, Mandi Hannula.

⁷¹ Tarkoitan maskuliinispatriarkaalisella päätäntävällällä sitä miesenemmistöä, joka vastusti ja hidasti kotitalouden modernisoitumisprosessia. Ääni keskustasta kommentoi naisten eduskuntatyötä KL 12/1924: "Jos kaikki heidän tekemänsä aloitteet pääsisivät onnelliseen ratkaisuun eduskunnassa, jopa lähtisi niistä aika paljon hyvää valtakunnalle...varsinkin Suomen kodit saisivat yllykettä kehityä viihtyisiksi ihmisasunnoiksi, joissa perheenemäntä ammattiinsa hyvin perehtyneenä liikuttelisi taloudellisiakin arvoja järkipäisesti ja taitavasti." (382) Huomaa myös Rouva X:n kommentti: "Kiitoksia, herra "ruokaprofessori" ja keittiöihmisten yliopettaja, siitä että Te tahdotte meitä avustaa toiminnassamme! Eläköön ainoa mieshenkilö tässä maassa, joka näkyy harrastavan kotitalouden edistämistä!" (659) (KL 21/1924, 658-659, "Helsingin kirje", Rouva X)

⁷² Katso myös KL 2/1923, 33-37, "Kotitalousasiat eduskunnassa", Mandi Hannula; KL 4/1923, 101-102, "Kotitalousopetus ja kauppaopetus", Laura Harmaja; KL 2/1924, 26-27, "Kotitalouden osuus valtiovarain jaossa tälle vuodelle", Mandi Hannula; KL 7/1924, 179-180, "Maamme talouden parantaminen. Senaattori Paasikiven esitelmän johdosta", L-a H.; KL 10/1924, 329-331, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 2/1925, 26-27, "Kotitalousasiat kuluneen vuoden valtiopäivillä", Mandi Hannula; KL 3/1925, 53-56, "Ajanmukainen opetuskeittiö", Hedvig Gebhard; KL 9/1925, 236-236, "Korkeimman kotitalouslaitoksemme kohtalo", Hg Gd; KL 9/1925, 253-254, "Helsingin kirje", Rouva X: "Miesten pitää käydä sen seisemät opit aina korkeakouluja myöten, ennen kuin he kykenevät itselleen ja perheelleen elannon hankkimaan. Mutta naisten pitäisi olla järjestään synnyttäjiä neroja, koska heidän on osattava ilman mitään oppia hoitaa se puoli talouselämää, joka heille kuuluu, nim. kotitalous monine erilaisine tehtävineen, joiden suorittamisesta riippuu sekä perheen terveys ja viihtymys että osaltaan taloudellinen toimeentulokin." (253); KL 12/1925, 343-344, "Helsingin kirje", Rouva X.; KL 15-16/1925, 394-396, "Kotien noususta", fil. Maisteri, rouva Ella Kitunen.

...katsotaan tämä työ niin ala-arvoiseksi, työtaito kotiaskareissa naisille synnynnäiseksi ominaisuudeksi, ettei edes kannata uhrata varoja järkipärisen kotitaloustaidon opettamiseen ja tutkimiseen, saatikka minkäänlaiseen koelaitokseen. Työt tehdään vielä osittain siten kuin äidin-äidin-äitimme ne suorittivat...(KL 2/1923, 60, "Keksintöjä kotiaskareiden helpottamiseksi", 60-61, Eva Somersalo)

...ne miehet, jotka hallitsevat tätä maata, eivät näe, eivät käsitä, että tässä on kysymyksessä suuri asia, että kotitalous koskettaa kansan hyvinvoinnin perusjuuria ja vaikuttaa ei ainoastaan sen ruumiilliseen, vaan sen siveelliseen ja henkiseenkin elinvoimaan....(8/1923, 227, "Miten meillä – miten muualla.", 227-229, Hedvig Gebhard)

Julkisen maskuliinipatriarkaalisen päätäntävällän edustajat toimivat julkisella sektorilla ja osoittavat tietämättömyytensä tai haluttomuutensa nostaa kotien asioita julkisesti käsiteltäviksi. Kotilieden sivuilla ei esitetä pelkästään julkisen päätäntävällän miehiä haluttomina toteuttamaan kotien naisten ja perheenemäntien työtä helpottavia ja modernisoivia uudistuksia, vaan myös kotien miesten nähdään olevan joko kyvyttömiä tai haluttomia parantamaan kotiensa oloja. "Järjen piirissä ei havaita sydämen eli kodin ääntä":

...mistä ja koska tulee se mies maamme hallitukseen, jolla on sydäntä, järkeä ja tarmoa ruveta ajamaan maamme tuhansien kotien nostamista järkipärisen kotitaloudellisen edistämistyön avulla? (KL 2/1924, 40-41, "Helsingin kirje", Rouva X)

Tällainen haluttomuus käsitellä kotien ja kotitalouden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa tekee selvän eron naisisena käsitetyn privaatin ja miehisenä käsitetyn julkisen elämänalueen välille ja vahvistaa käsitystä patriarkaalisesta porvarillisesta perhekäsityksestä ja *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*. Niinpä kotitalousaatteen kohtaama vastustus tekee siitä entistä feminiinisemmän. Aktiiviset kotitalousaatteen innoittamat naiset toimivatkin omana ryhmänään julkisuudessa, ajavat asiaa kotitalousopetuksen puolesta,⁷³ osallistuvat kotitalouspäiville ja messuille Kotitalousvalistusta pyritään suuntaamaan ennen kaikkea niihin koteihin, jotka nähdään kipeimmin kehittämisen tarpeessa. Julkisen valtiollisen tuen puuttuessa kotitaloudellinen neuvontatyö nähdään entistä tärkeämpänä ja Kotilieden merkitys kotien valistuksen levittäjänä tulee entistä tärkeämmäksi.⁷⁴

⁷³ Esimerkiksi: "...yksityisille kodeille ja isänmaan menestykselle merkityksellinen kotitaloustyön kohottaminen nykyistä korkeammalle ja korkeampaan arvonantoon oleellisesti riippuu kotitalousopetuksen järkipärisestä järjestämisestä ja hoitamisesta." (647) (KL 2/1923, "Kotitalousopettajaopistoa suunnittelevat asetus ja komiteamietintö", 642-647, Hedvig Gebhard)

⁷⁴ KL 2/1923, "Kotitalouspäivät Helsingissä", 44-46, Hg Gd. Katso myös: KL 2/1923, 642-647, "Kotitalousopettajaopistoa suunnittelevat asetus ja komiteamietintö", Hedvig Gebhard.

Meidän harvaan asutussa maassamme pääsee kuitenkin parhaassakin tapauksessa vain pieni osa tulevista perheenemännistä hankkimaan itsellensä ammattitaitoa varsinaisissa kotitalouskouluissa. Useimpain heistä täytyy tyydyttää tiedon ja taidon kaipuunsa niillä muruilla, joita kotitaloudellinen neuvontatyö tuo heidän ulottuvillensa. (KL 2/1924, 27, "Kotitalouden osuus valtiovarain jaossa tälle vuodelle, 26-27, Mandi Hannula)

Kotitalousvalistusta pyritään levittämään ennen kaikkea työläis- ja maalaiskotien keskuuteen, sillä niiden elinolosuhteet nähdään puutteellisina ja vanhanaikaisina. Alempien yhteiskuntaluokkien kotien valistamisessa ei ole kyse ainoastaan kodin sivistyksellisen tason nostamisesta vaan myös kotien naisten ja perheenemäntien työtaakan keventämisestä. Alkeellisissa elinolosuhteissa vallitsevien puutteellisuuksien katsotaan jopa orjuuttavan naisia. Niinpä heidän elinolosuhteitansa tulee pyrkiä kohottamaan, koska nyky-yhteiskunnan katsotaan jo mahdollistavan heidän työtaakkansa keventämisen.

Me tiedämme, miten puutteellista ja epätaloudellista on ruoanlaitto vielä monin paikoin maaseudulla, miten vanhanaikaiset ja paljon työtä vaativat ovat useimmat maaseudun keittiösisustukset ja ruoanlaittomenetelmät sekä miten paljon järjestyksen ja johdon puutetta on ei vain ruoka- vaan koko kotitaloudessa. Tällainen kotitalous orjuuttaa nykyajan naisen. Se ei suo hänelle lepoa eikä vapautta. Lisäksi se on kallista. (481) (KL 17/1926, 480-482, "Maatalousväestömme ruokatalous – miljardiliike", Maataloushallituksen tutkimustoimiston johtaja, fil. tri K.T. Jutila)

Vaikka konfliktidiskurssi leimaa lähes koko 1920-luvun kotitalousvalistuksen innoittamien naisten ja julkisen päätäntävällän kanssakäymistä ja kotitalousvalistusta ja -opetusta edistävien kotitalousalan hankkeiden kehittämistä, eduskunta päättää vuonna 1925 kotitalousopettajaopiston perustamisesta. Tätä pidetään kotitalousideologian innoittamien naisten keskuudessa suurena saavutuksena ja edistysaskeleena. Kotilieden toimituskunnan puheenjohtaja Hedvig Gebhard toteaaakin, että tämä on *...tärkein ja laajakantoisin päätös, minkä valtiomahti ehkä koskaan on meillä tehnyt kotitalouden kohottamisen hyväksi*".⁷⁵ Kotitalouden rationaalisen kehittämisen katsotaan näin pääsevän todelliseen vauhtiin. Kotitalousopettajien koulutuksen myötä ajatellaan Suomeen saatavan päteviä kotitalousalan asiantuntijoita, joita tarvitaan Suomen kotien naisten sivilisoimiseksi. Vuosikymmenen lopulla aikaansaatu lakia kotitalousoppilaitoksista pidetään suorastaan valtiomahdin kädenojennuksena kotitalousvalistusta ajaville naisille. Kotitalousideologiaan sisältynyt pyrkimys tehdä perheenemännyydestä oikea ammatti vaikuttaa saavan jalansijaa.

---

⁷⁵ KL 1/1926, 7, "Kysymys kotitalousopettajaopiston perustamisesta ratkaistu", 5-7, Hedvig Gebhard. Katso myös KL 1/1926, 23, "Kotien asioita eduskunnan pohdittavana", Mandi Hannula.

Uusi laki kotitalousoppilaitoksista tulee näin ollen turvaamaan lain alaisuuteen joutuvien kotitalousoppilaitostemme toimintaehdot. Uutta lakia sen vuoksi täydellä syyllä voidaan sanoa kotitalousopetuksemme perustuslaiksi, sen magna chartaksi...Perheenemännän, kotitalouden hoitajan työ ruvetaan yhä enemmän oivaltamaan ammatiksi, ja päivänselvää on, että tämä yksityiselle kodille ja koko yhteiskunnalle tärkeiteensä nähden ainoalaatuinen ammatti myöskin vaatii tietoa ja taitoa antavaa ammattivalmistusta samalla tavalla kuin jokainen muu ammatti. Valtiomahditkin ovat nyt sen tunnustaneet säätämällä tämän uuden kotitalousväen ammattivalmistuslain... (KL 11/1929,43, "Kotitalousopetuksen perustuslaki", Hedvig Gebhard)

5.2 Modernia murrosaikaa

Kotien rationaalinen valistaminen ja sen "kiireellisyys" liittyy myös 1920-luvun modernisoitumiseen ja modernisaation diskursseihin. Vaikka 1920-luvunSuomea voi pitää melko vanhoillisena luokkayhteiskuntana, moderni ajattelutapa alkoi jo tuolloin levitä suomalaisen keskuuteen. Ihmisille tarjottiin uudenlaisia modernin elämän ihanteita ja arvoja, joiden mukaan heidän tuli pyrkiä järjestämään elämäänsä (Jallinoja 1991, 27). 1920-luvun ihmiset *kokivat olevansa matkalla vanhasta maailmasta uuteen edistyksen aikakauteen* (Immonen, Mäkinen & Onnela (1992, 17).

Vaikka suomalaisen yhteiskunnan modernisoituminen sijoitetaan useimmiten vasta toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakennuskauteen ja sen aiheuttamaan taloudelliseen kasvuun, voidaan Kotiliesien tekstien valossa kuitenkin puhua suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumisesta jo 1920-luvulla. Perinteisesti kyseistä ajankohtaa on luonnehdittu kirjallisen ja taiteellisen modernismin aikakautena, jonka yhteiskunnallista vaikutusta on väheksytty. Kulttuurielämä ja sen kansainvälistyminen sekä ulkomailta välittyvät vaikutteet ovat keskeinen osa suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumisprosessia. Ulkomailla matkustelevat kulttuurihenkilöt välittivät ulkomaisten trendien ja ajatusmallien, tapojen, keksintöjen tutuksi tekemistä ja Suomeen levittämistä. Kotilieden sivuillakin esitellään eri maissa noudatettavia tapoja ja uusia keksintöjä. Tällaiset raportit toimivat Kotiliedessä ikään kuin porttina "suureen maailmaan". Perheenemännille ja kotien naisille avautuva maailma on suuri tuntematon, josta suurimmalla osalla lukijakuntaa ei liene muuten ollut minkäänlaista tietämystä.

Myös Kotilieden sivuilla kotien taloutta ja elinpiiriä pyritään modernisoimaan. Vaatimukset kotityön rationalisoinnista ja sen arvon kohottamisesta ovat moderneja vaatimuksia, jotka liittyvät kotityön rationalisointiin, tieteellistämiseen ja sitä kautta myös kotityön arvon kohottamiseen ja kohoamiseen. Kotiliesien sivuilla nämä modernin ajan vaatimukset omaksutaan siellä esitetyssä sivistyneistön naisten tuottamassa kotitalousideologiassa. Kuten edellä mainitsin kotitalousideologiaa ja sen sisältämä emansipaatio onkin oikeastaan patriarkaalista ja sisältää ajatuksen *kaksijakoisesta kansalaisesta*. Samalla kun kotityölle ja uudelle perheenemännälle asetetaan modernien standardien mukaisia vaatimuksia, naiset sidotaan yhä tiukemmin koteihin. Kotilieden sivuilla esitetyssä kotitalousideologiassa ovat läsnä sekä modernismin edistyksellisyys sekä traditionaalisin että patriarkaalisiin arvoihin nojaava porvarillinen perhemalli ja konservatiivinen käsitys naisen paikasta kotona. Naistenlehdissä näyttää kautta aikojen olleen taipumus esittää kotityö ja naisten kotiin sijoittuminen ihanteellisena (Ballaster, Beethma, Frazer & Heberon 1991, 10-13).

1920-luvun Kotiliesien sivuilla elämän modernisoitumista kuvataan murrosaikana, joka asettaa suuria vaatimuksia myös kotien naisten ja perheenemäntien toimenkuvaan ja sen uudelleen muotoilemiseen ajan haasteita vastaavaksi.

Elämme näin ollen kotitalouteenkin nähden keskellä suurta murrosaikaa, jonka vaikutukset tuntuvat jokaisen kodissa toimivan naisen jokapäiväisessä elämässä, vaikka useimmat meistä eivät vielä sitä ymmärrä eivätkä huomaa. Mutta on niitäkin, joiden mieltä tämän murrosajan ilmiöt ovat kiinnostaneet mitä suurimmassa määrin. Tapahtunutta ja parhaillaan tapahtuvaa kehitystä tutkitaan. Uuden ajan asettamien kysymysten ratkaisemiseen järkipäiseen ja kodin onnea edistävään suuntaan pyritään vaikuttamaan. Seuraukset tästä herätyksestä ja kasvavasta, tietoisesta työstä näkyvät kaikkialla: kotitalousaloilla toimivat naiset järjestäytyvät ja esittävät yhteiskunnalle toivomuksiaan; valtiomahdit omistavat huomiota kotitalousopetukseen; kotitaloudellisia näyttelyitä järjestetään, tutkimus- ja koelaitoksia perustetaan; uuden ajan aiheuttamia probleemoja pohditaan kirjallisuudessa ja kongresseissa.(472) (KL 14/1928, 472-473 "Nykyisen murrosajan kotitalouskysymyksiä" Hedvig Gebhard)⁷⁶

Vaikka Kotiliesien sivuilla luodaan tällaista kuvaa modernista murrosajasta, on 1920-luvun Suomi kuitenkin vielä maatalousvaltainen yhteiskunta, jossa modernisaatio ja uuden kaupunkikulttuurin luomat unelmat ovat kaukana arkipäivän todellisuudesta. Maaseudun ja kaupunkien ja yhteiskuntaluokkien välillä vallitsevat elintaso- ja sivistyserot eivät

⁷⁶ *Lienemme olleet kadottamaisillamme keskuudestamme "vanhanajan" kodin, koska yhtäkkiä tuntuvat ainakin pohjoismaissa kaikkien kädet ikävöiden kurottuvan sen parhaita puolia kohti, tahdotaan kiitävältä ajalta temmata saalis, rauhaisat kodit, jotka se oli riistämäisillään pois. (625)(KL 20/1927, 625-628, 640, 642, "Pohjoismaiden koti-ihanteita havaintokuvina", Alli Wiherheimo)*

kuitenkaan estä tiedon leviämistä ja haaveilua modernisaation mukanaan tuomista *sadunomaisista* uudistuksista.

Ihmistyövoiman tullessa yhä kalliimmaksi pyritään nykyjään entistä enemmän käyttämään hyväksi niitä lukuisia mahdollisuuksia, joita korkealle kehittyneen tekniikka asettaa käytettäväksi mitä erilaisimmilla aloilla. Puhumattakaan suuremmista saavutuksista voidaan tyydytyksellä todeta ne palvelukset, jotka tekniikka jo on tehnyt kotien viihtyisyyttä silmälläpitäen. Valitettavasti ovat näistä päässeet osallisiksi enimmäkseen vain kaupunkilaiskodit, vaikka tosin maaseudullakin ollaan tässä suhteessa pääsemässä hyvään alkuun. (340) (KL 9/1929, 340-342, "Maalaiskodin vesijohtokysymyksestä", W.O. Stengrund)

Emmekä me nykyaikana suotta eläkään keksintöjen vuosisataa. Tekniikka ja tiede astuvat peninkulmasaappain eteenpäin ja yllättävät meidät useammin kuin kerran sillä, että täyttävät sadunomaiset toiveemme ja antavat mielikuvituksemme rohkeimpienkin unelmien täytyä. (132) (KL 4/1929, 132-133 & 136, "Näköpiiristämme", Martta)⁷⁷

Joukkotiedotusvälineitä voidaankin pitää merkittävinä uuden tiedon levittämisen välineitä. Kotiliedenkin sivujen välityksellä ovat luultavasti monet modernisaation mukanaan tuomat uudet kulutustavarat tulleet tutuiksi esimerkiksi maaseutuväestön keskuudessa.

Modernisaation ja siihen liittyvän kaupunkikulttuurin leviämistä ei pidetä kuitenkaan ainoastaan positiivisena. Kaupunkimaisen kulttuurin ja siihen liittyvien tapojen ja arvostusten leviämistä maaseudulle pidetään jopa uhkana. Maaseudun ihmisen luonnonläheistä elämää ja siihen liittyviä arvoja pidettiin 1920 luvulla kansallisen mentaliteetin perustana. (Immonen, Mäkinen & Onnela 1992, 13-14). Maaseudulla modernisaation koetaankin uhkaavan yhteisöllisyyttä koossapitäviä normeja. Niinpä modernisaatioon ja sen instrumentaalisuuteen suhtaudutaan Kotilieden sivuilla ambivalentein, toisinaan jopa pelonsekaisin tuntein.

Hyödyn ja koneiden aikakausi panee meidän hermomme kovalle koetukselle, me koneellistumme, asiallistumme ja jäykistymme yleisen kaavan mukaisiksi. Julkisessa elämässä tarkoin salaamme herkkyytemme tunnuseikoissa, mutta päästyämme yksinäisyyteen tai suljettuun perhepiiriimme tohdimme karistaa kaavan päältäämme. Olemme jälleen persoona ja ihminen emmekä molekyyli massassa. (6) (KL 1/1929, 6-9, "Takkauuni", arkkitehti Yrjö Laine)

---

⁷⁷ *Se tosiasia, että kehitys meidän päivinämmä useimmilla elämän aloilla etenee entistä nopeammin, ei voi eikä saa jäädä meiltä huomioon ottamatta. Helppoa onkin todeta, kuinka huimaavan nopeasti tekniikan ja tieteen alalla keksinnöt seuraavat toisiaan tai kuinka aineellisen elämän muodot muuttuvat. (496) (KL 16/1927, 496, 515, "Kotiemme henkinen taso", fil. maisteri sisko Wilkama)*

Tällainen modernisaation mukanaan tuoma kauhukuva jäykistyneestä ja koneellistuneesta ihmisestä heijastaa 1920-30-luvuilla vallinnutta käsitystä ihmisruumiin modernisoitumisesta. Tuon ajan haaveena oli löytää "uusi ihminen", joka olisi kontrolloitavissa, vastaisi ajan haasteisiin ja olisi kaikenpuolin "läpinäkyvä" (Mäkinen 1992, 18-20). Tällainen uusi ihmiskäsitys tuotetaan Kotiliesien sivuilla ennen kaikkea epäilyttävänä ja pelottavana.

1920-luvun modernismin kirjallisissa kuvauksissa esiintyvä flanööri (kadunmies) on suorastaan vastakohta Kotiliesien sivuilla tuotetulle käsitykselle vapaudesta. Flanööri symboloi vapautta ja etuoikeutta liikkua kaupungin julkisilla näyttämöillä (Hapuli, Koivunen, Lappalainen & Rojola 1992, 101). Kotiliesissä ainoastaan kodin suljetun piirin katsotaan tarjoavan turvallisuutta ja rauhaa, jossa yksilö voi toteuttaa itseään ja autenttista olemustaan. Julkisesta tilasta tulee maskuliinisen vapauden, privaatin taas naisisen vapauden valtakunta.

Pintapuolisuus, elämäkatsomuksen täydellinen puute: nykyaikaisen keskimittaihmissen silmät ovat kokonaan sokeat niille henkisille arvoille, jotka tekevät elämän ihmiselämäksi... Tekniikkansa ihmeellisistä voitoista ylpeänä nykyajan ihminen tuskin huomaa, että hän, koneillansa kahlittuaan luonnonvoimat palvelukseensa ja luullen saavuttaneensa maailman herruuden, on joutunutkin maailman orjaksi... Ulkonaista tavoittelun hän on "voittanut maailman, mutta kadottanut sielunsa", ja itse tyhjyytensä tuntematta hän rientää tietänsä, ainoana päämääränensä näkyväinen hyöty, menestyksellinen työala, raha, mukava elämä... Kotiemme isä painaa nykyaikaisen elämän taakka ja jännitys välittömämmin kuin meitä äitejä. Meidän useimpain työpäiväthän kuluvat kodin suljetussa piirissä. (KL 19/1924, 377-378, "Kodit ja ajanhenki", Sisko Wilkama)⁷⁸

Koti ymmärretään siten feminiinisenä rauhan tyyssijana, jonka rauhaa ja sielua modernisoituva yhteiskunta uhkaa. Tällainen modernin ajan mullistuksilla pelottelu idealisoi kodin ja sen elämänpiirin. Samalla se luo käsitystä perheenemäntien ja kotien naisten velvollisuuksista vaalia ja varjella kotien henkeä ja sydäntä uuden ajan vaaroilta.

Me tunnemme ympärillämme uuden ajan kohinan...kehityksen on kuljettava eteenpäin ja ihmislasten seurattava siihen kahlehdittuina... On sellaistaakin, jonka ohi kehityksen on kuljettava, kuljettava sitä kaatamatta, on jotakin niin ikuista ettei aika milloinkaan sitä vanhenna, niin pyhää, etteivät mitkään uudet makusuunnat voi sitä halventaa. "Koti on yhteiskunnan sydän" – sydämessä on elämänvoimien säilyttävä, niiden voimien, joita vastaan ei yksikään kansa rangaistuksetta riko... Kodit saavat – tietoisesti tai tietämättään – taistella sielunsa olemassaolosta, kaupunkilaiskodit sen taistelun päänäyttämönä. Uusi aika muuttaa "kodin" asunnoksi, majapaikaksi. (36) (KL 2/1925, 35-36, "Kotimme ja sen sielu", S.W.)

Ajan yksilöä palvova henki paheksuu rajojen asettamista yksilöiden vapauden ja nautinnon himon tielle. Yhteinen suuri päämäärä, koko kansan menestyminen unohdetaan. Niissäkin piireissä, joissa sosiaalinen käsitys myös tällä alalla oli ennen vallitsevana, on siitä nyt luovuttu. Uskollisuus entisille ihanteille on vananaikaista, epämodernia, epäherraskaista... (612) (KL 21/1926, "Helsingin kirje", Rouva X.)

⁷⁸ Katso myös: KL 12/1925, 318-319, "Koululaistemme kesän puolesta", fil. Maisteri Sisko Wilkama

Näihin uuden ajan kuvauksiin sisältyy myös kuvauksia koneen ja ihmisen välisestä instrumentaalista suhteesta. Teollisuudessa käyttöönotettua tayloristista järjestystä alettiin soveltaa myös ihmisten arkielämän ohjailussa. Kotona suoritettavat työt tuli pyrkiä suorittamaan mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti.

Nyky aika on käytännöllisyyden ja tarkoituksenmukaisuuden aikaa mitä moninaisimmassa mielessä. Jokainen pikku esine, joka palvelee ihmistä hänen jokapäiväisessä elämässään, on tehty tai ainakin koetettu tehdä sellaiseksi, että se suorittaa palveluksensa mahdollisimman hyvin ja mahdollisimman nopeasti. Suuren osan omasta työstämme teemme koneilla ja ympäristössä, joka erikoisesti on varustettu työnteon menestymistä silmällä pitäen...nyky aika on puetuttanut naisetkin lyhyihin hameihin ja pieniin hattuihin vain käytännöllisyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta noudattaakseen.(704)(KL17/1929, 704-706, "Onko paita liinavaate? Nykyajan alusvaatteista.", Mary Ollonqvist)

Kotilieden sivuilla modernista ajasta tuotetaan siis varsin ristiriitaista kuvaa. Toisaalta sitä esitetään pelottavana *koneellistumisen, jäykistymisen ja asiallistumisen* aikakautena, mutta toisaalta uuden ajan katsotaan tarjoavan uusia mahdollisuuksia kotien naisten ja perheenemäntien sivistämiselle ja valistamiselle. Moderniin aikaan liittyy siten sekä kotien kohottaminen että kotitalouskoulutuksen kehittäminen. Kotona tehtävä työ nähdään ennen kaikkea naisten työnä ja toimena. Uusi modernisoituva aika saa naisten kotona tekemän työn näyttämään jopa entistä vaativammalta ja vastuullisemmalta.

Myöskin naisten omalta kannalta katsoen on tärkeitä, millä tavalla he kykenevät hoitamaan sitä ammattia, joka yhä on heillä yleisin ja tärkein, kodinhoitajan, perheenemännän työalaa. (KL21/1928, numeroimaton sivu, "Kotiliesi 1929", Hedvig Gebhard, Mandi Hannula, Laura Harmaja, Mary Ollonqvist & Alli Wiherheimö)

Tällainen naiset kotiin sijoittava kirjoittelu on Kotilieden sivuilla varsin yleistä. Suomen runsaasta 1,5 miljoonasta naisesta työskentelee 1920-luvulla yli miljoona naista joko pää- tai sivutoimisesti kotitaloudessa.⁷⁹ Modernin murrosajan kuvauksissa Kotilieden sivuilla tuotetaan käsitystä kotien valistuksen tarpeellisuudesta sekä käsitystä naisesta ennen kaikkea perheenemäntänä, jonka vastuullisena tehtävänä on pyrkiä sekä suojelemaan koteja modernisaation vaaroilta että modernisoimaan kotinsa taloutta ajan tuomien vaatimusten mukaiseksi.

---

⁷⁹ KL 4/1923, 101, "Kotitalousopetus ja kauppaopetus", 101-102, Laura Harmaja. Suomen väestöstä asuu tuolloin vielä 84 % maaseudulla, kun esimerkiksi Saksassa 40 % ja Englannissa enää 20 % (KL 17/1925, 430-431, "Koulujen alkaessa", Koulun ystävä).

5.3 Tiedettä ja popularisointia

Modernisaatio liittyy Kotilieden sivuilla kotitalouden tieteellistämiseen. Kodit ja kodin hoitoon liittyvät tehtävät otetaan rationaalisen, tieteellisen tarkastelun ja manipuloinnin kohteeksi. Kotitalouden tieteellistämisesäkin lähdettiin soveltamaan kotien hoitoa sivuavien tieteiden tieteellistä tietoa, jota tarvittiin sekä ravitsemuksen että hygienian tason nostamiseksi. (Badir 1988, II Haverisen 1996, 4 mukaan) Kotitaloustieteen avulla kotia alettiin järjestää ja ottaa hallintaan. Ellen Richardsin mielestä kodinhoidon tieteellistäminen teki kodinhoidosta loputtoman seikkailun. (Ehrenreich 1988, 161-162) Kodin hoidolle asetetut tieteelliset standardit tekivät naisten kotityöstä vaativampaa ja vastuullisempaa.

Kotitalouden tieteellistäminen alkoi Yhdysvalloissa 1800-luvun lopulla (Richarz 1991, 238-239) ja levisi sieltä vähitellen Eurooppaan ja Suomeenkin. Suomessa innostuttiin kotitalouden tieteellistämisestä vuonna 1915. Tuolloin esitettiin ensimmäisen kerran tarve kotitalouden tieteelliselle tutkimukselle. (Haverinen 1996, 6) Myös Kotilieden sivuilla osoitetaan varsin voimakkaasti kotitaloutta koskevan tieteellisen tutkimuksen tarpeellisuus.

Amerikassa, jossa kaikkea ihmeellistä tapahtuu, kuuluu kotitaloustiedekin, kotiaskareiden henkinen edustaja, olevan täysin samanarvoinen toisten tieteiden, s.o. erinäisten ammattien tieteellisen edustuksen kanssa. (KL 16/1926, 452-453, 456, "Kotityön arvo muiden ammattien rinnalla, maisteri, rouva Ella Kätönen)

Kaikkiällä sivistysmaissa on virkeä ja voimakas toiminta käymässä kotitalouden kohottamiseksi. Eikä siinä työskennellä enää, niin kuin vielä joitakuuta aikoja sitten, vain vaistomaisesti ja "tunteen viittauksesta" haparoiden, epämääräisesti ja vaatimattomasti, vaan nyt toimitaan määrätietoisesti, terävin asein, eri tieteiden tarjoamin apuneuvoin ja tahdotaan rohkeasti saada kotitalous tasa-arvoiseksi muiden työalojen kanssa yhteiskunnassa. Se, mikä vielä toistakymmentä vuotta sitten tuntui kaukaiselta haavekuvalta, jota tuskin uskallettiin mainita --naurajien pelosta--on jo nyt toteutumassa. Kotitaloutta tutkitaan tieteellisesti kaikilta mahdollisilta puolilta, totisesti vakavasti ja hartaasti, ihan niin kuin miestenkin toimialoja... koetetaan saada niiden tuloksia käytännössä sovelletuiksi, niin että tieteestä olisi myös hyötyä ihmiskunnalle...Koko tässä työssä tuntuu olevan tavattoman voimakas meno, oikein eteenpäin puskemisen henki. (KL 18/1929, 738-739, "Kotitalous tieteellisen käsittelyn alaisena", Laura Harmaja)

Yhteiskunta ja yksilöt eivät saa lyödä laimin kotia – so. kulutustalouden kehittämistä, vaan on sekin saatettava nykyaikaisen tieteelliselle pohjalle rakentuvan sekä teknillistä ja taloudellista aatetta tarkoin noudattavan tuotantotalouden tasalle. Tästä seuraa, että on mitä suurinta huomiota alettava kiinnittää kotitaloutta koskevaan tieteelliseen tutkimustyöhön sekä tämän alan opetus- ja neuvontatoiminnan voimakkaaseen kehittämiseen...Suomen emännät ja kodit ovat tämän arvoiset. (482) (KL 17/1926, 480-482, "Maatalousväestömme ruokatalous – miljardiliike", Maataloushallituksen tutkimustoimiston johtaja, fil. tri K.T. Jutila

Vaikka kotitalousideologia oli kansainvälinen ajattelumalli se ja sen tieteellistäminen sai erilaisia ilmenemismuotoja eri maissa. (Richarz 1991). Matkustava tieto, taito tai asia ei aina siirry lineaarisesti pisteestä A pisteeseen B. Itse siirtymä tai matkustaminen saattaaakin olla vahvempi tekijä kuin liikkeelle lähtö ja perille saapuminen sillä *se mikä matkustaa, tuotetaan aina uudestaan matkan mutkikkuuden tuloksena* (Grossberg 1995, 20) Vaikka kotitaloudellinen valistus ja kotitalouden tieteellistäminen onkin saanut erilaisia muotoja eri maissa, sen sisäänkirjoitettuna ajatuksena on ollut pyrkimys nostaa valistuksen avulla kotien ja kotitalouden tasoa. Tieteellisen tutkimuksen, sen popularisoinnin ja kansalaisten valistamisen avulla onkin pyritty toteuttamaan tehokkaampaa ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa (Mäkinen 1992, 29).

Kotitalouden tieteellistäminen ja siitä seuranneet käytännön seuraukset olivat vastaus modernin, teknologisoituvan yhteiskunnan haasteisiin (Ollila 1990, 314). Kodinhoitoa järkiperaistamalla ja sen yhteiskunnallista tärkeyttä korostamalla vahvistettiin sekä ydinperheideologiaa, porvarillista perhemallia sekä naisen perheenemäntä/kotiäiti –roolia. Anne Ollila (1993, 105) onkin todennut, että kotitalouden tieteellistäminen merkitsi ydinperheideologian vahvistumista, koska se tuki perhekeskeistä ajattelutapaa. Kodista tuli näin myös entistä selvemmin yhteiskunnallisten valtadiskurssien⁸⁰ näyttämö.

Kodit otettiin erilaisten kotia koskevien diskurssien avulla tarkkailun ja valvonnan kohteiksi. Esittämällä standardeja ja minimivaatimuksia 1920-luvun Kotiliesien sivuilla pyritään kohottamaan kotien elintasoja ja ammatillistamaan perheenemännyyttä. Moderniin ihmiskäsitykseen liittyikin normittaminen, keskiverron etsiminen ja valistususkot. Ne palvelivat ennen kaikkea nousevan keskiluokan tarpeita, sillä se halusi erottautua alemmista luokista "oikean" elämäntavan avulla (Mäkinen 1992, 28).

Vaikka Kotiliesien sivuilla julkaistuja artikkeleita ei voi pitää tieteellisinä, ne ovat kuitenkin selkeästi valistavia. Kun lukijakunnaksi on määritelty perheenemännät ja mahdollisesti vielä alempien luokkien perheenemännät, on valistavaa tietoa mitä luultavammin pyritty

---

⁸⁰ Tässä tarkoitan valtadiskursseilla erilaisia modernisaation ja uudistusten muotoja. Vertaa myös tutkielmassani esittämiini kahteen 1920-luvun Kotiliesien sivuilla esiintyviin hegemonisiin diskursseihin: valistuksen ja vastuun diskurssiin.

muokkaamaan oletettua lukijakuntaa vastaavaksi. Liittämällä yhteen valistamisen aate, tieteellinen tieto ja ajatus arkitiedon kohottamisesta, joissakin artikkeleissa on päästy tieteellisen tiedon popularisointiin. Kansantaloudelliset laskelmat muutetaan Kotiliesien sivuilla kotien taloutta ja toimintaa ohjailevien tilikirjojen ja opaskirjojen muotoon.⁸¹

Kotilieden sivuilla esiteltävä valistava tieto on käytännön tarpeisiin sovellettua tietoa ja popularisoitua tiedettä. Kotitaloustiedettä pyritään popularisoimaan esittelemällä kotitaloutta koskevia tieteellisistä saavutuksista ja niiden vaikutuksia kotitaloudessa ja sen modernisoinnissa. Kotien naisten ja perheenemäntien katsotaan olevan suorastaan kiitollisuuden velassa eri tieteiden saavutuksille:

Yhä monipuolisempaa hyötyä ja helpotusta tuottavat ihmistyölle jo kodinkin pienessä piirissä nykyaikaisen tieteen saavuttamat voitot ja niihin perustuvat keksinnöt. Uusi "Aladdin taikalampun" aikakausi on tullut. Fysiikka, kemia, lääketiede, j.n.e. tarjoavat apuansa, jotta kodit muuttuisivat yhä mukavammiksi, puhtaammiksi, terveellisemmiksi. (318) (KL 12/1925, 318-319, "Koululaistemme kesän puolesta", fil. Maisteri, rva Sisko Vilkkama)

Hiljattain on tieteellinen maailma juhlinut suuren ranskalaisen tutkijan Pasteurin muistoa sen johdosta, että on kulunut 100 vuotta hänen syntymästään. Kotitaloudenkin kannalta on syytä Pasteurin työtä muistaa, sillä ihmisen ravintotalouteenkin on se mullistavasti vaikuttanut... Yllä oleva Pasteurin pullon kuva on siis kaikkien Rex- ja Weck- purkkien sekä lapsenmaitopullojen alkeismuoto. Muistuttakoon se perheenemäntiä heidän kiitollisuudenvelastaan suurelle Pasteurille ja "puhtaalle tieteelle", "tieteen vuoksi". (KL 2/1923, 42 & 44, "Louis Pasteurin tutkimukset ja kotitalous", 42-44, Juho Jännes)

Martta-yhdistykselle oli uskottu tehtäväksi järjestää esitelmät kotitalouden alalta... Arvokkain näistä kotitalousalaa käsittelevistä esitelmistä oli kumminkin tohtori S.V. Hintikan esitelmä "Mikro-organismeista kotitaloudessa", jonka avulla kuulijat saivat elävän käsityksen siitä näkymättömästä maailmasta, jonka vaikutuksien kanssa he lukuisissa arkiaskaroimisissaan joutuvat tekemisiin käymis-, happanemis-, mätänemis-, tartunta- ym. ilmiöiden muodossa. (KL 2/1924, 40, "Helsingin kirje", 40-41, Rouva X)

Kotilieden sivuilla esitellyt tieteelliset saavutukset koskevat kotitalouden käytännön asioita kuten lämmönhukkaa, kotien desinfiointia ja ruoka-aineiden ravintoarvoja.⁸² Vaikka Kotiliesien sivuilta löytyy tällaista tieteellisen tiedon populaaria esittämistä sisältäviä artikkeleita, raportteja kotitaloutta esittelevistä esitelmistä, messuista ja näyttelyistä löytyy

⁸¹ Kotilieden toimituskunnalla oli käsitys Kotiliedestä "kodin tietosanakirjana" (KL2/1924, 37).

⁸² KL 6/1926, 158-160, "Keittiölieden lämpötaloudesta", Voima- ja polttoainetaloudellisen yhdistyksen insinööri A. E. Johansson; KL 6/1926, 160-162, "Desinfiomisesta kotioloissa", sairaanhoitaja Kyllikki Pohjala; KL 9/1926, 253-255, "Ruoka-aineiden ravintoarvo ja hinta", professori Carl Tigerstedt; KL 14/1926, "Vitamiinit", Carl Tigerstedt; KL 15/1926, 430-431, "Vitamiinit", professori Carl Tigerstedt

sitäkin useammin. Katriina Mäkinen (1992, 24) onkin todennut, että tieteen popularisoimiseksi järjestettyjen messujen ja näyttelyiden tavoitteena on ollut synnyttää valistuksen avulla *uusi tiedostavampi ja kehityskelpoisempi ihmisyksilö*. Kotitalousideologian avulla pyritäänkin rakentamaan uutta valistunutta perheenemäntää. Niinpä kotien naisia ja perheenemäntiä innostetaan ja valistetaan useilla raporteilla kotitalousnäyttelyistä ja messuista.

Eräs helsinkiläinen perheenemäntien yhdistys, Husmodernförbundet, oli keksinyt onnekkaan ajatuksen ja järjestänyt tammikuun alussa Helsinkiin näyttelyn, jonka tarkoituksena oli antaa kuva uudemmassa teknillisestä kehityksestä ja tuotannosta kotitalouden alalla...Miten voimakkaana vipusimena vaikuttaisikaan tällainen suuri, monipuolinen näyttely kotitalouden kohottamiseksi! Hitaasti pääsevät sillä alalla uutuudet ja keksinnöt koteihin, hitaasti korvataan tällä käsivoima konevoimalla, hitaasti uuden aikainen järkipäisempi taloudenhoito voittaa alaa. (KL 3/1924,61, "Eräs kotitalousnäyttely Helsingissä", 58-61, Hg Gd.)⁸³

Nähdä ihan todellisen keittiön, jonka kaikissa yksityiskohdissa oli ajateltu niiden töiden helpott[a]mista ja edistämistä, mitä tässä huoneessa on suoritettava! Nähdä laitoksia, joiden tarkoituksena oli keventää emännän taakkaa, vähentää hänen vaivojaan, tehdä hänen työpaikkansa hauskaksi ja iloiseksi! Sydänalamme tosin samalla ahdisti ja kirveli se tunne, että tämä varmaan useimmille meistä oli vain "Kaanaan maa", johon saamme nähdä, mutta johon emme koskaan pääse. (18) (1/1925, 18-19, "'Keittiöparatiisi' Ruotsalaisten mallikeittiöiden näyttely", Maria Puputti).⁸⁴

Kotitalouden toiminnan rationalisoimiseen ja modernisoitumiseen liittyy myös kotitaloudessa käytettävien esineiden kehittäminen. 1920-luvun Suomeen alkoi saapua erilaisia kotitöitä helpottavia välineitä. Monet näistä esineistä ovat nykyaikaisen kodin itsestäänselvyyksiä tai eräänlaisia "läpikuultavuuksia", joiden käyttöä me emme enää rekisteröi ennen kuin ne "lakkoilevat". Kotilieden sivuilla esitelty tekniset keksinnöt sidotaan vahvasti käsitykseen modernista ja rationaalisesta kodista. Kodin uudet työvälineet ja toimintatavat toimivat instrumentaalisina välineinä, joiden avulla on mahdollista säästää aikaa eli päästä päämäärään vähemmällä vaivalla ja ajankäytöllä. Niinpä näiden modernien laitteiden ja toimintatapojen avulla luodaan mielikuvia niiden suoranaisesti taianomaisesta vaikutuksesta perheenemännän arkipäivään. (katso lisää myöhemmin *työtehosta*)

⁸³ Katso esimerkiksi: 1/1925, 18-19, "'Keittiöparatiisi' Ruotsalaisten mallikeittiöiden näyttely", Maria Puputti; KL 20/1927, 631-632, 635, "Messumietiskelyä huonekaluista", Maria Puputti.

⁸⁴ KL 12/1925, 351, mainos Suomen Messuista; KL 12/1925, 343-344, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 15-16/1925, 398-402, "Messujen kotitalousnäyttely. Keittiöt kokonaisuuksina", Laura Harmaja; KL 15-16/1925, 420-421, "Taaskin messuille", Emäntä Y.

Kotilieden harjoittaman valistuksen merkittävyyttä kuvaa se, että Kotilieden toimitus pitää lehteään kodin *tietokirjana* ja kotitalouden *käsikirjana*. Toimitus yllyttää lehden lukijoita tilaamaan kansia sisällisluetteloinen eri vuosikerroille ja siten laittamaan tämän arvokkaan tietoa sisältävän lehden järjestykseen ja helposti käsiteltävään muotoon, jotta se olisi helposti saatavilla sitä tarvittaessa.

Oletteko jo koonneet "Kotilieden" 1923 kaikki numerot sidottamista varten ja tilanneet irtokannet "Kotilieden" konttorista Porvoosta tai kirjakaupasta?...Älkää antako tällaisen "Kodin tietosanakirjan" hajota, vaan kootkaa se kansiin vastaisen varalle. (KL 2/1924, 37)⁸⁵

Sen lisäksi, että Kotiliesissä julkaistaan asiantuntijatietoon perustuvaa valistusta Kotilieden asiantuntijat alkavat toimittaa "Kotilieden kirjasto" –nimikkeellä kodeille suunnattuja käytännöllisten kirjojen sarjaa.⁸⁶ Vaikka Kotiliesi tarjoaakin valistavaa tietoa se haluaa opastaa ja valistaa kotien naisia ja perheenemäntiä myös erilaisten oppaiden avulla. Tällaisten oppaiden voi nähdä olevan askel naisten ja erilaisten naisten opastavien asiantuntijoiden väliselle "romanssille" (Ehrenreich & English 1978, 5).

Kotiliesien sivuilla esiteltävässä kotitalousideologiassa pyritään siis vastaamaan modernin ajan asettamiin tarpeisiin ja vaatimuksiin. Valistavan tiedon merkitys kasvoi, kun kotitaloudesta ja sen oikeasta suorittamisesta oli saatavissa myös kotitalouden tarpeisiin sovellettua tieteellistä tietoa. Kuinka sitten modernin ajan asettamia rationaalisia ja tieteellisiin näkemyksiin perustuvaa tietoa esitetään 1920-luvun Kotiliesissä?

5.4 Järkevästi toimien - kotia sivilisoiden

Kotiliesien sivuilla järkevä toiminta tuotetaan rationaalisena toimintana, jota kohden perheenemäntien tulisi pyrkiä. Perheenemäntiä ohjataan ja valistetaan kotien ongelmia ja

---

⁸⁵ "Kotilieden" sidotut vuosikerrat muodostavat ainutlaatuisen kotitalouskirjaston. Kussakin vuosikerrassa 800 sivua ja 500 kuvaa. (KL 19/1928, numeroimaton alkusivu, "Kotilieden kirjakupongi"); KL 3/1926, 84, mainos Kotilieden kansista.

⁸⁶ KL 16/1926, 475, "Kotilieden kirjasto"

puutteellisuuksia osoittelemalla (*merkitsemisen politiikka*). Samalla heille kuitenkin opastetaan uusia keinoja ja tapoja pestä ikkunat tai pyykit. Tällaisessa ohjailussa pyritään tuottamaan ikään kuin standardoituja toimintatapoja ja -malleja.

Kotitalousideologiaan sisältyvään käsitykseen uudesta tai ideaalista perheenemännästä ei näytä sopivan ajatus kotitöiden erilaisesta ”hyvin” suorittamisesta, vaikka kotiäitien ja perheenemäntien tekemän työn organisoinnin ja käytäntöjen välillä todellisuudessa onkin eroja. (Smith 1988, 85-86) Vaikuttaakin siltä, että Kotiliesissä pyritään tällaisten erojen poistamiseen ja tietynlaisten toimintatapojen ja käytäntöjen standardointiin.

Kotitalouden ja perheenemännän rationaalisten toimintatapojen standardointi liittyy taylorismiin. Valistuksen ja rationaalisen tiedon soveltaminen kotitalouteen saikin samoja taylorismin piirteitä kuin yhteiskunnan julkisella sektorilla. (ks. Anne Ollia 1993) Tällainen kotitalouden standardisoiminen vaikutti kotitöiden ja kotien ”valvottavuuteen”, ”kontrolloitavuuteen” ja ”ennakoitavuuteen” samalla kun massatuotanto teki itsensä kotien ”sivistäjänä” tarpeelliseksi.

Pyrkimys standardoida kodeissa suoritettavaa toimintaa nähdään 1920-luvun Kotiliesissä yhtenä rationaalisen tekemisen ja toiminnan muotona.⁸⁷ Aristoteles erotti *poiesiksen* eli tekemisen ja *praksiksen* eli toiminnan. *Poiesiksessa* eli tekemisessä tulos tai päämäärä on erillinen osa aktiviteettia, kun taas *praksiksessa* eli toiminnassa päämäärä sisältyy toimintaan. (Wilenius 1975, 12, 23; Haverinen 1996, 78-79) Kotilieden sivuilla pyritään antamaan ennen kaikkea *poieettista*, teknistä ohjeistoa siitä kuinka arkea hallitaan kotona. Kotien

---

⁸⁷ Suomeen perustettiin lokakuussa vuonna 1924 Suomen standardoimistoimisto, jonka perustamista Rouva X kommentoi seuraavasti: ”...on tärkeätä, että ne mitat, jotka otetaan yleisesti käytäntöön, ja ne normit, jotka hyväksytään kaikkialla noudatettaviksi, ovat joka suhteessa tarkoituksenmukaiset, koetellut ja hyväiksi havaitut...Standardoinnilla voitaisiin myös mainiosti vaikuttaa esim. Kiintonaisten keittiösisustuksen parantamiseksi, niin että se todella vastaisi tarkoitustaan...Monissa muissakin suhteissa voitaisiin suuresti parantaa niitä erilaisia välineitä, joita kotitaloustyössä käytetään. Pitääkö standardoimislautakunta tällaisissa asioissa riittävästi huolta emäntien tarpeista ja vaatimuksista?” (691) (KL 22/1924, 690-691, ”Helsingin kirje”, Rouva X)

naisten ja perheenemäntien tehtäväksi jää valistuksen kautta saamansa know-how⁸⁸,
poiesiksen soveltaminen käytännön toimintaan

KOTILIESI pyrkii edistämään ja kehittämään kotitalousväen harrastuksia, tietoja ja taitoa kaikilla kotien käytännöllisen toiminnan aloilla alkaen asunnoista ja niiden hoidosta, ruoanlaittoon, ompeluun, kotikasvitarhan hoitoon, kodin terveydenhoitoon ja lastenkasvatukseen asti. (KL 21/1928, numeroimaton sivu, "Kotiliesi 1929", Hedvig Gebhard, Mandi Hannula, Laura Harmaja, Mary Ollonqvist & Alli Wiherheimo)

Valistaminen on avainsana poieettiseen tekemisen Kotiliesien sivuilla. Sen avulla pyritään tuottamaan sivilisoituneita koteja, kotien talouksia ja perheenemäntiä. Rob Shieldsin (1991, 264) mukaan sivilisoitunut käytös perustuu siihen, että ihmiset pyrkivät järjestämään ajatuksensa ja toimintansa käytännön toimien ja spatiaalisten rutiineiden mukaisiksi⁸⁹. 1920-luvun Kotilieden sivuilla ihmisten toimintaa kotona pyritään spatialisoimaan ja sivilisoimaan moderneilla käsityksillä säästäväisyydestä, järjestyksestä, puhtaudesta ja työtehosta. Tällainen toiminta- tai käyttöohjeisto perustuu edellä esittelemälleni *kognitiiviselle ja praktiselle rationaalisuudelle*. Kotien naisille ja perheenemännille perustellaan uusien käytäntöjen ja toimintojen järkevyyttä kodin hoidon ja hyvän elämän kannalta. Uudet käytännöt ja toimintatavat nähdään suorastaan hyveinä, kun Suomen kansan keskuudessa ajatellaan rehottavan epäsiisteyden ja epäjärjestyksen.

...muutamaiin hyveisiin nähden, joita ei voida olla huomioon ottamatta silloin, kun on kysymys kansansivistyksestä, on meillä hyvinkin paljon toivomisen varaa; tarkoitan puhtautta ja järjestystä jokapäiväisessä elämässä. (436)(KL 17/1925, 436-438, "Kasvatus puhtauteen ja järjestykseen. Kodin ja koulun yhteinen asia.", E.L.)

Säästäväisyydestä

Yhtenä valistuksen diskurssiin sisältyvän järkevän ja rationaalisen toiminnan peruspylväänä tuotetaan Kotiliesien sivuilla säästäminen. Säästämisestä tehdään suorastaan hyve. Sillä suomalaiset tuotetaan Kotilieden sivuilla tuhlailevina – tuhlaavaisuuden katsotaankin

---

⁸⁸ "Taitotieto" koskee Ilkka Niiniluodon (1990) mukaan taitoa koskevaa tietoa. (Haverinen 1996, 80) Kotiliesi levittää tällaista tietoa taitojen ja toiminnan hallitsemisesta.

⁸⁹ "The tendency to seek order and consistency between thought and action leads to everyday practices and spatial routines which both coincide with people's thinking on what types of behaviour and comportment are considered "civilised". " (Shields 1991, 264)

olevan suoranainen pahe, joka erottaa suomalaiset muista sivistyskansoista. Suomalaisten luonteenlaadussa ajatellaan piilevän tuhlaavaisuuden paheen.

Toisin ovat asiat meillä, sillä meidän kansamme hyveisiin ei ainakaan säästäväisyyttä voi lukea. Meillä päinvastoin eletään rennosti kaikessa rahankäsittelyssä, suurin piirtein katsoen tuhlailevasti ja yli varojenkin eikä meillä liioin panna niin suurta huomiota omaisuuden hoitoon kuin pannaan niissä suurissa sivistysmaissa, joiden esimerkkiä käytännöllisen elämän muilla aloilla pyrimme seuraamaan. (822) (KL 21/1929, 882-883, "Voimmeko olla säästäväisempiä?", M.O.)⁹⁰

Me suomalaiset häpeämme säästämistä paljon enemmän kuin yli varojemme elämistä. (KL 1/1924, 4, E.G. Palmé)⁹¹

Mutta kaikki tietävät, että maassamme kernaasti eletään yli varojen ja huonosti säästetään. Vähittäismaksukaupasta on tämä kansallinen perisyntimme saanut vaarallisen yllyttäjän. Senpä takia on kaikkien, jotka ajattelevat kotinsa parasta syytä tarkalleen miettiä, missä määrin antavat tämän helposti luisuvaksi pinnaksi muodostuvan kaupantekomuodon vaikuttaa taloudellisiin oloihinsa.(13) (1/1929, 12-13, "Kannattaako ostaa vähittäismaksuin?", Mary Ollonqvist)

Tällaisten negatiivisten esimerkkien avulla Kotilieden sivuilla pyritään vaikuttamaan perheenemäntien säästäväisyyteen. Kotien naisten ja perheenemäntien halutaan vaikuttavan omalla toiminnallaan suomalaisena perisyntinä ymmärretyn tuhlailevaisuuden poistamiseen suomalaisista kodeista. Niinpä heitä vaaditaan säästämään⁹² kaikessa mahdollisessa aina ruoanlaitosta lähtien. Säästämisen avulla pyritään juurruttamaan koteihin kansantaloudellista ajattelua: "kun on paikka paikan päällä, niin on markka markan päällä"⁹³ Säästämisen keinoina tarjotaan "sukkien" paikkaamisen lisäksi kotien kirjanpitoa:

Kirjanpidon tulisi siis opettaa kotien huoltajia sovittamaan taloudellinen elämänsä käytettävissä olevien varojen mukaiseksi. Tällaiset eri perheistä saatavat luotettavat kirjaanviennit voisivat toisiinsa verrattuina lisäksi antaa monenlaisia arvokkaita tietoja eri kansanluokkien taloudellisesta elämästä. Nyt uuden vuoden

⁹⁰ Hedvig Gebhard kylläkin huomauttaa, että: "Säästäväistä luonteeltaan ja ylellisyshimosta vapaata on talonpoikaissäestömmme aina ollut ja on, suurin piirtein katsoen, vielä tänä päivänä (593/5) (KL joulunumero/1925, (593)5 – (595) 7, "Eläviä liekkejä", Hedvig Gebhard); KL 13/1926, 368-369, "Säästämmekö?", Parannuksentielle lähtenyt. ; KL 18/1927, 562-564, "Sopiiko miehen auttaa vaimoan taloustehtävissä?", sähköttäjä E. Hynynen.

⁹¹ Katso myös KL 15/1927, 480-481, "Voimmeko vieläkin säästää?", rouva Irene Montin.

⁹² Katso: KL 5/1923, 159-160, "Miten olisi nykyäikaista vähemmän kokenutta emäntää neuvottava, mitä hänen on tärkeintä muistaa. Kotilieden kiertokysely; KL 4/1929, 112-113, "Minne rahat häviävät?", professori E. Nevanlinna; KL 4/1929, 118-119, "Vieläköhän näitä sukkaa kannattaa parsia? Eli palanen kaikkein uusinta taloustiedettä", Maria Puputti; KL 1/1924, 3-4, "Kovia aikoja kohden", Laura Harmaja; KL 1/1924, 14, "Ruokatalous. Emännän pakinaa", Anna Olsoni-Quist; KL 7/1924, 182-183, "Kotitekoisia kakkupapereita", Riitta Ankova; KL 11/1924, 357, "Kotitekoinen saippua", O.J.; KL 10/1925, 263: "Jos tulosi ovat puolta pienemmät kuin mitä kykysi mielestäsi edellyttäisi, ei sinulla silti ole vähintäkään syytä koettaa elää kahta vertaa ylellisemmin kuin varasi sallivat." ; KL 8/1926, 234, "Kotimainen kenkä" –mainos; KL 17/1926, "Maatalousväestömmme ruokatalous – miljardiliike", Maataloushallituksen tutkimustoimiston johtaja, fil.tri K.T.Jutila; KL 20/1926, 580-581, "Helsingin kirje", Rouva X.; KL 10/1927, 330-331, "Säästäväisyys pienessä", rouva Irene Montin

⁹³ KL 3/1927, 85-86, "Liinavaateompelua. Liinavaatteiden korjaamisesta", Evi-Maija Jarva

alkaessa kehotamme siksi kaikkia tämän lehden lukijoita, niin perheenäitejä kuin yksineläjiäkin, heti ryhtymään kirjanpitoon. (KL 2/1923, 46, "Tärkeä tehtävä vuotta aloitettaessa", Paula af Heurlin)⁹⁴

Kirjanpito...vaatii täsmällistä ja johdonmukaista työtä...Ja luonnollisinta olisi, että tämä tehtävä jäisi emännän suoritettavaksi. Naisethan yleensä suorittavat tehtävänsä yksityiskohdittain täsmällisesti... Tällainen edesvastuullinen lisätehtävä opettaisi samalla perheen äitejä järkevään taloudenhoitoon paremmin kuin entinen, toivottavasti jo kaikkein useimmissa perheissä hyljätty nöyryyttävä tapa, että emännän täytyy pyytää kaikki välttämättömät talousrahat, tai että määräaikoina saa rahamäärän, joka nipin napin riittää, kunnes uutta tulee. (KL 1/1924, 7-8, "Kodin kirjanpito", Paula af Heurlin)

Uudenaikainen kotitalousväen liike pyrkii toiseksi siihen, että kotitalous asetetaan oikeaan arvoonsa kansantalouteen nähden. Me pidämme sitä yhtenä suuren kansantalouden osana, yhtä tärkeänä ja täysin tasa-arvoisena taloudellisen elämän muiden puolien kanssa, koska kansakunnan elämä perustuu ja keskittyy koteihin, näihin yksityistalouksiin, jotka toimivat **taloudellisen elämän alkusoluina**. (473) (KL 14/1928, 472-473 "Nykyisen murrosajan kotitalouskysymyksiä" Hedvig Gebhard)

Työtehosta

Säästäminen sidotaan myös työn tekemisen tehokkuuteen ja siihen käytetyn ajan säästämiseen. Kapitalistisen yhteiskunnan voittokulkua pohjusti taylorismi.⁹⁵ Kotitalouteen sovelletun taylorismin periaatteet ujuttautuivat myös kotien naisten elämänpiiriin. Samoin kuin teollisuudessa ja työelämässä kotitaloudessakin alettiin soveltaa insinööri Frederick W. Taylorin esittämiä tieteellisiin tutkimuksiin perustuvia väittämiä ihmisen tehokkuudesta ja tehokkuutta lisäävistä menetelmistä. Näin aika "tuli kortille" myös kotitaloudessa, ja ajan säästämiseen pyrittiin suunnittelun ja työn organisoinnin avulla.⁹⁶

Säästäväisyydestä puhuttaessa otetaan nykyään esille ei vain aineiden, vaan myöskin ajan säästäminen. Mitä enemmän ennättää työskennellä samassa ajassa, sitä tehokkaampaa on työ...Yrittäessämme siirtää työtehoksymyksen yksityiseen kotiin selvittämään, missä määrin siellä voidaan ja on hyödyllistä lisätä työtehoa, tuottaa vaikeutta tehtävien moninaisuus ja koko kodin epäkoneellinen luonne...Meidän on samassa ajassa tehtävä enemmän (ainakin) yhtä hyvää työtä. Se on ainoa keino, jolla todellisia ja jatkuvia parannuksia aikaansaadaan. Toinen tapa tämän rinnalla on suunnitella ajoissa, ajatella tehdesä. Tähän viittanee jo suomalainen sananparsikin: "Kun se yhtä tekee, on sillä jo toista kierroksessa". (KL1/1928, 12 Millainen on työteho kotitaloudessa? Fil.maisteri, rouva Ella Kitunen)

⁹⁴ Katso myös: KL 9/1923, 269, "Menojen ryhmitys prosenteittain", Tilastotäti.; KL 13-14/1924, 429, "Maalaisemännän kirjanpidosta", Maalaisemäntä; KL 1/1925, 13-14, "Perhetilinpidon merkityksestä", Diagrammirouva (entinen Prosenttirouva); KL 22/1926, 624-625, "Mihin rahamme kuluvat?", L - a H.

⁹⁵ Taylorismi perustuu Frederic W. Taylorin "The Principles of Scientific Management" (1911) -teoksessa esittämiin työtehoa parantavista menetelmiin. Katriina Mäkinen (1992, 31) toteaa, että Taylor pyrki edistämään työn mielekkyyttä ja uudenlaisen tehokkaan yhteiskunnan luomista.

⁹⁶ Ajan säästäminen on sinänsä erittäin mielenkiintoinen käsite, joka tulisi pilkkoa paloiksi ja pyrkiä löytämään ajan säästämiseen johtavia motiiveja. Kaikkihan aikaa haluavat säästää, mutta tietävätkö kaikki miksi he sitä haluavat!

Tällaista tayloristista ajan ”säästämistä” ja käsitystä kotitilan lineaarisesta järjestämisestä tarjotaan Kotilieden lukijoille, mutta kuitenkin pienellä varauksella. Esimerkin kirjoittaja huomauttaakin, että tällaisen järjestelmällisyyden omaksumista hankaloittaa kuitenkin *kodin epäkoneellinen luonne*. Säästämisen lisäksi erilaisten työtapojen kehittämistä pidetään mahdollisuutena kehittää myös kotien naisten tehokasta työaikaa.⁹⁷

...kilpailut auttaisivat parempien työtapojen löytämistä, uusien metodien aikaansaamista, ajan ja vaivan mahdollisimman tarkkaa säästämistä. Ja tätähän emäntämme ennen kaikkea kaipaavat, kipeästi kaipaavat. (11) (KL 1/1929, 10-11, „Perunankuorijat ja „lihapullan-pyörittäjät kilpasilla. Kotitalousharjoittelijain työtehokilpailut“, kotitalouden apulaistarkastaja Elli Saurio)⁹⁸

Erialaisten uusien koneiden ja laitteiden katsotaan tarjoavan mahdollisuuden sekä kodin modernisoinnille että työajan säästämiseksi, vaikka toisaalta kotitalouksien elinvaatimusten monipuolistuminen teettää lisää töitä ja sitoo kotien naiset ja perheenemännät yhä tiukemmin kodin piiriin. Modernien koneiden katsotaan kuitenkin kuuluvan modernisoituvien ja sivistyneiden kotien varustukseen, niinpä Kotiliedessä aletaan julkaista osto-osastoa, jossa toimitus suosittelee hankittavaksi käytännöllisiksi ja hyödyllisiksi katsomiaan esineitä.

Merkitsekö siis uudenaikaisesti järjestetty koti hoitajalleen vain uutta orjuutta? (KL 1/1927, 6-7, ”Kodit ja uusi vuosi”, A.W.)

Tavarat: osto-osasto Kotilieden osto-osasto...Tarjoamme tällä kertaa hankittavaksi työtä säästävän kotityökalan --pesunvääntökoneen. (KL2/1928, 46)⁹⁹

Hyvä tomunimijä on ehkä yhtä oleellinen ihannekodin ominaisuus kuin ymmärtämys. (KL 8/1923, 238, ”Ihannekoti –näyttely”, 238-239, Kersti Bergroth)

Toistaiseksi kuluu aamusiivoukseen yhtä paljon aikaa kuin ennenkin, mutta se tapahtuu myöskin nyt pölynimijää käyttäen paljon perusteellisemmin ja työstä tulee toisenlaista jälkeä. (KL5/1924, 117, Rva Pien-Siivola)

⁹⁷ Myös erilaiset tieteelliset saavutukset leipomisen alalla kuten kemialliset kohotusaineet nähtiin aikaa säästävinä. KL 6/1925, 146-148, ”Kemiallisista kohotusaineista ja leivontajauheista”, Kosti Pajari; KL 8/1925, 218-219, ”Koneparsinta”, Eva Somersalo; KL 1/1925, 12, ”Millainen on työteho kotitaloudessa?”, fil.maisteri, rouva Ella Kitunen.

⁹⁸ *...meidänkin maassamme kipeästi kaivataan uudenaikaisempia, työtä ja aikaa säästäviä menettelytapoja vaatteiden pesemisessä. Tämä johtuu tietysti etupäässä ruumiillisen työvoiman yhä vaikeammasta saannista ja kalleudesta. (311) (KL 10/1924, 311-313, ”Pyykinpesun apuneuvoja”, Kotitonttu)*

⁹⁹ Katso esimerkiksi: KL 22/1926, 635, ”Kotilieden osto-osasto”; KL 8/1928, 261 Kotilieden osto-osasto; KL 17/1982, 589 Kotilieden osto-osasto

Meidän kiireisen "koneellisen" aikamme nainen...siunaa ompelukoneen keksijää...Jokaisen tyttären velvollisuus on oppia jo kotonaan tätä hyödyllistä työvälinettä huolellisesti hoitamaan ja oikein käyttämään. (KL 2/1924, 34, "Ompelu. Liinavaateompelu ompelukoneella", 34-35, Evi-Maija Jarva)

Vaikka Kotiliedessä esitellään uusia aikaa ja vaivaa säästäviä kodinkoneita monellakaan kotien naisista ei luultavasti ollut vielä tuolloin mahdollisuutta saada sellaisia käyttöönsä. Niinpä kotitalousteiden rationalisointia ja modernisointia pyritään edistämään kotitöiden keskittämisen¹⁰⁰, johdonmukaisuuden, määrätietoisuuden, järkipärisyyden ja käytännöllisyyden avulla.¹⁰¹

Meillä vallitsee vielä tuhansissa kodeissa takkavalkea rautapatoineen. Mutta nähdessämme uuden ajan sähköherrat saamme käsityksen siitä, millaisten ihanien vehkeitten ääressä sata, ehkä jo viisikymmentä vuotta meidän jälkeemme toimivat emännät saavat suorittaa työnsä tulevissa keittiöissään. (KL 3/1924, 59, "Eräs kotitalousnäyttely Helsingissä", 58-61, Hg Gd.)

Kaikessa työssä, niinpä kukkien sitomisessakin, tarvitaan johdonmukaisuutta – ilman sitä ei mikään työ olekaan määrätietoista eikä siis järkipäristä. (KL 15-16/1923, 474, "Kukkien sitominen", 471-474, Jenny Elfving)

Ellemme opi itse harrastamaan käytännöllisyyttä talousteissä sekä ajattelemaan täysin selvästi, miten kukin työ on parhaiten suoritettava, saamme ainaisesti tyytyä kehnoihin työskentelyoloihin. Kukaan muu ei tätä ajattelua tee puolestamme. (KL 21/1923, 632, "Mitä toivomuksia asettaisin, jos saisin sisustaa uuden keittiön?", 632- 634, toimitus)

Samoin kuin edellä esittämässäni kotitaloutta koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa kotityötä helpottavien työvälineiden kehittäminen, ja niiden hankkiminen koteihin vaikuttaa muodostuvan eri sukupuolten väliseksi konfliktidiskurssiksi, jossa naisten ja miesten intressit törmäävät toisiinsa. Toisaalta uusien laitteiden hankkiminen saattoi olla myös siksi ongelmallista, ettei koneiden käytännöllisyydestä tai epäkäytännöllisyydestä ollut saatavissa puolueettomia, päteviä arvosteluja.¹⁰²

---

¹⁰⁰ KL 5/1926, 122-125, "Kotitalousteiden keskittämisestä maalaistaloissa", Jussi Paatela: "Oman maamme vähävaraisuutta ja vaatimattomia oloja silmällä pitäen nähtävästi olisi kotitalouden uudistuspyrkimyksissä pantava pääpaino itse pääasialle, s.o. kotitalousteiden keskitykselle, eikä niin paljon työvälineiden rakennusaineen loistolle ja näölle (122)". Filosofian maisteri Eino Kuusi huomauttaakin, että vähävaraisen väestön asunnot sekä kaupungeissa ja maaseudulla ovat erittäin huonossa kunnossa. Ne ovat ahtaita, epäterveellisiä ja kalliita. (KL 5/1926, 120-122, "Asunto, koti ja yhteiskunta")

¹⁰¹ Katso esimerkiksi: KL 1/1926, 17-18, "Pakinaa pesupöydän pinnasta", S.-M.H.; KL 12/1926, 354-355, "Huvimatkoista ja eväskoreista", K.O.; KL 16/1926, 469-470, "Mitä leipojaemännillämme on oppimista", arvostelulautakunta.

¹⁰² KL 18/1924, 544, "Ulkomainen "Kotilieden" koelaitos, -i-o.

Eräs tuttavani rouva sanoi minulle kerran: "Jos miehet hoitaisivat keittiöaskareita, tehtäisiin työväliseisiin näiden paljon parannuksia ja uusia keksintöjä, mutta me naiset koetamme tulla toimeen niin vähällä kuin mahdollista." Se on aivan totta, ja totta on sekin, että jos uusia keksintöjä keittiöalalla tehdään, on niitä hyvin vaikea saada käytäntöön. (KL 15-16/1923, 452, "Riviuuni", 452-454, KV)¹⁰³

Järjestyksestä

Valistamisen diskurssissa myös järjestämistä pidetään rationaalisen toiminnan perusehtona. Järjestäminen ja järjestyksen ylläpito onkin hallitsemisen tehokkaimpia keinoja. Kotien naisia ja perheenemäntiä kehoitetaan pitämään kotejaan järjestyksessä, karttamaan kaaosta ja siten saamaan perheenjäsenet viihtymään kotona. (ks. Frykman & Löfgren 1984, 139-140) Kotilieden sivuilla esitetään, että jokaisen naisen tulee tehdä kotona tehtävistä töistä tarkka työjärjestys. Tarkkuus ja järjestelmällisyys liittyy yksityiskohtaisuuteen. Michel Foucault (1980, 160) onkin todennut, ettei kurinalaiselle ihmiselle ole mikään yksityiskohta samantekevä, koska näiden yksityiskohtien huomioimatta jättämisessä piilee vaara, että valta saa sitä kautta ihmisestä otteen. Pikkuasioiden laiminlyönnistä tulee siten vaarallista. 1920-luvun Kotiliesien sivuilla yksityiskohtaisuus näkyy ajatuksena siitä, että järkevä työjärjestys ja hyvät työväliseet helpottavat kotien naisten työtaakkaa.

Kodit haluavat kauniita ja ajanmukaisia, mutta silti käytännöllisiä ja halpoja käyttötavaroita... Käytännöllisen kotitalousihmisen huomio kiinnittyy heti esineiden käytännöllisyyteen.(27) (KL 1/1928, "Taivaanrannalta", Kylätonttu)

Melkein tärkeintä koko kotitaloustehtävissä on töiden edeltäkäs järjesteleminen. Se ei vaadi aikaa -- ainakaan ei sanottavasti-- eikä ole mikään vaikeasti hankittava oppi, vaan on jokaisessa työtä suorittavassa yksilössä vähitellen, hyvällä tahdolla kehittyvä taito, kyky, josta on arvaamaton hyöty ja helpotus niin hyvin työntekijälle kuin työllekin.(404) (KL 10/1929, 404-405, "Astiain pesemisestä eli "tiskaamisesta".", rouva Irene Montin)¹⁰⁴

Jos hukkaat tunnin aamulla, saat ajaa sitä takaa kaiken päivää. (KL 7/1924, 174, R. Whateley)

Onhan tärkeimpiä tehtäviä järkipäisessä kodin ja talouden hoidossa juuri se, että kaikki työt ajoissa suunnitellaan --...kotitalouden hoidos[s]ja ei riitä pelkkä kätevyys ja taito suorittaa määrättyjä töitä, vaan että siinä yhtä tärkeänä osana on ajattelu ja järki.(KL 8/1923, 283-284, "Helsingin kirje", Rouva X)

¹⁰³ Katso myös: Kl 16/1926, 452-453, 456, "Kotityön arvo muiden ammattien rinnalla", maisteri, rouva, Ella Kitunen; KL 18/1926, 516-517, "Vanhasta uuteen", Vapautettu emäntä

¹⁰⁴ Katso myös: KL joulunumero/1924, 47-48, "Ruokatalous", Anna Olsoni-Quist; KL 2/1925, 34-35, "Turhia vaivoja ja ponnistuksia taloustyössä", Rouva Pien-Siivola; KL 16/1926, 452-453, 456, "Kotityön arvo muiden ammattien rinnalla", maisteri, rouva Ella Kitunen; KL 17/1927, 533-534, "Järjestelytaidosta", rouva Irene Montin. Rauhallisuus ja maltillisuus vie usein parempiin tuloksiin kuin liian innokas huiskiminen, joka vain saa epäsiisteyttä aikaan. Kun on oikea järjestys ja iloinen mieli, niin entinen ikävä "tiskaaminenkin" voi muodostua vielä hauskaksi ja mieluisaksi työksi." (852)(KL 19/1929, 851-852, M.M.)

Kotitöiden järjestelyn ja suunnittelun apuneuvoksi tarjotaan Kotilieden kalenteria, jota esitellään naisen ja perheenemäntien käsikirjana¹⁰⁵.

Eri kirjoituksista mainittakoon selostus avioehdosta, opastus: "minkä alan valitsisin", "rasvakysymys keittiössä", "kotivoin valmistuksesta"...sekä käytännöllisistä asioista lisäksi: keittiökaapeista, kirjanpidosta... "Kuun kalenterin loppuun liittyy lukuisia lehdistö kirjanpitomuistiinpanoja ym. merkintöjä varten, olemmekin tulleet esitelleeksi monia tämän kaikille kodin emännille välttämättömän muistikirjan ja kalenterin etuja..." (KL1/1928,22)¹⁰⁶

Jokainen perheenemäntä tarvitsee muistiinpanokirjan, almanakan ja käytännöllisen tietokirjan, jonka nimi on Kotilieden kalenteri. Se on vallan suurenmoinen hyötykirja.... (KL 22/1928, numeroimaton sivu, WSOY)

Oma kalenteri pitää emännällä olla, sellainen, jonka almanakassa on kunkin kuukauden vieressä muistilehti, johon emäntä voi merkitä, mitä muistiinpantavaa kodin piirissä milloinkin tapahtuu. Tällaiset lyhyet kalenterimuistiinpanot verestävät vielä vuosien kuluttua aikaisempia tapahtumia ja pitävät muistissa sellaisia asioita, joita ei saa unohtaa.(794) (KL 22/1928, 794-795, toimitus)¹⁰⁷

Kotiliesi siis tarjoaa lukijoilleen eräänlaista muistit/ota,¹⁰⁸ joka rytmittää kotien naisten ja perheenemäntien arkea ja työrytmiä. Vaikka kotien naisille oli tarjolla jo vuodesta 1893

¹⁰⁵ KL 22/1926, 639, "Kotilieden kalenteri ilmestynyt", Kotilieden toimitus.; KL 9/1927, 295, "Kotilieden kalenteri ja kirjakupongit" *Kalenterimme tulee sisältämään almanakan, johon olemme liittäneet joukon kotitalousväelle, kodille ja naisille tärkeitä tietoja...Kalenterin kirjoitusosasto[on]...laskemme joukkoon valaisevia, eri aloja käsitteleviä taulukkojakin ....[se] tulee olemaan erinomainen ja monipuolinen tiedonaarre meille kotitalousihmisille. Siinä käsitellään naisia ja emäntiä lähellä olevia lakikysymyksiä, sivistyksellisiä kysymyksiä, valtakunnan lipunkäyttöä, elintarvikekysymyksiä, ammatin valintaa, lastenhoitoa, keittiön sisustamista y.m.s. (KL 19/1926, 545, "Kotilieden kalenteri")*

¹⁰⁶ Samasta aiheesta katso muun muassa: KL3/1928, 65-67 "Kotoisten töiden suunnittelusta ja muistilistoista" fil.maisteri, rouva Ella Kitunen.

¹⁰⁷ Toimitus huomauttaa, että valistavien ja käytännöllisten artikkelien lisäksi vuodelle 1929 kalenteriin sisältyy "...Mandi Hannulan laaja ja valaiseva tutkielma: Naisasiain saavutuksista eri maissa, jossa luodaan katsaus naisasialiikkeen tuloksiin kaikissa sivistysmaissa. Tällaista yhteenvetoa ei vielä minkään maan naisilla ole käytettävänään." (KL 22/1928, 705, "Kotilieden kalenteri on valmis", toimitus); Joulunumerossa vuodelta 1925 (41-46/630-634) tarjotaan perheenemännille ja kotien naisille jouluuskareitten almanakkaa, sillä: *Ei mikään kuukausi vuoden kuluessa ole niin tehtäviä täynnä kotitalouden työntekijälle eikä siinä määrin kysy perheenemännän järjestely- ja työkykyä kuin nyt alkava joulukuu (630/42).*"

¹⁰⁸ Kun muistaminen ymmärretään tilaan ja paikkaan sidottuna, niin KOTILIESI tarjoaa kotien naisille ja perheenemännille ikään kuin kotimuisti/ota. Paul Connerton (1989) analysoi memory -käsitettä. Sana on käännettävissä suomeksi sekä muisti että muisto sanalla. Kehittelin tästä sanaleikin muisti/o, jossa on yhdistyvät kolme sanaa: muisti, muisto ja muistio. Muistin uusintamis- ja toistamistasolla (Connerton 1989) muisti/o on ennen kaikkea muisti/ota jo opitusta esimerkiksi kuinka polkupyörällä ajetaan tai kuinka luetaan. Kotoa löytyy useita tehtäviä, jotka ovat "hyvin" opittuja ja joiden olemassaolo perustuu jatkuvalle toistolle kuten siivoaminen, pyykkääminen, tiskaaminen. Kotiin sijoittuva rutiininomainen toisto (vrt. Giddensin ontologinen turvallisuus) perustuu juuri tällaiselle muisti/olle. Virginia Woolf (1990, 118) kuvaakin sattuvasta kodin sisäistä muisti/ota: "...päivälliset valmistetaan aina; lautaset ja kupit tiskataan; lapset lähetetään kouluun ja lapset lähtevät maailmalle..."

Anna Olsonin keittokirja,¹⁰⁹ joka toimi kotien naisten ruoanlaittomuisti/o/na se ei kuitenkaan ollut kaikkien kotien omaisuutta. Ikuinen ruoanlaitto väsyttää ja saa emännät huokamaan keittokulhojen ja -kattiloiden lomasta. Kotiliesissä aletaankin julkaista emäntien avuksi ehdotuksia aamiais- ja päivällissuunnitelmista. Erilaista naisten kotitöitä opastavaa kirjallisuutta aletaan myös mainostaa Kotilieden sivuilla

...koetan hiukan auttaa Sinua taloushuolissasi. Sanot olevasi väsynyt ajattelemaan aina vain ruokaa. Kerrot joka päivä uudistuvasta painajaisesta, joka lopulta aivan näännyttää Sinut...Auttaakseni nyt Sinua hiukan panen tähän kokeeksi päivällisehdotuksia parin viikon ajaksi. (KL 3/1928, 74-75 Emäntien kesken" Vanha ystäväsi S.)¹¹⁰

Puhtaudesta¹¹¹

Yksi valistuksen diskurssin keskeisimpiä vaatimuksia 1920-luvun Kotilieden sivuilla on vaatimus puhtaudesta, likaisuuden poistamisesta. Lika uhkaa järjestystä ja saa aikaan epäjärjestystä. Lian poistaminen (siivoaminen, peseminen) onkin siten ennen kaikkea yritysjärjestää ympäristöä. (Douglas 1994, 2) Naisten ja kotien integrointia rationalisoituvaan yhteiskuntaan pyritään edistämään puhtauden ylistämisellä. Puhtaus -käsitys ymmärretään osana yhteiskunnallista rationaalista ja loogista järjestystä, jolle yhteiskunnan ja sosiaalisen järjestyksen katsotaan perustuvan. (vrt. Kristeva 1993, 197) Hygienian ja puhtauden

¹⁰⁹ "...[se] teki suorastaan mullistuksen keittokirja-alalla. Tästä kirjasta on eräs nyttemmin poismennyt kansanvalistuksen ystävä, Antti Jalava, lausunut, että "siitä asti kuin Mikael Agricola julkaisi raamattu -käännöksensä, ei ole suomenkielillä julkaistu sen hyödyllisempää kirjaa kuin Anna Olsonin keittokirja". (11) (KL 1/1923, "Anna Olsoni-Quist", 10-11, -n-m.)

¹¹⁰ Kotitaloutta koskevasta opaskirjallisuudesta: KL 10/1923, 313-314, "Helsingin kirje". Ruokalistaista: Rouva X.; KL 1/1924, 15, "Kahden viikon aamiais- ja päivällissuunnitelmat", Anni Olsoni-Quist; KL 1/1924, 16, "Kotilieden kiertokysely n:o 3 Miten olisi kaksiviikkoinen 3 ateriaa päivässä käsittävä ruokalista järjestettävä vaihtelevaksi maalaisväestön kotoisista ruoka-aineista?"; KL 3/1924, 63; KL 4/1924, 86, "Kahden viikon aamiais- ja päivällissuunnitelmat". Anna Olsoni-Quist; KL 7/1924, 181, "Kahden viikon aamiais- ja päivällissuunnitelmat", Anna Olsoni-Quist; KL 9/1924, 288-291, "Kotilieden ruokalistakilpailu. Asiantuntijan lausunto", Carl Tigerstedt; KL 10/1924, 318, 325, "Ruokatalous. Kotilieden kiertokysely. Miten on maalaisruokalista laadittava."; KL 13-14/1925, 388, "Emännän apu". KL 13-14/1925, 388, "Emännän apu"; KL 15/1928, 521 "Mitä odottamattomille vieraille ruoaksi?"

¹¹¹ Anu Koivunen (1996, 60) on todennut, että kristillisessä kuvastossa naiseen samaistetaan sekä puhtaus että lika, joita pyritään siivoamaan naista kontrolloimalla. Kun nainen laitetaan siivoamaan, niin siivoaako hän omaa likaansa? Nimimerkki A.W. toteaa, että "Ellemme omasta sydämeistämme pyri samalla siivoamaan pois kaikkea rumaa ja alhaista, emme pysty tosimelessä parempaan kodinhoitoon." (KL 1/1927, 6-7, "Kodit ja uusi vuosi")

merkitystä elämänlaadun parantajana painotetaankin voimakkaasti 1920-luvun Suomessa. Puhtautta pidetään Kotilieden sivuilla jopa *kodin kaunistuksena*.¹¹²

Puhtauden ja hygienian korostaminen liittyy myös terveydenhuollon kehittymiseen. Hygieniasta oli jo vuonna 1865 tullut asiantuntijatietoa, kun ensimmäinen hygienian professori perustettiin Müncheniin. Hygieniatietoutta pyrittiin levittämään erilaisten näyttelyiden ja messujen avulla. Hygieniavalistus levisi Saksasta Suomeen. Erityisesti tuberkuloosin torjuntatyössä seurattiin muiden maiden esimerkkiä korostamalla puhtauden ja raittiin ilman merkitystä. (Mäkinen 1992, 24) Kotiliesien sivuilla puhtaus ja raitis ilma sidotaankin tuberkuloosin¹¹³ torjuntaan. Puhtauden edistämistä ei käsitetä kuitenkaan ainoastaan keuhkotaudin vastustamistyönä vaan sen katsotaan olevan oire yhteiskunnan ja sen asukkaiden pahoinvoinnista. Puhtaiden kotien katsotaankin takaavan viihtyisyyden, terveen elinympäristön ja olevan tärkeä tekijä *taistelussa* yhteiskunnassa vallitsevia paheita vastaan.

Kyllähän meillä Suomessakin naiset ovat aina ymmärtäneet, että hyvä ja puhdas koti, jossa saadaan terveellistä ja ravitsevaa ruokaa, on suuri apu taistelussa ravintolaelämää ja juoppoutta vastaan.(655) (KL 16/1929, 655-656, "Uusi kotitaloudellinen yritys Tartossa", Hanna Kuusi)¹¹⁴

Eräs tuberkuloosin tutkija on sanonut, että keuhkotauti ei ole ainoastaan tauti, vaan myös syvälle ulottuva yhteiskunnallinen paha. Asuntokurjuus, köyhyys, tietämättömyys, pimeys niin yhdessä kuin toisessa suhteessa ovat keuhkotaudin liittolaisia. (388) (KL 13/1926, 372-373, 386-388, "Keuhkotaudit ja kodit", tekijä???)

---

¹¹²"Puhtaus on kodin paras kaunistus." (380) (KL 11/1928, 380-381 "Vaatteiden peseminen maalla" Orimattilan Kotitalousopiston johtaja Fanny Syrjänne) Katso myös: KL 21/1928, 756-757, "Mutta se siisteys, sehän se ihmisen tahtoo tappaa". "Ruoanlaiton kulissien takaa" nimisen kirjoituksen johdosta., Basilli-rouva. "Sanot (nimimerkki Vanhapoika), että onnelliset ne, jotka eivät tiedä, mitenkä heidän ruokaansa on keittiössä käsitelty, mutta minä sanon, että onnellinen Sinä, joka et nähtävästi tiedä mitä se ilma sisältää, jota päivittäin vedät sisääsi. On muuten kerrassaan ihastuttavaa, että miehet näin kiinnittävät huomionsa kotitalousasioihin, sillä tietysti he silloin myöskin istuvat kaiket vapaa-aikansa ja mieltivät parannuksia, jotka helpottavat keittiötyötä (757); KL 2/1929, 56, "Vieläkin "Ruoanlaiton kulissien takaa", Rouva X; KL 19/1926, 546-547, "Ikkunoiden hoito. Pieni kodinhoitoluento vasta-alkaville", Kotitonttu

¹¹³ Kotien siisteyden ja hygienian tason nostamista käytettiin taisteltaessa keuhkotautia vastaan: "...kaikki ruumiillista hyvinvointiamme edistävät seikat, kuten puhdas, päivänpaisteinen, kyllin tilava ja sopivan lämmin asunto, säännölliset elintavat, yksinkertainen ravitseva ruoka, työn ja levon järkevä vaihtelu ja iloinen mieli, kaikki nämä ehkäisevät tuberkelibasiliien menestymistä ja ovat siis sinänsä taistelukeinoja keuhkotautia vastaan." (387) (KL 13/1926, 372-373, 386-388, "Keuhkotaudit ja kodit", tekijä???)

¹¹⁴ Katso myös: KL 21/1926, 610, 612, 614, "Helsingin kirje", Rouva X.; KL 21/1927, 654, "Koti ja naiset raittiusvaikauksen luojina", opettaja Paula af Heurlin.

Puhtaanapidon ei katsota ainoastaan olevan tärkeää silloin, kun torjutaan ”paheita”, vaan puhtauden kaikenpuoliseen ylläpitämiseen tulee kiinnittää huomiota. Näin myös puhtaus nähdään osana kotitalouden tayloristista tehokkuutta ja järjestelmällisyyttä.

Kun siivous kunnollisesti suoritetaan päivittäin...eivät suursiivoukset tulekaan välttämättömiksi niin tiheästi kuin kodeissa, missä päivittäinen puhdistaminen suoritetaan leväperäisesti. Toistan vieläkin, että siivousta-pani, jota en suinkaan esitä minään uutena keksintönä, ei vie ensinkään enempää aikaa, vaan mieluummin vähemmän, kuin jos tekee työt sekaisin missä järjestyksessä tahansa.(621) (KL 18/1928, 620-621, ”Kodinhoitoluento. Huoneiden päivittäisestä ja viikoittaisesta siivoamisesta” rouva Irene Montin)¹¹⁵

...että pöytäliina ja pöytäkalusto ovat ehdottomasti puhtaita, veitset kiiltäviä, lasit kirkkaita ja että jokainen tarvittava tavara on sille kuuluvalla paikalla. Ruokailuhuoneen tulee olla raikas ja hyvin tuuletettu..... Valaistus on oleava hyvä, ei liiaksi räikeä, vaan pehmeä ja lämminsävyinen, sillä se luo kodikkaimman leiman.(KL 9/1928”Pakinaa pöydän kattamisesta ja koristamisesta”, 292-293, 304, rouva Ellinor Ivalo ,304)¹¹⁶

Puhdas ilma on oikeastaan kodin puhtaanapidon A ja O...Näin ollen on huoneiston ilman puhtaus tai huonous sen asukkaiden sivistystasonkin arvonmääräjä.. (KL 9/1923, 271, ”Huomoita kodin puhtaanapidon alalta. II Huoneilma”, 271-273, Kotitonttu)

Puhtaus ja vaatimus puhtauden ylläpidosta konkretisoituu Kotilieden sivuilla esiliinassa. Valkeasta, puhtaasta ja tärkätystä esiliinasta tulee kotien naisten symboli. Esiliinan katsotaan kuuluvan kotien naisten ja perheenemäntien vakiovarustukseen. Esiliinan käytön vaatimus ei kuitenkaan rajoitu pelkästään kotien naisiin ja perheenemäntiin, vaan sitä vaaditaan myös lapsilta. Näin esiliinassa kulkevat lapset symboloivat samoja kotien arvoja kuin kotien naiset, perheenemännät ja äidit. Tyttölapsesta tulee siisti ja sievä ja samalla pieniin tyttöihin istutetaan kodin arvoja ja sukupuolittuneita toimintapositioneja ja -tapoja.¹¹⁷

¹¹⁵ KL 10/1924, 316-317, ”Keväinen siivouskatsaus”, Rva Piensiivola; KL 6/1929, 194, „Vieläkin naisten helmasyntejä”, Toinen vanhapoika: ”Minua nimittäin muutamat asiat niin vietävästi naisten taloushommissa harmittavat. Ensinnäkin niiden siivouspuuhissa se, että ne tekevät työtä kuin viimeistä päivää...Ne ovat usein miehille katkeria siitä, että miehet vihaavat suursiivouksia, mutta se on suurelta osalta naisten oma vika. Pitäisi muistaa, että ihminen se on mieskin, vieläpä siivospäivänäkin...”; KL joulunumero 1927, (720)36-(721)37, ”Joulusiivouksen aate”, Maria Puputti.

¹¹⁶ Katso myös: KL 1/1923, 23, ”Joulupyhien perhe- ja sukupäivälliset”, G.S.

¹¹⁷ Sosialisatiossa omaksuttu maailma, ajattelutapa ja roolimallit vaikuttavat lapsen kehittymiseen ja käsityksiin sukupuolten erilaisuudesta. Niiden tehokkuus perustuu käsityksiin moraalista ja luonnollisesta. Naomi Quinn (1992, 121) onkin todennut, että ”When particular ideas about human relations, about role obligations, or about types of people have force us, rather than just being possible interpretations of the social world, it is because as children and young adults we have been socialized by means of appeals to these very ideas. We have been taught that this is our role, our nature, the way we should be treated and treat other people...these more or less explicit messages from socializing agents, and these lessons extracted from the behavior modeled by these socializers, are effective precisely because they depend upon cultural assumptions about what is moral and what is natural.” Katso myös luonnollisen stereotypisista käsityksistä Code 1991, 190.

Muutamilla ihmisellä on erikoinen taito käyttää esiliinaa ja hän omistaa niitä paljon ja mitä erilaisempia...-hän ei osaisi kotona ollen mitään tehdä ilman tuota tärkeätä vaatekappaletta. Ja seurauksena siitä on, että hän aina näyttää kotoisalta ja naiselliselta sekä tavallisesti aina myöskin on siisti. (KL 22/1923, 664, "Emännän ystäviä – esiliinoja.", 664-666, Mary Ollonqvist)¹¹⁸

Esiliina etehesi, lapseni laita! Kyllä se mekkosi varjella taitaa! Esiliina edessä' oot siisti ja sievä kylässä, koulussa ja kotonakin vielä!" (798) (KL 22/1928, 798, 799, „Pikkutyttöjen esiliinoista“, käsityönopettaja Aino-Inkeri Ollila) (tässä on muuten aivan ihana kuva tytöistä, joilla on esiliinat päällä!)¹¹⁹

Valistuksen diskurssissa painottuvat 1920-luvun Kotiliesissä säästäminen, tehokkuus järjestelmällisyys ja puhtaus. Tällainen valistuksen diskurssi perustuu *kognitiiviselle* ja *praktiselle rationaalisuudelle*. Sillä näillä valistuksen ”mittareilla” pyritään ennen kaikkea hallitsemaan rationaalisesti kotia tilana ja elinympäristönä, mutta niissä nähdään sisäänkirjoitettuna myös muita merkityksiä.

Näillä aineellivoittoisilla ominaisuuksilla on toinenkin puoli: järjestys raivaa tietä kauneusaistin kehitykselle, siisteys kohottaa yhteiskunnallista ja moraalista kunniantuntoa, täsmällisyys on hyvien, lujien kotitapojen kulmakivi, kenties kodin kaikkein voimakkaimmin kasvattava aines. Huoellisuus pikkuasioissa voi kasvaa pieteetiksi ja vahvistaa menneisyyden ja nykyisyyden sidettä, säästävyyttä on itsehillinnän koulu ja pakollinen nopeus voi muodostua maltillisuuden ja päättävyyden harjoitukseksi. Puhumattakaan siitä, kuinka jokapäiväisten yksitoikkoisten tehtävien toistaminen on omiaan antamaan mielelle lujuutta ja kestävyyttä. (KL 24/1923, 727, "Kotoinen työ sivistystehtävänä", 725-728)

Tällaisten valistuksen diskurssin avulla artikuloitujen ominaisuuksien avulla kodin tila pyritään ottamaan haltuun ja hallitsemaan ja muokkaamaan sitä. Mary Douglas (1991, 289) kirjoittaakin kodin muodostuvan siitä kun jokin tila otetaan haluttuun. Tällainen tilan haltuunottaminen tarkoittaa tavaroiden ja paikkojen järjestyksessä pitämistä sekä ajan hallintaa. Kotiliesissä tila hahmottuu ennen kaikkea paikkana,¹²⁰ kotina, jota pyritään muokkaamaan valistuksen ja sivistyksen avulla. Kotien tilajärjestelyyn puututaan useissa artikkeleissa. Suomen asuntotilannetta kuvataan huonoksi. Asunnoista on pulaa, ihmiset asuvat ahtaasti ja asumismenoihin kulutetaan kolmas osa perheen menoista, kun vielä

¹¹⁸ Katso myös: KL 13-14/1924, 437-438, "Talousesiliinoja", Mary Ollonqvist

¹¹⁹ Katso myös: KL 22/1923, 664-666, "Emännän ystäviä – esiliinoja.", Mary Ollonqvist. Sisältää esiliinamallin myös pikkupojille (3-5 -vuotiaille); KL 3/1923, 88, "Pikkutyttöjen esiliinoja"; KL 9/1929, 354-355, "Kotitaloustyön" virkapuku". Talousesiliina ja päähine.", käsityönopettaja Aino-Inkeri Ollila. (kuva ja kaavat)

¹²⁰ Käytän tila –käsitettä merkityksessä arkkitehtoninen ja materiaallinen tila ja paikka –käsitettä tarkoittaessani tilassa ja tilan suhteen tapahtuvien sosiaalisten suhteiden kautta muodostuvaa kokonaisuutta. Näin talot ovat tiloja, mutta asuttuina ne ovat koteja. (ks. Koskela 1994, 24-25) Asunnot ja talot otetaan haltuun ”kotiuttamalla” ne, elämällä tila paikaksi. Mary Douglas (1991, 289) onkin todennut, että koti alkaa siitä, kun jokin tila otetaan haltuun.

ennen sotaa käytettiin ainoastaan viidennes.¹²¹

Pyrkimystä muokata ja uudistaa kotitilaa voikin pitää yhtenä esimerkkinä 1920 -luvun modernisaatiosta. Uudenlaisilla *kognitiivisen rationaalisuuden* avulla määritetyillä standardeilla ja "mittareilla" aletaan määritellä koteja elinympäristönä ja elämistilana. Tällaisia *praktisen tilan*¹²² mittareita ovat muun muassa terveydellisistäkin syistä: tilan järjestely, sen käytännöllisyys, valoisuus ja ilmanvaihto.¹²³

Uskoka pois, että se [tuuletus] on hyvinvoinnille aivan yhtä tarpeellinen kuin ravitseva ruokakin! (761) (63) (KL joulunumero/1924, (759) 61- (761) 63, "Raitista ilmaa koteihin", H. K-i.)

Kotien tilan muokkaamisen tarpeellisuutta pyritään todistelemaan esittelemällä työläis- ja maalaiskotien puutteellisuuksia¹²⁴. Tällaisten puutteellisuuksien esittelemisen avulla pyritään ikään kuin osoittamaan tilan ja ihmisen välinen dialektinen suhde, jossa *ihmiset muokkaavat tilaa ja tila ihmisiä*. (vrt. Strassoldo 1993, 4) Eino Kuusi toteaaakin vuoden 1925 Suomen messujen kotitalousnäyttelystä, että *"Asunto, koti, tekee ihmisen, ja ihminen tekee yhteiskunnan."*¹²⁵ Painotettaessa asunnon ja kodin merkitystä ihmisen muokkaajana osoitetaan samalla kotien naisten ja perheenemäntien tärkeä tehtävä kotitilan muokkaamisessa ja modernisoimisessa.

...harrastus kotikulttuurin vaalimiseen on Suomessa laajojen piirien kesken vasta valveutumassa ja ... tällä alalla on paljon tehtävää.(618) (KL 20/1924, 616-618, "Miten sisustan uuden kotini? Kotilieden kiertokysely n:o 4")

¹²¹ KL 12/1925, 343, "Helsingin kirje", 343-344, Rouva X; KL 5/1927, 130, 146, "Hyvä koti – tuberkuloosiin vihollinen", Tuberkuloosin Vastustamisyhdistyksen sihteeri, tohtori Severi Savonen.

¹²² Raymond Strassoldon (1993, 2-3) mukaan *praktinen tila* muodostuu välittömästi koetusta käytännöllisestä tilasta.

¹²³ Katso myös: KL 22/1923, 670-672, "Mitä toivomuksia asettaisin, jos saisin sisustaa uuden keittiön? Kotilieden kiertokysely n.o 2. II Katkelma erään palvelijattaren kirjeestä sulhaselleen pienviljelijälle.": KL 20/1924, 616-618, "Miten sisustan uuden kotini? Kotilieden kiertokysely n:o 4"; KL 21/1926, 592-593, "Kotiemme sisustamisesta", arkkitehti Elna Kiljander; KL 18/1927, 560-561, "Asuinhuoneittemme ilma", tohtori Anni Seppänen.

¹²⁴ Katso esimerkiksi: KL 12/1924, 379-381, "Työväen asunto-olot maamme tehdaskeskuksissa", Jenny Markelin-Svensson; KL 13-14/1924, 414-416, "Työväenasuntojen järjestelystä"; KL 15-16/1924, 461-463, "Uudenaikaisia keittiöitä", Hedvig Gebhard; KL 21/1926, 592-593, "Kotiemme sisustamisesta", arkkitehti Elna Kiljander

¹²⁵ KL 12/1925, 343, "Helsingin kirje", 343-344, Rouva X

Kotitilaa ei pyritä muuttamaan ainoastaan uudistuksien jo olemassa olevassa kodissa, vaan koteja pyritään rakentamaan uudella tapaa. Kaikenlainen kotien kohottamistyö olikin erittäin vilkasta 1920- ja -30 -luvulla.¹²⁶ Tätä toimintaa ohjaamaan perustettiin Amerikan -mallin mukainen¹²⁷ omakoti -liike. Oman kodin nähtiin luovan turvallisuutta epävakaa yhteiskunnassa, jossa kotien rauhan nähtiin olevan uhattuna.

Oli se sitten osa kaupunkilaiskivimuuria tai maaseudun rauhassa uinuva mökki tai talo, yhtä suuren varmuuden ja turvallisuuden takaa se asujilleen. Se suojelee heitä aikojen epävakaisuudelta ja ihmisten häikäilemättömyydeltä. (KL 10/1923, 302, "Kaupunkilaiskotien puolesta", 301-302, Mary Ollonqvist)¹²⁸

Ei koskaan ole asuntokysymyksen kehittämiseksi ja kotikulttuurin kohottamiseksi tehty niin paljon työtä kuin meidän aikamme. On kuin yhteiskunta, joka pakottaessaan ihmisen tavallista kiihkeämpään ansiotyöhön, julkisen elämän ja politiikan pyörteisiin tahi houkuttelemalla heitä huvitteluun ja pintapuolisuuteen, tällä tavoin tahtoisi hyvittää kaikki rikoksensa kotien rauhaa vastaan. (652) (KL 19/1928, 652-656, "Kotilieden omakoti-kilpailu" prof. Carolus Lindberg)

Eino Kuusi toteaaakin Kotilieden sivuilla, että nykyaikaisen kodin tuleekin täyttää tietyt standardit, jotta siitä voitaisiin puhua kotina. Näihin standardeihin kuuluvat terveydelliset tekijät kuten ilmanvaihto, sen tulee tehdä mahdolliseksi säännöllisen kotitalouden ja perhe-

¹²⁶Katso myös: KL 8/1923, 238-239, "Ihannekoti -näyttely", Kersti Bergroth; KL 13-14/1923, 407-410, "Pienviljelijän koti Yleisessä maatalousnäyttelyssä Tampereella v.1922", Y. Sadeniemi; KL 13-14/1923 400-404, "Amerikka. Oman kodin luvattu maa", Mrs. E; KL 19/1924, 580, "Miten sisustan uuden kotini? Kotilieden kiertokysely n:o 4; KL 5/1926, 126-128, "Kolmihuoneinen omakoti", arkkitehti Ernst Spolé; KL 17/1928, 568-569 "Millainen oman kodin tulee olla ja mistä saadaan rakentamiseen varat. Omakotiliike II." ylitirehtööri Einar Bök; KL 17/1928, 570 "Omakotitaloja ja niiden piirustuksia"; KL 18/1928, 611 "Suomalaisia maalaistaloja" Valok. arkkitehti Yrjö Laine; KL 19/1928, 651 "Kotilieden omakotipiirustuskilpailu ratkaistu"; KL 19/1928, 652-656 "Kotilieden omakotikilpailu" prof. Carolus Lindberg; KL joulunumero/1928, 15(835)-18(838), "Tyylikoteja Turun museosta", museonintendentti, fil. maisteri Walter von Konow; KL joulunumero/1928, numeroimattomat sivut, "Tunnettujen kansalaisten koteja"; KL 6/1929, 200-201 & 216, "Yksinäisten" asuntoja Amerikassa. Amerikkalainen yhdenhuoneen "huoneisto", sairaanhoitaja Kyllikki Pohjala; KL 22/1929, 930-931, 952, "Asumistason kohoaminen kaupungeissa", Kunnallisen Keskustoimiston johtaja Yrjö Harvia; KL joulunumero/1929, numeroimattomat sivut, "Kauniita suomalaisia maalaistaloja" (neljä eli kaksi kaksipuolista sivua valokuvia) . (442) (KL 11/1929, 442-443, "Rakennusten ulkomaalauksesta", rakennusmestari Heikki Siikonen)

¹²⁷ Omakoti-liike, "Better Homes in America", pyrkimyksenä oli sada terveellisiä ja mukavia sekä hyvin hoidettuja koteja Amerikan vähävaraisillekin perheille.(424) (KL 15/1926, 424-425, "Oma koti kehittää kunnan kansalaiseksi", Tilma Hainari)

¹²⁸ Maria Puputti kirjoittaa huolestuneena kaupunkimaisesta asumisesta: "Kain niitä täytyy kodeiksi sanoa, näitä kykyajan kaupunkilaisasuntojakin, joihin ei kuulu muuta kuin seinät, katto ja lattia, näitä huoneistoja, jotka ovat vain pieniä murto-osia suurista kolkoista kivitaloista. Mutta eivät ne ole koteja sanan varsinaisessa merkityksessä....Sillä kotiin kuuluu myös maapohjaa, jotta se olisi ihan oikea oma koti. Siihen kuuluu palanen Jumalan luomaa luontoa, palanen isänmaata, kotiseutua, joka perheenjäsenten mielessä sulaa yhdeksi kokonaisuudeksi itse asunnon kanssa....Kaikki te, joilla on mahdollisuutta saada haltuunne pieninkään palanen isänmaata, iskekää siihen kiinni ja hankkikaa lapsillenne kotiseutu ...rakkaus kotiin ja kotiseutuun on aarre ihmisen elämässä ja voiman lähdän hänen sydämessään. (KL joulunumero/1925, 39-40, "Koti ja kotiseutu", Maria Puputti). Myös filosofian tohtori Eino Kuusi toteaa, että: "...mikä tahansa huone tai huoneisto ei kelpaa kodiksi, sanottakoonpa sitä vaikka asunnoksikin". (120) (KL 5/1926, 120-122, "Asunto, koti ja yhteiskunta")

elämän, lasten- hoidon ja –kasvatuksen sekä sivistyksellisen elintason säilyttämisen ja kehittämisen, tilaa tulee olla riittävästi, asunnon tulee olla vakinainen ja ulkopuolisilta suojattu ja sen tulee antaa perheenjäsenille mahdollisuus yksilöllisiin toimiin ja harrastuksiin.¹²⁹

Bo Lönnqvist (1986, 15) onkin todennut, että asuntojen muokkaamisessa kuvastuvat arkielämän muutokset. Kun työ siirtyi teollistumisen myötä asuntojen ulkopuolelle, niin asuntojen esteettisiin ominaisuuksiin alettiin kiinnittää huomiota. Kotilieden sivuilla naisten katsotaan olevan vastuussa myös näiden uusien kotien olemuksesta.

Ja ennen kaikkea omakoti-ihanteen toteuttaminen vaatii oikeata valistunutta mieltä, todellista oman kodin arvojen oivaltamista sellaisen rakentajalta ja omistajalta. Toivon, että niin kuin niin monessa muussa asiassa, kotilieden vaalijan, naisen, sydän ja tahto on osaltaan oleva tämänkin kulttuuri-ihanteen todeksi tekijä. (569) (KL 17/1928,568-569, "Millainen omankodin tulee olla ja mistä saadaan rakentamiseen varat. Omakotiliike II." ylitirehtööri Einar Böök)

Kotitalousideologian kautta artikuloitu ideaali uudesta kotien naisesta, perheenemännästä, henkilöityikin Kotilieden sivuilta hahmottelemassani valistuksen diskurssissa kotitilaan, kotilieden vaalijaksi (vrt. symbolinen tulkinta kotiliedestä yhteiskunnan sydämenä). Perheenemännällä on tietoa ja taitoa hallita kotitilaa ja sen uudelleen muokkausta. Valistuneiden kotien naisten ja perheenemäntien työ käsittää koko kotitilan ja sen asuttamisen.¹³⁰

Kotitilan muokkaustyössä kohdistetaan huomiota erittäin paljon keittiön modernisoimiseen.¹³¹ Keittiön varustetason ja tilajärjestelyn katsotaan olevan suorastaan sivistymisen mittari. Keittiö henkilöityy yhtä selvästi naisen paikaksi kuin kotien naisille ja perheenemännille sijoitetaan puhdas valkea esiliina. Kirsi Saarikangas (1991, 248) onkin todennut, että *nainen on ensisijaisesti äiti, huolenpitäjä ja hoivaaja, jolla useinkaan ei ole asunnossa*

¹²⁹ Filosofian tohtori Eino Kuusi määrittelee kodin perusehdot: KL 5/1926, 120-122, "Asunto, koti ja yhteiskunta".

¹³⁰ Vertaa Rob Shieldsin (1991, 269) toteamukseen, että privaateista tiloista tulee erilaisten (matka)muistojen avulla muistin laajennuksia. Mielenkiintoista tilapohdiskelua löytyy myös teoksesta Altman, Irwin & Werner, Carol M. (toim.) Home Environments. New York: Plenum Press.

¹³¹ Katso myös: KL 21/1923, 632-634, "Mitä toivomuksia asettaisin, jos saisin sisustaa uuden keittiön?", Kotilieden toimitus & "Maailmankiertäjä"; KL 20/1925, 512-515, "Messujen mallikeittiöiden säiliöitä ja muita erikoisuuksia", Laura Harmaja; KL 2/1926, 51-52, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 5/1926, 135-137, "Näkökohtia maalaiskeittiöiden sisustamisessa", arkkitehti, rouva Katri Jahnssoon; KL 21/1926, 604-605, "Maalaiskeittiöiden sisustamisesta", rouva Katri Jahnssoon.; KL 7/1927, 205-209, "Millaista on toisten keittiössä", Hedvig Gebhard; KL 21/1927, 660-662, 675,

”omaa huonetta” – hän on kaikkialla eikä missään

Kaikki tunnemme kauniin sananparren: Tie miehen sydämeen käy hänen vatsansa kautta. Sen todenperäisyys jääköön omaan arvoonsa, mutta täydellä syyllä voitane sanoa, että tie emännän sydämeen käy tarkoituksemukaisen keittiön kautta...on...emännän mielenrauhalle erittäin tärkeitä, että keittiö, kotiaskareitten keskus, tarjoaa valoisan, terveellisen ja mukavan työskentelypaikan, jossa kaiken järjestely helpottaa työtaakkaa, eikä keittiön rakenne aiheuta alituista tyytymättömyyttä. (KL 7/1924, 171, ”Tarkoituksenmukaisista kaupunkilaiskeittiöistä”, 171- 174, Ellen Segerstråle)¹³²

...uudenaikaisia keittiöitä [pyritään varustamaan] käytännöllisellä ja tilaa säästävällä kiinteällä kalustolla...meillä rakentajat jättävät keittiöiden kalustamisen kokonaan niiden tulevien asukkaiden omaksi asiaksi, josta on seurauksena, että suomalaiset keittiömme useimmiten ovat sekä rumia että epäkäytännöllisesti järjestettyjä. (510) (KL 17/1924, 507-510, ”Uudenaikaisia keittiöitä”, Hedvig Gebhard)

On tietenkin ymmärrettävää, että keittiön modernisoiminen saa niinkin paljon sivutilaa 1920 luvun Kotiliesissä, pyrkiihän Kotiliesi valistuksessaan ennen kaikkea järkipäisempään kodinhoitoon. Lehden toimittajakunnassa näyttää olevan vakaa uskomus siihen, että järkipäisyyden toteuttaminen lähtee liikkeelle ennen kaikkea kodin lieden äärestä eli keittiöstä. Tällaisessa painotuksessa keittiöstä tulee entistä vahvemmin naisten paikka ja näin tehdään entistä selvempi *gender subtext* ero miesten ja naisten tehtävien ja niiden spatiaalisten sijoittumisen välille¹³³. 1920-luvun Kotiliesien sivuilla koti esitetäänkin ennen kaikkea feminiinisenä tilana. Nainen järjestää ”linnaansa” eli privaattia kotia, jonne mies tuo ”valtakunnan” vaikutteita, pääasiassa rahaa.¹³⁴

”Messujen mallikeittiöt”, L-a H.

¹³² Katso: KL 11/1924, 345- , ”Uudenaikaisia keittiöitä”, ”Mitä olemme me Suomessa oikeastaan nähneet uudenaikaisen keittiösisustamistaiteen alalla? Emme yhtään mitään!”; KL 20/1924, 611-615, ”Uudenaikaisia keittiöitä”, Hedvig Gebhard; KL 10/1925, 279-280, ”Helsingin kirje”, Rouva X; KL 15-16/1925, 398-402, ”Messujen kotitalousnäyttely. Keittiöt kokonaisuuksina”, Laura Harmaja.

¹³³ Siinä kun keittiö ruumiillistuu naisen tilana näyttää olohuone taas ruumiillistuvan miehisenä tilana: ”Tämä n.s. olohuone palvelee moninaisia tarkoituksia. Sinne, kuten sanottu, perheen jäsenet vapaahetkinään kokoontuvat, siellä tehdään käsitöitä, luetaan, soitetaan – milloin siihen on mahdollista, siellä otetaan vastaan vieraat ja pienemmissä asunnoissa se on myös ruokailuhuoneena ja lasten leikkihuoneena. Tässä huoneessa yhdistyy niin sanoakseni juhla ja arki se on kodin keskus, sen hengen ja luonteen kuvastin. Sen tahdon saada järjestetyksi mahdollisimman hyvin, voidakseni siellä nauttia työstäni ja levostani.” (KL 4/1923,, 105-106, ”Olohuone”, 105-107, Elias Paalanen)

¹³⁴ Michel Foucault (1986) viittaa teoksessaan *The Use of Pleasure* antiikin Kreikan tekstinäytteitä analysoidessaan Xenophonin *Oeconomicus* teokseen. Foucault (1986, 157) osoittaa kuinka suoja antiikin Kreikassa ”shelter” (*stegos*) (joka voitaneen ymmärtää kotina) ei ainoastaan erota naisen ja miehen toiminta-alueita sisä- ja ulkopuolisiksi, vaan on myös paikka, jonne he molemmat säilövät hankkimansa. Mies tuo suojaan/kotiin ansaitsemansa kun taas nainen ottaa vastaan ja käyttää tarpeiden mukaan. Näin miehen aktiivisuus takaa talon hankinnat ja nainen säännöstelee niiden käyttöä. Foucault (1986, 197) toteaaakin tällaisen ajattelun kuvastavan antiikin Kreikassa vallinneita käsityksiä aviopuolisoitujen binaarisesta spatiaalisesta strukturoinnista (*a binary spatial structure*), jossa aviopuolisoitujen tilat kotona erottuvat selvästi toisistaan (*exterior-interior*). Irmintraut Richarz (1991, 239-240) on myös todennut kuinka teollistuminen vaikutti keskiluokkaisen naisen kotiuttamiseen ja teki entistä selvemmän eron julkisen ja privaatin elämänpiirin välille.

Vaikka Kotiliesien sivuilla painotetaan naisten itsenäistä vastuuta ja velvollisuutta kodin talouden hoitajina,¹³⁵ löytyy naisen ja äidin perheenemännyyden velvollisuuksien painotuksen keskeltä miehen esiinnostama käsitys miesten velvollisuudesta auttaa vaimoansa talous- ja kotitehtävissä, *jos* vaimo on kunnollinen koti-ihminen ja äiti (vrt. kotitalousideologian ihanne perheenemäntä).

Yhteinen aherrus lähentää aviopuolisoja toisiinsa ja lujittaa niitä pyhiä siteitä, jotka yhdistävät perheen isää ja äitiä toisiinsa. Mieskin oppii kunnioituksella katsomaan vaimonsa suurta elämäntyötä ja antamaan sille oikean arvon. Tietenkin kaikki tämä edellyttää, että vaimo on kunnollinen koti-ihminen ja äiti. Sillä monista nykyajan keimailu-, koristelu- ja laiskuriäideistä voisi kirjoittaa toisen luvun, joka ei päättyisi näin kauniisti. (564) (KL 18/1927, "Sopiiko miehen auttaa vaimoan taloustehtävissä?", sähköttäjä E. Hynynen)

Kotilieden sivuilla uusinnetaan tällaista käsitystä eri sukupuolten välisestä *heteroseksuaalisesta sukupuolisopimuksesta*, jossa tehtävät ja toimet on määritelty eri sukupuolten mukaan (Hirdman 1988, 54). Dorothy E. Smith (1990, 191) pitää heteroseksuaalista kanssakäymisen normittavana ja uusintavana. Sen mukaan naisten tulee esiintyä sosiaalisessa kanssakäymisessä feminiinisinä naisina ja miesten maskuliinisina miehinä.¹³⁶ 1920-luvun Kotiliesissä normitetaan eri sukupuolten spatiaalista, heteroseksuaalista jaottelua.

*****

1920-luvun Kotiliesien valistuksen diskurssissa koti tuotetaan symbolisen tulkinnan mukaan yhteiskunnan sydämenä eli feminiinisenä naisen tilana. Tällaisessa ajattelussa vaikuttaa olevan taustalla porvarillinen perhemalli ja käsitys *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*, jossa nainen toimii yksityisen ja kodin piirissä ja mies julkisen ja maailman piirissä. Kotitalousideologiaan upotettu naiskäsitys tuottaa ideaalin kuvan kotien naisesta ja per-

¹³⁵ Isomachus (Foucault 1986, 157-158) selostaa neuvoja, joita miehen tulee antaa vaimolleen, jotta tämä osaisi käyttää talon tilaa niin että aina löytäisi sen minkä kädestään pois laittaa. Näin kodista tulee järjestyksen ja muistin paikka (*making her home a place of order and memory*).

¹³⁶ Kun määritellään eri sukupuolten erot määritellään myös tehtävät ja toimet. Naiseuden määrittely vaikuttaa olleen tiukasti sidottu käsitykseen naisesta "palvelijana". Eeva Kilpi (1978, 147) toteaa Naisen päiväkirjassaan: "Kaikki ihmisten kanssakäyminen, koti, vierailut, yhteiselämä, "missä kaksi tai kolme kokoontuvat", perustuu siihen että joku palvelee. Ja yleensä se joku on nainen. Lähes poikkeuksetta."

heenemännästä, joka modernisoi ja rationalisoi kotiaan, uusimpien tieteellisten saavutusten mukaisesti. Hän säästää aikaa, rahaa, on tehokas, johdonmukainen, määrätietoinen, järkiperäinen, käytännöllinen, kätevä, taitava, ja siisti.

6 VASTUUTA JA VELVOLLISUUKSIA

1920-luvun Kotiliesistä on valistuksen diskurssin lisäksi hahmotettavissa vastuun diskurssi. Vastuun diskurssi tuotetaan Kotiliesien sivuilla ikään kuin huomaamatta valistuksen diskurssin lomassa. Se sitoutuu käsityksiin kodin ja perheenemännän velvollisuuksista.

Vastuu tuotetaan Kotilieden sivuilla moraalisen velvollisuutena. Max Weber (1990) sitoo moraalisen velvollisuuden protestanttiseen etiikkaan ja arvorationaalisuuteen. Länsimainen kapitalismi ei siten rakennu ainoastaan rationaalisen ajattelun ja päämäärarationaalisen toiminnan varaan, vaan siihen kuuluu sisäänrakennettuna oppi moraalista velvoitteista. Kun ihmisten toimintaa ohjaa arvorationaalisuus he suorittavat toimia, joita "heidän mielestään velvollisuus, kunnia, kauneus, uskonnollisuus, hurskaus tai "asian" tärkeys vaatii - oli sen päämäärä mikä tahansa" (Weber 1978, 25). Kotiliesien sivuillakin pyritään ohjaamaan ideaalia kotien naista ja perheenemäntää arvorationaaliseen käyttäytymiseen.

6.1 Sisäistetyllä kurilla rationaaliseen toimintaan

Rationaalisen toiminnan ja edistyksen katsotaan olevan usein tulosta ihmisten sisäistämästä itsekurista. Sisäisen kurin avulla ihminen on pystynyt ohjaamaan toimintaansa rationaalisten tavoitteiden mukaisesti ja yhteiskuntaa hyödyttävästi.

Koko nykyinen elämä oppikouluineen, puhelimineen, sanomalehtineen, konttoreineen, katuliikenteineen, yliopistoineen, radioineen, urheiluneen, Atlantin-linjoineen, juna-aikatauluineen ja pörssi uutisineen olisi mahdoton, jollei ihmisiin olisi juurrutettu käsitystä kurista: että käskyn noudattaminen on pakollista, että täsmällisyys on välttämätöntä, että päivän jokainen hetki on jo ennakolta tarkalleen määrätty...(Olavi Paavolainen Immosen, Mäkisen & Onnelan 1992, 15-16 mukaan)

Protestanttinen työetiikka perustuu kurille. Luostareiden askeettinen kuri siirtyi koteihin ja tehtaisiin, joissa jokaisen päivittäiset velvollisuudet muuttuivat yksilön itsensä tietoiseksi tarkkailun välineiksi. (Weber 1990, 114) Kurista on tullut siten ikään kuin ihmisten toimintaa ohjaava super-ego. 1920-luvun Kotiliesien sivuilla kurin ajatellaan olevan positiivista ja luovan kollektiivista ja siveellistä ryhtiä. ”Itsensäkieltämisen” katsotaankin johtavan toimeliaisuuteen ja työntekoon. (ks. Weber 1990, 117,134)¹³⁷

Leirielämä voisi lähentää toisiinsa eri yhteiskuntaluokkia, leirileikkejä oppiessa ”unohtaa keksiä pahaa ja tehdä toisilleen pahaa”, leirikuri antaa siveellistä ryhtiä ja itsensä unohtavaa rivikuria. (371) (KL 13/1926, 370-371, ”Ulkoilua”, tarkastaja Anni Collan)

...työtä, sopivasti järjestettynä, on pidettävä sekä henkisen että ruumiillisen terveytemme elinehtona...työ ja ilo sopivat yhteen. (KL joulunumero/1926, (655)7-(656)8, ”Työn ilosta”, professori Wald. Ruin)

1920-luvun Kotiliesissä ”itsensä kieltäminen” sidotaan siis toimeliaisuuteen. Kotien naisten ja perheenemäntien tulee pystyä järjestään ja hallitsemaan kotia rationaalisesti ja tekemään ammattimaisesti kotona tehtäviä töitä. Kotiliesihän esittää jo ensimmäisessä numerossa pyrkivänsä olemaan perheenemäntien ammattilehti. Näin naisten kotona tekemä työ halutaan nähdä Kotilieden sivuilla ammatillisena työnä. Valistuksen diskurssissa esitetyt vaatimukset kotityön tehokkuudesta, järjestelmällisyydestä kertovat ammattimaisista vaatimuksista (vrt. taylorismi), jossa pyritään ennen kaikkea järjestämään ja karttamaan sekasotkua. Näin perheenemännän velvollisuutena tuotetaan hänen ammatinsa, kutsumuksen toteuttaminen. (ks. Weber 1990, 57-58,119)

6.2 Hiellä ja aherruksella

Sisäistetyn kurin ja ”itsensä kieltämisen” avulla ihmisistä pyritään tekemään ahkeria työntekijöitä. Protestanttinen etiikka edesauttoiakin kapitalismin kehitystä sillä, että se kannusti työntekoon ja säästämiseen. (Patomäki 1996, 83) Kotiliesissäkin työnteko ja

---

¹³⁷ Foucault (1986, 63) on todennut, että ”What is called Christian interiority is a particular mode of relationship with oneself, comprising precise forms of attention, self-accusation, struggle against temptation, reunication, spiritual combat, and so on.”

säästäminen ymmärretään positiivisina arvoina sinänsä, kun niiden samalla nähdään palvelevan suurempia päämääriä kuten kotien elintason kohottamista ja kansakunnan tai koko ihmiskunnan rakentamista. Näin säästämisen¹³⁸ ja työnteon¹³⁹ tulkitaan tuovan siunausta ihmisten elämään. 1920-luvun Kotiliesien sivuillakin kannustetaan aherrukseen ja kovaan työnteekoon.

Työ, raskas työ, otsasta hikeä puristava työ on ihmiskunnan onnellisuuden perusta. Kaikki sen karttavat, kaikki helppojen päivien etsijät ovat ihmiskunnan kustannuksella eläviä kuokkavieraita. (KL 2/1923, 62, Linnankoski)¹⁴⁰

Kuta enemmän työtä uhraamme oman palstamme parantamiseen ja koristamiseen, sitä rakkaammaksi se käy; niin, siitä tulee vähitellen kuin oma rakas lapsi, jonka kehitys toivomaamme suuntaan on sangen lähellä "isän ja emon" sydäntä... (KL 17/1924, 506, Max Oker-Blom)

Äitien ja perheenemäntien kotona tekemää työtä pidetään Kotiliesien sivuilla usein jopa kutsumuksena (vrt. Weber 1990, 57-58), jolle ei ole vertaa tärkeydessä ja vakavuudessaan.

Se työ, jonka hän[äiti] siellä suorittaa ja se vaikutus ja valta, mikä hänellä siellä on, on niin tärkeää ja laajakantoista, että me, jotka saamme kodissamme emäntinä ja äiteinä toimia, voimme tuntea sekä suurinta tyydytystä että edesvastuuta kuten myöskin nöyryyttä ja puuteidemme painoa sitä ajatellessamme. (762) (KL 24/1924, 762-763, "Perheenäidin kolmenlainen tehtävä", filosofian maisteri, rouva Toini Jännes)

Ryijyyn kutoivat esiäitimme hiljaisten, pitkien iltojensa ajatukset, värikkään ja elävän mielikuvituksensa näyt, koko elämänsä. Vanhat ryijyt ovat heidän elämäkertojaan, yksinkertaisesti mutta hartaasti kuvitettuja. Ne ovat eläviä todistuksia siitä, miten vakava todellinen työ säilyttää ikuisen arvonsa. (KL 9/1928, 300 "Ryijyjä ilman kangaspuita" rouva Anna Höglund, 300-301)

Ihanteellisen kotien naisen ja perheenemännät tulee suorastaan antautua kovalle työlle kodin hyväksi. Sen lisäksi kotien naisten ja perheenemäntien tulee pyrkiä kaikin tavoin vaikuttamaan myös kotinsa viihtyvyyteen ja luomaan kodistansa virkistävän vaihtelun paikka.¹⁴¹

---

¹³⁸ KL joulunumero/1925, 665/77, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin mainos.

¹³⁹ KL 18/1927, 562-564, "Sopiiko miehen auttaa vaimoaan taloustehtävissä?", sähköttäjä E.Hynynen.

¹⁴⁰ Katso myös: KL 5/1923, 132, Sully Prudhomme; KL 4/1923, 124-125, "Helsingin kirje", Rouva X.

¹⁴¹ "Kuulin kerran erään Suomen miehen puheessaan vaimolleen sanovan joskus ajatelleensa, että hänellä oikeastaan olisi pitänyt olla kolme vaimoa. Yksi, joka olisi hoitanut hänen taloutensa ja lapsensa, toinen, joka olisi ollut hänen työtoverinsa ja apunsa, ja kolmas, joka olisi ilahduttanut ja virkistänyt häntä, kun hän väsyneenä työstänsä palasi. Näiden kolmen vaimon tehtävät oli hänen yksi vaimonsa kunnialla suorittanut. Jokaisen naisen eteen, joka vaimoksi ja emännäksi joutuu, asettuvat nämä samat kolme tehtävää, ja ani harvoin niiden suoritus tasapuolisesti onnistuu." (KL 24/1927, 762-763, "Perheenäidin kolmenlainen tehtävä", filosofian maisteri, rouva Toini Jännes)

Työt kodissakin tulevat yksitoikkoisiksi ja raskaiksi, jollei sen haltija – emäntä – järjestä niin, että kodin elämään myöskin saadaan virkistävää vaihtelua ja hauskuutta. Järjestäköön emäntä pikku yllätyksiä perheenjäsenilleen, milloin hänellä siihen on mahdollisuuksia. (KL joulunumero 1924/, 47-48, "Ruokatalous", Anna Olsono-Quist)

...koti ja sen hoito ei ole tarkoituksellisesti itsessään, vaan että ne ovat välikappaleita, joiden tulee edistää ihmisten kuntoa, elämän iloa, onnea ja viihtymystä ja sen kautta elinvoimaa. Koti olkoon se paikka maailmassa, jossa suuretkin murheet ja pettymykset tuntuvat menettäneen puolet painostaan, ja jossa ilo ja riemu moninkertaistuu. (763) (KL 24/1927, 762-763, "Perheenäidin kolmenlainen tehtävä", filosofian maisteri, rouva Toini Jännes)

Samalla kun aherrus ja toimeliaisuus ymmärretään positiivisena itseisarvoina vapaa-aika tuotetaan sen negatiivisena vastinparina. Erityisesti Kotilieden luomassa kuvassa ihanne perheenemännästä ja äidistä ei näytä olevan sijaa vapaa-ajalle. Vastuulla ja velvollisuuksilla kuormattujen kotien naisten väsymiseen kiinnitetään kuitenkin huomiota. *Meillä niin vähän ajatellaan väsyneiden perheenemäntien lepoa.*¹⁴²

Olipa kesä tai talvi, milloinkaan ei perheenemäntä pääse huomisen huolesta. (543) (13/1929, 543-544, "Säilömisäika tulee pian!", talousopettaja Tyyne Alanko)

Perheenemäntä...ei voi "työnantajaltaan" vaatia lepoa eikä lomaa, mutta ei hän liioin kykene sitä itselleen järjestämään. Hän ei ole voittoa tavoittelevan pääoman orja, mutta hän on olosuhteidensa vallan alainen, ja ne voivat olla paljon pahemmin orjuuttavia kuin mikään työnantaja. Ne pitävät häntä kiinni tuhansin pienin ja suurin velvollisuuksin, äidinrakkauden voimalla, emännänvaistojen vaikutuksesta, sen johdosta, ettei ole ketään, jolle voisi tämän kaiken uskoa, jotta siitä pääsisi irti. Ja sen vuoksi samassa yhteiskunnassa, jossa huolehditaan vahvoista miehistä ja heidän työvoimansa säästämisestä, jätetään vuosikymmeniä kestävä liikarasituksen alaisiksi juuri se osa kansalaisia, joista muidenkin terveys ensi sijassa riippuu, nimittäin perheenemännät, tulevan polven äidit. Tämä on sellainen asiointi, joka ehdottomasti kaipaa korjausta. Pääasia on kai se, että yleensä opittaisiin ymmärtämään, miten työlästä ja raskasta emännän ammatti on. Sitten olisi helpompi käsittää, ettei emäntäkään ole mikään ikiliikkuja, kone, jota voidaan levähtämättä pitää käynnissä miten kauan tahansa. Tosin tällaisiin asioihin ei voida lainsäädännöllä puuttua. Ne täytyy järjestää perheen kesken vapaaehtoisesti. Ja siitä pitäisi saada syntymään yleinen hyvä tapa. (745) (KL 21/1928, 744-745, "Lepoa ja lomaa järjestettävä emännillekin!",

Kotien naiset ja perheenemännät sidotaan kotitöihin ja perheeseen Tällaisessa velvollisuuden ja vastuun sumpussa ei ole sijaa vapaa-ajalle, vaan aherrus täyttää perheenemännän päivät aamusta iltaan. Dorothy E. Smith (1988, 68) onkin todennut, että kotityötä tarkasteltaessa sitä ei erotella työn ja vapaa-ajan kategorioihin, sillä perheenemäntänä ja äitinä olemista ei voi määrittellä pelkästään käsitteillä *being at work* ja *not being at work* (emt.). Enemmänkin kotona tehty työ vaikuttaa olevan jonkinlainen molempien amebamainen yhdistelmä. Kun kotien naisten ja perheenemäntien vastuullisen työtaakan nähdään olevan

¹⁴² KL 4/1925, 82-83, "Muuan itsensäelättävien naisten lepokoti", M. H-la.

suuri eikä siitä näytä löytyvän sijaa vapaa-ajalle, modernisaation mukanaan tuomien kotitaloudellisten keksintöjen ja toimintatapojen ajatellaan kuitenkin jossakin määrin helpottavan perheenemäntien työtaakkaa,¹⁴³ vaikka toisaalta modernin ajan vaatimusten nähdään asettavan uusia vaatimuksia ja velvollisuuksia kotien naisille ja perheenemännille.

Kotiliesien sivuilla ideaali kotien nainen ja perheenemäntä ahertaa aamusta iltaan velvollisuuttaan ja kutsumustaan toteuttaen. Tällaisessa näkemyksessä nainen sidotaan tiukasti velvollisuuksien ja vastuun avulla kotiin ja sen maailmaan – *naisen* nähdään *kantavan kotia selässään*.

6.3 Uskoen ja rukoillen

Vastuuntuntoinen aherrus sidotaan Kotiliesien sivuilla kristilliseen moraalikoodiin. Kotien naiset ja perheenemännät eivät ole siten vastuussa työstään ainoastaan itselleen ja muille perheen jäsenille vaan myös Jumalalle. Usko kristilliseen auktoriteettiin uusintaa vastuun moraalikoodia ja valvoo sen täytäntöönpanoa ja rangaistusta väärinkäytösten yhteydessä. (Foucault 1986, 29) Käsitys Saarijärven Paavon tapaisesta kristillisestä Jumalaan turvaavasta uurastajasta vaikuttaa olevan syvääniskostunut myös Kotiliesien kirjoittajissa. 1920-luvun Kotiliesien sivuilla pyritään kuitenkin nostamaan naisten tekemän kotityön arvostusta sekä valistamisen eetoksen että kristilliseen moraaliiin ja protestanttiseen etiikkaan sisältyvän paatoksen avulla.¹⁴⁴

Kaikki kotia koskevat ulkonaiset parannukset ovat erittäin tarpeellisia ja hyviä, mutta pääasia on sen sisällisyys ja henki. Jos kansa menettää kykynsä perustaa kristillisiä koteja, on se perikatoon tuomittu. Jumala suokoon, ettei Suomen kansan koskaan niin kävisi.
(KL 1/1929, 4-5, "Lapsuudenkodin perintö", rouva Katri Virkkunen)

---

¹⁴³ Katso: KL 9/1923, 263, "Eduskuntakirje", 262-264, Läheltä seurannut. Erityisesti maatalonemäntien työssä sekoittuvat maataloustyöt ja kodinhoito, jossa ei sijaa vapaa-ajalle jää: "Suomen maatalous perustuu siis pääasiallisesti niihin tuotantoaloihin, jotka ovat varsinaisesti talonemännän huollettavina. Maataloutemme edistyminen, sen tulosten suuruus riippuu suureksi osaksi talonemäntien kunnosta, siitä, miten he pystyvät tärkeän ja vastuullisen tehtävänsä suorittamaan." (537)(KL 19/1926, 536-538, "Talonemännän merkitys maataloudessa", maatalousministeri, fil.tri J.E. Sunila)

¹⁴⁴ Martti Lutherin (Kirjavainen 1998) mukaan naisen tekemät kotityöt ovat itsessään halpoja, mutta äärettömän arvokkaita Jumalan silmien edessä.

Kun valistuksen diskurssissa ihannekoti esitettiin puhtauden ja järjestyksen paikkana, niin vastuun diskurssissa kodit tuotetaan kristillisinä, hyveellisinä koteina.

Kaikkien isänmaan tosiystävien sydämen asiana ja pyhänä velvollisuutena on näin ollen rientää innolla koteja ja niiden suurimerkityksellistä kasvatustyötä vaalimaan. Mutta kun tähän tarvitaan voimaa ja siunausta ylhäältä, tulee vaalijain esirukouksin ahkerasti kantaa Suomen koteja suuren puhdistajan ja onnen luojaan eteen anoen, että niistä muodostuisi siunauksen lähteitä, joista henkistä terveyttä, siveellistä puhtautta ja tarmoa valuisi runsain määrin kansamme kaikkiin kerroksiin..." (KL 1/1928, 5, "Kodin henki", lääninrovasti Wald. Bergroth)

1920-luvun Kotiliesissä kristillinen moraalit tuotetaan sekä preskriptiivisesti eli kehottavanasti että deskriptiivisesti eli kuvailevasti.¹⁴⁵ Kristillisen moraalin ja kotien hyvinvoinnin oleellisesta yhteydestä kertovat useat Kotiliesien sivuilla ilmestyneet uskonnolliset artikkelit, joissa sekoittuvat sekä preskriptiiviset että deskriptiiviset piirteet. Näissä lausumissa todetaan kristillisen kodin luovan perustan koko kansan menestykselle ja tulevaisuudelle.

Kun yhteiskunnan menestys tai tuho näin riippuu kotien hengestä, on sen terveelliselle kehitykselle elämän ehtona, että sillä on paljon hyviä koteja, joissa jumalanpelko, korkeat ihanteet, jalot aatteet, puhtaat ja riittävät tavat kaunistavat elämää... (KL 1/1928, 5)¹⁴⁶

Koti, jonka alttarilla Herran tuli palaa ja pitää kotilieden lämpimänä, on keskellä kuivaa erämaata hedelmällinen kosteikko, josta levii tervettä elämää ja siunausta ympäristöön. Se on sellainen Pyhän Hengen laitos, missä kasvatetaan todellisia Jumalan valtakunnan ja isänmaan palvelijoita. Tällaisia koteja kaipaa kansamme kipeästi. Se kaipaa uskovia isiä ja äitejä, jotka kodin pyhässä piirissä tekevät siunattua iäisyyskylvöä rakkaan isänmaan hyväksi...antakoon Jumala kansallemme siunatun helluntain, joka luo uutta Suomea ja tekee sen riittävästi kansasta yksimielisen ja onnellisen kansan. (KL 10/1923, 290-291, "Helluntaimietelmiä", Wald. Bergroth)¹⁴⁷

¹⁴⁵Timo Airaksinen (1987, 62-67) esittää preskriptiivisyyden yhtenä moraalit määrittävänä piirteenä. Preskriptiivisyys eli kehottavuus tai käskvyys tulee Airaksisen mukaan erottaa kuvailusta eli deskriptiosta. Preskriptiivisyydelle on ominaista sen käytännöllisyys ja sen suhde toimintaan (emt., 66).

¹⁴⁶ Kotiliesi järjesti kirja-arvontoja tilaajiensa kesken. Yhtenä palkinto oli muun muassa Perhe-Raamattu, jonka onnellinen vastaanottaja T.K. kirjoittaa Kotiliedelle pienen kirjelmän "Onnenpäivä kotiliedelläni" KL 6/1925, 144; Katso myös; KL 18/1925, 461-462, "Kodille hiljainen, kokoava hetki", tohtori Paavo Virkkunen.

¹⁴⁷ Katso KL 11/1924, 344, "Pyhä tuli", Aarni Voipio; KL 4/1925, 84, "Perustuksia tutkimaan", S.W.: "Raamattu toteaa, että usko Jumalaan on kotien onnen perusta. Kansantalous, yhteiskuntatiede, historia j.n.e. puhuvat uskonnon suuresta myönteisestä vaikutuksesta, joka kodeista säteilee kokonaisten kansojen elämään, vaikuttaen siveellisiin, yhteiskunnallisiin, jopa valtiollisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin." Nimimerkki S.W. toteaa, että: "Lienee varsinkin naismaailman enemmistö niitä, jotka eivät etsi ratkaisua järkensä voimalla tai muiden ajatuksilla ja mielipiteillä arvostelemalla Raamattua – vaan sen sijaan Raamatun kannattajia." (KL 10/1925, 273, "Tien alkupäätä etsimässä", S.W.) "Kun ne pyrkimykset, jotka tähtäävät kotien kohottamiseen kaikissa suhteissa, juuri perustuvat kristinuskon vaatimusten pohjalle, toivomme näilläkin aloilla sukeutuvan yhteistyötä kirkon ja vapaan valistustyön välille." (KL 4/1924, 91, "Helsingin kirje, 91-92, Rouva X)

...Sellainen kuin on ihminen, hänen ihanteensa, hänen elämänsä, sellainen on myös hänen kotinsa. (KL 1/1923, 14, Charles Wagner)

Ja oi – monesti oi – niitä koteja, joiden henkeä ja elämää ei ole elähdyttämässä ylösnoussut Herra, joissa ei hän ole pöytävierana ja leivän jakajana...Valoako niissä kodeissa? – Kylmää virvatulta, josta ei jää lapsille petolliseen maailmaan mitään pyhää muistoa. Sillä Herra valoineen sai seisoa kodin oven ulkopuolella – ehkä kolkutti, mutta kuuliko sitä kukaan! (KL 6/1923, 162, "Herra on ylösnoussut ja pyrkii kotiisi", 162-164, K.R. Kares)

Kristillinen koti nähdään Kotilieden sivuilla siis moraalisena ihanteena ja tavoitteena, jossa yhdistyvät kristilliset perushyveet usko, toivo ja rakkaus sekä kolmiyhteinen Jumala. Kotona suoritettava työn nähdään palvelevan näitä kristillisiä periaatteita.

...kristillisessä kodissa asuu ja hallitsee hän, joka sanoo: minä elän ja teidän pitää myös elämän...Kaikki kodin askareet, vieläpä sen pienimmät ja yksitoikkoisimmatkin toimet suoritetaan ylösnousemisen valossa. (KL 7/1925, 162, "Pääsiäisviesti", lääninrovasti Wald. Bergroth)¹⁴⁸

Nöyränä kristittyinä hän aina tunnusti, että kaikki mitä hänen osalleen oli tullut, oli Jumalan armolahjaa. Ja kaikkein kalleimpia näistä lahjoista oli se, että hän oli saanut tehdä työtä, vaikka monesti raskastakin työtä. Siksi kertautuvatkin usein hänen puheissaan sanat; "Kaikki loppuu aikanaan, Armonsa ei milloinkaan".(379) (KL 11/1928, 377-379 "Eräs kodin ja kotiseudun nainen. Rosa Sovelius", opettaja Jenny Paulaharju)¹⁴⁹

Samoin kuin modernisaatioissa nähtiin sekä uhka että toivo Suomen kodeille, niin Kotilieissä kodin ihanteena esitellyn kristillisen kodin ajatellaan olevan myös monenlaisten uhkien kohteena, joista vaarallisimpana pidetään kansan keskuudessa "rehottavaa juoppoutta" ja siitä aiheutuvaa moraalista höltymistä. Tällainen huolestuneisuus suomalaisen moraalin höltymisestä liittyy 1920-luvulla vallinneeseen alkoholipolitiikkaan, kieltolakiin ja sen aiheuttamiin ongelmiin.¹⁵⁰

¹⁴⁸ *Kuinka moni meistä muistaa kiittää Jumalaa, niin kuin tulisi, hyvästä lapsuudenkodista? Ja kuitenkin näemme mykyjään ympärillämme niin paljon sellaista, jonka pitäisi avata silmämme huomaamaan, mitä on merkinnyt koko elämällemme oma ehjä lapsuudenkotimme, jossa isän uskollista rakkautta perhettään kohtaan ei mikään järkyttänyt ja jossa äiti uhrasi itsensä perheensä hyväksi.(4) (KL 1/1929, 4-5, "Lapsuudenkodin perintö", rouva Katri Virkkunen)*

¹⁴⁹ Katso esimerkiksi: KL 15-16/1924, 464-466, "Muistelmia kouluni alkamisajoilta", rovastin rouva Nora Pöyhönen; KL 1/1925, 2-3: "Kiitos menneestä vuodesta", Katri Virkkunen: "Kunpa ymmärtäisimme käyttää Jumalan antamia lahjoja siten, että hänen siunaustansa emme työntäisi luotamme, vaan päinvastoin eläisimme niin, että siunaus voisi runsaasti vuotaa elämäämme."(3); KL 9/1925, 248-249, "Edith Bergholmin muistolle", S.W.; KL 2/1926, 41-41, "Suomalaisia emäntiä I. Selma Vitikkala, Rautpohjan emäntä Tyrväältä", rouva Helmi Airila.

¹⁵⁰ *"Kieltolaki, raittiustyön muodollinen tulos, ei kyllä ole heti ihmeitä tehnyt. Mutta kukaan ei silti voine kieltää raittiustyön merkitystä. Tämä työ, jos mikään on ollut omansa ensi sijassa ja välittömimmin jalostamaan kotia, kohottamaan kotilieden lämpöä." (270) (KL 9/1924, 269-270, "Mikael Soinisen muistolle", K. A. Franssila); KL 20/1924, 625-626, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 22/1925, 566-567, "Muuan nykyajan kotien elinkysymys. Kotien raittiuskysymys", fil.maisteri, rouva Sisko Wilkama.*

Vapaassa Suomessa on vielä paljon orjuutta. Väkevämpi sortaa heikompaa, puolue tahraa toista puoluetta, itsekkyyks ja oma etu pyrkivät etualaan, laittomuus, lainalaisen järjestyksen tietoinen uhmaaminen ja kaikenlainen vääryys voittavat jalansijaa yhä enemmän... Verityöt, tappelu ja murharaivo ovat saaneet laajan jalansijan kansamme keskuudessa...Se osoittaa, että kansamme on sairas, tarvitsisi apua sairauteensa. Mutta avunsaantia vaikeuttaa se, että suuri osa kansaamme ei tunne tätä sairautta eikä kärsi siitä. Käsitys oikeasta ja väärästä on höltynyt ja mieli tylsistynyt. Lain julkea rikkominen ja ihmishengen tuhot eivät monilla tahoilla merkitse mitään. Kotoinen elämä käy vaaranalaiseksi ja maineemme sivistyskansana laskee arveluttavasti... Alkavana raittiusviikkona tulkoon yhä useamman kodin tunnuslauseeksi: "Vanhurskaus korottaa kansa, mutta synti on kansan häpeä." (KL 21/1929, 887, "Raittiusviikolla", rovasti E. Kilpeläinen

Kristillisessä uskossa katsotaan olevan siten Suomen kotien pelastus ja turva. Ihanne kotien naiset ja perheenemännät tulee aherruksensa lomassa olla nöyriä kristittyjä ja edistää kodeissaan jumalanpelkoa sekä puhtaita ja raittiita tapoja.

6.4 Moraalinen yleisyys - vastuurationaalisuuden kavaluus

1920-luvun Kotiliesissä kotien naisille ja perheenemännille suunnattuun uskonnolliseen ja protestanttisen etiikan päätökseen sisältyy käsitys naisten vastuurationaalisuudesta. Se perustuu ajatukseen moraalista vastuusta ja velvollisuuksista. Sen eettisyys perustuu vapaaehtoiselle, vastuulliselle toiminnalle, jonka päämääränä on yhteisen hyvän saavuttaminen. Vastuurationaalisuudelle vastakkaisessa moraalirelativismissa moraalitulkitaan muuttuvan ihmisten ja yhteiskunnan mukaan. (Airaksinen 1987, 101) Moraalirelativismi on siis ennen kaikkea deskriptiivistä etiikkaa, josta ei päästä universaaliin moraaliväittämiin, vaan toimintaa tulee tarkastella kontekstiinsa sidottuna kulttuuri-ilmionä. Vastuurationaalisuus sitä vastoin on preskriptiivistä eli ohjeita ja toimintamalleja antavaa käyttäytymisen ohjailua.

Kotona toimiminen ja kotien talouksien ohjaaminen perustuu preskriptiiviselle, vastuurationaalisuuden etiikalle. Kotona tapahtuva toiminta asetetaan tärkeysjärjestykseen aina sen mukaan, että konfliktitilanteissa yhteisön kannalta korkeammat henkiset arvot asetetaan etusijalle (Haverinen 1996, 71). Tähän pyritään myös Kotilieden sivuilla, milloin kodin ja perheen, milloin kansakunnan tarpeet ensisijaisiksi asettaen.

Kotilieden artikkeleista löytyy runsaasti preskriptiivisiä eettisiä väitelauseita tai vihjeitä. Erityisen selvänä eettisenä diskurssina heijastuu kotien naisten ja äitien vastuun tuottaminen. Timo Airaksinen (1987, 11) onkin todennut, että moraalifilosofian *hiottu käyttö on vahvin ja kestävin vaikuttamiskeino...kunhan vain keskusteluun osallistujilla on yhteinen käsitys välineen luonteesta ja olemassaolosta*. Vaikka Airaksinen tarkoittakin tässä yhteydessä tieteellistä moraalifilosofista keskustelua ja retoriikkaa, tätä väittämää voi tarkastella ja soveltaa myös arkikielessä tapahtuvassa moraalisisessa pohdinnassa. Ovathan monet arkipäivän pulmat moraalifilosofian keskeistä materiaalia. Arkikielinen "moraalifilosofinen" pohdiskelu muuttuukin usein keskenään kamppaileviksi eettisiksi väitelauseiksi, jotka muodostetaan uskonnollisten, kulttuuristen ja yhteiskunnallisten käsitysten ja näkemysten pohjalta.

Vastuun diskurssi hahmottuu siis velvollisuusetiikkana Kotilieden sivuilla. Velvollisuus-eettinen ajattelu perustuu siihen, että ihmiset asettavat vapaasti heitä sitovia yleisiä velvoitteita (Airaksinen 1987, 171). Näin yksilö määrittää toimintaansa kantilaisen *kategorisen imperatiivin* mukaan; *toimi niin, että voit haluta toimintaperiaatteesi toteutuvan kaikissa samanlaisissa tilanteissa* (emt., 167). Kotilieden retoriikassa pyritään edistämään velvollisuusetiikkaan perustuvaa vastuurationaalisuutta ja kotien naisille, perheenemännille ja äideille pyritään osoittamaan heidän vastuunsa kotona ja koko kansakunnassa. Heidän vastuunsa koostuu edellä esittämäni *poiesis-* ja *praksis-*tyyppisen toiminnan yhdistämisestä. Sen lisäksi, että heillä on tietoa (*kognitiivinen rationaalisuus*) ja taitoa (*praktinen rationaalisuus*) toimia tulee heidän pystyä yhdistämään se käytäntöön ja sen arviointiin (*evaluatiivinen rationaalisuus*).

Tällainen kantilaiseen ajatteluun sitoutuminen on vahvaa moraalista sitoutumista. Timo Airaksisen (1987, 176) mukaan sen edellyttämä moraalinen sitoutuminen on suorastaan liian vahvaa. Tällainen sitoutuminen kurkottaa empiirisen persoonan yli, kohti ihanneihmistä. Airaksinen (emt.) toteaaakin, että tällainen Kantin kategoriseen imperatiiviin perustuva moraalinen sitoutuminen velvoittaa jokaisen pyrkimään sankariksi tai pyhimykseksi. Kotilieden sivuilla kotien naisille ja perheenemännille esitetään velvollisuuksia, jotka

heidän tulee täyttää, jotta he toimisivat Suomen kotien ja koko kansakunnan hyväksi.¹⁵¹ Näin heistä pyritään tekemään sankareita ja pyhimyksiä painottamalla heidän kaikkivoipaisuuttaan ja alinomaista työntekoa ja huolehtimista.¹⁵²

Käsitys kotien naisista ja perheenemännistä sekä heidän hyvydestään muodostuu siten heidän kotona tekemänsä työn kautta. Kunnollisten kotien naiset ja perheenemännät toteuttavat heille asetettuja vastuullisia vaatimuksia. Nämä vaatimukset tietynlaisesta naisena olemisesta ja naisen suorittamista teoista ovat erilaisten diskurssien tulosta.

Lorraine Code (1991, 178) onkin todennut, että naisena olemista ja naisen suorittamia tekoja ohjaavat sekä ideologiat, myytit että kulttuuriset konventiot. Ne muotoilevat käsityksiä hyvästä naisesta ja hänen toiminnastaan.¹⁵³

Perheenemäntien ammattikunta on epäilemättä yhteiskunnan merkittävin tekijä. Paitsi että he liikuttelevat suuria taloudellisia arvoja, on heidän huostassansa kansa kallein raaka-aines: kasvava ihmispolvi. Äitien taitavuudesta ja tunnollisuudesta suureksi osaksi riippuu, säästykö tämä aines ja kehittykö se elinkelpoiseksi ja käyttökuntoiseksi kansallensa, vai tuhlautuuko sitä ja meneekö se hukkaan. (KL 3/1923, 66, "Mitä valtio on tehnyt pientenlastenhoidon hyväksi", 66-67, Mandi Hannula)

Kotien naisten ja äitien velvollisuus ja vastuu kasvattajina nähdään Kotilieden sivuilla erittäin tärkeänä. Äitejä pidetään vastuullisina lasten sekä hengellisestä että maallisesta kasvatuksesta. Vaikka äitien merkitystä Kotilieden sivuilla painottuukin, niin sieltä löytyy huomautus myös isän merkityksestä kasvatuksessa.

¹⁵¹ Liisa Haverinen (1996, 72) onkin huomauttanut, että kotitalouden toiminnan vastuullisuus ihmisen hyvinvoinnin edistäjänä laajenee jopa globaalitasolle saakka.

¹⁵² Ensiluokkainen maalaisemäntä kuvataankin emännäksi, joka 1) hallitsee ja hoitaa naisen osuuden talon pitoon, 2) on äiti ja 3) ihminen, joka milloinkaan ei saa olla väsynyt, ja huonolla tuulella. Tällainen ensiluokkaisuus sisältää jo ylinhimillisyyden vaatimuksia. (KL 3/1925, 60-61, "Ensiluokkainen maalaisemäntä", Vähä-Mattilan emäntä); Nimimerkki S.W. toteaa, että Porvoon naisopiston perustaja ja johtaja Edith Bergholm: "...halusi kasvattaa Suomen tyttäristä todellisia naisia, jotka tuntevat suuren vastuunalaisuutensa sekä puolisoina, kotien hoitajina että kansalaisina." (248) (KL 9/1925, 248-249, "Edith Bergholmin muistolle", S.W.); KL 1/1926, 14-15, "Kunnollisen emännän 40 ammattitaitoa", P.R.; KL 2/1926, 41-42, "Suomalaisia emäntiä I. Selma Vitikkala, Rautpohjan emäntä Tyrväällä", Helmi Airila.; KL 3/1926, 80-81, "Vain likasangosta", Pikku-emäntä; KL 7/1926, 187-190, "Lutherin vaimo Katarina von Bora talonemäntänä", professori Martti Ruuth

¹⁵³ Onkin mielenkiintoista, että naisia koskeva sankari- tai pyhimysmyytti on sisällöltään täysin erilainen kuin puhuttaessa miessankareista tai miespyhimyksistä. Miessankarin tai -pyhimyksen toiminta on usein egoistista ja maailmasta kieltäytyvää, kun taas naissankarin tai -pyhimyksen toiminta on altruistista ja maailmaan suuntautunutta. Kotiliedessäkin tuotetaan naissankareita ja -pyhimyksiä kuvaamalla naispuolisia merkkihenkilöitä altruistisina itsensä hyvän asian puolesta uhrautujina.

"Kaikilla jäsenillä on kodin pyhässä piirissä edesvastuullinen asema ja tärkeä tehtävä, mutta varsinkin on ja perheen äidin toimi korkea merkityksellinen. Hän antaa lapsilleen ensimmäiset opetukset, jotka ovat niin kohtalokkaat, että usein määräävät koko heidän elämänsä suunnan... Tämän perustavan kasvatustyön arvo, suunta ja hedelmät riippuvat siitä, missä suhteessa kasvattaja on Jumalan totuuteen. Missä äiti itse kuuntelee totuuden ääntä ja elää siitä, hän oppii Herran pelon ja osa sitä lapsilleenkin teroittaa. (4) (KL 1/1928, "Kodin henki", 4-5, lääninrovasti Wald. Bergroth)¹⁵⁴

Vaikka kotilieden valtius onkin uskottu äidille, hänelle uskottu luonnon ja äidin sydämen oikeutuksella, niin olisi onnettomuudeksi unohtaa, että kotiliedellä on paikkansa isälläkin. 6(704) (KL joulunumero/1924, 6 (704)-8 (706), "Isät ja lapset", Paavo Virkkunen)

Jos äidin ja isän yhteiselämää lujittavat elävän jumalanpelon näkymättömät, katkeamattomat siteet, silloin vallitsee kodissa yksi sydän ja yksi sielu. Siunattu on koti, jossa isäkin kodin henkeä ja onnea vaalii...tuhansin kerroin siunattu koko kansakunnallekin sen elämän- ja voimanlähteenä. 8(706) (KL joulunumero/1924, 6(704)-8(706), "Isät ja lapset", Paavo Virkkunen)

Kasvatusvastuun osoitetaan olevan luonnostaan kuitenkin äidin tehtävä, kun taas isän kohdalla ei tällaista luonnollista vastuuta artikuloita. Tällainen käsitys äidin tai perheenemännän luonnollisista piirteistä tai toimista muovautuu stereotyyppiaksi, joka sitoo naisen essentiaalisesti hellan ääreen (ks. Code 1991, 190). Tällaisessa perheenemännän ja äidin toiminnan eettisessä ohjailussa naisen ruumis kasataan/kuormataan arvoilla ja arvostuksilla.¹⁵⁵ Äitien tulee toimia siten, koska heidän olemuksensa luonnollistaa heidän tehtävänsä. Tällaiset arvot ohjaavat perheenemäntien ja naisten toimintaa. Tosiasioista ei voida kuitenkaan johtaa velvoitteita toiminnalle, kuten Kuten Humen laissa (ks. Airaksinen 1987, 40) todetaan. Siitä, että on nainen ei voida johtaa velvollisuutta perheenemännyyteen tai äitiyteen. Kotiliesissä viitataan kyllä implisiittisesti käsityksiin naisen äitiyden ja perheenemännyyden "luonnollisuudesta" ja "yleisyydestä". Velvoitteet vaikuttavatkin muodostuvan lähinnä "sanattomina sopimuksina" tai suorastaan eksplikoituina sopimuksina (vihkikaava), kun kirjoitetaan sisään yhteiskunnallisiin instituutioihin; "ollessasi perheenemäntä...". Kotiliesien lukijoihinsa suuntaama velvollisuusetikka vaikuttaakin olevan juuri tällaista institutionaalista etiikka, jolla on toisinaan myös taipumus kääntyä olemuseettiseksi; lausahduksiksi "naisena..." vaikka kyseinen toiminta on yhtä lailla sekä naisen että miehen

¹⁵⁴ Katso myös KL 3/1923, 75-77, "Kuvakirjoista", Tyyni Haapanen-Tallgren (KL 1/1923, 16, "Mitä lapset lukevat", 15-16, Tyyni Haapanen-Tallgren)

¹⁵⁵ R.M. Hare esittää teoksessaan *The Language of Morals* käsitteen *supervenience*, jonka Airaksinen (1987, 36) kääntää termillä "lisäys" tai "päällekkäisyys". Hare käyttää tätä termiä osoittaessaan, että arvot lepäivät faktojen päällä. Tämän käsityksen mukaan faktat eivät implikoivat loogisesti arvoja, mutta arvotkaan eivät ole täysin riippumattomia niistä faktoista, jotka muodostavat "arvoalustan". (Airaksinen 1987, 36) Tällainen arvojen "kasaantumis" -käsitys mahdollistaa kulloisenkin yhteiskunnan arvokäsitysten "rapsuttamisen" ja niiden taustaoletusten paljastamisen!

suoritettavissa. Näin perheenemäntien ja äitien toiminta määritellään normatiivisesti ja koti käsitetään yhteiskunnallisena instituutioina, jossa ajatellaan vallitsevan selkeää ”sopimukseen” ja sukupuoleen perustuva työnjako.¹⁵⁶

Tällaisen institutionaalisen etiikan piirteitä on havaittavissa Kotilieden sivuilla siinä millaiset naiset ja niistä piirtyvä naiskuvat esitetään esimerkinomaisina. Heidän uhrautumistaan ja tekojaan kuvaillaan suorastaan ylistävästi.¹⁵⁷

Vapaaherratar Mannerheimissa yhtyivät jalosti entisajan naisen kaunein puoli: uhrautuva, epäitsekkäs mieli ja nykyajan naiselta vaadittavat ominaisuudet. Me tarvitsemme esikuviksemme sellaisia naisia, joissa suurena ja velvoittavana ilmenee tositoimeen johtava yhteiskunnallinen äidinmieli (KL 4/1928, 96 ”Sairaanhoitajattarien yliohjaaja Sophie Mannerheim“ Ilmi Hallsten)¹⁵⁸

... mitä on merkinnyt koko elämällemme oma ehjä lapsuudenkotimme, jossa isän uskollista rakkautta perhettään kohtaan ei mikään järkyttänyt ja jossa äiti uhrasi itsensä perheen hyväksi. (4) (KL 1/1929, 4-5, ”Lapsuuden kodin perintö”, rouva Katri Virkkunen)¹⁵⁹

Äitien täytyy tehdä työtä niin paljon, niin monenlaista rinnatuksin ja niin kauan kuin tarvitaan, heidän täytyy valvoa, auttaa, hoitaa sen mukaan kuin asia vaatii – ei sen mukaan mitä he itse jaksavat.... (KL 10/1928, 292-293, ”Helsingin kirje”, Rouva X)

Mielestäni on eräs perheenemännän kaikkein tärkeimpiä tehtäviä olla aina saapuvilla ja hallita kaikki tavalliset ja satunnaiset tilanteet parhaan harkintansa mukaan...Mitä pitemmäksi ajaksi äiti poistuu, sitä suuremmat vahingon mahdollisuudet. (459) (KL 18/1925, 458-460, ”Kotien tasapaino ja perheenemäntien

¹⁵⁶ Naisten velvollisuutena nähdään kotitöiden hallinta: ”Rakkaat rouvat saarnatkaa tytöille, vaikka he olisivat kuinka rakastuneita, että eivät menisi naimisiin, ennen kuin tietävät taloudenhoidon aakkoset, ettei heidän sitten tarvitsisi katsella miestä murjottamassa.” (KL 9/1926, 261, ”Helsingin kirje”, Rouva X)

¹⁵⁷ Katso esimerkiksi: KL joulunumero/1928, 19(839)-20(840), ”Eräs kärsimyksen kirkastama äiti“, Elsa Häteskö KL joulunumero/1928, 25(845)-26(846), ”Jalon naisen elämä ja työ. Josephnine Butler“, fil.maisteri Aina Lähteenoja.

¹⁵⁸ Katso myös: KL 5/1924, 100, ”Vankien ystävä 60-vuotias”, M.H. Taistelussa raittiuden puolesta nähtiin tarvittavan samoja ominaisuuksia, jotka henkilöityvät Kotilieden sivuilla äidin ja perheenemännän olemukseen: ”Auttaa voi vain toinen henki ja sen tyyssija on koti. Vastuuntunnetta, yhteiskunnallista mieltä, uhrautuvaisuutta yhteisen hyvän vuoksi, sillä pohjalla raittius elää ja kehittyy.” (612) (KL 21/1926, 610, 612, 614, ”Helsingin kirje”, Rouva X.)

¹⁵⁹ Äidin käsittämistä kaikkivoipaisena kuvaa hyvin Kotiliedessä julkaistu Anna Kaaren runo Äiti: *Jos olen poissa, olet vierelläin, sa seuraat teitäni mun silmin suruisin. En sulle mitään kertonut, mut kuitenkin sun silmäs kaiken tiesivät, mä näin. Voi äiti, kaiken olen pettänyt, sa mitä kerran toivoit ylpein sydämin, ja petän uudelleen -- sa kuitenkin mua rakastat, et mua hylkää. Et moiti koskaan, vaikka pahoin teen. Ma tiedän: puolestani paljon rukoilet ja joka aamu toivot uudelleen. Sa itket salaa vain, mut mulle hymyilet. Et moiti koskaan, sillä tiedäthän: on sydämeni sairas, kovin levoton. Sa tiedät kohtaloni, miten käynyt on -- mun toivot kerran rauhan löytävän. Voi äiti, tiedä, sua rakastan. Muut ristiinnaulitsevat, sinä siunaat vain ja anteeks' annat, kuljet rinnallain. Voi äiti, tiedä, sua rakastan. Muu kaikki sortui, sammui multa pois, vain rakkautes taivas rajaton mun tieni yllä valoisana on. Sun hyvyttäsi unohtaako vois? (840) (KL joulunumero 1928, 20, Anna Kaari. Katso myös: KL 11/1923, 324, ”Jenny Danielson-Kalmari”, 324-325, Hf Gd:”...onko toista naista maassamme, joka yhtä taitavasti ja samassa määrässä kuin hän samalla on voinut hoitaa aina lämpöistä kotiliettä ja palvella suurta isänmaataan?”*

ansiotyö”, fil. maisteri, rouva Ella Kitunen)

...hyvä emäntä...osaa ”pidellä nätisti” kulutushyödykkeitä, joka osaa loihkia pikkuseikoista viihtymystä ja tyydykettä ja joka johtaa ”liikettään” kuin taikavoimalla, on enemmän kuin kullan arvoinen. (480) (KL 17/1926, 480-482, ”Maatalousväestömme ruokatalous – miljardiliike”, Maataloushallituksen tutkimustöiden johtaja, fil. tri K.T. Jutila)

Äitien altruismi ja kaikkivoipaisuus kuvataan suorastaan jumalallisena. He eivät väsy hyvän tekemiseen ja huolehtimiseen ja pieni kiitoksen sananenkin poistaa heidän väsymyksensä ja vaivansa.

Monesti on äiti luullut, ettei kukaan huomaa eikä muista sitä aamusta iltaan ja toisinaan illasta aamuunkin kestänyttä puuhaa ja vaivannäköä... Mutta sittenkin sulaa sydän niin omituisesti äidin kuullessa kerran, että hänen työllään on ollut arvoa muittenkin silmissä. (KL 10/1924, 306, ”Äitien päivä”, I. H-la.)

Institutionaalinen etiikka perustuu Kotilieden sivuilla siis vaatimukseen kotien naisten ja perheenemäntien altruismista. Heidän oletetaan kieltäytyvän egoistisista teoista ja tarpeista ja pyrkivän toimimaan altruistisesti¹⁶⁰ muut huomioon ottaen ja heitä palvellen. Äitien, kotien naisten ja perheenemäntien oletetaan olevan *iloisia antajia*, jotka näkevät elämäntehtävänänsä kodin hoitamisen ja perheen palvelemisen (Hallman 1988, 109; Haverinen 1996, 70). Tällaisen *iloisen antajan* –käsitystä viljellään myös Kotilieden sivuilla kristillisin vertauskuvin.

Sanotaan usein, että Jumala rakastaa iloista antajaa, ja vaikka tällä enimmäkseen tarkoitetaan almujen antamista, luulen Hänen rakastavan vielä enemmän sellaista sielua, joka iloitsee juuri siitä, että voi antaa. (653) (KL 22/1923, ”Osaatko antaa?”, 653-655, A.G.)¹⁶¹

¹⁶⁰ Dorothy E. Smith (1988, 66) on todennut, että kotiäidillä on useita samanaikaisia projekteja, mutta yksikään niistä ei ole hänen omansa :” *The housewife, for example, becomes highly skilled at holding together and coordinating the threads and shreads of several lines of action, the projects of more than one individual, while herself pursuing none.... What is required is a subordination of attentiveness to self and a focus on others, the lack of development of an independent project organizing relevances and, in contrast, an openness and attentiveness to cues and indications of others' needs. A housewife, holding in place the simultaneous and divergent schedules and activities of a family, depends upon a diffuse and open organization of consciousness available to the various strands, which are coordinated only in her head and by her work and do not coordinate otherwise in the world.*”

¹⁶¹ Tällainen ”antamisen ilo” sisältyy käsitykseen hyvyydestä. Katso esimerkiksi KL 4/1924, 80:”*Todelliselle ihmiselle on ennen kaikkea oleva hyvyys tunnusmerkkinen...*”; KL joulunumero 1926, (662)14-(664)16, ”*Kuinka köyhästä karjakosta tuli savolaisen ”hovin” emäntä, Anna Sahlstén: ”Mutta siellä, missä annetaan arvoa tarmokkaalle, velvollisuutensa tuntevalle persoonallisuudelle, oikean ja jalon puolesta sykkivälle sydämelle ja siunausriikaalle työelämälle, siellä tullaan aina kunnioittaen mainitsemaan Rappään emännän nimi.*”

Tällainen käsitys *iloisesta antajasta* sisältää myös käsityksen äidin kaikkivoipaisuudesta. Äidin kaikkivoipaisuudesta ja *palvelevasta mielestä*¹⁶² tulee ihanne ja äiti saa jumalallisia piirteitä. Kotien liesien vartijoista ja äideistä tulee ikään kuin antiikin Kreikan kotilieden jumalattaria, tulen vaalioita, Hestioita.

Maailman pyhättö, sinä, jota nimitämme kodiksi, sinä olet ihanteiden kehto. Suureen tehtävään uskottu ja suuresti rakastettu nainen, sinä, jota nimitämme äidiksi, sinä itse olet ensimmäinen ihanteemme! (KL 3/1925, 52, Olfert Ricard)

Tällaisen *iloisen antaja* oletetaan löytävän pienistä kodin rutiininomaisista askareistakin päiviensä ilon. Ajatuksilla työn saamasta korkeammista merkityksistä ja tarkoituksista uusinnetaan käsitystä uhrautuvasta ja myyttisestä äidistä¹⁶³ ja perheenemännästä, jota raskaan työn ja väsymisen lomassa lohduttaa itseään uhrautumisensa ja velvollisuuksiensa kautta saavutettavasta yhteisestä hyvästä.

Jokaiseen vaatimattomaan askareeseen voi punoa korkeamman tarkoituksen ja se tuntuu silloin aivan toiselta, ainakin itselleni ja toivoakseni muille myös.(453) (KL 16/1926, 452-453, 456, "Kotityön arvo muiden ammattien rinnalla", maisteri, rouva Ella Kitunen)

...koti ja sen hoito ei ole tarkoituserä itsessään, vaan että ne ovat välikappaleita, joiden tulee edistää ihmisten kuntoa, elämän iloa, onnea ja viihtymystä ja sen kautta elinvoimaa. Koti olkoon se paikka maailmassa, jossa suuretkin murheet ja pettymykset tuntuvat menettäneen puolet painostaan, ja jossa ilo ja riemu moninkertaistuu. (763) (KL 24/1927, 762-763, "Perheenäidin kolmenlainen tehtävä", filosofian maisteri, rouva Toini Jännes)

*****

1920-luvun Kotiliesistä löytyvässä vastuun diskurssissa kotien naiset ja perheenemännät sidotaan kristillisiin arvoihin. He eivät ole symbolisesti tulkittuina ainoastaan kotien ”sydämiä” vaan koko yhteiskunnan ”sydämiä”. Ihanteellisten kotien naiset ja perheenemännät toteuttavat ”kutsumustaan”/ammattiaan ahertamalla, uskomalla ja velvollisuuksiaan täyttäen. Heidän toimintaansa ohjaa vastuurationaalisuus, jossa heidän altruisminsa korvaa

¹⁶² Katso *palvelevasta mielestä*: KL 20/1926, 564-565, ”Kodit ja kristillinen nuorisoliike”, kirkkoherra Verner Louhivuori.

¹⁶³ Katso myyttisestä naiskuvasta ja ”Martoista ja Marioista” esimerkiksi Korte, Irma (1988) *Nainen ja myyttinen nainen*. Helsinki: Yliopistopaino.

egoistiset tarpeet. He ovat uhrautuvia, auttavia, aina saapuvilla olevia *iloisia antajia*, jotka ovat viime kädessä vastuussa modernin ajan ihmisen henkisestä elämästä ja tulevaisuudesta.

Meille äideille lähinnä kuuluu...kotikulttuurin suojeleminen ja vaaliminen. Kamppailu sen puolesta on välittömässä yhteydessä oman sisäisen syventymisemme kanssa. Vain mikäli me itse rikastutamme sieluamme, kehitämme arvostelukykyämme ja herkennämme omantunnonelämäämme, sieltä nousee kotimme henkinen taso. Jos taistelu omassa sisimmässämme väsähtää, jos me hellitämme ja heittäydymme virran vietäviksi, on samalla ratkaistuna kotimmekin kohtalo. (515) (KL 16/1927, 495-515, "Kotiemme henkinen taso", fil. maisteri Sisko Wilkama)

7 VASTUUNOTON IHANUUTTA

1920-luvun Kotiliesissä vastuun diskurssi sitoutuu edellä tarkastellun protestanttisen etiikan, uskonnollisuuden ja vastuurationaalisuuteen lisäksi myös kansakunta retoriikkaan. Tätä sitoutumista kuvaa osuvasti Kotilieden sivulla Oma Maa –tietosanakirjan mainoslause ”*Oma Maa on Pyhän Raamatun jälkeen suomalaisen kotikirjaston arvokkain ja sisältörikkain teos*”.¹⁶⁴

Käsitlemässäni aineistossa tuotetaan ja uusinnetaan ajatusta kansasta ja yhteisestä kansakunnasta. Kansakuntaretoriikassa ja sen tuottamistavassa on hahmoteltavissa Kotiliesien sivuilla weberiläisen *emotionaalisen ja traditionaalisen* toiminnan piirteitä. Vaikka kyseiset käsitteet sijoittuvatkin Weberillä (1978) lähinnä tunteiden suoraan ilmaisemiseen ja rutiineihin ja ei-rationaaliseen toimintaan,¹⁶⁵ niitä voi hieman laajentaen soveltaa emotionaaliseen päätökseen ja kollektiivisen muistin/muistojen ylläpitämiseen, ja siten liittää ne kansakunta käsityksiin. Näin ne sitoutuivat Michael Billigin (1995) käsitykseen *banaalista nationalismista*, jossa kansakuntaa tuotetaan ja uusinnetaan arkipäiväisten toimintojen välityksellä. Kotilieden sivuilla *banaali nationalismi* ilmenee teksteissä käytetyssä argu-

¹⁶⁴ KL 1/1926, etukannen sisäsivu.; Katso myös: KL 2/1926, 61, mainos Omaa Maa –tietosanakirjasta: ”*Isänmaallinen kirjallisuus on kirjallisuudessa se ala, jolla omassa maassaan on rakentavin merkitys ja pysyvin arvo. Sivistyneen kodin kirjastossa kuuluu sille kunniasija...OMA MAA...se sisältää miellyttävässä muodossa kaiken, mitä Teidän tarvitsee tuntea isänmaanne oloista.*”

¹⁶⁵ Myös rationaalisesta toiminnasta tulee rutiinia ja traditiota. Weberin käsitys traditioista ei-rationaalisenä toimintana kuvastaa instrumentaalista käsitystä todellisuudesta ja tulevaisuudesta, jossa vannotaan kehitysuskon nimeen ja jossa mennyt on tulevan tiellä.

mentatiivisessa retoriikassa ja päätöksessä. 1920-luvun Kotiliesistä löytyvässä vastuun diskurssissa koti tuotetaan kansakunnan perusyksikkönä. Kotien nähdään vaikuttavan koko yhteiskunnan olemukseen ja sen ”hengen” kehitykseen ja muodostumiseen.

...kodin kauemmaksi tähtävänä ja yhteiskunnallisessa suhteessa tärkeimpänä tehtävänä on piirissään kasvattaa sitä tervettä, puhdasta ja voimakasta kodin henkeä, joka kodin ulkopuolella toimittaessa muodostuu laatuun parhaaksi ja pysyväisintä rakentavaksi kansalaishengeksi..Kun yhteiskunta näin muodostuu sen mukaiseksi, minkälaisista kodeista se on kokoonpantu, kuinka ylvästä tunnetta tämä oikeuttaakaan kotia tämän johdosta tuntemaan! (120)(KL 5/1926, 120-122, ”Asunto, koti ja yhteiskunta”, fil. tohtori Eino Kuusi)

Koti ymmärretään moraalisenä yksikkönä, joka ei vaikuta ainoastaan yksilöiden ja perheen vaan koko kansakunnan kehitykseen. Tällaisessa näkemyksessä heijastuu snellmanilainen näkemys yksilöiden moraalisisista ja poliittisista velvollisuuksista yhteiskunnan rakentamisessa. (ks. Pulkkinen 1989, 103) Ihanteellisten kotien naisten ja perheenemäntien nähdään olevan siis moraalisesti ja poliittisesti vastuussa kansakunnan ja yhteiskunnan rakentamisesta.

7.1 Vastuussa kansalle - koti, kirkko, kansakunta

”...Työtä pienten kotien onnellistuttamiseksi kaivataan, ja totisesti tämä työ ei ole hukkaan menevä, vaan kantaa kerran runsaan sadon koko kansamme yhteiseksi onneksi.” (KL 12/1924, 388, ”Maatalousväen kokouksiin kotitalousasioita!”, -i-lä.)

Kotilieden sivuilla tuotetaan valistuksen ja vastuun diskurssien avulla käsitystä kotien naisten ja perheenemäntien merkityksestä koko kansakunnan rakentajina.¹⁶⁶ Kotien vastuullisuus tuotetaan käsityksellä kotien ohjaavan ihmisten elämää ja määrittävän heidän elämäntarkoitustaan.

Joku sanoi minulle kerran: ihmisellä on kaksi tärkeätä asiaa maailmassa, millainen koti hänellä on ollut ja millaisen kodin hän itse perustaa, sillä siitä riippuu, mitä arvoja ihminen edelliseltä polvelta jälkeensä tulevalle siirtää. (762) (KL 24/1927, 762-763, ”Perheenäidin kolmenlainen tehtävä”, filosofian maisteri, rouva Toini Jännes)

---

¹⁶⁶ Katso esimerkiksi: KL 5/1926, 120-121, ”Asunto, koti ja yhteiskunta”, fil. tohtori Eino Kuusi.

Edellä olen pyrkinyt osoittamaan, kuinka rationaalinen ajattelu sitoutui valistuksen diskurssiin 1920-luvun Kotiliesissä. Voikin kysyä mihin rationaalisella ajattelulla valistuksen ja edellä esitellyn protestanttisesta etiikasta, uskonnollisuudesta ja vasturationalisuudesta muodostuvassa vastuun diskursseissa sitten pyrittiin? Lähdeaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että ne ovat selviä kansan sivistämisen ja kansakunnan rakentamisen "mittareita". Anne Ollila (1994, 64) onkin todennut, että sivistys otettiin kansalaisuuden mitaksi. Ohjaamalla ihmisiä rationaaliseen päätöksentekoon ja toimintaan, sivistymiseen sekä liittämällä tämä ahkeruuteen ja uskoon palkitsevasta jumalasta, ihmisistä saadaan nöyrää ja työteliästä kansaa. George Myersonin (1994) mukaan kokonaiset yhteiskunnat kehittyvät kumuloituvista yksilöiden tekemistä rationaalisista päätöksistä. Kuinka paljon sitten kansakunnan rakentamisessa ja isänmaallisuuden lisäämisessä on nojattu sekä rationaaliseen päätöksentekoon että moraalisen eetokseen tai paatokseen?

Timo Airaksinen (1987, 239) on todennut, että patriotismissa hyve ja yleinen moraalit ovat ristiriidassa. Tällaisessa ajattelussa ei pystytä hahmottamaan universaaleja hyveitä vaan niistä tulee *kansakuntahyveitä*, koska isänmaallisuus vaatii oman maan ja kansan erityisasemaan asettamista (emt.). *Kansakuntahyveet* perustuvat ajatukselle kollektiivisista eduista ja kollektiivisesta identiteetistä, jossa itseä peilataan toisiin kansakuntiin. Ne omaksutaan prosessimaisesti sosialisointin ja koulutuksen välityksellä. 1920-luvun Kotiliedet osallistuvat myös kansakuntakuntahyveiden määrittämiseen ja tuottamiseen. Erityisesti kasvatuksen katsotaan vaikuttavan yksilön ja kansakunnan tulevaisuuteen. Yhteisen hyvän ja kokonaisyhteiskunnallisen kehittymisen kannalta yksilön moraalisen täydellistymisen nähdään snellmanilaisittain olevan tie parempaan yhteiskuntaan.

*Jokainen aika kuvastaa menneiden polvien jättämää kasvatuserintöä ja jokainen aika asettaa selvemmin tai epämääräisemmin omat kasvatuspäämääränsä, jotka suoraan tai välillisesti osoittavat, missä nykyajan puutteet ovat ja miten niiden poistamiseen olisi ryhdyttävä. Varsinkin maailmansodan aiheuttamien mullistusten, sen paljastamien puutteiden ja sen aikaansaamien vaurioiden jälkeen ovat kasvatuskysymykset kaikissa sivistysmaissa tulleet päiväjärjestykseen. Ollaan tietoisia siitä, että kasvatuksella ei ole saavutettu sitä luonteenkehitystä, todellista vapautta ja veljeyttä, jotka tekevät hyvän kansalaisen. Oivalletaan, että kasvatuksen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota kasvatin yksilöllisyyteen, luontaisiin taipumuksiin ja harrastuksiin, samalla kuin aika vaatii voimakkaan yhteistunnon ja yhteiskunnallisen edesvastuuntun-
teen kehittämistä nuorisossa. (KL 15/1928 "Lasten kasvattamisesta ensimmäisinä ikävuosina" lastentarhaseminaarinopettaja Elsa Borenius, 504-505)⁶⁷*

Rationaaliseen valistamisen diskurssiin ja edellä mainittuun vastuun diskurssiin liittyvät työ ja säästäminen tuotetaan myös kansakuntahyveinä.

...työn innoitus on saatava ihmisrakkaudesta, lähtien tunnollisesta kotiaskareiden suorittamisesta aina siihen suureen yhteenkuuluvaisuuden tunteeseen, joka suo meidän työssämme tuntea mielenlennystä siitä, että täyttäessämme kunniallisesti tehtävämme paikallamme, olipa se miten halpa tahansa, työskentelemme kokonaisuuden hyväksi ja hyödyksi ja samalla maksamme sitä, mitä elämän joka askeleella saamme nauttia muiden työstä.(656) (KL joulunumero/1926, (655)7-(656)8, "Työn ilosta", professori Wald. Ruin)

Säästäväisyys luo onnellisia koteja ja voimakkaan kansakunnan. (KL 20/1927, 642, Yrjö Washington)

Kotilieden sivuilla pyritäänkin siis "oikean" kasvatuksen, ahkeruuden ja säästämisen avulla kohottamaan kansalaisten moraalialia ja tekemään heistä kansakuntakelpoisia. Naisten vastuuseen kotien modernisoitumisesta ja "hengellistymisestä" lisätään isänmaallisuuden edistäminen.

Vasta nyt kun merkit viittaavat siihen, että siveelliset arvot pelottavassa määrässä ovat painuneet alas ja kansaa uhkaa sisäinen tuho, ovat isänmaan ystävien katseet entistä enemmän suuntautuneet koteihin tarkkaamaan mitä kotilieden ääressä tapahtuu. Siinä tarkoituksessa on tämä "Kotiliesi-lehtikin nähnyt päivänvalon. Se tahtoo nimittäin olla vaatimattomana tekijänä luomassa hyviä koteja ja näin ajaa rakkaan isänmaan yhteistä suurta asiaa. (KL 10/1923, 290, "Helluntaimietelmiä"

Kotien valistuksen diskurssin välityksellä tapahtuva rationaalinen ja modernien standardien vaatimusten mukainen kotien muokkaaminen liitetään siten sen saamaan merkitykseen koko kansan ja kansakunnan ja yhteisen hyvän kannalta.

Liika säästäväisyys asunto-olojen kehittämisessä on lopulta suurinta tuhlausta. Kun tässä ovat kysymyksessä kansan terveydellisen, siveellisen ja sivistyksellisenkin elämän perusteet, ja kun asunto-oloissa vallitsevat epäkohdat välillisesti koskevat asianomaisten kansankerrosten ja yleensä koko kansakunnan tärkeimpiä elämänetuja, ei asunto-olojen merkitystä kansan elämälle juuri voida liioitella. (121) (KL 5/1926, 120-122, "Asunto, koti ja yhteiskunta", fil. tohtori Eino Kuusi)

¹⁶⁷ *Vielä on perheenvaimon toimintavapaus ja oikeus ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä ikivanhojen lakien ja perintötapojen avulla siksi rajoitettu, ettei hänellä ole sitä arvovaltaa eikä hän nauti sitä kunnioitusta, jota hän, täyttääksensä vaikeaa tehtävänsä nuorison elämäntapojen suunnittelijana, aivan ehdottomasti tarvitsee. Sen vuoksi hänen työnsä tapojenmuodostajana kodissa vaatii, että kansa valtiona ja yhteiskuntana yhä enemmän avaa niitä kahleita, joilla se on suvainnut naisen sitoa. Yhteiskunnan tinkimättömänä velvollisuutena on kitsailematta varustaa nainen painaviin kasvatustehtäviinsä tarpeellisilla työvälineillä, joista itsenäisyys ja toimintavapaus totisesti ovat tärkeimpiä. Jollemme saa aikaamme tätä ymmärtämään ja toteuttamaan, jää kodin tapojenmuodostamiskyky puolinaiseksi. Sanon sen vuoksi: Sen, joka tahtoo olla muassa kohottamassa kodin kuntoa ja antamassa niille sitä voimaa, jolla ne muodostavat nuorison tavat hyväiksi ja puhtaiksi, hänen täytyy myös olla muassa kohottamassa naisen kuntoa ja arvovaltaa kodin kasvattavana sieluna. "Koti on yhteiskunnan sydän", luemme Kotilieden otsikosta. Niinpä niin. Ja kodin sydän on nainen, eikä ole? Ja taas luemme --viisauden kirjasta--että mikä oikein on, se tulee sydämestä.*(350) (KL 10/1928, 326-327, 348, 350 "Koti nuorten tapojen muodostajana" koulunjohtaja Lucina Hagman)

Myös naisten tekemä työ ja valistus kotitalouden kohottamiseksi nähdään Kotiliesien sivuilla yhtenä kansakuntahyveenä. Naisten kotona tekemän työn ajatellaan edistävän yhteiskunnallista kokonaisuhyvää. Koti ja naisen paikka kotona määrittyy siten ikään kuin yhteiskunnalliseen ruumiiseen kuuluvana funktionaalisena, orgaanisena elimenä (*koti on yhteiskunnan sydän*).

Mitäpä olivat nämä vuoden suurimmat myyjäiset [Lotta Svärd yhdistyksen myyjäiset] muuta kuin kotitaloutta? Suuren isänmaallisen asian palvelukseen asetettua kotitaloutta ja kotiahkeruutta. (KL 2/1923, 22, "Helsingin kirje", Rouva X)

Kuta enemmän tällaisia taloudellisesti hyvinvoivia ja siveellisesti terveitä omain pienten kotien haltiaperheitä maahamme saadaan, sitä voimakkaammaksi ja terveemmäksi tulee myöskin yhteiskuntamme. (KL 8/1924, 219, "Hannes Gebhard", Eino Kalmari)

Kotien rationalisointi ja funktionalisointi liittyy myös kansakunnan ja kansallisvaltion rakentamiseen. Modernien kansallisvaltioiden rakentamisessa yhdistyivät sekä rationalismi että lineaarinen aikakäsitys. Heikki Patomäen (1996, 93) mukaan kansallisvaltio onkin hyvin järjestetty yhteiskunta, joka parhaimmillaan muistuttaa mekaanista kelloa.

Kotilieden sivuilla kotona suoritettavien töiden rationalisoinnilla pyritäänkin saamaan aikaan ennen kaikkea järjestystä ja hallittavuutta. Esittämällä käsityksiä ihannekodeista koteja ja kotien elintasoja pyritään standardoimaan. Standardointi johtaa kotien elintason seurantaan ja mittaamiseen, jonka jälkeen niiden merkitystä kokonaisyhteiskunnallisen hyvän lisääjinä on helpompi arvioida. Michel Foucault (1980, 200-208) onkin todennut, että tällaiset normalisointitekniikat toimivat vain silloin, kun tiettyjen "tieteellisten" kategorioiden avulla on luotu normaaliuden rajat. Kotilieden tekstien perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että kansallisvaltion rakentamiseen kuuluu olennaisena osana myös käsitys ihanteellisesta, normalisoidusta, taylorisoidusta kodista. Kotilieden sivuilla kotien naisille ja perheenemännille asetetaan velvollisuudeksi tällaisten ihannekotien perustaminen suomalaisten kotien ja koko kansakunnan hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Sopusointuisen, yksinkertaisen ja kauniin, suomalaiselle pohjalle perustuvan kodin luominen olkoon siis päämääränämme. Koti ei kuulu ainoastaan rikkaille, se kuuluu meille kaikille. Onnellisiin, viihtyisiin koteihin perustuu lopultakin meidän itsenäisyytemme. Joka on onnekseen kasvanut tällaisessa kodissa, hänelle on kasvanut siveellistä selkärankaa, hän rakastaa kotiaan, kotipalstaansa ja koko isänmaataan; hän uskaltaa jotakin uhratakin sen edestä. (KL 21/1926, 592-593, "Kotiemme sisustamisesta", arkkitehti Elna Kiljander)

7.2 Perinteitä vaalien – symboliikalla yhdistäen

Koko kansan parasta pyritään edistämään myös kansallisia perinteitä ja niiden vaalimista korostamalla. Kotien naiset ja perheenemännät asetetaan vastuullisiksi näiden tapojen ja perinteiden säilyttämisestä. Kotiliesissä painotetaan sitä, kuinka kansallinen ominaislaatu ja sen säilyttäminen perustuu jatkuvalla perinteiden uusintamiselle. Liisa Haverinen (1996, 64) onkin todennut, että kotitalouksien jäsenet ovat myös vastuullisia suomalaisen kulttuurin säilymisestä ja kehittymisestä.

Kotiliesien sivuilla sekoittuvat vaatimukset perinteiden vaalimisen tärkeydestä (traditionaalisismi) ja kotien ja kotitalouden kehittämisestä (modernismi). Kotien naiset ja perheenemännät sidotaan modernisaation kautta valistuksen diskurssiin ja perinteiden vaalimisen kautta vastuun diskurssiin. Vaikka modernisaation mukanaan tuoma valistus tuotetaan kotien ja koko kansakunnan kehityksen kannalta tarpeellisena, sen rinnalla vaalitaan *traditionaalista rationaalisuutta*, jossa pyritään säilyttämään perinteitä ja vanhoja toimintamalleja.

Eläköön entisyys ja vanhat tavat ja eläköön entisajan emäntien ja isäntien muisto! (575) (KL 17/1928, 574-575 "Entisajan "papinvaalut" Ruovedellä", J.M.M-T.)¹⁶⁸

Oman ihannekodin vaalimiseen ja sen kehittämiseen kuuluu siten perinnäistapojen kunnioittaminen ja noudattaminen. Perinnäistapojen nähdään muodostavan kotikulttuurin *sisimmän ytimen*.¹⁶⁹ Niiden säilyttämistä ja ylläpitämistä pidetään ennen kaikkea naisten vastuullisena tehtävä. Naiseus ladataan näin sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti isänmaallisuutta ja kansakuntaa kohottavilla näkemyksillä ja arvostuksilla. Kotien naiset

¹⁶⁸ Katso myös KL 11/1923, 342-343, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 2/1926, 38-40, "Ryijyn kutomisesta", johtaja Helena Brander.

¹⁶⁹ KL 7/1926, 203, "Helsingin kirje", 202-203, Rouva X.

ja perheenemännät, kotien haltijat, eivät siten kannan ainoastaan kotia selässään vaan koko yhteiskuntaa/kansakuntaa. Naisten tehtävät kotona takaavat kotien, perinteiden ja siten koko yhteiskunnan säilymisen ja pysymisen.

Sellaisten seinien sisällä, missä isät ja esi-isät ovat eläneet, säilyy kunnioitus perinnäistapoja ja vanhempia kohtaan. Sellaista kotia rakastetaan ja vain äärimmäisen hädän hetkenä siitä luovutaan. Kodin haltijat ja jäsenet syntyvät ja kuolevat, tulevat ja menevät, koti itse seisoo suojana ja linnana kiinnittäen jäsenensä lujilla siteillä itseensä. (302) (KL 10/1923, 301-302, "Kaupunkilaiskotien puolesta", Mary Ollonqvist)

Kodin täytyy jotenkin perustua omaan olemukseemme, vieläpä entisyyteemme, muuten siitä ei voi tulla oikein eheä ja "aito"...Eräänlainen uskollisuus entisyydelle on tärkeää, mutta tietysti voi entisyyden pohjalle rakentaa uutta ja viedä kehitystä eteenpäin. (546) (KL 18/1924, 545-546, "Pakinaa ihmisistä ja kodeista", Donna)

Toivomme, että valveutunut ja itsetuntoon herännyt Suomen kansa osaa antaa arvoa omalle ja sukunsa entisyydelle. Sillä siinä on juuremme." (203) (KL 7/1923, 199-203, "Uusia kokoelmia kansallismuseossamme", U.T. Sirelius)¹⁷⁰

Perinteiden koetaan olevan jotakin pyhää, jonka säilyttäminen on ensisijaista. Liisa Haverinen (1996, 106) onkin todennut, että toiminnassamme ja käyttäytymisessämme säilyy perinteisiä toimintatapoja, kun sitä ohjaavat institutionaaliset normit, joissa tieto, toiminta ja päämäärä yhtyvät. Perinteiset, traditionaaliset arvot ja toimintatavat vaikuttavatkin säilyvän niiden sisältämien vaikeasti muutettavien normimallien avulla

Modernisoituvassa yhteiskunnassa myös suomalaiseen kotiin ja kodin rakennukseen, sen tilaan kohdistui muutosvaatimuksia, kuten olen edellä (luku 5.5) esittänyt. Tällainen modernisaatio joutuu 1920-luvun Kotiliesien sivuilla osaksi ristiriitaan perinteiden säilyttämisen vaatimusten kanssa. Modernisaation mukanaan tuomien uudistusten ajatellaan uhkaavan vanhoja rakennus- ja työtapoja ja kauneuskäsityksiä ja johtavan siten perinteiden katoamiseen.

...Vanha talonpoikaistalo tuntuu meistä kodikkaalta sopusoinnun ja rauhan tyyssijalta, se on meidän mielikuviemme suomalainen koti... Mutta kun nyt rakennamme uusia koteja itsellemme, niin me vaimenamme veremme äänen, hylkäämme sen, mikä isämme ja meidän mielestämme tekee asuntonne viihtyisäksi

¹⁷⁰ Katso myös: KL 8/1924, 153-154, "Helsingin kirje. Pääsiäinen.", Rouva X: "Kotien asiana, ennen kaikkea äitien asiana on näiden tapojen ylläpitäminen."; KL 12/1924, 383-384, "Juhannuskoristelua", Kerttu Tuuri; KL 4/1926, 102-103, "Kanteletar lastenkirjana", fil.maisteri, rouva Toini Virkkunen: "Nykyajan hengelle on ominaista, että se muutamia piirejä lukuun ottamatta vieroo kaikkea vanhaa ja sililtä perityä ja haalii sijaan arvotonta rikkamaa...Palatkaamme mekin, äidit, kansamme ikivanhaan viisauteen, kohottakaamme vanha Kantelettaremmen jälleen arvoon ja jokapäiväiseen käyttöön". (103); KL 7/1926, 198-199, "Joko teillä on kansallispuku?", rouva Mary Ollonqvist.

kodeksi ja pöyhistelemme vierailta lainatuissa höyhenissä. (200-201)(KL 7/1928, 200- 203, 226, "Kauniit talonpoikaistalomme", arkkitehti Yrjö Laine)¹⁷¹

Erityisesti kaikenlainen käsityön ja perinteisten käsityömallien vaaliminen esitetään kotien naisten ja perheenemäntien vastuullisena tehtävänä perinteiden ja kansallishengen vaalimisen keinona. Myös Suomen Taideteollisuusyhdistys pyrkii kohottamaan kotimaista taideteollisuutta ja levittämään sitä Suomen koteihin.

Se, mikä ainakin allekirjoittanutta ilahdutti käydessäni näyttelyssä [Suomen Taideteollisuusyhdistyksen taideteollisuus- sekä arpajaisvoittojen näyttely], oli sen lämmin ja kotoinen sävy, mikä ilmeni monessa esineessä. Tällaiset esineet kansallisine malleineen sopivat suomalaisen kotiin, joka on luotava kansallisen erikoisluonteemme pohjalta; jolle kaikkalainen ulkolainen on vierasta ja kylmää. (12) (KL 1/1923, "Suomen Taideteollisuusyhdistyksen näyttely", 12-13, Ellinor Ivalo)¹⁷²

Kotilieden sivuilla ei kuitenkaan tuoteta ainoastaan kuvaa modernisaatiosta ja sen mukaan tuomista uusista aatteista ja uudistuksista tai uhkista, vaan modernisaatio ja sen aatteet yritetään jopa yhdistää traditionalismiin ja kulttuurisidonnaisiin tapoihin.

Miltä tuntuu, jos saat käsiisi esiäitteesi vanhan keittokirjan? Se ei ole mikään herrasväen keittokirja, vaan se on kirjoitettu Suomen tunnollisille maalaisemännille, se on kirjoitettu suomen suomalaiselle kansalle. Vaikka sen arvo minulle esiäitien keittokirjana on korvaamaton, niin on se meille jokaiselle ensimmäisenä suomalaisena keittokirjana arvokas historiallinen esitys kotitalousoloista vuosisadan takaa. Kunniapaikka on sille niissä kodeissa varattava, joissa se vielä on jäljellä, sillä paitsi arvokkaana historiallisena tietolähteenä on sillä arvonsa suomen suomalaisen emännän ensimmäisenä kotitalouskirjana. Kunnia sille! (662) (664) (KL 16/1929, 602-604, "Iso-äidin "kotti-kirja", kouluhallituksen kotitaloustarkastaja Katri Laine)¹⁷³

...ja vaikka puku onkin vain vähäpätöinen ulkonainen seikka, niin voi sekin muodostaa osan siinä suuressa kokonaisuudessa, joka on nimeltään suomalaisuus. (231) (KL 8/1923, 229-231, "Kansallispuku kesäpukuna", Helmi Krohn)

Tuli ihan koti-ikävä tuossa "huonekulttuuri-näyttelyssä (Tanskan "huonekulttuuriyhdistyksen" näyttely Kööpenhaminassa), ikävä suomalaista kotia, jossa kotikutoiset kankaat päällystävät huonekalut, jossa riepumatot peittävät lattiaa, vanha suomalainen ryijy koristaa seinää ja kotoiset pelargoniat ja verenpisarat iloitsevat väriloistostaan kirkkaassa auringonpaisteessa ikkunalaudalla puhtaitten uutimien takana. Säilyttäkäämme oma kotikulttuurimme! (711) (KL 17/1929, 710-711, "Näköpiiristämme", M.G.)

¹⁷¹ Katso myös; KL joulunumero/1925, 559/11-602/14, "Vanhanaikaiset huonekalut arvoonsa!", arkkitehti Hanna-Liisa Kalliala.

¹⁷² Katso myös; KL 1/1924, 5-6, "Kuvakudoksista. Maria Schwartzbergin muistonäyttely", Ellinor Ivalo; KL 2/1924, 28-32, "Taideteollisuusyhdistyksen näyttely", Ellinor Ivalo; KL 4/1924, 83-85, "Unkarilaisia taidekäsitöitä", Ellinor Ivalo.; KL 21/1926, 594-596, "Kotitaide ja kotiteollisuus maalaiskodeissa", maisteri Jalmari Lahdensuo

¹⁷³ Katso myös; KL 1/1923, 20-21, "Joululeipomisesta", Aino Artukka, KL 16/1929, 669-670, "Vanhusten tarinat talteen", KL 2/1923, 39-41, "Sananen vanhoista ryijyistämme", U.T. Sirelius; KL 7/1925, 186-188, 197, "Pääsiäispöydän koristamisesta ja -ruoista", Kotitonttu.; KL 18/1925, 463-465, "Mitä isoäiti ja isoäidinäiti ompelivat", Eva Somersalo; KL joulunumero/1927, "Jouluun kuuluu jouluruokaakin", Kotitonttu

Samalla tavoin kuin kotien naisten ja perheenemäntien katsotaan olevan velvollisia huolehtimaan perinnäistapojen säilyttämisestä ja vaalimisesta, heidän katsotaan olevan merkittäviä tekijöitä kansallisen kulttuurin ja symboliikan vaalimisessa. Kansallisvaltion olemassaolo ja sitä esittävät tavat tai symbolit perustuvatkin käsitykselle yhtenäiskulttuurista. (Allardt 1988, 15) Tällaisia yhtenäiskulttuuria rakentavia tekijöitä ovat muun muassa historialliset muistot, myyttiset kertomukset, kansakunnan symbolit ja traditiot. (Smith 1991, 11)

Kun rakennamme oman kodin, pystyttäkäämme siihen myös lipputanko, johon kodin ja isänmaan juhlapäivinä vedämme oman lippumme. Oppikoot lapset näkemään sen usein omassa kodissaan kunniasijalla ja kaipaamaan niitä päiviä, joina lippumme katoilla hulmuten muistuttavat meille menneiden polvien uhrauksista vapautemme hyväksi, sen vapauden, joka meillä nyt on suurine etuoikeuksineen ja suurine velvoituksineen tulevia polvia kohtaan. Lippu on kalleimpia kansalliskoristeitamme! (263) (KL 9/1924, 262-263, "Suomen lipun puolesta", Anni Collan)¹⁷⁴

Samanlaisella olemusajattelulla, jolla perustellaan naisten tekemän kotityön luonnollisuutta naiset velvoitetaan 1920-luvun Kotiliesissä vaalimaan suomen kieltä. Snellmanilaisessa fennomaniassa äitien merkitystä äidinkielen eli suomen kielen juurruttajina pidettiin tärkeänä.

Tämä jos mikään on kotien asia. Meillä on oikeus vaatia, että kouluissa omaa kieltämme vaalitaan ja pyhänä pidetään – sitä vaativat kaikki itsenäiset kansat ja sivistyskansat kouluiltaan. Mutta äidinkielen puhtautta on myös erityisesti äitien kodeissakin valvottava. Kotiliedeltä ei tätäkään tulta saa jättää sammumaan. Sillä jokainen koti, jossa suomenkieltä hoidetaan ja varjellaan, "on pilke pimeimmässä yössä, on solki Väinämöisen vyössä, on Suomen linnoitus." (KL 6/1923, 186, "Helsingin kirje", 185-186, Rouva X)

Kodeissa on juuri äitien annettava tulevalle sukupolvelle oikea äidinkieli. Pois tarpeettomat, rumat lainasanat kielestämme! Huolehtikaamme puhekielestämme ainakin yhtä tarkasti kuin vaatteistamme ja muusta ulkonaisesta esiintymisestämme. (288) (KL 10/1926, 287-288, "Meidän puhekielemme", Maalais-Maija)

Isänmaa/kansakunta symboliikan asemaan nousevat myös luontokuvaukset. Näissä kuvauksissa ei kotien naisille ja perheenemännille aseteta kuitenkaan suoranaisia velvollisuuksia, vaan niiden kuvausta voi pitää ennen kaikkea pyrkimyksinä lisätä kollektiivisen identiteetin ja vastuun tunteja. Luonnossa ja maisemassa nähdään äidin merkitys ja "kasvoisuus".

¹⁷⁴ "Maamme tultua itsenäiseksi on meidän osoitettava kauniille lipullemme, itsenäisyytemme vertauskuvalle, sille kuuluvaa huomiota ja kunnioitusta. Ei riitä, että jokaisessa koulussa, jokaisessa juhlatalossa, jokaisella urheilu- ja leikkikentällä on kookas siniristilippu ja tanko, johon se juhlahetkien kunniaksi vedetään. Se lisäksi tulee jokaisessa maalaisalossa, jokaisessa huvilassa, torpassa ja mökissä olla Suomen lippu ja sille tanko. Vasta silloin meillä maalaiskylätkin yhteisinä merkkipäivinä voivat pukeutua kohottavaan juhla-asuun". (410) (KL 12/1928, 410-411, 431 "Lipputanko" Uudenmaan läänin maanviljelysseuran rakennuskonsulentti Heikki Siikonen)

Jo vuosikymmenien takaisista ajoista on yleiseen käsitykseen maamme luonnonkauneudesta kitkeytynyt eräitä määrättyjä seutuja, joihin on totuttu viittaamaan kauniista Suomesta puhuttaessa. Sellaisia on Punkaharju ja sellaisia on myös Kangasala....hiljattain ilmestynyt kuvateos "Suomi kuvina" ...esimerkkejä maan kaikista osista ja ne todistavat, ettei Suomen maine luonnonkauniina maana perustu suinkaan muutamiiin harvoihin seutuihin. Ne näyttävät katsoja-lukijalle maan eteläisten osien rehevän vehmauden ja pohjoisten maisemien valtavan, ankaran voiman, pienten sisälampien idyllisen herkkyyden ja suurten vaarojen jylhän majesteettillisuuden. "Suomi kuvina" kirkastaa meille jokaiselle entistä ihanammaksi "isänmaamme koko kuvan" ja sen lempeät äidinkasvat. (504) (14/1929, 504, "Isänmaan äidinkasvat, Tapani)"¹⁷⁵

Kotilieden sivuilla kansallista kollektiivista identiteettiä pyritäänkin tuottamaan ajatuksella yhteisestä vastuusta. Kyse on ennen kaikkea naisten välisestä kollektiivisen vastuuntunnon tuottamisesta. Tällaisen vastuullisen naiskollektiivi-identiteetin tuottaminen perustuu 1920-luvun Kotiliesien sivuilla kotitalousideologiaan upotetulle ajatukselle kotien naisten ja perheenemäntien "yhteisestä" identiteetistä. Pekka Kaunismaa (1997, 223) onkin todennut, että ryhmiä ja yhteisöjä voidaan muodostaa kollektiivisen identiteetin avulla.

Kotiliesissä kotien naisten ja perheenemäntien kollektiivisen identiteetin rakentaminen perustuu valistuksen ja vastuun diskursseille. Kollektiivisen identiteetin rakentamisessa ja tuottamisessa retorisenä tehokeinona käytetään 1920-luvun Kotiliesien sivuilla usein me –pronominia. Näin vastuu jakaantuu diskursiivisesti tuotettujen abstraktien meidän välille, joiden konkreettisina muotoina ymmärretään suomalaiset ja useissa kohdin kotien naiset ja perheenemännät.

Me olemme kaikki saman kansan lapsia, veljeksiä ja sisaruskia yhteisen isänmaan yhteisessä kodissa. Tietämättämme olemme kaikki riippuvaisia toisistamme. Menestys on yhteinen, onnettomuus on yhteinen. Koettakaamme, yrittäkäämme, ponnistakaamme, jokainen yksityinen ja kaikki yhdessä, kehittäkäämme itsessämme samoja ominaisuuksia, joita nyt niin runsaasti vaaditaan kadon kohtaamien kotien perheenemänniltä: taitoa luoda muruista, neuvokkuutta, säästäväisyyttä, toimeliaisuutta, kärsivällisyyttä ja ennen kaikkea toivon ylläpitämistä. (KL 20/1928, 690, "Vihreän talven" johdosta", Hedvig Gebhard)¹⁷⁶

¹⁷⁵ Kyseisen kirjan mainos KL 17/1929, numeroimaton sivu, "Suomi kuvina": "Tämä teos sietäisi tulla koko kansan omaisuudeksi, sillä tällaisen kansalliskirjan arvon se kyllä ansaitsee. Kuvateoksena se on komein, mitä Suomessa on tähän mennessä kyetty valmistamaan." (Vaasa); KL 18/1929, numeroimattomat sivut, kaksi sivunkokoista maisemakuvaa teoksesta "Suomi kuvina". Tapani mainitsee muun muassa teokset: A.C. Ohman: Finland framställd i tecknigar (Suomi kuvina), Z. Topelius: Matka Suomessa, I.K. Inha: Suomi kuvissa.

¹⁷⁶ "Kun n. 65% Suomen väestöstä saa toimeentulonsa maataloudesta ja kun tavallisen sadon raha-arvo lasketaan yli kolmeksi miljardiksi markaksi, on selvää, että epäonnistunut maatalousvuosi tulee merkitsemään paljon koko kansantaloudellemme. Huonon sadon seuraukset osoittautuvat kansantaloudellemme tavallisesti hyvin vakaviksi: kansan välttämättömien kulustarpeiden tyydyttämiseksi on maahan ostettava ulkomailta tavallista enemmän leipäainetta sekä myöskin karjanruokaa, ja rahat siihen on hankittava lainaamalla, ja tämän lisäksi alenee kansan ostokyky, mikä vuorostaan vaikuttaa epädullisesti teollisuuteemme." (Gebhard 1928, 690)

Tällainen yleistäminen ja me-pronominin käytön syynä voi olla Kotiliesien pyrkimys yhdistää Suomen kotien naiset heitä yhdistävän kotitalousaatteen alle. Kotitaloudessa nähdään olevan se yhdistävä voima, joka on erittäin tärkeä suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä 1920-luvulla. Se kokosi allensa sekä sivistyneistön että alempien yhteiskuntaluokkien naiset, tosin erilaisiin toimijapositioneihin: edelliset valistajiksi jälkimmäiset valistettaviksi.

7.3 Me ja muita unohtamatta

Kollektiivisen identiteetin rakentaminen perustuu myös projisoinnille. Kaunismaa (1997, 226) onkin todennut, että kollektiivisen identiteetin perustavin merkitysmalli on todellisuuden jakaminen: meihin ja muihin. Samalla kun määritetään meitä ja meille ”kuuluvia” ominaisuuksia, määritellään niitä suhteessa muihin ja näihin muihin tehtäviin erotteluihin. Kotiliesien sivuilla valistuksen ja vastuun diskursiivinen rakentuminen perustuukin pitkälti juuri tällaiselle projisoinnille. Kollektiivisen, kotien naisten ja perheenemäntien identiteetin ja vastuun tuottaminen perustuu käsitykselle heitä toisiinsa yhdistävistä, ja heidät muista erottavista ominaisuuksista.

Yhtenä yllykkeenä kotoisten olojen parantamiseen ja kollektiivisen vastuun lisäämiseen pyritään ulkomaiden oloja ja tapoja esittelemällä. Tällaisessa vertailussa Suomen ja muiden valtioiden välillä Suomi esitetään lähes aina negatiivisessa ja puutteellisessa valossa. Suomalaisen kotitalouden jälkeenyjäänisyys osoitetaan projisoinnin ja vertailun avulla. Sitä paheksutaan ja pyritään osoittamaan sen kehittämisen välttämättömyys.

...muualla on saavutettu paljon. Me olemme auttamattomasti kotitalous-alalla useita vuosikymmeniä jäljessä muista sivistysmaista. (KL 2/1923, 60, "Keksintöjä kotiaskareiden helpottamiseksi", 60-61, Eva Somersalo)¹⁷⁷

¹⁷⁷ Katso myös KL 10/1923, 313-314, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 19/1923, 551-553, "Mitä näin Gööteporin näyttelyssä", Hg Gd; KL 22/1923, 669-670, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 6/1923, 191-192, "Kuinka tanskalaiset naiset vastasivat kiertokyselyyn: "Miten olisi nykyaikaista vähemmän kokenutta emäntää neuvottava, mitä hänen on tärkeä muistaa?"; KL 3/1924, 58-61, "Eräs kotitalousnäyttely Helsingissä", Hg Gd.; KL 6/1924, 134, "Kotien naiset ja vaalit"; KL 9/1924, 297-298, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 13-14, 435-436, "Kirje Hollannista", Liisa; KL 15-16/1924, 461-463, "Uudenaikaisia keittiöitä", Hedvig Gebhard; KL 1/1925, 18-19, ""Keittiöparatiisi" Ruotsalaisten mallikeittiöiden

...kotitalouden kohottaminen maassamme vaikuttaisi aivan samaa kuin kansallistulon lisääminen elinkeino-toiminnalla. Mitä paremmalla kannalla kotitalous on, niin että mahdollisimman vähillä kustannuksilla saadaan mahdollisimman hyvä kulutus, sitä suurempi osa kansan tuloista ja odotettavasta tulojen kasvusta voidaan panna säästöön. Tämä tosiasia on suurissa sivistysmaissa jo aikoja siten oivallettu ja sen mukaisesti toimiin ryhdytty sekä naiskasvatuksen että asuntojen varustamisen ja kaikenlaisten kotitalouden työvälineiden alalla. (KL 7/1924, 179-180, "Maamme talouden parantaminen. Senaattori Paasikiven esitelmän johdosta.", L-a H.)¹⁷⁸

Ei tietysti ole epäilystäkään siitä, että **ulkomailla moni seikka on paremmalla tolalla kuin meillä. Meillä on äärettömän paljon oppimista niiltä, joiden kulttuuri on vanhempi ja syvempi kuin omamme. Mutta millään muotoa meidän ei tule omaksua tätä kulttuuria kuin ulkonaiseksi vernissaksi, päinvastoin on meidän kehittämällä omia sisäisiä voimiamme ja taipumuksiamme vähitellen kypsytävä ymmärtämään todellista sielun kulttuuria, joka jalostaa eikä vain kiilloilta pintaa.** (KL 7/1923, 208, "Kaikki oikealle paikalleen!", 208- 210, Ingrid Quarnström)¹⁷⁹

...maassamme ei vielä kaikkialla edes tunneta kunnollisen asunnon tarvetta, vaan tyydytään **muihin sivistys-maihin verraten perin alhaiseen asumistasoon. Miten pahasti takapajulla todellakin olemme n.s. kotikulttuurissa, huomaa paraiten matkustaessaan naapurimaissamme Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa. Varsinkin Ruotsissa on kotikulttuuri erinomaisen korkealla kannalla ja sen kehittämis- ja kohottamisharrastus tavattoman vilkasta.**(592-593) (KL 21/1926, 592-593, "Kotiemme sisustamisesta", Elna Kiljander)¹⁸⁰

Suomalaisten tapojen vanhoillisuutta esitellään ja vertaillaan esimerkiksi ruotsalaisten moderneihin tapoihin. Ruotsalaisten katsotaan olevan erittäin edistyksellisiä kotitalousalan kehittämässä ja sen käytäntöön soveltamisessa. Sekä suomalaisten että kotien naisten ja perheenemäntien me-identiteetti projisoituu näin alhaisena ja vanhoillisena.

Merkillistä kyllä ovat meidän maamme asukkaat kovin vanhoillisia ruoan ja juoman suhteen, eivätkä suinkaan vähimmin ne kansanainekset, jotka poliittisesti leiriytyvät kauimmas vasemmalle. Uusien ruoka-aineitten ja ruokalajien käytäntöön saattaminen kohtaa yleensä miltei voittamatonta vastustusta, ja tästä lienee löydettävissä tärkein syy siihen, miksi olemme keittotaidon ja ruokajärjestyksen puolesta **paljon alemmalla tasolla kuin läntinen naapurikansamme.** (KL 1/1923, 8-9 "Muutamia halveksittuja ruoka-aineita", Carl Tigerstedt)¹⁸¹

näyttely", Maria Puputti, KL 8/1925, 215-217, "Mitä näin Tukholmassa", Hg Gd.; KL 9/1925, 243-245, "Mitä kuulin Tukholmassa", Hg Gd. Toisaalta maisteri Alli Wiherheimo kritisoi latinalaisten kansojen kotitalouden järjestämisen alkeellisuutta (444) (KL 17/1925, 442-444, "Belgian kotitalousharrastusta", maisteri Alli Wiherheimo); KL 22/1925, 571-572, "Havaintoja Amerikan kotitaloudesta", Tilma Hainari; KL 1/1927, 24-25, "Uutisvakka", Rouva X; KL 2/1927, 42-43, "Maalaisemäntien pyrintöjä Yhdysvalloissa", rouva Tilma Haimari; KL 18/1927, 556-557, "Emännät ja kotimainen tuotanto", Mary Ollonqvist.

¹⁷⁸ Katso myös: KL 11/1924, 345-347, "Uudenaikaisia keittiöitä" (tarkista toi sivu ja tekijä!!!); KL 20/1924, 611-614, "Uudenaikaisia keittiöitä", Hedvig Gebhard: "Jospa meillä edes päästäisiin yleisesti ymmärtämään, että, kuten Ruotsin ensimmäinen tämän alan asiantuntija sanoo: "Keittiön saattaminen uudenaikaisemmaksi on tärkeä nykyajan vaatimus."; KL 19/1927, 589-592, "Miten miellä ja muualla emäntiä opetetaan. Matkahavaintoja", kotitaloustarkastaja Elina Kanervio

¹⁷⁹ Katso myös: KL 13/1926, 370-371, "Ulkoilua", tarkastaja Anni Collan; KL joulunumero/1926, (672)24-(674)26, (696)48, "Tanskalaisia pienviljelijäkoteja", Maiju Gebhard

¹⁸⁰ KL 16/1927, 407, 498-500, "Kauneutta arkioloihin", filosofian maisteri Aino Nissinen.

¹⁸¹ Toisaalta Ruotsin katsottiin olevan esimerkillinen vanhojen perinteiden noudattamisessa: "Naapurimaamme Ruotsi voi tässä suhteessa antaa meille paljon varteenotettavaa. Siellä valmistetaan ja kehitetään vain sellaista, jota on olemassa heidän vanhoissa, kansallisissa mallivarastoissaan. Heidän vanhalle pohjalle rakennettu kudontateiteensa on

Meillähän on niin paljon perinnäistapoja vailla olevaa nuorta sivistyneistöä; rikkinaiset puolue- ja kieliolomme ovat tehneet sen, että moni sellainenkin, joka olisi tahtonut oppia niin sanotuita hyviä tapoja, ei ole saanut siihen tilaisuutta. Ja sitten on vielä noita sota-ajan rikkaita, jotka luulevat, että raha yksin merkitsee kaikkea, ja kun sitä vain on, niin voi esiintyä miten tahansa. Niin kauan kuin olimme Venäjän kotkan kynsissä ja harvemmin jouduimme tekemisiin ulkomaalaisten kanssa, ei tapojen puute ollut meillä niin silmiin pistävä kuin nykyisessä itsenäisessä Suomessa. Sillä kansan, joka tahtoo olla toisten kulttuurikansojen vertainen kulttuurisuhteessa, täytyy myöskin voida esiintyä kuin kulttuurikansoissa on tapana, noudattaa samoja kansainvälisiä kohteliaisuusmuotoja ja sivistyneistön seurustelutapoja. (KL 6/1924, 142, "Juhla-ateria. Seurustelusääntöjen perusteita.", 142-143, Eva Somersalo)¹⁸²

Ehkä juuri sen vuoksi, että Suomea ja suomalaista yhteiskuntaa pidetään erittäin jälkeen jääneenä ja vanhanaikaisena ollaan 1920-luvun Kotiliesien sivuilla erittäin kansainvälisiä. Kansainvälisyys liitetään modernisaatioon ja sen mukanaan tuomiin uudistuksiin sekä suomalaisen kansakunnan itsenäisyyden ajan ulkosuhteiden rakentamiseen. Kansainvälistymisen katsotaan vaikuttavan myös kotien naisten ja perheenemäntien vastuun kasvamiseen. Kotien siisteyttä ei tule vaalia ainoastaan oman perheen vuoksi, vaan emäntien tulee osallistua Suomen tunnetuksi tekemiseen siistien ja modernien kotien avulla¹⁸³. Ulkomailta halutaan ottaa mallia ja seurata sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa tapahtuvia edistysaskelia kotitalouden alalla.¹⁸⁴

Kun ne siellä suuressa maailmassa ensin näyttävät, miten kaikki tämä uusi oppi sovitetaan kotitalousoppilaitosten ohjelmiin, laittavat oppikirjoja jne., niin kaipa me pikkuiset sitten voimiemme mukaan yritämme perästä tulla. Käymme ensin siellä tutkimassa ja katselemassa ja koetamme pitää sen, mikä meille on hyvää ja mahdollista.(958) (KL 22/1929, 941, 956, 958)¹⁸⁵

Ulkomaiden esimerkit tuotetaan projisoinnin kautta positiivisina edistysaskelina. Tällaisen projisoinnin avulla osoitetaan kuinka edellä esittämäni (luku 5.1) kotitalouden edistystä ja

---

voimakkaasti vaikuttanut nykyaikaiseen kotien sisustustaitteeseen." (KL 2/1924, 29-30, "Taideteollisuusyhdistyksen näyttely", 28-32, Ellinor Ivalo; KL 8/1924, 226, "Miesten pukeutuminen". Katso myös: KL 8/1924, 253-254, "Helsingin kirje. Pääsiäinen.", Rouva X.

¹⁸² Vertaa KL 10/1924, 315, "Keskustelua seuratavoista", Nuori emäntä: "Tapojen pitää pohjautua menneisyyteen, kasvaa elimellisesti ympäristöstään, muuten ne vaikuttavat lainakoruilta."

¹⁸³ "Niihin [siisteihin koteihin] isäntä tai emäntä milloin tahansa voi ohjata vieraankin ja näyttää tätä kotia suomalaisen sivistyksen yhtenä saavutuksena ja siten olla pieneltä osaltaan mukana tekemässä Suomea tunnetuksi sivistyskansan maana." (292) (KL 11, 1925, 291-292, "Perheenemäntien osuus maamme tunnetuksi tekemiseen", Eva Somersalo)

¹⁸⁴ Katso näistä ulkomaisista vaikutteista muun muassa Ollila (1993, 107).

¹⁸⁵ Katso myös: KL 17/1925, 434-436, "Pohjoismainen kotitalousopettajain kokous", Mukana ollut.; KL 8/1926, 233-234, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 16/1926, 457-458, 466, "Mitä ja miten opetetaan norjalaisten kotitalousopistossa", filos. kand., Ilta Sunila.; KL 15/1926, 424-425, "Oma koti kehittää kunnan kansalaiseksi", rouva Tilda Hainari.; 12/1927, 396, 397, "Saippua- ja pesujauheista", film.maisteri Aarni Suomalainen; KL 18/1927, 625-628, 640, "Pohjoismaiden koti-ihanteita havaintokuvina", Alli Wiherheimo.

kehitystä ajavien naisten ja yhteiskunnallisen maskuliinispatriarkaalisen päätäntävällän välille muodostuva konfliktidiskurssi on vanhanaikaista ja jarruttaa modernia kehitystä.

Miten suurissa mittakaavoissa Saksan kotitalousopistot toimivat...Siellä ei kitsastella rahoja, ei säästetä huolenpitoa, ei puutu harrastusta hallintoviranomaisten eikä yksilön puolelta. Siellä on jo mennyt vereen tietoisuus siitä, että koska koti on yhteiskunnan sydän, niin on myöskin kansan kodinhoitoa ja kotitaloutta kohotettava korkealle kehitetyn ja riittäväillä varoilla varustetun kotitalousopetuksen avulla. (105) (KL 5/1925, 104-105, "Pikakuva saksalaisesta kotitalousopettajaopistosta", Maire Suo)¹⁸⁶

Koko näyttelyn suunnittelu ja johto, siihen kuuluvat julkaisut, siihen liittyvä opetus- ja valistustyö esitelmien, filmiesitysten, opastuksen ym. muodossa sekä ne suurten kotitalousjärjestöjen kokoukset, jotka on samaan aikaan Münchenissä näyttelyn yhteydessä pidetty, ovat osoituksena siitä, että tässä on todella ollut tarkoitus korottaa kotitalous kerrankin "kansakuntien joukkoon", antaa sille se sija ja arvo, mikä sille oikeutta myös kuuluukin. (571)(KL 17/1928, 571- 573, 590, "Koti ja tekniikka. Vähän kuvausta Münchenin suuresta kotitalousnäyttelystä" Laura Harmaja)¹⁸⁷

Lieneekö sattuma, että Keski-Euroopassa on näinä kuukausina yht'aikaa ollut kolme suurta näyttelyä, jotka koskettelevat kotitaloutta, vai onko se ehkä uuden ajan enteitä? Onko se merkinä siitä, että todella yhä enemmän ja joka puolella aletaan ymmärtää, mikä merkitys kotitaloudella on yleiseltäkin kannalta katsottuna? (571) (KL 17/1928, 571-573, 590, "Koti ja tekniikka. Vähän kuvausta Münchenin suuresta kotitalousnäyttelystä", Laura Harmaja)

Toisaalta tällaisen projisoinnin avulla osoitetaan kuinka ulkomailta tai sivistysmaista¹⁸⁸ saatujen vaikutteiden ajatellaan uhkaavan kansallista ominaislaatua. Niinpä negatiivisen projisoinnin rinnalla tuotetaan positiivista projisointia, jossa painotetaan kotimaisuutta sen erinomaisuutta ja kansallisen ominaislaadun säilyttämistä. Suomen kotien naisten ja perheenemäntien tulisi käyttää kotitaloudessaan suomalaisia tuotteita ja näin edistää kansantalouden kehitystä. Esitelläänhän 1920-luvun Kotiliesien sivuilla usein juuri kotitalouden, sen tuotannon ja kulutuksen kansantaloudellista merkitystä.

*Suosikaa kotimaista teollisuutta, ostakaa kotimaisia tuotteita, siinä kaksi iskulausetta, joita viime vuosikymmenien kuluessa Messujen, sanomalehtien, puheiden ja kirjoitusten avulla on koetettu takoa Suomen kansan tietoisuuteen...: **Kotimainen on parasta.** Sillä niin suurenmoista kehitystä ja eteenpäin menoa on havaittavissa monella teollisuutemme alalla, että me voisimme ylpeydellä tuollaisen väitteen takana myöskin seistä... Me olemme liian vähän ylpeitä maamme saavutusten puolesta, emmekä ehkä aina tule ajatelleeksi, että omaamme ja koko kansamme parasta sillä edistäisimme, jos noiden alussa kerrattujen lauseiden*

¹⁸⁶ Katso myös: KL 8/1926, 233-234, "Helsingin kirje", Rouva X; "Saksan valtakunnan maalaisperheenemäntien yhdistyksen liitto on onnistunut maansa taloudelliseen elämään istuttaa jotain uutta: kotitalouden merkitys...[maalaisperheenemännät] hoitavat suurta prosentimäärää kansallisomaisuudestamme...he ovat tärkeimpien ravintoaineittemme tuottajia...he ovat tulevan valtiollisessa ja elinkeinoelämässämme toimivan sukupolven äitejä ja kasvattajia..." "Mikä yhtä hyvin pitää paikkansa Suomeen nähden. Me vain emme ole vielä heränneet ja meidän aikamme ei ole vielä tullut."(234)

¹⁸⁷ Katso myös: KL 22/1928, 788-701, 809-811, "Sveitsin naisten työ näytteillä", Alli Wihherimo.

¹⁸⁸ Kotiliesien sivuilla käytetään usein ilmausta "sivistysmaat". Tällöin Suomi tuotetaan usein "ei-sivistyneenä" tai "sivistysmaaksi pyrkivänä".

toivomusta noudattaisimme. Tässä asiassa saisimme seurata vanhempien sivistyskansojen ja varsinkin läntisen naapurimaamme esimerkkiä. Meidän pitäisi niiden tavoin oppia ajattelemaan, että kaikki, mikä on omaa, on hyvää; oma on useimmissa tapauksissa paljon parempaa kuin muualla valmistettu ja vain omaa käyttämällä on meillä mahdollisuus kehittyä vauraaksi, ehkä vielä rikkaaksikin kansaksi. (570) (571) (KL 14/1929, 570-573, "Messujen jälkeen", Mary Ollonqvist)¹⁸⁹

Hyvät emännät, älkäämme antako ulkomaalaisten houkutella itseämme ostamaan heidän kalliita tuotteitaan, ilmoittakoot miten komeasti tahansa, vaan käyttäkäämme aina kotimaisia huokeampia ja parempia valmisteita... (441) (KL 15/1926, 439-441, "Pesuaineista ja niiden käytöstä", rouva Elsa Turpeinen)

... näistä pikku kodeista ja niiden hoitajista riippuu, kehittykö maamme talous itsenäiseksi, omilla tuotteillaan toimeentulevaksi taloudeksi, vai täytyykö sen ikuisesti ojentaa rahaa pitelevää kättänsä kohti vieraita valtakuntia ja hyödyntää omalla elämällään muukalaisten teollisuutta ja elinkeinoelämää. (556) (KL 18/1927, 556-557, "Emännät ja kotimainen tuotanto", Mary Ollonqvist)

1920-luvun Suomen keskusteluissa onkin havaittavissa ristiriitaisia käsityksiä kansallisesta ja kansainvälisestä. Suomen autonomian aikana suuntauduttiin ulkomaille sekä tieteissä että taiteissa, kun taas Suomen itsenäistyessä panostettiin enemmän kansallisen kulttuurin rakentamiseen.¹⁹⁰ (Immonen, Mäkinen & Onnela 1992, 14) Kuten edellä esitetyt esimerkit osoittavat 1920-luvun Kotiliesissä sekoittuvat sekä ulkomaisen = sivistyksen¹⁹¹ ihailu että sen halveksunta. Kansallista kulttuuria ja kollektiivista kotien naisten ja perheenemäntien identiteettiä pyritään rakentamaan ja tuottamaan Kotiliesien sivuilla projisoinnin sekä sisäänottamisen ja llossulkemisen avulla. Tällaisen projisoinnin avulla ikään kuin oikeutetaan sivistyneistön naisten kotien naisille ja perheenemännille suuntaama kotitalousvalistus. Sillä projisoinnin avulla osoitetaan kuinka sivistyskansana esiintyminen edellyttää sitä, että kotien naisten ja perheenemäntien tekemä arvokas työ ja sen kokonaisyhteiskunnallinen ja kansantaloudellinen merkitys tunnustetaan.

Mikäpä kansa ei maailman näyttämöllä haluaisi esiintyä sivistyskansana? Uhrataan entiseen verraten huimaavia summia kansan sivistyksen ja kasvatuksen hyväksi, ottaen tällöin huomioon naiset ja ns. kansan pohjakerrokset. Mutta kun suuret koneistot on saatu käyntiin ja tuloksia ryhdytään arvostelemaan, eivät ne täysin tyydyttäkään toiveita. On luotettu liian yksipuolisesti yhteiskunnan omiin, julkisiin toimenpiteisiin ja

¹⁸⁹ Katso myös: KL 20/1923, 589-591, "Suomalaista taideteollisuutta ulkomaille", Helmi Krohn; KL/1925, 253-254, "Helsingin kirje", Rouva X.; KL 3/1926, 74-75, 78, "Ensivierailu italialaisessa kodissa", L.S.; KL 4/1927, 116, 118, "Uutisvakka", Rouva X. "...suomalaisella yleensä on tapana halveksua omaansa, jos muualta tuotettua on saatavana. (KL 12/1923, 354, "Uudesta köyhäinlaitosta", 354-356, Iivar Anhava)

¹⁹⁰ Toisaalta tämäkään käsitys ei ole niin yksioikoinen. Suomalaisesta yhteiskunnasta löytyi sekä suomalaisuuden kansallisten piirteiden korostajia, että kansainvälisten vaikutusten ja modernisaation puolestapuhujia. (Immonen, Mäkinen & Onnela 1992, 15)

¹⁹¹ Kotilieden sivuilla ulkomaisuus ja sivisty rinnastuvat, siksi yhtäläisyysmerkit.

unohdettu, että menestyksellisen sivistystyön tulee pohjautua kodeissa annettavaan ensimmäiseen kasvatus- ja opetustoimintaan... Yksityistalouden, jokapäiväisen kulutustalouden hoito on pääasiassa kotien ja naisten huolena ja tehtävänä. Ellei sitä saada uudistetuksi, menevät hukkaan yritykset ja uhraukset valtiotalouden kohottamiseksi. Emäntien osuus kansojen valtiotalouden pohjan vahvistamisessa oivalletaan nyt entistä tärkeämmäksi...kotitalous [on] viime aikoina tullut myöskin kansainvälisen harrastuksen ja toiminnan kohteeksi. Ja se merkitsee epäilemättä käänneaikaa kansojen sisäiselle elämälle ja erityisesti kotitaloudelle.(4/1928, 88 "Kotitalous ja kansainvälinen toiminta" ylijohdaja U.Brandner, 88-91)

7.4 Naiskansalaista rakentaen

1920-luvun Kotiliesissä osoitetaan valistuksen ja vastuun diskurssien avulla kotien naisten ja perheenemäntien tekemien kotitöiden vastuullisuus. He eivät ole vastuussa tekemisistään ainoastaan itselleen ja perheelleen, vaan myös koko kansakunnalle. Tällainen vastuun ja velvollisuuksien osoittaminen oikeuttaa siten sivistyneistön naisten valistamaan alempien luokkien naisia. Kotien naisten ja perheenemäntien tulee vaalia *tervettä, puhdasta ja voimakasta kodin henkeä*, mutta ei ainoastaan kotiensa vaan koko kansan ja kansakunnan parhaaksi.

1920-luvun naisten elämä oli muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vielä varsin rajoittunutta. Suomen laista löytyi edelleenkin epäkohtia, joissa naisille ei myönnetty yhdenvertaisuutta miesten kanssa¹⁹². Jos tasa-arvon päämääränä nähdään Anu Koivusen ja Marianne Liljeströmin (1996, 17) tavoin *naisten toiminta-alueiden laajeneminen kodin ja perheen ulkopuolelle*, niin tuon ajan Suomessa oli vielä pitkä matka tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Naisten tasa-arvoistuminen on kuitenkin saatettu ymmärtää 1920-luvulla aivan toisin. Kotiliesien sivuilla esimerkiksi naisten sivistäminen ja kotitalouskoulutuksen lisääminen nähdään askeleena tasa-arvoistumiseen. Tällöin tasa-arvoistuminen ymmärretään ennen kaikkea mahdollisuutena sivistää itseä ei niinkään kodin ja "maailman" piirin vastakainasetteluna ja projisointina. Naisten yhteiskunnallista tasa-arvoistumista ja naisen

---

¹⁹² Esimerkiksi kelpoisuus valtionvirkoihin myönnettiin vasta 1926 sekä uusi avioliittolaki, joka takasi myös naisten omistusoikeuden astui voimaan vasta 1929. Katso virkojen kelpoisuudesta esimerkiksi: 1/1926, 23, "Kotien asioita eduskunnan pohdittavana", Mandi Hannula; KL 2/1926, 36-38, "Tyttäriemme avartuneet toimintamahdollisuudet", Mandi Hannula; Avioliittolaista esimerkiksi: KL 18/1923, 514-516, "Uudistuspyrkimyksiä aviopuolisoiden oikeussuhteiden järjestelyssä.", Mandi Hannula; KL 19/1923, 544-547, "Uudistuspyrkimyksiä aviopuolisoiden oikeussuhteiden järjestelyssä. II.", Mandi Hannula; KL 20/1923, 586-587, "Uudistuspyrkimyksiä aviopuolisoiden oikeussuhteitten järjestelyssä. III", Mandi Hannula

aseman parantamista ajava porvarillinen naisliikekin suhtautui erittäin myönteisesti kotien kohottamiseen kotityön arvon kohottamiseen.

Tinkimättömimpänä hän liikkuu silloin, kun hän taistelee naissuvun henkisen ja yhteiskunnallisen vapauttamisen puolesta. Naissuvun kohottamisen tietä hän uskoo päästävän kotien kohoamiseen, tapojen jalostumiseen ja ihanteiden syventymiseen. Naisasian avulla hän tahtoo uudistaa käsitystapoja ja hankkia hyvydelle ja oikeudelle suurempaa vaikutusvaltaa yhteiskunnassa (KL 11/1928, 371 "Lucina Hagman 75-vuotias", M.H.)

Sen kannattajat [naisasian] olivat alusta alkaen selvillä siitä, ettei heidän pyrintönsä naisen vapautustyössä tulisi ristiriitaan kodin velvollisuuksien kanssa, kuten vastustajat asiaa kuvailivat, vaan että päinvastoin kodin hoidon sääntöperäistä oppimista varten pitäisi perustettaman kouluja sekä opettajia että kouluiässä olevia tyttöjä varten. Tällaisten koulujen erinomaisen kasvattavan vaikutusta olivat eräät asianharrastajat huomanneet sekä Englannissa ja Amerikassa että Ruotsissa ollessaan... (KL 1/1923, 10, "Anna Olsoni-Quist", 10-11, -n-m.)¹⁹³

Vaikka 1920-luvun Kotiliesissä esitellään myös julkisessa elämässä menestyneitä ja suuria saavuttaneita naispuolisia merkkihenkilöitä esimerkillisinä naisina,¹⁹⁴ niin naisten merkitystä äiteinä ja perheenemäntinä painotetaan huomattavasti enemmän kuin julkisen, miesten rinnalla toimivan tasa-arvoisen toimijan roolia. Niinpä koti nähdään ennen kaikkea naisen valtakuntana ja privaatti hänen yhteiskunnallisena työskentelunään. Kotilieden harjoittamaan kotitalousideologiaan vaikuttaakin sisältyvän ihanne keskieuropalaisesta kotirouvasta (vrt. Sysiharju 1995, 68). Niinpä valistuksen ja vastuun diskurssi osoittaa, että kotitalousalaan ja sen oppeihin perehtymistä pidetään Kotilieden sivuilla suorastaan naisten velvolli-

¹⁹³ Katso myös: KL 8/1923, 232-234, "Nainen ja kotielämä", Kotikissa; KL 15-16/1923, 437-438, "Elin Sjöström", Ilmi Hallsten; KL 4/1924, 74-76, "Merkitapaus Suomen naisten ja kotien kohottamistyössä. Suomen Naisyhdistys 40-vuotias.", Laura Harmaja; KL 5/1924, 118-119, "Helsingin kirje", Rouva X. Myös Kansainvälinen Naisten Äänioikeusliiton kongressi Pariisissa 1926 sai käsiteltäväkseen Tanskan haaraosaston ehdotuksen kotitalousopettajaoppilaitosten perustamiseksi, jotta perheenemännät oppisivat hoitamaan paremmin kodin rahataloutta ja valmistamaan terveellisempää ruokaa. (KL 8/1926, 233-234, "Helsingin kirje", Rouva X); KL 6/1927, 162-163, "Satoa naisten äänioikeuden kaksikymmentivuotisajalta", Mandi Hannula: "...yhteiskunnan huomio on kiinnitetty perheenemännän työn suureen kansantaloudelliseen merkitykseen ja hänen ammattivalmistuksensa saatu merkityksi yhteiskunnalle kuuluvien tehtävien joukkoon."

¹⁹⁴ Esimerkiksi; KL 18/1923, 521, "Fanny Syrjänne", Anna Kaitila; KL 15-16, 437-438, "Elin Sjöström", Ilmi Hallsten; KL 4/1924, 79-80, "Eräs naissivistyksemme esitaistelija. Elisabeth Ingman", -ri-; KL 8/1924, 224, "Tekla Hultin 60-vuotias", M.H.; KL 17/1924, 503, "Anna Olsoni-Quist 60-vuotias", Hg Gd.; KL 22/1924, 678, "Eräs kotitalouden kohottaja", Hg Gd.; KL 9/1925, 248-249, "Edith Bergholmin muistolle", S.W.; KL 10/1926, 279, "Alli Nissinen", M.H.; KL 11/1926, 308-309, "Miina Sillanpää 60-vuotias", Hg. Gd.; "Se kansa on onnellinen, jonka syvimmistä riveistä syntyy ja nousee sellaisia kansalaisia... Olen näin ollen saanut kokea, miten Miina Sillanpää on ihmisenä ja yhteiskunnallisena toimihenkilönä elähdyttävät jalot päämäärät ja miten hänen katsantokantansa on ihanteellisuuden valon kirkastama."; KL 1/1927, 14, "Alli Trygg-Helenius", 15, "Miina Sillanpää"; KL 6/1927, 166-167, "Karjalan Martta-liikkeen johtaja Augusta Laine 60-vuotias", M.H.; KL 9/1927, 281, "Suomen ensimmäinen naisministeri 80-vuotias"; KL 12/1927, "Edelläkävijä. Iida Yrjö-Koskinen 70-vuotias"; KL 16/1927, 501-502, "Yhteiskuntamuseon luoja. Vera Hjelt 70-vuotias", insinööri Jenny Markelin-Svensson

suutena koko kansakuntaa kohtaan. Kotien naisten ja perheenemäntien halutaan siten *palvelevan kotejaan ja isänmaataan.*

Tällaiset kotitalouskoulut kuin Orimattilan Kotitalousopisto [maamme vanhin kotitalousopisto], joka nyt kolmattakymmentä vuottansa juhlii, ovat maamme nuorille naisille siunaukseksi. Sellaisessa koulussa tulisi jokaisen nuoren tytön koulunsa lopetettuaan suorittaa kurssi ikään kuin asevelvollisuutena voidakseen myöhemmin elämässään paremmin palvella kotiaan ja isänmaataan. (KL 18/1923, 520, "Orimattilan Kotitalousopisto", 516-520, Maiju Gebhard)

*Kuten jokaisella muullakin opetuslalla on nimittäin opettajavoimien laadulla ratkaiseva merkitys myöskin kotitalousopetuksessa. Ne nuoret naiset, jotka ovat oppilaina kotitalousoppilaitoksissa yltympäri maata, ovat kehityksensä ratkaisevissa vuosissa. Pelkän ammatillisen tiedon ja taidon jakaminen heille ei voi olla oppilaitoksen päämääränä, vaan myöskin heidän näköpiirinsä laajentaminen, **heidän toimintahalunsa herättäminen ja heidän kehittäminen hyväksi ja hyödylliseksi kansalaisiksi.** (759) (KL 21/1928, 738-741 & 759, „Uusi Kotitalousopettajaopistomme“, Hedvig Gebhard)*

*Näin herättäessään perheenemännän tietoiseksi tehtävästään ja osoittaessaan hänelle henkistä ja aineellisia työvälineitä **kansanopisto palvelee kotejamme ja niiden kautta koko maamme.** (KL 4/1924, 99, "Kansanopisto maalaistyttöjen valveuttajana", 98-99, Tilda Löthman)*

Naisten kotitalousalaan perehtymisen ja siinä kehittymisen katsotaan olevan suorastaan luonnollista. Kotitalouden tieteellistämisen myötä kotitalouden merkitys oli noussut ja samalla kun naisia siirtyi yhä enemmän ansiotyöhön niin *"samalla heidän kotitaloudelliset harrastuksensa...kotitalousammatin kohottamisharrastuksensa vilkastuu ja syventyy"*.¹⁹⁵ Kotilieden sivuilla ajatellaan kotona ja kotitaloudessa tarvittavien taitojen olevan luonnostaan naisen tietoon tai olemukseen sisältyviä. Kotien naisten ja perheenemäntien vastuuta ei täten tarvitse oikeastaan muuten enää perustellakaan, kun siitä tehdään naisen olemiseen kuuluva essentiaalinen piirre.

*Huolenpito siitä, että tyttöjä kasvatetaan ja kehitetään heidän **luonnollista** kutsumustaan varten, on valtion ja yhteiskunnan kaikkein tärkein tehtävä koko naiskasvatuksen alalla. (KL 8 /1923, 261, Tri Kerchensteiner)*

*Nainen, jonka **luonto** on asettanut turvaamaan sitä kotia, jonka mies hänelle luo, puolustakoon myöskin sen oikeuksia, kun on kyseessä tämän kodin niin tärkeä edellytys kuin asunto. (KL 24/1923, 728, "Kotoinen työ sivistystehtävänä", 725-728, Cécilie Brunius)*

*Epäilemättä on valtion etujen mukaista, että ensi kädessä huolehditaan valmistuksesta **ylevimpään ja luonnollisimpaan naistehtävään, vaimon ja äidin työhön.** Että tähänkin työalaan tarvitaan erityistä ja perusteellista ammattivalmistusta, on vasta viime aikoina ruvettu epäroiden myöntämään. (KL 17/1924, 510, Tri Key)*

¹⁹⁵ KL 8/1926, (233), 233-234, "Helsingin kirje", Rouva X

Tällainen Kotiliesissä esitetty käsitys naisen luonnollisesta, ylevästä ”kodikkaasta olemuksesta” vahvistaa ja tuottaa eri sukupuolten dikotomiasta jaottelua. Kotien naiset ja perheenemännät tuotetaan ikään kuin *kodin enkeleinä*, jotka puollustavat kotia yhteiskunnallista pahaan vastaan.¹⁹⁶ Tällainen ajattelumalli sijoittaa miehet ja naiset *heteroseksuaaliseen matriisiin* (Butler 1990, 6), jossa eri sukupuolet nähdään toisiaan ja yhteiskunnallisia tehtäviään täydentävänä.¹⁹⁷ Tarja Hyppönen (1992, 3) onkin todennut, että 1800-luvun ja 1900-luvun alun porvarillinen perheideologia tuotti sukupuolille *sosiaalisen kartaston*, jossa nainen suunnisti lähinnä ideologisessa yksityisyyden tilassa. Kotiliesien sivuilla tällainen miesten ja naisten tehtäväkenttiin jakaminen perustuu porvarilliselle perhekäsitykselle ja vahvistaa Irma Sulkusen (1989b) väitettä *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*. Propagoimalla tällaista sukupuolittunutta näkemystä 1920-luvun Kotiliesissä kotien naisista ja perheenemännistä pyritään tekemään vastuullisia kansalaisia, ja siten nostamaan privaatisia ja kotona tehdyn työn merkitystä. Niinpä kotityö ja naisten privaatisia tekemä työ sidotaan kokonaisyhteiskunnalliseen kehitykseen. Naisten uhrautuessa, pyykkiä pestessä ja lapsia hoitaessa he ovat yhteiskunnan *kurkihirsiiä*.

“...juuri tutustunut niihin elävästä elämästä kertoviin paperivuoriin, jotka Kotilieden ”äitienlahjojen” julistus oli kutsunut esiin maamme kaikilta kolkilta. Nämä naapurien ja luotettavien kuntalaisten selonteot naisista, jotka synnyttävät ja isänmaalleen äidin hellyydellä kasvattavat suuria lapsilaumoja, parsivat, paikkaavat, pesevät, kutovat, ompelevat, valmistavat ruokaa, hoitavat ja vaalivat sairaita, valvovat, uhraavat, kärsivät; useimmiten Raamatun sanojen mukaan saaden ”lesken öljyruukun” riittämään suurelle perheelleen, nämä kuvaukset olivat jättäneet minuun syvän ja valtavan vaikutelman. Useita kertoja olin näiden syvästi vaikuttavien kuvausten johdosta sanonut toimitustovereilleni, että tässä kohtaamme ne, jotka oikeastaan tekevät tämän kansan ja jotka ovat kotien todellisia kurkihirsiiä. (359) (KL 9/1929, 358-359, ”Näköpiiristämme”, Kylätonttu)

Vaikka Kotiliesissä kirjoitetaankin perheenemännyyden ja kotiäitiyden ja äitikansalaisuuden puolesta, ei sen teksteissä kuitenkaan unohdeta, että naiset voivat sijoittua myös ansiotyöhön. Naisten työssäkäynti lisääntyikin entisestään 1920-luvulla (Vattula 1989, 14). Kotiliesissä ei oteta suoranaista kantaa naisten ansiotyöhön, vaan sen todetaan olevan osa

¹⁹⁶ Raija Koli (1994, 42) on todennut, että Virginia Woolfin käsite *kodin enkeli* on sekä miellyttämisen että naisen alempiarvoisen paikan tunnistamisen metafora.

¹⁹⁷ Stevi Jackson (1992, 160) kirjoittaa siitä kuinka 1800- ja 1900-luvun käänteessä naisen ”luonnollisena” tilana ja paikkana nähtiin koti.

modernin ajan kotien tasapainotteluyrityksiä, joka jokaisen tulee ratkaista itse parhaimmin näkemällä tavalla.

Ei koskaan voi antaa lopullista ratkaisua kysymykseen, onko perheenäidin suoritettava vain kotityötä vai myös ansiotyötä kodin ulkopuolella. Jokainen ratkaisee asian oman tapauksensa mukaan eikä edes itseensä nähden lopullisesti. Jonakin kautena on perheelle edullisempaa, että äiti on rahatyössä kodin ulkopuolella, jonakin toisena hänen on parempi mahdollisimman paljon antautua kodilleen. Ajankohta on naissuvun kannalta harvinaisen kiintoisa ja vaateliias. Hyvä on, että aina silloin tällöin saamme tietää, mistä kaikesta meitä voidaan panna vastuuseen. Kehitys kulkee kulkuansa, sen pyörää ei kukaan voi kääntää taakse päin. Mutta jos otamme talteen äitiemme parhaan perinnön, velvollisuudentunnon ja luottavan lujamielisyys, voi toivoa, että selviämme uusissakin olosuhteissa. (KL 7/1928, 204-205, "Nykyajan naiset ja äitiys", 204-206, fil.maisteri, rouva Tyyni Haapanen-Tallgren)¹⁹⁸

Tällainen liberaali suhtautuminen on varsin mielenkiintoista, kun sitä peilaa 1920-luvulla vallinneeseen yleiseen käsitykseen naisten kodin ulkopuolisesta työssäkäynnistä. Naisten työssäkäyntiä pidettiin nimittäin työväenluokkaisena ilmiönä, johon liitettiin moraalittomuus, lasten kasvatuksellinen heitteillejätto, perheiden hajoaminen ja yhteiskunnan pyhimpien arvojen tallaaminen (Sulkunen 1989, 90). Tällainen ajattelu vaikuttaa olevan myös Kotiliesien sivuilla esitettävän kotitalousideologian mukainen näkemys. Vaikka porvarilliseen perhemalliin sisältyvää kotiäitiyttä ja perheenemännyyttä pyrittiin tukemaan ja sen arvostusta nostamaan ei suomalaisessa yhteiskunnassa Elina Haavio-Mannilan (1986) mukaan ole kuitenkaan koskaan ollut tilaa kotiäitiyhteiskunnan juurtumiselle. Suomesta on nimittäin puuttunut laaja urbaani porvaristoa eikä työväenluokka ole koskaan omaksunut patriarkaalista mieselättäjyyden perhemallia.

Naisten työssäkäynnin paheksuminen kohdistui ennen kaikkea perheellisiin naisiin.¹⁹⁹ Sitä vastoin työssäkäyntiä pidettiin yksinäisten porvarisnaisten velvollisuutena. Porvarillisessa naisliikkeessä korostettiinkin tiettyjen ammattien olevan sopivia naisille (Vattula 1989, 13). Kotilieden sivuilla yksinäisten naisten työssäkäynti liitetäänkin käsitykseen *yhteiskunnallisesta äitiydestä* eli sivistäjänä ja valistajana toimimisesta, jota oli painotettu muun muassa fennomaniassa. Jyväskylän opettajaseminaarin perustaminen vuonna 1863 mahdollisti

---

¹⁹⁸ Katso myös: KL 5/1924, 118-119, "Helsingin kirje", Rouva X; KL 18/1925, 458-460, "Kotien tasapaino ja perheenemäntien ansiotyö", fil. Maisteri, rouva Ella Kitunen); KL 16/1926, 452-453, 456, "Kotityön arvo muiden ammattien rinnalla", maisteri, rouva Ella Kitunen; KL 2/1927, 40-42, "Koti ja virka vieläkin", fil.maisteri, rouva Tyyni Haapanen-Tallgren

¹⁹⁹ Jo fennomaanien mielestä kouluttautuminen ja työssäkäynti oli suotavaa vain naimattomille naisille. Naimisissa olevien naisten tuli omistautua kodin hoitoon.

perheettömille naisille ideaalisena pidetyn tavan toteuttaa yhteiskunnallista äitiyttä opettajana ja kansanvalistajana. (Mäkelä et al. 1989, 137-138) Kotilieden sivuilla huomioidaankin äitien lisäksi myös *yhteiskunnalliset äitien* eli naimattomien naisten merkitys ja velvollisuudet koko kansaa kohtaan.

Kun lukijaimme parveen jo olemme jakaneet lahjoja morsiamille ja äideille, olemme tällä kertaa halunneet antaa lahjat uudelle piirille ja päättäneet jakaa ne naimattomille, itseänsä elättäville lukijattarillemme, jotka leipätyönsä ohella uhraavat työtänsä jollakin tavoin yhteiskunnan vähäväkisten hyväksi. (KL 21/1928, 748, "Mitä uutta ensi vuonna?", toimitus)²⁰⁰

Onkin mielenkiintoista, että naimattomien naisten tehtävänä yhteiskunnassa nähdään myös äitiys, nyt vain *yhteiskunnallisena äitiyttenä*. Tällaisen käsityksen mukaan naiseen essentiaalisesti liitetty äitiys kulkee siten aina, joskin metaforisessa muodossa, naisen mukana ja ohjaa hänen tekemistään ja toimintaansa. Kotiliesien sivuilla yksinäiset naiset kuvataan yhtä altruistisina ja vastuurationaalisuuteen sidottuina kuin äidit ja perheenemännät.

Heidän joukossaan on hyvin useita opettajia, kättilöitä, diakonissoja ja muita sairaanhoitajia, postivirkkailijoita, ompelijoita ym. Ja mikä heidän elämässään on merkillistä ollut? Ei suinkaan vain se, että he "yksinäisinä" ovat omalla työllään itsensä elättäneet, vaan se, että he sen lisäksi, usein vallan ilman veren ja sukulaisuuden velvoitusta, ovat saaneet niukat tulonsa riittämään monille, monille muille, että "he ovat oppineet sairaita ja tarvitsevia", eivät ole karttaneet suuriakaan ponnistuksia, vaan reippain mielin voittaneet vaikeatkin vastukset tiellensä, ja että he arkisen aherruksensa ohella ovat ehtineet harrastaa yleisiäkin asioita ja usein olleet paikkakunnallaan ensimmäisinä hyviä aatteita ajamassa." (525) (KL 13/1929, 525, 549-551, "Yksinäisiä sankarittaria. Piirteitä yksinäisten naisten lahjapalkintojen hakijoista.", T.J.)

Vaikka kotien naisten ja perheenemäntien ensimmäisenä velvollisuutena tuotetaankin kodin maailman kohottaminen, heidän toivotaan tai suorastaan vaaditaan olevan myös yhteiskunnallisesti aktiivisia. Kotia ja perhettä koskevaan vastuurationaalisuuden velvollisuuteen lisätään siten yhteiskunnallisia velvollisuuksia. Näin naiset sidotaan heitä yhdistävän kotiäitiyden tai perheenemännyyden kollektiivisen identiteetin avulla myös kollektiiviseen naiskansalaiseen rooliin ja velvollisuuksiin. Niinpä kotien naisia ja perheenemäntiä vaaditaan osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon, jotta he saisivat myös oma äänensä kuuluviin ja käyttäisivät mahdollisuuttaan vaikuttaa tasa-arvoisina kansalaisi-

²⁰⁰ KL 4/1929, 122, "Kotilieden porsliinilahjat jaettu neljälletoista yksinäiselle naiselle", toimitus. Katso KL joulunumero/1928, 31(851)-32(852), "Kotilieden lahjat --yksinäisille naisille.", toimitus KL 1/1929, 19, "Kotilieden porsliinilahjat

...nuorten raikas vaisto sanoo, että äidissä on päässyt jotakin surkastumaan, jos hän on niin vajonnut keittämisen, pesemisen ja paikkauksen huoliin, etteivät kodin ulkopuoliset elämänvirtaukset merkitse hänelle mitään...Ensiksikin se seikka, että yhteiskuntaelämä pysyäkseen terveenä ja kehityskykyisenä (489)(KL 12/1929, 489-490, 2Perheenemännät ja vaalit“, -a.)²⁰³

Naiskansalaisen rakentaminen sitoutuu 1920-luvun Kotiliesien sivuilla vastuun diskurssiin. Kotien naisten ja perheenemäntien yhteiskunnallisen vastuun katsotaan olevan erittäin suuri. Heidän kotona tekemänsä työ ei riitä, vaan heidän tulee osallistua myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Heidän tulee suorittaa velvollisuutensa yhteiskuntaa kohtaan jakamalla *tarmonsaa, valppauttansa ja huolenpitoansa* kotilieden äärestä myös koko kansan parhaaksi. Heidän naiseutensa ja identiteettinsä kotien naisina ja perheenemäntinä rakentuukin siten suhteessa kansallisuuden projektiin.²⁰⁴ Koti ja naisten siellä suorittama työ ymmärretään näin orgaanisen tulkinnan mukaan yhteiskunnan sydämenä (*koti on yhteiskunnan sydän*). Näin sivistyneistön naisten alempien luokkien naisille ja perheenemännille kohdistamaa rationaalista valistusta ja sen levittämistä ei perustella 1920-luvun Kotiliesien sivuilla ainoastaan modernin ajan vaatimuksilla, vaan valistaminen sidotaan käsitykseen kotien naisten ja perheenemäntien velvollisuudesta koteja ja koko yhteiskuntaa ja kansakuntaa²⁰⁵ kohtaan. 1920-luvun Kotiliesissä vallitsevaa käsitystä naiskansalaisesta voikin luonnehtia perheenemännyydeksi (ks. Ollila 1989, 70) tai rationaaliseksi äitiyden ja kotitalouden hoitajan yhdistelmäksi (ks. Sulkunen 1989a, 115).

---

²⁰³ Katso myös KL 24/1923, 725-728, ”Kotoinen työ sivistystehtävänä”, Cécilie Brunius.; KL 13/1927, ”Kotien vaalijat äänestämään”, L-a H.

²⁰⁴ Käytän tässä *kansallisuuden projekti* -käsitettä Anu Koivusen (1996, 233-234) tavoin, haluten viitata sillä kansallisuuteen diskursiivisesti tuotettuna ihanteena ja utopianä, joka on kiistelty ja hierarkisoiva, kuten *kaksijakoisen kansalaisen* -käsite osoittaa, mutta myös saavuttamaton. Liisa Rantalaiho (1994, 15) toteaa, että tässä ihanteessa kansalainen on abstraktio ruumiillisesta sosiaalisesta ihmisestä, joka on implisiittisesti mies. Myös Irma Sulkunen (1991, 121) on huomauttanut, että demokraattinen kansalais -käsite satoi naiskansalaisen ja naisen kansalaiskelpoisuuden perheeseen ja yksityiseen ja miehen julkiseen ja työelämään.

²⁰⁵ Kansakunnan abstraktista ideaalisuudesta katso muun muassa Anderson, Benedict (1983/1991) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London & New York: Verso.

8 KOKO KANSAN PARHAAKSI (epilogi)

1920-luvun Kotiliesien teksteistä löytyi diskurssianalyysin avulla kaksi hegemonista diskurssia: valistuksen ja vastuun diskurssit. Valistuksen diskurssi sitoutuu Kotilieden pyrkimykseen toimia perheenemäntien ammattilehtenä *paremman kodinhoidon ja järkipäisemmän kotitalouden* puolesta. Nämä kotitalousvalistuksen periaatteet muotoutuvat Kotiliesien sivuilla suoranaiseksi kotitalousideologiseksi eetokseksi ja päätökseksi, jotka sitoutuvat vastuun diskurssiin.

Valistuksen diskurssissa sivistyneistön naiset (Kotilieden toimittajakunta) pyrkivät valistamaan Kotilieden avulla alempien yhteiskuntaluokkien naisia. Suomen kodit nähdään likaisina, ahtaina ja vanhanaikaisina ja niissä suoritettavan työn katsotaan olevan voimia tuhlaavaa ja aikaa vievää. Niinpä Kotiliesien sivuilla levitettävässä rationaalisessa valistuksessa pyritäänkin ennen kaikkea osoittamaan kotien puutteellisuuksia ja vaatimuksia näiden puutteiden korjaamiseksi. Modernisaation ja sen mukanaan tuomien uusien ajatusten ja kotitalouskeksintöjen katsotaan antavan mahdollisuuden parantaa ennen kaikkea Suomen kotien elintasoja ja siellä tehtävän työn laatua *paremmaksi, järkipäisemmäksi ja korkeammaksi*. Kotitaloutta sivuavien tieteenalojen saavutusten popularisointi artikkeleiden, esitelmien ja messujen avulla vaikuttaa olevan yksi suosituimmista valistamisen tavoista 1920-luvun Kotiliesien sivuilla.

Valistuksen diskurssiin sisältyy myös tietynlainen naiskäsitys. Valistus tapahtuu lähinnä Kotilieden linjauksesta vastaavan toimituskunnan eli sivistyneistön naisten välityksellä alempien luokkien naisille. Vaikka sivistyneistö ja kansa asettuvat tässä selkeästi vastakkain, tämän vastakkainasettelun merkitys pyritään kuitenkin häivyttämään Kotiliesien sivuilla. Siellä artikuloidaankin uusi yhtenäinen kotitalousideologian mukainen naiskuva. Ihanteellisten kotien naisten ja perheenemäntien ajatellaan pyrkivän noudattamaan kotitalouteen sovellettuja taylorismin periaatteita. Kotien naisten ja perheenemäntien tulee säästää sekä rahaa että työtään, tehdä työnsä *tehokkaasti* uusia kotityötä helpottavia keksintöjä käyttäen, olla työssään *huolellisia, täsmällisiä johdonmukaisia, järkeviä,*

määrätietoisia ja käytännöllisiä. Lisäksi heidän tulee noudattaa täydellistä *järjestystä* ja pitää *muisti-* ja *tilikirjaa*.

Kotien naisten ja perheenemäntien tulee pitää kotejaan ennen kaikkea *puhtaina*, sillä puhtauden nähdään *kaunistavan* köyhimpiäkin *koteja*. Puhtaanapidon nähdään torjuvan sekä sairauksia että estävän kaikenlaista yhteiskunnallista pahaa kuten ”juoppoutta”. Kotien ihanteellinen nainen ja perheenemäntä kulkee puhtautta symboloivassa *esiliinassa* ja näyttää *kotoiselta* ja *naiselliselta*. Valistuneessa kodissa kodin tila henkilöityy siis naiseen ja naisen siellä tekemään työhön. Nainen ottaa kotona tekemänsä työn kautta kotitilan haltuunsa ja hallitsee sitä (Douglas 1991, 289). Näin 1920-luvun Kotiliesien sivuilla esitetyssä kotitalousideologisessa valistuksen diskurssissa naisen ajatellaan omistautuvan kotityölle ja tekevän siitä itselleen suorastaan kutsumusammatin.

Kotiliesien sivuilla valistuksen diskurssi liittyy läheisesti vastuun diskurssiin. Modernisoituva yhteiskunta ja uuden ajan kotien naisille ja perheenemännille asettamat vaatimukset tekevät heistä näiden uudistusten vastuullisia ja velvollisia toteuttajia. Vastuun tuottaminen perustuu Kotiliesissä protestanttiseen etiikkaan, uskonnollisuuteen ja vastuurationalisuuteen sekä ajatukseen yhteisestä hyvinvoinnista ja sen tuottamisesta koko kansan ja kansakunnan parhaaksi. Ihanteellisten kotien naisten ja äitien tulee tehdä työtä *otsa hiessä nöyränä kristittynä*, edistää kodeissaan *puhtaita, raittiita ja jaloja aatteita, elää Herran pelossa, olla aina saapuvilla ja uhrautua muiden puolesta*. Kotien naisten ja perheenemäntien vastuullisuus tuotetaan käsityksenä *iloisesta antajasta* tai *palvelevasta mielestä*. Tällainen institutionaalinen ja Kantin kategoriseen imperatiiviin perustuva etiikka asettaa kotien naisille suorastaan jumalallisia vaatimuksia. Ihanteellisten kotien naisista ja perheenemännistä tehdään suorastaan myyttisiä äitihahmoja.

Sen lisäksi että 1920-luvun Kotiliesien sivuilla esitetty vastuun diskurssi sisältyy käsityksiin protestanttisesta etiikasta, uskonnollisuudesta ja vastuurationalisuudesta se liittyy kiinteästi käsitykseen kansasta ja kansakunnasta. Kotien valistamista ja naisten vastuuntuntoista käyttäytymistä pyritään motivoimaan kansakunta retoriikan avulla. Kotien naisten ja

perheenemäntien tekemä työ, säästäminen ja kasvattaminen tuotetaan koko kansan hyvän kannalta ihanteellisina *kansakuntahyveinä*.

Vaikka modernisaatio tuo mukanaan uudistuksia myös kotien arkipäivään ja valistuksen diskurssissa kotien naiset ja perheenemännät velvoitetaan modernisoimaan kotejaan, kotien naisten, *kotien haltijoina*, tulee vastuun diskurssissa pyrkiä säilyttämään myös perinteisiä tapoja ja olemaan *uskollinen entisyydelle*. Samoin kuin kotien naisten vastuulliseksi velvollisuudeksi katsotaan perinteiden vaaliminen heidän tulee myös pyrkiä rakentamaan suomalaista yhtenäiskulttuuria erilaisen kansallisen symboliikan kuten suomen kielen, lipun ja kansallisen *äidinkasvoisen* kulttuurimaiseman vaalimiseen avulla. Tällaisen kulttuurisen perinnön ja symboliikan säilyttämisen nähdään olevan osa suomalaisen identiteetin rakentamista.

Suomalaisten nähdään olevan sekä kotitaloudessa että yhteiskunnallisessa kehityksessä muita sivistyskansoja huomattavasti jäljessä. Suomalaisten elinoloja kuvataan, *alhaisina* ja *takapajuisina*, niinpä kotien naisten ja perheenemäntien valistamisen ja sivistämisen katsotaan olevan koko kansan kannalta erityisen tärkeää. Toisaalta kansallistuntoa pyritään kohottamaan artikuloimalla kotimaisten tuotteiden puolesta *muukalaisia tuotteita* vastaan. Kun kotien modernisoituminen ja elintason nostaminen sidotaan 1920-luvun Kotiliesien sivuilla ajatukseen modernisaatiosta ja valistuksesta ei toinen/muukalainen ole ymmärrettävissä ainoastaan kansa versus sivistyneistö, vaan projisoinnin kohteeksi otetaan muut kansat ja kansakunnat. Tällaisissa tarkasteluissa pyritäänkin häivyttämään suomalaisten ja kotien naisten välisiä eroja ja keskitytään yhtenäisen ja kollektiivisen identiteetin tuottamiseen.

1920-luvun Kotiliesien sivuilla tuotetaan kuvaa ihanteellisesta kotien naisesta ja perheenemännästä, jonka hääriminen kotilieden ääressä on toimintaa koko kansan parhaaksi. Valistunut kotien naiskansalainen käy kansan- tai kotitalousopiston ikään kuin *asevelvollisuutena* voidakseen palvella paremmin kotiaan ja isänmaataan. Naisten toimiminen ja työskentely kotona ja kotitaloudessa ymmärretään suurena palveluksena koko kansalle sillä naisissa nähdään olevan *luonnostaan* ikään kuin ”kodin olemus” ja heidän *ylevimpänä* ja *luonnollisimpana* tehtävänä nähdään vaimous ja äitiys.

Nämä ”kodin enkelit” synnyttävät ja isänmaalleen äidin hellyydellä kasvattavat suuria lapsilaumoja, parsivat, paikkaavat, pesevät, kutovat, ompelevat, valmistavat ruokaa, hoitavat ja vaalivat sairaita, valvovat, uhraavat ja kärsivät. Sen lisäksi kotien naisten ja perheenemäntien tulee olla yhteiskunnallisesti aktiiveja ja täyttää *velvollisuutensa myös yhteiskuntaa kohtaan*. Vaikka Kotiliesien sivuilla kotien naiset ja perheenemännät ymmärretään useimmiten äideiksi ei siellä kuitenkaan unohdeta yksineläviä naisia. Kuitenkin näiden yksinelävien naistenkin ajatellaan toimivan myös ikään kuin äiteinä, mutta heidän kohdallaan äitiys on *yhteiskunnallista äitiyttä*, jota he toteuttavat toimimalla kansan valistajina ja opettajina.

1920-luvun Kotiliesien sivuilla luodaan siis valistuksen ja vastuun diskurssien avulla kuva ihanteellisesta kodin naisesta ja perheenemännästä. Tällainen naiskuva – ja malli vaikuttaa pyrkivän kohti yhtenäistä kotien naisten identiteettiä ja kollektiivista vastuuta. Tällainen yhtenäinen naiskuva ja sen malli tuotetaan sivistyneistön naisten valistuksen kautta ja alempien luokkien naisten oletetaan omaksuvan sen. Kotilieden linjasta vastaavan toimituskunnan jäsenten voi ajatella ikään kuin toteuttavan *yhteiskunnallista äitiyttä* valistamalla sivistymättömiä työväenluokan ja maaseudun naisia. Kotilieden sivuilla kodille ja perheelle omistautuvan kotien naisen ja perheenemännän ihannekuvan taustalla voidaankin nähdä ajatus porvarillisesta perhemallista ja *kaksijakoisesta kansalaisuudesta*, jossa nainen toimii kotona täyspäiväisenä perheenemäntänä ja kodin vaalijana ja mies on palkansaaja ja perheen elättäjä ja käy työssä kodin ulkopuolella. Tämä työnjako nähdään suorastaan luonnollisena ja se perustuu ikään kuin eri sukupuolten tekemään vapaaehtoiseen sopimukseen eri tehtävistä (*sukupuolisopimus*).

Tällainen Kotiliesien sivuilla kotitalousideologiaan ujutettu perhemalli on vastannut luultavasti huonosti 1920-luvun Kotiliesiä lukeneitten naisten taustoja ja perheitä. Olisikin mielenkiintoista selvittää kuinka tällainen Kotilieden sivuilla esitetty ihanteellinen kuva vastuulla ja velvollisuuksilla raskautetusta kotien naisesta ja perheenemännästä on aikoinaan otettu vastaan.

1920-luvun Kotiliesissä koti tuotetaan todellakin sen alaotsikon mukaisesti *yhteiskunnan sydämenä*. Kotilieden teksteistä on myös löydettävissä tälle alaotsikolle antamani symbolinen, luterilaisen etiikan ja orgaanisen tulkinnan mukainen ajattelu. Symbolinen ja luterilaisen etiikan mukainen tulkinta, jossa koti nähdään ennen kaikkea feminiinisenä paikkana on löydettävissä valistuksen diskurssista, joissa naisen voidaan *nähdä kantavan kotia selässään*, kun taas vastuun diskurssissa sekoittuvat kaikki kolme tulkintaa.

Koti hahmottuu siis Kotiliesissä kolmenlaisena kotina: valistuneena kotina, uskonnollisena kotina ja kansallisena kotina. Ihanteellisen kotien naisen ja perheenemännän koti on siis valistunut, uskonnollinen ja kansallinen koti, jossa yhdistyvät kotien naisten ja perheenemäntien avulla sivistys, usko ja ihanteet.

Onkin mielenkiintoista kuinka 1920-luvun Kotiliesien sivuilla pyritään häivyttämään naisten välisiä eroja ja luomaan käsitystä yhdenlaisesta ihannenaisestä: kotien naisesta ja perheenemännästä. Naiseus typistyy tietynlaiseksi valistuksen vaatimusten ohjaamaksi standardiksi tai stereotypiaksi. Kun Kotiliesien sivuilla kirjoitetaan ainoastaan satunnaisesti jotain miehistä ja heidän kammostaan naisten tekemää suursiivousta kohtaan vaikuttaa siltä, että vaikka mies kuuluukin perheeseen ja kotiin hän on ennemminkin taustalla ja sivussa naisten valtakuntana ymmärrettyssä kodissa. Miehen *sukupuolisopimuksen* ja *kaksoiskansalaisuuden* mukaista kodin ulkopuolista ja julkista roolia kuvaa kotona myös käsitys kodin edustustilasta, olohuoneesta, miehen tilana, ja keittiöstä naisen tilana. Näin Kotilieden sivuilla tuotettu koti ja yhteiskunta on patriarkaalinen ja jakautuu dikotomisesti miesten ja naisten toimintakenttiin ja häivyttää samalla naisten keskinäisiä eroja.

Tutkielmassani käyttämän diskurssianalyysin avulla sain lähdeaineistosta esille erittäin mielenkiintoisia käsityksiä suomalaisesta kodista ja naiseuteen liittyvistä valistuksen ja vastuun käsityksistä 1920-lukujen Kotiliesissä. Kotiliesien antaman kuvan perusteella näyttääkin siltä, että väitteet sisukkaista suomalaisista naisista, jotka jaksavat ja uhrautuvat ovat valistuksen ja heille asetettujen vaatimusten ja velvollisuuksien tulosta. Tarkoituksenani onkin ollut osoittaa kuinka tällaista käsitystä vahvasta ja vastuullisesta naisesta (yhteiskuntaluokasta riippumatta) on pyritty tuottamaan ja artikuloimaan naisille suunnatun

aikakauslehden välityksellä 1920-luvulla. Tällainen kuva vahvasta suomalaisesta naisesta ja käsitys kansallisesta naisikonista sidotaan Kotilieden sivuilla abstraktiin kansakuntaide aaliin, jonka avulla perustellaan kotien ja perheenemäntien valistamista aina sieltä kotiliesien ääreltä koko kansan parhaaksi.

Diskurssianalyysi on tutkielman viitekehyksenä ja metodina antanut keinon perehtyä tekstuaalisesti tuotettuun valistamiseen. Se vaatii soveltajaltaan intuitiota ja luovuutta, jotta tekstistä olisi mahdollista löytää siihen upotettuja tai uppoutuneita diskursseja. Vaikka diskurssien hahmottamista on usein kritisoitu niiden määrittämisessä ja löytämisessä tapahtuvasta subjektiivisista valinnoista voidaan väittää, ettei esimerkiksi kvantitatiivisessa sisällön analyysissä päästä sen objektiivisempaan tulokseen. Sillä kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettävät luokittelut eivät läheskään aina ole yksiselitteisiä (Väliveronen 1996, 18). Luokittelun tapa rajaa sitä, millaista tietoa sen avulla on mahdollista tuottaa (Väliveronen 1996, 18). Diskurssianalyysin vahvuutena voidaankin nähdä se, että se perustuu enemminkin aineiston puhuvuudelle ja siitä nouseville käsityksille. (vrt. grounded theory)

Diskurssianalyysi antaa siten liikkumavaraa, mutta luo kuitenkin tutkielman kehukset. Diskurssien hahmottamisessa pyritään kulttuuritutkimukselle ominaisesti ilmiöiden paikalliseen selittämiseen ei niinkään yleistettävyyksien esittämiseen. Diskurssianalyysin käyttäjä on ikään kuin *tarinoitsija* (Hänninen 1994, 173-174), joka pyrkii kertomaan yhtä luotettavaa tieteellistä tarinaa tutkimastaan aineistosta osoittamalla yhteytensä maailmasta tehtyihin havaintoihin, jotka perustuvat erilaisiin empiirisiin tutkimusaineistoihin, teksteihin tai dokumentteihin. Näitä tarinoita voidaan erilaisin kysymyksenasetteluin kertoa useammanlaisia. Tarkoituksena on siten selvittää ja analysoida niitä todellisuuden konstruoinnin ehtoja, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa arkielämässä. Tässä tutkielmassa käytetty metodi ja teorettinen viitekehys on palvellut tutkimusongelman ratkaisemista ja sen avulla on ollut mahdollista analysoida Kotiliesien tekstejä pintaa syvemmmältä

Historiallinen lähdeaineisto on ollut haastava, mielekäs ja vaativakin tutkimuskohde. Tutkielman kirjoitusvaiheessa sitä on ollut pakko typistää sen laajuuteen nähden (yksi vuosikertaa sisältää jo tuhatkunta sivua) vain ”muutamiiin” näytteisiin. Tämä ei kuitenkaan

vaikuta saatujen tulosten luotettavuuteen, sillä kvalitatiivisessa aineistossa voidaan suorittaa typistystä ja karsintaa silloin, kun aineisto ei tuo esille enää uusia näkökohtia. 1920-luvun Kotiliedet ovat avanneet uudenlaisen perspektiivin valistuksen, kansalaisuuden ja naiseuden tuottamiseen. Aineiston ja aiheen materiaallinen, ajallinen etäisyys on toiminut paljastavasti-osoittanut naiseuteen ja naiskansalaisuuteen liittyviä myyttejä. Nykyisessä muuttuvassa Euroopassa, jossa käsitykset rajoista ovat muuttuneet ja muuttuvat jatkuvasti on mielekästä tutkia niitä juuria, joille nykyiset ja toisinaan varsin jähmeät ja vaikeasti muutettavissa olevat käsityksemme perustuvat. Se avartaa käsityksiämme itsestämme ja laittaa kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksiä siellä kotiliedenkin ääressä.

LÄHTEET

Kotiliesi 1923

Kotiliesi 1924

Kotiliesi 1925

Kotiliesi 1926

Kotiliesi 1927

Kotiliesi 1928

Kotiliesi 1929

KIRJALLISUUS

- AALTONEN, TAINA & ELLILÄ, KIRSTI (1987) *Voittavan armeijan äidit: naiskuvan myytintasoinen aines sota-ajan Kotiliesissä*. Turun yliopisto, uskontotieteen pro gradu.
- AIRAKSINEN, TIMO (1987) *Moraalifilosofia*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- ALAPURO, RISTO (1985) Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Valkonen, Tapani & Alapuro, Risto & Alestalo, Matti & Jallinoja, Riitta & Sandlund, Tom, *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 36-100.
- ALASUUTARI, PERTTI (1995) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- ALLARDT, ERIK (1988) Yhteiskuntamuoto ja kansallisvaltio. Teoksessa Eskola, Katarina & Vainikkala, Erkki (toim.), *Maaikmankulttuurin äärellä. Erik Allardt, Stuart Hall, Immanuel Wallerstein*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 11, 15-33.
- ALTHUSSER, LOUIS (1984) *Ideologiset valtiokoneistot*. Jyväskylä: Vastapaino.
- ALTMAN, IRWIN & WERNER, CAROL M. (toim.) (1985) *Home Environments*. New York: Plenum Press.
- ANDERSON, BENEDICT (1983/1991) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London & New York: Verso.
- BALLASTER, ROS & BEETHAM, MARGARET & FRAZER, ELIZABETH & HABRON, SANDRA (1991) *Women's Worlds. Ideology, Femininity and the Woman's Magazine*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: Macmillan.
- BEAUVOIR, SIMONE DE (1945/1988) *The Second Sex*. London: Pan Books.
- BERGER, PETER L. & LUCKMANN, THOMAS (1979) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin Books.
- BERGER, PETER L. & LUCKMANN, THOMAS (1995) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- BERMAN, MARSHALL (1983) *All That Is Solid Melts Into Air: The Experience of Modernity*. London: Verso.
- BILLIG, MICHAEL (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage.
- BUTLER, JUDITH (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York & London: Routledge.
- CODE, LORRAINE (1991) *What Can She Know? Feminist Theory and the Construction of Knowledge*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- CONNERTON, PAUL (1989) *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- COOPER, J. C (1984) *Symbolien maailma. Unet, kuvat, ennusmerkit*. Hämeenlinna: Kirjapaja.
- DOUGLAS, MARY (1991) The Ida of a Home: A Kind of Space. *Social Research*. Vol 58, n:o 1, Spring 1991, 287-307.
- DOUGLAS, MARY (1994) *Purity and Danger. An Analysis of The Concepts of Pollution and Taboo*. London and New York: Routledge.

- EHRENREICH, BARBARA & ENGLISH, DEIRDRE (1988) *For Her Own Good. 150 Years of the Expert's Advice to Women*. London: Pluto Press.
- EHRNROTH, JARI (1992) *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905-1914*. Helsinki: SKS:
- ELIAS, NORBERT(1939/1982) *The Civilizing Process. Power and Civility. Vol. 2*. New York.
- ERÄSAARI, LEENA (1995) *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Tampere: Gaudeamus.
- FAIRCLOUGH, NORMAN (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- FAIRCLOUGH, NORMAN (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- FISKE, JOHN (1992) *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- FOUCAULT, MICHEL (1972) *The Archeology of Knowledge*. New York: Harper Colophon.
- FOUCAULT, MICHEL (1980) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- FOUCAULT, MICHEL (1986) *The Use of Pleasure. Volume 2 of The History of Sexuality*. New York: Vintage Books.
- FOUCAULT, MICHEL (1990) *The History of Sexuality. An Introduction*. London: Penguin Books.
- FRYKMAN, JONAS & LÖFGREN, ORVAR (1984) *Den kultiverade människan*. Malmö: Liber Förlag.
- GIDDENS, ANTHONY (1984) *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Helsinki: Otava.
- GIDDENS, ANTHONY (1986) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- GIDDENS, ANTHONY (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- GROSSBERG, LAWRENCE (1995) *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Tampere: Vastapaino.
- HAAVIO-MANNILA, ELINA, KORPPI-TOMMOLA, AURA & SETÄLÄ, PÄIVI (1984) *Sukupuolten tasa-arvo historiassa*. Helsinki: Kouluhallitus, Valtion painatuskeskus.
- HAAVIO-MANNILA, ELINA (1986) *History of Women's Paid Work in Finland – A Brief Introduction*. Teoksessa Sinkkonen, Sirkka & Milén, Anneli (toim.), *Towards Equality*. Kuopion yliopisto, Tilasto ja selvitykset 1/1986.
- HABERMAS, JÜRGEN (1976) *Tieto ja intressi*. Teoksessa Tuomela, Raimo & Patoluoto, Ilkka (toim.) (1976) *Yhteiskuntatieteiden perusteet. Osa I*. Jyväskylä: Gaudeamus, s.123-141.
- HABERMAS, JÜRGEN (1987) *Järki ja kommunikaatio. Jürgen Habermas. Tekstejä 1981-1985*. Helsinki: Gummerus.
- HALL, STUART (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- HALLMAN, HANNELE (1988) *Kotitaloustyö ja sen yksilöllinen merkitys*. Helsingin yliopiston kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 1. Helsinki: Kyriiri.
- HAPULI, RITVA & KOIVUNEN, ANU & LAPPALAINEN, PÄIVI & ROJOLA, LEA (1992) *Uutta naista etsimässä*. Teoksessa Onnela, Tapio (toim.) *Vampyyrinainen ja Kenkkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Helsinki: SKS, 98-112.
- HARMAJA, LAURA (1927) *Kotitalous Nykyajan Yhteiskunnassa*. Porvoo: WSOY.
- HAVERINEN, LIISA (1996) *Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena. Kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua*. Helsingin yliopiston opettajan-koulutuslaitoksen tutkimuksia 164. Helsinki: Hakapaino.

- HIRDMAN, YVONNE (1988) Genussystemet – teoretiska reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988.
- HUHTALA, LIISI (1989) Kosmopoliitteja - Hengästyttää olla moderni -Elsa Soini. Teoksessa Nevala, Maria-Liisa (toim.), "Sain roolin johon en mahdu". *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja*. Helsinki: Otava, 469-473.
- HYPPÖNEN, TARJA (1992) "Kaino Aino vai moderni madame? Naisten sosiaaliset roolit Suomen 1920-luvun kuvataiteessa". *Kulttuuritutkimus* 9 (1992):2, 3-13.
- HÄGGMAN, KAI (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: SHS.
- HÄNNINEN, VILMA (1994) Ei toimijaa ilman tarinaa. Teoksessa Weckroth, Klaus & Tolkkimäki, Mirja (toim.), *Jos A niin...* Tampere: Vastapaino, 167-179.
- IMMONEN, KARI & MÄKINEN, KATRIINA & ONNELA, TAPIO (1992) Kaksikymmenluku - oliko sitä? Teoksessa Onnela, Tapio (toim.) *Vampyyrinainen ja Kenkkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Helsinki: SKS, 7-17.
- JACKSON, STEVI (1992) Towards A Historical Sociology of Housework. A Materialist Feminist Analysis. *Women's Studies Int. Forum*, vol. 15, No.2, 153-172.
- JALLINOJA, RIITTA (1983) *Suomalaisen naisliikkeen taistelukaudet*. Helsinki: WSOY.
- JALLINOJA, RIITTA (1989) Perheen modernisoituminen. *Sosiologia* 1/1989, 12-14.
- JALLINOJA, RIITTA (1991) *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Helsinki: SKS.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN EERO (1993a) Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 9-14.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN EERO (1993b) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17-47.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI (1993) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 76-108.
- JOKINEN, EEVA (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Gaudeamus.
- JUHILA, KIRSI (1993) Miten tarinoista tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheissa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 151-188.
- KAITASUO, PIA (1996) *Kotien kohottaja. Kotiliesi-lehti perheen ja perheenemännän asialla 1923-1939*. Oulun yliopisto, Suomen ja Skandinavian historian pro gradu.
- KANGAS, RISTO (1989) *Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria*. Helsinki: Tutkijaliitto. Tutkijaliiton julkaisusarja 45.
- KASKISAARI, MARJA (1997) Homoparisuhdekeskustelu –diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) *Ruumiin siteet: kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino, 233-253.
- KATAJA, ANNAMAJA (1992) "Vaikuttajanaiset loivat Kotilieden". *Kotiliesi* 1/1992, 8-9.
- KAUNISMAA, PEKKA (1997) Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. *Sosiologia* 3/97, 220-229.
- KILPI, EEVA (1978) *Naisen päiväkirja*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

- KIRJAVAINEN, HEIKKI (1998) Länsimaisen sukupuolidialogian historiaa -luento 26.1.98 & 2.2.98 Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta. Muistiinpanot Katja-Margit Ruokonen.
- KNUUTTLA, SEPPO (1998) Paikan synty suomalaisena ilmiönä luento 29.1.1998 Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen seminaarissa *Suomalaisuuden rakentuminen muuttuvassa Euroopassa*. Muistiinpanot Minna-Kristiina Ruokonen.
- KOIVUNEN, ANU (1995) *Isänmaan moninaiset äidinkasvat. Sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatuotkimuksen seura
- KOIVUNEN ANU (1996) Sorto. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Riitta (toim.), *Avainsanat. Kymmen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 35-75.
- KOIVUNEN, ANU & LILJESTRÖM, MARIANNE (1996) Kritiikki, visiot, muutos - feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. Kymmen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 9-34.
- KOLI, RAJA (1994) *Naiset ja kirjoittaminen. Virginia Woolf feministiteoreetikkona ja kirjailijana*. Tampereen yliopisto Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Naistutkimusyksikkö Julkaisuja - Sarja N8/1994.
- KORPPI-TOMMOLA, AURA (1984) Teollistumisen vaikutus naisten elinoloihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Korppi-Tommola, Aura & Setälä, Päivi, *Sukupuolten tasa-arvo historiassa*. Helsinki: Kouluhallitus, Valtion painatuskeskus, 23-39.
- KORTE, IRMA (1988) *Nainen ja myyttinen nainen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- KOSKELA, HILLE (1994) "Tila on kuin tuhat lävistävää silmää". Ajatuksia tilakäsityksistä, kaupunkipeloista ja tilan kokemisesta. *Naistutkimus* 4, 22-33.
- KRISTEVA, JULIA (1993) *Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993*. Tampere: Gaudeamus.
- LAGERSPETZ, EERIK (1996) Maailmanpolitiikan etiikka Augustinuksesta Hegeliin. Teoksessa Lagerspetz, Eerik & Patomäki, Heikki & Räikkä, Juha, *Maailmanpolitiikan mo-raali*. Helsinki: Edita, s.7-48.
- LAINE, LEENA & MARKKOLA, PIRJO (toim.) (1989) *Tuntematon työläisnainen*. Tampere: Vastapaino.
- LAULAJA, JORMA (1981) *Kultaisen säännön etiikka. Lutherin sosiaalietiikan luonnonoikeudellinen perusstrukturi*. Helsinki: MESJ 32.
- LEHTONEN, MIKKO (1996) *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- LUHMAN, NIKLAS (1971) *Politische Planung*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- LUOSTARINEN, HEIKKI & VÄLIVERRONEN, ESA (1991) *Tekstinsyöjät. Yhteiskunnallisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino.
- LÖNNQVIST, BO (1986) Kodin ihanne. Teoksessa Rönkkö, Marja-Liisa & Lehto, Marja-Liisa & Lönnqvist Bo, *Koti kaupungissa. 100 vuotta asumista Helsingissä*. Helsinki: Tammi, 7-29.
- MALMBERG, RAILI (1991) Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 8. Aikakauslehdistön historia. Yleisai-kakauslehdet*. Jyväskylä: Gummerus, 191-291.
- MARKKOLA, PIRJO (1990) Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. teoksessa Immonen, Kari. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Helsinki: Otava, 349-419.

- MYERSON, GEORGE (1994) *Rhetoric, Reason and Society*. Rationality as Dialogue. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- MÄKELÄ, ANNELI et al. (1989) Holhokista kansalaiseksi. Teoksessa Nevala, Maria-Liisa (toim.), *"Sain roolin johon en mahdu"*. Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja. Helsinki: Otava, 135-138.
- MÄKELÄ, KLAUS (toim.) (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42-61.
- MÄKINEN, KATRIINA (1992) Ihmeellinen kone - haave uudesta ihmisestä. Teoksessa Ollila, Tapio (toim.), *Vampyyrinainen ja Kenkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Helsinki: SKS, 18-37.
- OLLILA, ANNE (1989) *"Yhteiskunta kaipaa äidin sydäntä ja naisen kättä" – Martta-aate vuosina 1918-1939*. Turun yliopisto, kulttuurihistorian liseensiaatintutkimus.
- OLLILA, ANNE (1990) Perhe - ura vai vankila. Teoksessa Immonen, Kari (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Helsinki: Otava, s.263-347.
- OLLILA, ANNE (1993) *Suomen kotien päivä valkenee...Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Historiallisia Tutkimuksia 173. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- OLLILA, ANNE (1994) Naisliike, nationalismi ja kansanvalistus: Miksi Martta-yhdistys halusi riveihinsä "kaikkien kansanluokkien naiset"? Teoksessa Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 53-72.
- ONNELA, TAPIO (toim.) (1992) *Vampyyrinainen ja Kenkuinniemen sauna. Suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Helsinki: SKS.
- PALONEN, KARI (1987) *Tekstistä politiikkaan. Johdatus tulkintataitoon*. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen julkaisuja no 54.
- PARKER, IAN (1992) *Discourse dynamics. Critical analysis for social and individual psychology*. London and New York: Routledge.
- PATOMÄKI, HEIKKI (1996) Maailmanpoliittisen mielikuvituksen rajat. Teoksessa Lagerstetz, Eerik & Patomäki, Heikki & Räikkä, Juha, *Maailmanpolitiikan moraali*. Helsinki: Edita, 75-113.
- PEKONEN, KYÖSTI (1991) *Symbolinen modernissa politiikassa*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja no 25. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- POHJOLA-VILKUNA, KIRSI (1995) *Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa*. Helsinki: SKS.
- POTTER, JONATHAN & WETHERELL, MARGARET (1989) *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- PULKKINEN, TUIJA (1989) *Valtio ja vapaus*. Jyväskylä: Gummerus.
- QUINN, NAOMI (1992) The motivational force of self-understanding: evidence from wife's inner conflicts. Teoksessa D'Andrade, Roy & Strauss, Claudia (1992) *Human motives and cultural models*. Cambridge: Cambridge University Press, 90-126.
- RANTALAIHO, LIISA (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 9-30.
- RANTANEN, PÄIVI (1997) *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Helsinki: SKS.

- RESCHER, NICHOLAS (1988) *Rationality. A Philosophical Inquiry into the Nature and Rationale of Reason*. Oxford: Clarendon Press.
- RICHARZ, IRMINTRAUT (1991) *Oikos, Haus und Haushalt. Ursprung und Geschichte der Haushaltsökonomi*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- ROOS, J.P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*. Helsinki: SKS.
- SAARIKANGAS, KIRSI (1991) Äitiyden tila; nainen ja moderni asunto. Nopola Sinikka (toim.), *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys -elämä vai kohtalo*. Juva:WSOY, 233-255.
- SAARIKANGAS, KIRSI (1993) *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and The Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1920s in Finland*. Helsinki: SKS.
- SHIELDS, ROB (1991) *Places on The Margin. Alternative Geographies of Modernity*. London and New York: Routledge.
- SMITH, ANTHONY, D. (1991) *National Identity*. London: Penguin Books.
- SMITH, DOROTHY E. (1988) *The Everyday World as Problematic. A Feminist Sociology*. Milton Keynes: Open University Press.
- SMITH, DOROTHY E. (1990) *Texts, Facts, and Femininity. Exploring the relations of ruling*. London and New York: Routledge.
- SPECTOR, MALCOM & KITSUSE, JOHN (1973) Social Problems: A Reformulation. *Social Problems* 20, s.145-159
- STRASSOLDO,RAIMONDO(1993) *Tilan sosiaalinen rakenne*. TTKK.A.Yhteiskuntasuunnittelun laitos. Julkaisuja 21, Tampere.
- SULKUNEN, IRMA (1989a) *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Juva: Hanki ja Jää.
- SULKUNEN, IRMA (1989b) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius Henrik (toim.), *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä, 157-175.
- SULKUNEN, IRMA (1991) *Retki naishistoriaan*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- SULKUNEN, PEKKA (1987) *Johdatus sosiologiaan*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- SUMMA, HILKKA (1989) *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A17. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu.
- SYSIHARJU, ANNA-LIISA (1995) *Naisasian tytär – muuttuvien kotien tuki. 1891 - 1990. Vuosisata kotitalousopettajien koulutusta Helsingissä*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 148. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VATTULA, KAARINA (1989) Lähtöviivallako? Naisten ammatissatoimivuudesta, tilastoista ja kotitaloudesta. Teoksessa Laine, Leena & Markkola, Pirjo (toim.) *Tuntematon työläisnainen*. Tampere: Vastapaino, 13-38.
- VÄLIVERRONEN, ESA (1996) *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- WARIS, HEIKKI (1974) *Muuttuva suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- WEBER, MAX (1978) *Economy and Society. Vol 1*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- WEBER, MAX (1990) *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. Juva: WSOY.
- WETHERELL, MARGARET & POTTER, JONATHAN (1992) *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Exploitation*. Cornwall: Harvester Wheatsheat.

- WILENIUS, REIJO (1975) *Filosofia ja politiikka. Poliittisen ja sosiaalisen ajattelun perusteiden kehityksestä*. Helsinki: Gaudeamus.
- WILLIAMS, RAYMOND (1988) *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- WOOLF, VIRGINIA (1990) *Oma huone*, alkuperäisteos vuodelta 1929, suomennos Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Kirjayhtymä